RÁKOS BALÁZS RAYMUND

KÖZEL ÉS TÁVOL

Róma 1973

KÖZEL ÉS TÁVOL

Los Angeles-i hű Barátjának:

DR. DÉNES FERENCNEK ÉS HITVESÉNEK,

mély hálával ajánlja,

Vatikán, 1973. február 27-én,

a szerző.

RÁKOS BALÁZS RAYMUND

KÖZEL ÉS TÁVOL

RÓMA 1973

Nihil obstat, quominus imprimatur: Romae, die 18 februarii 1973. P. Vincentius Tomek, Ex-Generalis Ord. Schol. Piar., Censor Deputatus. — Imprimi potest: Romae, die 24 februarii 1973. P. Joachim Bar, Vicarius Generalis O.F.M. Conv. — Imprimatur: † Hugo Poletti, Archiep. Civitatis Novae, Pro Vicarius Generalis, e Vicariatu Urbis, die 26 februarii 1973.

Minden jog a minorita ferencrendé

Tipografia Dario Detti - Via Girolamo Savonarola, 1 - 00195 Roma

EUGENIO PACELLI XII. PIUSZ
PÁPAI MEGNYILATKOZÁSAIBÓL

A fogságban levőkhöz.

XII. Piusz pápa 1951. december 30-án a vatikáni rádión keresztül szózatot intézett úgy Itália mint a világ összes börtöneiben levőkhöz. Az olasz igazságügyi miniszter jóvoltából a börtönökben figyelemmel kísérhették a pápa beszédét.

XII. Piusz pápa szózatának szószerinti fordítása a következő.

* * *

Szerető gondoskodásunkban, amelyet a szenvedők minden fajtája irán érzünk, és akikhez az atyai vonzalom különleges szálai fűznek, nem utolsó helyen vagytok ti, Kedves Fiaim és Leányaim Itáliában és szerte a nagyvilágban, akik büntető intézetekben sóhajtoztok, ahová — sokszor magatok előtt is megmagyarázhatatlan —, fájdalmas utakon keresztül jutottatok. Ezekben a szent karácsonyi napokban, amelyekből minden keresztény örömet merít, különösen közel vagyunk hozzátok, akik másoknál is jobban kívánkoztok nagy magányotokban az enyhítő vigasztalás után, a sötétség közepette a remény sugarára.

De éppen úgy ott vagyunk családotok mellett is, melynek, távollétetek miatt, sokszor hiányzik a mindennapi kenyér is, de hiányzik mindenféleképpen a karácsonyi meghitt boldogság, amely elömlik a családi szentélyben a

kis Jézus születésének ünneplésekor. De ha az emberi, rideg igazságszolgáltatás egy időre megfoszt is benneteket ettől az édességtől, egyéb mélységes és igaz vigaszt kínál nektek az isteni Gyermek, aki irántunk való szeretetből kemény szalmán feküdt; az a Jézus, akit jogosan szólítgat mindenki, de főleg ti, az ádventi szertartások szavával: « Jöjj, vezesd ki a börtönből a bilincsbevertet » (Antifona, « O, Clavis... », v.ö. Iz. 42, 7).

Értetek nem kevésbé jött az Úr Jézus mint a többiekért, akik itt a földi életben valamiként mindannyian vádlottak és foglyok. Előkelő, belső szabadságot adott a szenvedélyek és bűn bilincsei alól, és megadja az első szent karácsony éjjelén hirdetett lelki békét, amely megújítja az életet, felragad a dicsőséges megváltás üdítő fényébe. Ha a nyomasztó büntetésből fel tudtok emelkedni a hit szárnyain, nemcsak megizlelitek ezeket a titkos lelki örömöket, hanem annyira meg is őrzitek, hogy soha senki meg nem foszthat benneteket tőlük, sem balszerencse, sem a börtön keserűsége, sem a földi igazságszolgáltatás esetleges tévedése, sem az emberek belátástalansága, de még saját lelkiismeretetek furdalása sem, amit a kegyelem üdvös és vigasztaló bánattá változtat.

Ítéljétek el és szívetek mélyén tagadjátok meg a szomorú múltat, amit a szeretet és megbánás teljesen elfeledtet majd veletek. Világosítson és emeljen fel benneteket a hit, hogy keresztény szemmel és keresztény szellemmel tudjátok szemlélni a földi élet viszontagságait. Így még jelen helyzeteteket is értékes és termékeny alkalomnak fogjátok találni. A Gondviselés terve valósul meg bennetek, ha alázatosan és önként Isten kezére borultok, amely ideig-óráig kemény ugyan, de mindig jóságos.

Bármiként is igyekezett tevékenykedni bennetek a gonoszság, Mi nem felejtjük, mennyire törékeny és gyenge az emberi természet, mily gyakran halálba kergeti a lelket is. Megértjük szomorú sorsotokat, amely nem mindig sza-

bad és felelős elhatározásaitokból keletkezett, hanem inkább több sajnálatos körülmény szerencsétlen csoportosulásából. Ezt azonban — a természete szerint tökéletlen — emberi törvénykezés nem szokta figyelembe venni; egyáltalán képtelen az összes enyhítő körülményeket megfelelően mérlegelni, még kevésbé bocsáthat meg minden emberi gyengeséget.

Ti azonban tehettek valamit, ami nagyon hasonlít a megváltás tényéhez, mivel maga az Úr Jézus is ártatlansága teljében vette magára a mi bűneinket. Kényszerű helyzetetek ne keserítse meg teljesen a lelketeket, űzzétek el magatoktól a csüggetegséget; inkább a kiengesztelés gondolatával foglalkozzatok, mint az elkerülhetetlen végzetével, s akkor tudatos munkásai lesztek saját erkölcsi feltámadástoknak, Isten legfölségesebb igazságosságának pedig érdemes szolgái. Őelőtte ugyanis egyaránt kedves a sértetlen erkölcsi rend vagy a megsértettnek helyreállítása. Így senki sem lesz többé vádlott és a büntetés céltáblája, — legalább is a bűntudattól megszabadított lélek mélyén —, hanem Isten munkatársa a megsértett erkölcsi rend visszaállításában. És amint a mennyben nagyobb az öröm egy megtért bűnösön, úgy a földön is minden jó érzésű ember csak megbecsüléssel tud nézni arra, aki ha egy pillanatra meg is botlott, utána bánattal eltelve magába tért és felkelt.

Nem vesznek tehát kárba a börtönben eltöltött hosszú-hosszú napok, amelyek alatt önként vállalt bilincsben végigkísér titeket a Mi szívünk is, minthogy semmi sem haszontalan az Isten szemében, főként ha az Ő szent akaratához igazodtok. Isten az igazság szigorú gyakorlásában is irgalmat és életet tervel el, ti pedig a szelíd szeretet hőseivé váltok, valahányszor megértitek a mások büntetését, valamint bátorítjátok, vigasztaljátok a veletek együtt szenvedőket. Ha pedig tiszta lelkiismerettel, mint páncélzattal állhatnátok bárki elébe, hogy megvédjétek ártatlan-

ságtokat, s ha meggyőződéstek lenne, hogy az emberi igazságszolgáltatás szigorúsága nem volt arányban az elkövetett bűn nagyságval, -ó, ne átkozzátok a szomorú végzetet vagy a könnyen csalatkozó emberi természetet, hanem töltsön el titeket a remény, hogy egyszer győzedelmeskedni fog az igazság és a jóság. Erősítsétek magatokat avval a meggyőződéssel, hogy a jól értesültek mindannyian veletek vannak. Legyetek olyan erősek a megpróbáltatásban, hogy szemet tudjatok hunyni még a jogi és végrehajtási tévedések fölött is. Ezeknek, sajnos, olykor áldozatul esik a földi ítélkezés. Küzdjetek kitartóan erkölcsi és törvényelőtti ártatlanságtokért, és viselkedjetek úgy, hogy ártatlanul végzett engeszteléstek necsak a tévedés helyesbítése legyen, hanem emberfölötti jellemetek bizonyítéka is.

De még sokkalta szomorúbb azoknak a sorsa, akik több országban ártatlanul szenvednek rosszindulatú törvények következtében. Ezeket a törvényeket vagy hamis felfogás nemzette a polgári élet szemléletében, vagy politikai pártszenvedélyek szülték, vagy az Istennek kijáró tiszteletet eleve bűnnek tartó szentségtelen gondolkodás teremtette meg. Nekik, mint kiváltképp szeretett Fiainknak, az igazságért szenvedőknek, fejezzük ki elsősorban emberi és természetfeletti atyai érzelmeinket. Teljes nagyságában megértjük gyötrő vértanúságuk erkölcsi és testi kínjait. Ha pedig a mindenható Úristen, aki maga az igazság, — amit hiánytalanul érvényre juttat majd a rossznak még árnyékától is mentes örök ítélet napján, — ismételjük, ha a Mindenható nem akadályozza meg idelent az ártatlanok igazságtalan elítélését, azt jelenti, hogy, ha annak rendje-módja szerint, tiszteletben tartja is az emberi szabadságnak általa teremtett jogait, mégsem engedi felelőtlenül gyakorolni. A rosszat határtalan jóra képes fordítani, leginkább azoknak az áldozatoknak javára, akiket a társadalom sovány kenyérrel táplál, de bőségesen fürdet könnyekben.

Amíg nem szűnünk buzdítani az elöljárókat és törvényhozókat, hogy módosítsák, javítsák, szüntessék meg az igazság szégyenére szolgáló rendetlenségeket meg tévedéseket, amelyek a keresztény erkölcs és az isteni jogok sérelmére vannak, nektek, ártatlanul szenvedőknek, megismételjük az angyal bátorító szavait: « Bízzál rendületlenül, Isten hamarosan megment! » (Tóbiás 5, 10). Addig is van egy rendkívüli hivatástok, mondhatnánk kiváltságtok: engeszteléssé válni a valóban bűnös emberiségért; engeszteléssé, melynek jutalmát, a kimondhatatlan égi boldogságot, saját maga az Úr Jézus ígérte meg a hegyi beszédben: « Boldogok a szomorúak... Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazság után... Boldogok, akiket az igazság miatt üldöznek... Boldogok lesztek, valahányszor érettem üldöznek majd titeket. » (Máté 5).

Ó, ha megadatnék látnotok, a földkerekségen szerteszét élő Fiaink és Leányaink, hogy áldozatotok mennyire kedves Isten előtt! Hogy mily hasznos az egyetemes üdvösségre, s hogy mily eredményeket fűz szenvedéseitekhez Krisztus földi Helytartója, az egyedül Istentől elnyerhető őszinte béke és a világ boldogsága érdekében, ezekben az igen szomorú időkben.

Most, végezetül, hozzátok szólok a legnyájasabb atyai szeretettel, akik fölé isteni Barátotok hajlik féltő gondoskodással, mert már zsenge gyermekkorban megízleltétek a keserű gyümölcsöket. Korán megmérgezve a mai romlott társadalomtól, a lelkiismeretes nevelést nélkülöző mostoha körülmények között inkább áldozatokká, mint bűnözőkké váltatok. Helyzetetek legyen szigorú intelem azok számára, akik nálatok sokkal inkább hibásak: akik a sajtótermékekkel, szórakozóhelyekkel, egyesületekkel, és nem egyszer magával az iskolával is kapzsi hasznot hajhásznak, ha nem egyenesen az ifjúság előre kieszelt megrontására törnek, lábbal taposva a kicsinyek szent ártatlanságát, egyik erkölcsi romot a másikra halmozva.

Kedves Ifjak, ami már megtörtént tapasztalatlan korotokban, temessétek a keresztény bánatba, s támadjatok új életre a becsületesség és erény eszméi által. A jelen szenvedések ne törjék derékba se reményeiteket, se fiatalos lendületeteket. A Gyermek Jézus kivételes jóindulattal néz rátok. Fölegyenesít benneteket, hogy éltetek megviselt de megmenekült hajtása hatalmas tölggyé fejlődjék, mely szembeszáll a viharral. Váljatok példává az istenfélelemben és a törvények hűséges megtartásában.

Szeretett Fiaim és Leányaim! Fájdalmas helyeteken gondolkodás nélkül, nagylelkűen adjátok cserébe a kis Jézusnak, becses lelkiajándékaiért, büntetésteket és szomorúságtokat. Ajánljátok fel néki, hiszen Ő engesztelés volt a világ bűneiért a bölcsőtől kezdve mindvégig. Ajánljátok fel égő hittel, mely a könnycseppeket gyöngyökké változtatja, a fájdalmat vigasságá. Nem fogja megvetni ajándékotokat, sőt, miattuk még nagyobb irgalomra indul, több kegyelmet ad, és még jobban üdvösségére lesz úgy magatoknak, mint családotoknak, az Anyaszentegyháznak és az egész világnak.

Akárcsak a tiszteletére emelt szent templomokból, -a börtönökből, gyűjtőtáborokból, kórházakból is, de minden helyről, ahol szenvedés honol, jajszó hallatszik, kérés létezik, -tömjénfüstként szálljon az ég felé a dicséret dala, mely engesztel és üdvözít. Azt kérjük az isteni Jóságtól, hogy érkezzék el mielőbb valamennyitek számára a szabadulás napja, s visszatérve családjaitok körébe egyszersmind a társadalomba, a keresztény hittel elviselt megpróbáltatás után kicserélten és szinte emberfölöttivé váltan, maga a tisztesség és védelem legyetek az álnok gonoszsággal szemben.

Ezekkel a kívánságokkal eltelten, és benneteket mindik emlékezetünkben tartva, adom Rátok és szeretteitekre az égi vigaszok hordozójaként a Mi atyai Apostoli Áldásunkat.

Keresztény lelkiismeret a nevelésben

Az 1952. évi olasz családnap alkalmából XII. Piusz pápa rádióbeszédet mondott március 23-án: « Keresztény lelkiismeret a nevelésben ».

« A család bölcsője egy új élet születésének és kifejlődésének, — kezdette a pápa, — s hogy ez az élet el ne vesszen, gyámolításra, nevelésre szorul. Ez a gyámolítás és nevelés a szülőknek Istentől rendelt alapvető joga és kötelessége. A természet rendjében a nevelés lényege és célja biztosítani a gyermek fejlődését, hogy egész ember válhassék belőle; a keresztény nevelésnek pedig az a lényege és célja, hogy a keresztségben újjászületett emberteremtmény tökéletes kereszténnyé váljék. Ezt a kötelességet, mely egyébként mindig a keresztény családok sajátsága és dicsősége volt, az egyházi törvénykönyv 1113. kánonja is kifejezi, amikor azt mondja: « A szülőket a legsúlyosabb kötelezettség terheli, hogy gyermekeik vallásos és erkölcsi, testi és polgári neveléséről tehetségükhöz képest gondoskodjanak, azonkívül anyagi javukkal is törődniök kell ». — Ezúttal a lelkiismeretről óhajtunk beszélni, amely a legmélyebb és legbensőbb része az embernek; s ezt azért tesszük leginkább, mert néhány korunkbeli szellemi áramlat meg akarja változtatni a lelkiismeret fogalmát és le akarja rombolni annak magasztos értékét. Tárgyalni fogunk tehát a lelkiismeretről, mint a nevelés fontos tényezőjéről.

A lelkiismeret az ember lényének legmeghittebb és legtitkosabb magva. Oda vonul vissza az ember lelki képességeivel, a legtökéletesebb magányba; ott egyedül van, azaz helyesebben: egyedül Istennel, akinek szavát a lelkiismeret hallatja, — és magával. Ott határozza el magát a jóra vagy a rosszra; ott választ a győzelem vagy a gonoszság útja között. Még ha akarná, sem tudná az ember elhagyni a lelkiismeretét; vele együtt, akár elismeri, akár

elítéli, járja végig az egész életet, és ugyancsak vele együtt, mint igaz és megvesztegethetetlen tanúval jelenik majd meg egykor Isten ítélőszéke előtt is. A lelkiismeret tehát, hogy egy nagyon régi de igen találó hasonlattal éljünk, szentély, amelynek küszöbénél mindenkinek meg kell torpannia; még az apának és anyának is, ha a gyermekről van szó. Ebbe a szentélybe egyes — egyedül a pap léphet be, mint lelkipásztor és mint a bűnbánat szentségének kiszolgáltatója; de még az ő számára sem szűnik meg a lelkiismeret féltve őrzött szentély maradni, melynek titkát maga az Úristen őrizteti a legszentebb hallgatás pecsétjével. — Milyen értelemben lehet tehát a lelkiismeret neveléséről beszélni?.

A kérdést így fejtegette tovább a pápa: « ... Melyik az a lelki képesség, mely egyes esetekben kihat az akaratra, hogy válassza az isteni akarattal megegyező cselekedeteket, ha nem a lelkiismeret? Az hűséges és világos visszhangja az isteni törvényeknek az ember cselekedeteiben... Ebből következik az, hogy egy gyermek vagy ifjú lelkiismeretének kialakítása felvilágosításukban áll: mi Krisztus akarata, törvénye, útja; de azonkívül hatni kell a lelkükre is, — amennyiben az kívülről sikerülhet, — hogy szabadon és állhatatosan teljesítsék Isten alaratát. Ez a legmagasztosabb feladata a nevelésnek.

De hol találja meg a nevelő és növendék a keresztény erkölcsi törvényt valóságban, biztosan és könnyen? A Teremtő törvényében, mely mindannyiunknak a szívébe van írva, nemkevésbé a kinyilatkoztatásban, vagyis az isteni Mestertől tanított igazságok és parancsok összességében. Úgy az egyiket mint a másikat, tehát a szívbe írott természeti törvényt és a kinyilatkoztatott tételes igazságokat, törvényeket, az Üdvözítő Jézus Krisztus az emberiség erkölcsi kincseként az Anyaszentegyházra bízta, hogy hirdesse minden teremtménynek, magyarázza, és

adja tovább érintetlenül nemzedékről-nemzedékre, megvédve mindenfajta métely és tévedés ellenében ».

A Szentatya azután részletesen fejtegette a kinyilatkoztatástól és Egyháztól elszakadt úgynevezett « magán lelkiismeret » tanát, « mely elszakadva természetes éghajlatától, nem teremhet csak mérges gyümölcsöket, s amelyek pusztán akkor ismerhetők meg, ha összehasonlítjuk őket a hagyományos keresztény gondolkodással, tökéletességgel s a szentek hasonlíthatatlanúl kiválóbb tetteivel ».

Az Egyház erkölcsi parancsairól az egyéni lelkiismeret nevelésében a következőket mondotta a pápa: « Az Anyaszentegyház azt akarja, hogy a keresztény ember a hit és kegyelem végtelen gazdagságának részese legyen. De az Egyház nem szűnhet meg állandóan hirdetni, hogy ezek a kincsek csak pontosan meghatározott erkölcsi kötelességek révén szerezhetők és őrizhetők meg. Másként feledésbe menne a Mesternek, az Úr Jézus Krisztusnak egyik alapvető tanítása, hogy a mennyek országának eléréséhez nem elegendő mondogatni: « Uram, Uram », hanem teljesíteni kell a Mennyei Atya akaratát. Ő a szűk kapuról beszélt és a keskeny útról, mely az életre vezet; és hozzá tette: « Törekedjetek a szoros kapun át belépni, mert mondom nektek, sokan ohajtanának rajta átlépni, de nem fog nekik sikerülni », Mint az iránta való szeretet próbakövét és megkülönböztető jelét Krisztus a parancsok teljesítését tartotta. Ugyanúgy a hozzá forduló gazdag ifjúnak is azt mondja: « Ha be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsolatokat »; és kérdésére, hogy « melyeket? », azt válaszolja: Ne ölj! ne légy házasságtörő! ne lopj! hamisan ne tanúskodj! tiszteld atyádat és anyádat! és felebarátodat úgy szeresd mint saját magadat »! Annak, aki követni akarja őt, mint feltételt kötötte ki, hogy tagadja meg önmagát és minden nap vegye fel újra a ke-

resztjét. Megkívánja azt is, hogy az ember legyen kész elhagyni érette és ügyéért a legkedvesebbeket is, mint atyját, anyját, fiait, végül saját életét is. S ezekhez hozzáfűzi: « Barátaim, mondom nektek, ne féljetek azoktól, akik megölik ugyan a testet, de azután semmi többet nem tehetnek; de én rámutatok előttetek, kitől kell rettegnetek: rettegjetek attól, aki az élet elmúltával, hatalmával a kárhozatra taszíthat benneteket ». Ezt tanította Jézus Krisztus, az isteni Nevelő, aki minden bizonnyal jobban a lélek mélyére tud hatolni az embereknél, és jobban magához tudja vonni a lekeket Szívének végtelen tökéletességével, mely telve szeretettel és jósággal. »

A tiszta erkölcs és vallásos élet megóvásáról és szükségességéről ezeket mondotta a Szentatya: « Tudatában az Apostoli Szentszék jogának és kötelességének, teljes tekintélyünkkel kijelentjük ma a nevelőknek és az ifjúságnak: a lelki-testi tisztaság isteni parancsa, csorbítatlanul, ma is kötelező az ifjúságra; s az isteni kegyelem segítségével meg is maradhat tisztának. Visszavetjük tehát azoknak téves állítását, akik elkerülhetetlennek tartják az eséseket a serdülés éveiben, s a bukásokból nem csinálnak nagy eseteket, mintha nem is lennének nagy bűnök, mivel, mondják, a szenvedélyek rendszerint elpusztítják a szabad akaratot, ami nélkül pedig az emberi cselekedet nem beszámítható. Éppen ellenkezőleg, — folytatta a pápa, — kötelező és bölcs szabály, hogy a nevelők, amikor egyrészt az ifjúság szeme elé állítják a tisztaság értékét, azt már magamagáért is megkedveltetve velük, nyíltan rámutassanak a tisztaság parancsára, mint súlyos és igen komoly isteni rendelkezésre is. Így fogják serkenteni az ifjakat a közeli bűnalkalmak elkerülésére, így fogják megerősíteni a küzdelemben, melynek keménységét nem tagadják el, így fogják őket az áldozatok hősies elviselésére rábírni az erény érdekében, s így fog-

ják kitartásra buzdítani őket, hogy le ne tegyék a fegyvert a lelki küzdelemben, s el ne csüggedjenek a rosszravaló hajlam láttán ».

A lelkiismeret közéleti szerepéről így szólt a pápa: « Sokan vannak manapság, akik még a magánéletnél is jobban ki szeretnék zárni az erkölcsi törvény uralmát a közéletből, a gazdasági és társadalmi életből, az ország külügyeiből és belügyeiből, a háború és béke gondjaiból, mintha bizony az Úristennek semmi mondanivalója sem lenne ezen a téren... Tagadhatatlan, hogy némi mozgási lehetőség megengedhető az emberi élet eme ténykedéseiben, ami sajátos szervezetüket és egymás közti különbözőségüket illeti, de a módszerbeli függetlenség nem jelentheti azt, hogy a tudós, művész, politikus munkája közben mentes minden erkölcsi felelősségtől, hiszen hivatásbeli szerepe, a művészet, politika, gazdasági élet, szorosan összefügg az erkölccsel. ... Az erkölcstől függetlenített önállóság a gyakorlatban nem más, mint lázadás az erkölcs ellen; általa tönkremegy a tudományba és művészetbe oltott összhang.

... Az Isten akarta rend felöleli az egész emberi életet, nem zárva ki a közéletet sem, összes megnyilvánulásaival együtt. Meggyőződésünk, hogy ez a rend nem veszélyezteti sem az emberi szabadságot, sem az állam illetékességét; ellenkezőleg: biztosíték a visszaélések és tévedések ellen, melyektől a keresztény erkölcs, ha helyesen értelmezik és alkalmazzák, megmentheti a társadalmat ».

A pápa befejező szavai ezek voltak: « Kedves Fiaink és Leányaink, neveljétek gyermekeitek lelkiismeretét kitartó és állhatatos gonddal. Neveljétek istenszeretetre és istenfélelemre. Neveljétek őszinteségre. De legyetek elsősorban magatok igazmondók; a nevelés munkájából zárjatok ki mindent, ami nem igaz, nem őszinte. Oltsátok a serdülő ifjúság lelkébe az igazi szabadság fogalmát, a

szabadságét, mely egyedül méltó az Isten képmására teremtett emberhez... A nagy emberi család mindenegyes szeretett gyermekét arra buzdítjuk, hogy szorosan egyesüljenek egymással; forrjanak egybe az igazság védelmében, Krisztus királyságának elterjesztésében a földkerekségen. Tünjön el minden széthúzás, szünjön meg minden viszály... Az egészséges nevelés éreztesse jótékony hatását a népek között, melyek aggódnak ifjúságuk jövőjéért »!

A Katolikus Leányifjúság Világszövetségéhez

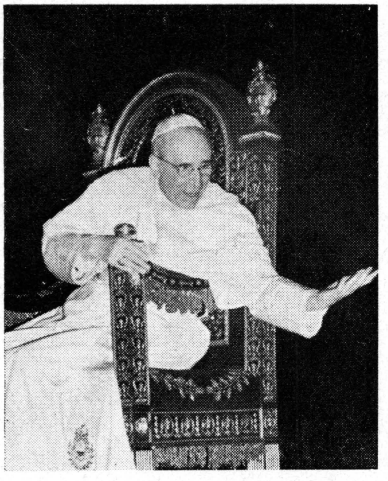

Az 1952. április 18-án tartott kihallgatáson a pápa nagyjelentőségű beszédet mondott a Katolikus Leányifjúság Világszövetségének ezer-négyszáz nemzeti képviselője előtt a Szent Péter bazilika előcsarnoka feletti Áldás-teremben.

« Isten hozott Benneteket, Szeretett Leányaink! Ugyanolyan atyai tetszéssel, örömmel és meleg érzelemmel köszöntünk Benneteket, mint amilyennel öt év előtt Castel Gandolfóban fogadtalak Titeket a Katolikus Nők nagy nemzetközi találkozója alkamával.

Ezúttal egy sajátságos erkölcsi felfogással szeretnék foglalkozni, mely tulajdonképpen mindenkit érint, leginkább azonban az ifjúságra veszedelmes. « Az ifjúság hite, a mai idők égető gondja » című értékes kiadványotokban magatok is említést tesztek arról, hogy « összetévesztve

a kereszténységet valami törvénykönyvvel vagy tilalmi rendeletek tárával, sokan hiszik az ifjúságból, hogy meg kell fulladniok « a parancsuralmi erkölcs » légkörében; és nem lekicsinylendő azoknak a száma, akik így levetik vállukról a « terhes batyut ».

Úgy határozhatnánk meg ezt az újkeletű felfogást, mint « az erkölcsi élet új megfogalmazását », azon az alapon, hogy az irányzat erkölcsi területen indult el. Valójában azonban a hitélethez tartozik, amelyen az erkölcsi törvények nyugszanak... Erről az újfajta erkölcstanról már beszéltünk egyszer, mégpedig ez év március 23-án, a rádión keresztül, a keresztény nevelőkhöz; mégis, amiről ma beszélni fogunk, nem pusztán egyszerű folytatása akkori beszédünknek, minthogy ezúttal az említett felfogás legmélyebb forrásait kívánjuk feltárni.

« Ennek az újkeletű erkölcsi felfogásnak ismertető jegye, — folytatta a Szentatya ápr. 18-i beszédében, — hogy nem alapul egyetemes érvényű erkölcsi törvényeken, mint például a Tizparancsolat, hanem pillanatnyi körülményeken és alkalmi adottságokon, amelyek közepette cselekedni kell, és amelyekben kinek-kinek a lelkiismerete ítélni és választani köteles. Ez a helyzet tehát csak egyszer adódik, és minden emberi cselekedet számára csak egyszer érvényes. Ezért tartják lehetetlennek az új etika követői, hogy a lelkiismeretet eszmények, törvények és egyetemes elvek szabályozzák. — A keresztény hit a leglényegesebb igazságokra fekteti erkölcsi követelményeit; így teszi azt Szent Pál Apostol is, aki, akár keresztény akár még nem kereszény vallásról legyen szó, a rómaiakhoz írt levelében azt bizonyítja, hogy az ember meglátja és felismeri életében a Teremtőt, a Teremtő örök hatalmát és istenségét, mégpedig olyan biztosan és világosan, hogy azonnal megérzi a kötelességet is Istennel szemben, a hálát és tiszteletet; úgyannyira, hogy megvonni Istentől ezt

a köteles tiszteletet vagy bálványimádássá torzítani, súlyos bűne lenne mindenkinek, minden időben.

« Az alkalmi erkölcs », amelyet esetről-esetre az egyéni körülmények határoznak meg, a legegyénibb, mondják hirdetői és alkalmazói. Lelkiismereti ügyekben az ember teljesen magában marad az Istennel, vele végez számadást, közvetlenül, mindenféle törvény, hatalom, szervezet, hitvallás vagy külső tiszteletnyilvánítás nélkül. Nem létezik más semmi, csak az ember « énje » és az Isten személyes « énje». A személyes Istennek az « énje », de nem a törvényhozó Istené, hanem az Atyáé, akivel az embernek egyesülnie kell gyermeki szeretetben. Ezen az alapon a lelkiismeret döntése mindig személyes « kockázattal jár », az egyéni meggyőződés és egyéni erkölcsi értékelések alapján, teljes őszinteségben Isten előtt. Egyedül ezt a kettőt latolgatja Isten: az igaz szándékot és az őszinte feleletet; a cselekedet már nem érdekli. Ily módon fel lehet cserélni a katolikus hitet egyéb elvekkel, fel lehet bontani a házasságot, meg lehet szüntetni a magzat életét, meg lehet tagadni az engedelmességet a családban, az egyházi és állami életben, és így tovább. És mindez az ember « magasabbrendűsége » érdekében, a keresztény felfogás és istenfiúság címén, mert Krisztus tanított rá, hogy így imádkozzunk: « Mi Atyánk ». Ez a személyes intézkedés megkíméli az embert attól, hogy állandóan mérencsélnie kelljen, hogy vajon elhatározása megfelel-e a törvény szakaszainak vagy az elméleti tanácsok és szabályok kívánalmainak. Ez egyéni erkölcstan megszabadítja az embert egyrészt a hamis hűség képmutatásától, másrészt a beteges aggályoskodástól vagy felületességtől, mivel magára a keresztény emberre hárítja egyedül a személyes felelősséget Isten előtt. — Így beszélnek « a helyzeti erkölcs » hívei.

De ez a felfogás a katolikus hit és katolikus elvek ellen van.

A továbbiak során a következőket mondotta XII. Piusz pápa a mai kor egyik nagy tévedéséről, a « magánerkölcstanról »:

« Nem nehéz felismerni, hogy ez a tévedés az existentialismus hajtása, mely elhúz Istentől, vagy teljesen megtagadja Istent, de mindenféleképpen magára hagyja az embert. — Lehetséges, hogy a jelen körülmények készteték ennek az újfajta felfogásnak a híveit arra, hogy művüket katolikus talajon is megkíséreljék felvirágoztatni, hogy ezáltal elviselhetőbbé tegyék a keresztény életet a hívek számára. Való tény, hogy a mai élet rendkívüli kitartást, türelmet, állhatatosságot és áldozatot követel a hívek millióitól, részben a természetes életnehézségek folytán, részben pedig azoknak a csalárdsága miatt, akik a nehéz helyzetet ki akarják használni. Mesterkedésük azonban hiábavaló ».

Arra az esetleges kérdésre, hogy az egyetemes érvényű erkölcsi törvény miként érvényesülhet egyes, egyéni esetekben, a Szentatya a következőkben felelt meg:

« Az egyetemes erkölcsi törvény felölel minden lehető magánesetet, éppen azért, mert általános érvényű; és annyira világos és kényszerítő, hogy a legegyszerűbb lélek is azonnal látja, mit kell tennie. Ez elsősorban a tiltó törvények tekintetében érvényesül, amikor valamit el kell kerülni, meg kell szüntetni. De az általános érvényű erkölcsi törvények nemcsak ilyenkor érvényesülnek; az erkölcsi törvény alapvető igazságai az ember lényegéhez és természetéhez szabottak, mindenütt érvényesek tehát, bárhol van az ember. A keresztény erkölcstan alapvető törvényei, amennyiben fölötte állnak a természeti törvényeknek, az isteni Üdvözítőtől megállapított természetfölötti renden alapulnak. Abból a szoros kapcsolatból, mely Isten és ember, ember és ember, a házastársak, szülők és gyermekek között az Egyházban, a családban és az

államban fennáll, következik, hogy az Isten gyűlölete, a káromkodás, a bálványimádás, az igaz hit elhagyása, a hittagadás, a hitszegés, a gyilkosság, a hamis tanúskodás, a rágalmazás, a házasságtörés és paráznaság, a házassági jogokkal való visszaélés, a magános vétkezés, a lopás és rablás, az élet fenntartásához szükségesek elvonása, az igazságos munkabér megtagadása, az elsőrendű életszükségleti cikkek felhalmozása, az árak igazságtalan felemelése, az álcsőd, igazságtalan kereskedelem, mind-mind vétek az isteni Törvényhozó súlyos rendelkezései ellen. Itt nincs helye a tétovázásnak. Bármilyen is legyen az egyéni helyzet, nincs más teendő, mint engedelmeskedni.

« Az alkalomszerű erkölcsi felfogással szembe állítunk három fontos elvet, mondotta a Szentatya. Az első: megengedjük, hogy az Úristen mindenekelőtt jó szándékot kíván az embertől; de ez még nem elég. Ő jó tettet is kíván. — Másodszor: nem szabad rosszat tenni, hogy jó származzék belőle; már pedig az említett, úgynevezett etikai felfogás, ezt vallja, talán észrevétlenül is, hogy a cél szentesíti az eszközt. — Harmadszor: támadhat minden keresztény ember életében olyan helyzet, hogy mindent fel kell áldoznia, még az életét is, hogy a lelkét megmenthesse. Minden vértanú erre emlékeztet minket. Igen számosan vannak, a mi időnkben is. A Makkabeusok anyja és fiai, Szt. Perpétua és Felicitás, gyermekes anyák, Goretti Mária és ezrek és ezrek, férfiak, nők, akiket az Anyaszentegyház tisztelettel övez, a pillanatnyi « helyzettel » szemben hiába vállalták volna, vagy egyenesen dőrén, a véres halált? — Biztos, hogy nem! És ők valamennyien ékesen szóló tanúi az igazságnak, szemben minden « új erkölccsel ».

« Jézus Krisztus mindenegyes ember, minden kor és minden életkörülmény Ura marad, Egyháza révén, melyben folytatja megváltói működését. A keresztény ember-

nek érvényesítenie kell egész életében, magánéletében, hivatásában, társadalmi és politikai életében, Krisztus igaz tanítását, szellemét és törvényét. Ez a katolikus erkölcs, mely bőséges teret enged a keresztény embernek az egyéni kezdeményezésre és felelősségre ».

A Szentatya befejező szavai a következők voltak:

« Az ifjúság hitének imádságos hitnek kell lennie. A fiatalságnak meg kell tanulni imádkozni. Természetesen az életkor kívánalmainak és képességeinek megfelelően, de mindig szem előtt tartva, hogy imádság nélkül lehetetlenség híven kitartani a hitben! — Az ifjúságnak elszántnak kell lennie a hit védelmében, kerüljön akármibe. A zsenge gyermekkortól meg kell szoknia az áldozatosságot a hitért, az istenfélő életet, a tiszta lelkiismeretet, és törvényeinek tiszteletben tartását. Akkor akadálytalanul és biztosan fog növekedni Isten szeretetében ».

A Názáreti Menekült Család...

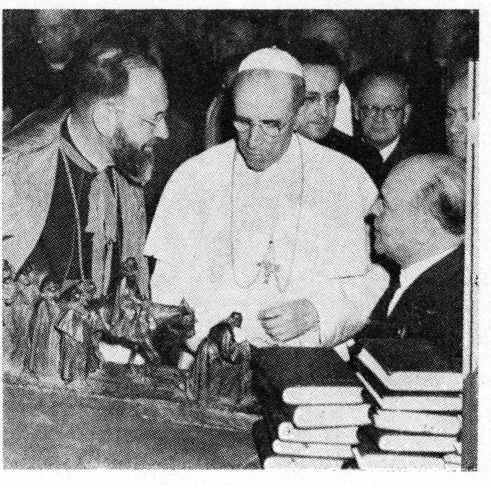

XII. Piusz, aki a forró nyári hónapokat 1952-ben is az Albánói-tó partján fekvő Castel Gandolfóban töltötte, augusztus első napján apostoli konstitúciót bocsájtott ki, ezekkel a kezdő szavakkal: «Exsul Familia Nazarethana... », « A Názáreti Menekült Család... ».

A kivándorlók lelki gondozásával foglalkozó apostoli irat felidézi a názáreti Szent Családnak, az Úr Jézusnak, a Szűzanyának és Szent Józsefnek egyiptomi futását a gonosz szándékú fejedelem elől. Ez a szent történet például szolgálhat és vigasztalására lehet minden vándornak, minden kivándorlónak és minden menekültnek, aki kénytelen elhagyni övéit, hazáját, mert vagy üldözik, vagy a szükség hajtja. Mivel maga az isteni Üdvözítő is részesült ezekben a megpróbáltatásokban, az általa alapított Egyház szintén osztozni kíván a hazájukat elhagyottak sorsában, és mindenütt odaáll a gyötrődők, tanácstalanok, inségesek mellé. Felemeli őket, lelkileg megvígasztalja, anyagilag segíti.

Az Apostoli Constitutio két részből áll. Az első részben megelevenedik előttünk Szent Ambrus milánói püspök áldozatos szeretete a szegények iránt, aki a templomi szent edényeket törette össze, hogy enyhíthesse a nyomorúságot; mert mint mondotta: jobb a lelkeket megőrizni az Úrnak mint az aranyedényeket.

Nem lehet elfeledni azoknak a hősiességét, akik távoli országokba vitték el Krisztus hitét és avval együtt a műveltebb életmódot; vagy azokét, akik élethivatásuknak tartották saját maguk feláldozásával megmenteni a foglyokat, vagy legalább elviselhetőbbé tenni a szenvedésüket.

Gondolni kell az új világ fáklyahordozóira, mint ahogyan méltányolni illik a néger rabszolgaság megszüntetéséért harcoló egyházi férfiak hősies bátorságát is.

A középkorban annyira szokásos zarándoklatok elősegítésére, és a zarándokok fáradalmainak enyhítésére magában Rómában számos zarándokház, templom és korház épül, jámbor testvérületek alakulnak, amelyeknek feladata testi-lelki enyhet nyújtani a rászorúlóknak.

A legújabb korban maga XIII. Leó pápa, az ember személyi méltóságának és a munkások érdekeinek védő-

je, különösen sokat foglalkozott az idegenbe szakadtak sorsával. Hasonló atyai gondoskodás szülte X. Piusz pápa intézkedéseit is az Amerikába és Távol - Keletre kivándoroltak érdekében. XV. Benedek és XI. Piusz szintén megtettek mindent, hogy a lelkek a világ egy sarkában se kallódjanak el.

Ilyen történelmi előzmények és érdemek után jutunk el a mai időkhöz, amikor a közelmúlt embertelen népességi politikája embertömegeket mozdított el őseik lakóhelyéről, vetett idegen égbolt alá. Az Egyház most sem hiányzott a szenvedők oldala mellől, s pártfogója lett az elesetteknek. XII. Piusz pápa az üldözött zsidóságot éppúgy mint a menekülteket, hadifoglyokat, deportáltakat védelmébe vette. Castel-gandolfói villája otthona lett a hazátlanoknak, az általa szervezett pápai segítőintézmények pedig inségesek százezreit elégítették ki. Példáját számos papi intézet és szerzetes ház követte Rómában.

A háború befejezése után megindult kivándorlás keresztényszellemű lebonyolítására egymásután alakultak meg a célnak megfelelő egyházi szervezetek.

A Pápai Constitutió második része a körülményeknek megfelelő rendelkezéseket tartalmaz a kivándorlók lelki gondozása tekintetében.

A csillagászokhoz

Castel Gandolfóban, 1952. szeptember 7-én, vasárnapi reggel, a pápai nyaraló nagy termében XII. Piusz kihallgatáson fogadta a Nemzetközi Csillagászati Kongresszus résztvevőit. Huszonöt nemzet kebeléből hétszáz csillagász vett részt a kihallgatáson, P. Daniel O'Connell-el az élükön, aki a Vatikáni Csillagda igazgatója. Jelen volt Lindblad professzor is, a Nemzetközi Csillagászati Unio elnöke, a stockholmi csillagvizsgáló intézet igzgatója. Az orosz küldöttség a kihallgatás után csatlakozott a társasághoz,

hogy velük együtt megtekintse a castel-gandolfói pápai csillagda berendezését.

A neves tudósokhoz a Szentatya franciául szólott.

« Uraim, az Önök jelenléte, akik a világegyetem megismerését gondos megfigyelésekkel és páratlan tudással szolgálják, arra késztet, hogy még egyetemesebb érvényű bölcseleti igazságokról beszéljünk, melyeknek alapja és végoka » a Szeretet, amely a napot és a többi csillagokat mozgatja « (Par. 33,145). Bármennyire is tudjuk, hogy kiváló tudósok előtt beszélünk, mégsem hagyhatjuk el, hogy leglább nagy vonalakban ne vázoljuk fel, mennyit haladt a csillagászat és a csillagászati fizika az utóbbi 50 évben... ».

A Szentatya azután Bessel, Struve, Henderson, Miss Leavitt, Shapley, Lick, Yerkes, Monte Wilson, Ritchey, Hubble, Humason jelentőségét méltatta; az óriási tudás és a pontos műszaki berendezés meghódította a világűrt! — Miután a Szentatya tudományos ízelítőt adott a mindenségnek csak fényévekkel mérhető óriási távolságairól, így folytatta beszédét:

« Most pedig térjünk vissza a mi kis földünkre, amely hegyláncaival, óceánjaival, sivatagaival, pusztító viharaival, tűzhányó hegyeivel és földrengéseivel oly nagynak és hatalmasnak tűnik fel. Pedig egy fénysugár egy másodperc alatt többször mint hétszer képes lenne körülfutni az egyenlítőjét, az a fénysugár, amelynek évezredek és évmilliók kellenek ahhoz, hogy a világűrben egyik bolygóról a másikra eljusson... Milyen méretek, milyen távolságok térben és időben! Bátran mondhatjuk, hogy a csillagászati tudomány még korántsem ért el a tapasztalati tudás legvégső határáig. Mekkorkának látszik ebben a szédületes világmindenségben az ember?... Mint egy porszemecske! És mégis...! Egészen apró anyagi méretekhez kötve, képes volt felébe kerülni a szinte mérhetetlen világegyetemnek, többet elérve mint amennyit kezdetben

remélt... Mi tehát ennek a kicsike embernek a lelke és szelleme, hogy bele merészelt fogni a kifürkészhetetlennek látszó világtitkok felderítésébe...? Csak egy világos felelet adható, és ez az, hogy az emberi szellem egy lényegesen más és lényegesen felsőbb rendbe tartozik, mint az anyag!

Ezekután önként adódik a kérdés: képes lesz-e az ember a világmindenségben minden titkot felderíteni, vagy pedig a természet mindig fog magában rejtegetni olyan titkokat, amelyeknek feltárásához az emberi elme örökké gyenge marad...? A feleletet nem egyszer megadták már az elmeóriások, hogy a legnagyobb tudományos felkészültség és haladás ellenére is megmaradnak majd azok a rejtélyek, amelyeknek megmagyarázásához el kell fogadni egy végtelenül felsőbb Lénynek a tényét, az Isten létezését, aki mindazt ami van, teremtette, fönntartja, kormányozza, örök bölcsességgel ismeri és szemléli, ma éppen úgy, mint a teremtés első napjának hajnalán ».

XII. Piusz pápa megcáfolta továbbá a pantheista és deista tanítás tévedéseit, mert Isten nem azonos a teremtményekkel, de azért annyira sem idegen tőlük, hogy atyai jósággal ne viselné gondjukat. Emberszeretetének és irgalmának soha el nem múló bizonyitéka marad az emberi nem megváltására történt titokzatos megtestesülése.

« Ezekkel a gondolatokkal még csak jobban hangsúlyozni kivánom az Önök tudásának és minden más tudománynak a fontosságát, Mélyen Tisztelt Uraim », — fejezte be beszédét a pápa. « Hő kívánságom, hogy Kopernikus, Galilei, Kepler, Newton nyomában nagy lépésekkel haladjon előre a csillagászati tudomány, a Nemzetközi Csillagászati Unió példás vezetése és támogatása alatt. — Hogy pedig Isten örök Fénye világositsa meg az Önök tudományos útjait, és hogy minél tökéletesebben felismerhessék a világegyetemben az Ő isteni tulajdonságait és bölcses-

ségét, az égi kegyelmek zálogaként Mindannyiukra Apostoli Áldásunkat adjuk.

A római olimpiai stadion felavatására.

Bensőséges kihallgatáson fogadta XII. Piusz pápa 1953. május 16-án az olasz sportélet vezetőit és világhírű versenyzőit, élükön Giulio Onesti elnökkel és Rodoni alelnökkel, Giulio Andreotti szenátorral, Luigi Gedda professzorral, valamint Monsignor Galletto egyházi tanácsadóval.

A pápa, aki uralkodása elejétől mindig a legnagyobb érdeklődéssel kísérte az olasz és nemzetközi sport fejlődését, jelentős szavakkal mutatott rá ezúttal is a testnevelés fontosságára a szellem érdekében. Miután kedves szavakkal köszöntötte a római olimpiai stadion felavatására összejötteket, hangoztatta, hogy milyen érzelmeknek és szándékoknak kell eltölteniök úgy a versenyzőket mint a nézőket, minthogy minden emberi alkotásnak és törekvésnek Isten dicsőségét kell szolgálnia. Majd így folytatta: « Az új stadion részben a Monte Mario lábánál, részben a Tiberis partján terül el, a Milviusi híd közelében, ahol szinte még ma is hallatszik a győzelmi kiáltás, amely Róma jövőjét végleg megszabta. Ott aratott győzelmet Konstantin, a lánglelkű hadvezér és bölcs államférfi, aki a Maxentius-vezette pogány erők kemény leverése után megteremtette a békét. A győzelem arra mosolygott, aki zászlajára a megváltás jelét tűzte, amely akkortól a légiók fölött ragyogott, mint Krisztus egyetemes diadalának záloga ».

A Szentatya azután az olimpiai játékok nemzetközi szerepéről szólott, mely a népeket olykor-olykor egy közös családba fogja össze: « A stadion, mellyel a katolikus Róma most gazdagodik, Róma, amely mestere és ve-

zére a tiszta egyetemességnek, a neki valóban megfelelő környezetben, nevéhez méltó szellemben épült meg. A számtalan zászló, mely mától kezdve egymás mellett leng, talán a sport legszebb dicsőségének kifejezője, amelyet a kereszténység ereje érlelt meg ».

A pápa azután kiemelte a különbséget a régi pogány játékok és a mai sport között; míg ott nem egyszer a durvaság és kegyetlenség is megengedett volt, a mai sportjátékokban a fegyelemnek, mérsékletnek kell uralkodnia. A sport semmi esetre sem lehet akadály a vallási kötelességek teljesítésében, főleg vasárnapokon és ünnepnapokon. Ami a küzdelmet illeti, az legyen mindig nemes, lovagias, becsületes; még a nézőközönség viselkedése is különbözzék a pogány emberekétől, ne legyen sértő, és ne rontsa le azoknak az ünnepségeknek a szellemét, amelyek egyéb alkalmakkor ugyanabban a stadionban lezajlanak akár hazafias akár egyházi célzattal.

A pápa végezetül kifejezte kívánságát, hogy bármilyen ünnepségről is legyen szó, az olimpiai stadion ne szünjék meg sohasem a jelen és jövendő nemzedék révén Isten dicsőségét hirdetni.

Beszéde után megáldotta az új olimpiai olasz zászlót, amelyre arcképét ábrázoló aranyérmet tűzött; majd átvette a sportküldöttség ajándékát: a stadion felavatására készült emlékérmet és egy értékes kelyhet.

Másnap lezajlott az olasz-magyar kupamérkőzés, amely a L'Osservatore Romano megállapítása szerint az olasz sportélet legnagyobb eseménye volt.

Szent Bernát centenáriuma

A L'Osservatore Romano nyolc hasábon közölte XII. Piusz pápának 1953. május 24-én, pünkösd vasárnapján kelt enciklikáját, amelynek kezdő szavai: « Doctor Mellifluus... ».

A pápa méltatni kívánja benne Clairvauxi Sz. Bernát egyháztörténelmi alakját, aki nyolcszáz évvel azelőtt, 1153-ban halt meg. A XII. század szerzetesi életének újjáteremtője, az egyház egyik legnagyobb szentje, Sz. Bernát 1090-ben született Fontaines — les Dijonban (Borgogna). Huszonkét éves korában belépett a citauxi kolostorba, majd három évvel később megalapította Absinthben (Champagne) a clairvauxi apátságot, amelyet azután 38 éven át megszakítás nélkül kormányzott. 1118-ban kihirdette a cisztercitarend alapokmányát, és azt. II. Kallixtus pápa egy évvel később jóváhagyta. Élete csupa tevékenység volt az egyház érdekében, rendjéért és koráért. Sűrűn járt követségben fejedelmek, püspökök között. II. Ince pápa meghagyásából háromszor jött Itáliába, szenvedett, nemcsak harcolt érette. Hirdetője volt a második keresztes hadjáratnak.

Halálakor rendje 165 monostort számlált; ebből 68-at ő alapított. II. Sándor 1174-ben szentté avatta, VIII. Piusz pápa pedig 1830-ban egyházdoktornak nyilvánította széltében-hosszában ismert teológiai tudásáért.

Szent Bernát tisztelete igen elterjedt az egész egyházban; kiváltképpen Ligúriában és Gibraltárban, amelyeknek égi pártfogója. Segítségét előszeretettel kérik nehéz betegségekben és égi háborúk idején.

« A 'Mézajkú Doktor' sorrendben ugyan utolsó az atyák között, de nem kevésbé méltó az elsőkhöz, — mondja XII. Piusz pápa az enciklika első bekezdésében, — annyira kitünt istenadta tehetségével és szent lelkületével; korának zavaros körülményei között életszentségével, bölcsességével és gyakorlati tanácsaival mindig uralkodni tudott. Nemhiába halmozták el dicséretekkel nemcsak a pápák és egyházi írók, hanem gyakran maguk az eretnekek is.

« ...Valóban apostoli férfiú volt, sőt Istentől küldött apostol, beszédben és tettben egyaránt hatalmas; apostol-

kodását nem kisebb jelek kísérték mint az első apostolokét. Szent Bernát az egész egyház dísze és ragyogó dicsősége. De még sok más dicséretet is lehetne mondani róla, ... Mi azonban főleg azokat az érdemeit szeretnénk kiemelni, amelyek nemcsak követőit, a cisztercita-rend tagjait lelkesítik, hanem mindazokat is, akik rajonganak minden igazért, szépért és jóért ».

A Szentatya szent Bernátnak a tudományról vallott felfogását ismerteti azután. « Mert miben áll az igazi tudás? Miben másban, mint hogy tudd, hogy milyen sorrendben, milyen módon, milyen célból és hogy mint kelljen megismerned. A sorrend: azt előbb, ami fontosabb az üdvösségre; miként? úgy, hogy minél nagyobb szeretetre gerjedj; a cél? nem hiú dicsőségvágyból, vagy puszta kíváncsiságból vagy más hasonlóért, hanem egyedül csak a saját és a mások épülésére? Vannak ugyanis, akik tanulnak-tanulnak, hogy minél többet tudjanak, de ez hiú tudásszomj. Vannak, akik tanulnak, hogy tudjanak róluk; ez is elítélhető büszkeség. Vannak olyanok is, akik tanulnak, hogy tudásukat árúba bocsássák, akár készpénzért, akár állásért. De vannak olyanok is, akik azért gyarapítják a tudásukat, hogy másnak épülésére szolgáljanak; ez szeretet. Akik pedig azért tanulnak, hogy sajátmaguk is épüljenek, ez okosság. ... A tudomány nem végcél, hanem Istenhez vezető út; nem élettelen valami, hanem a szeretet indítja meg, hajtja és kormányozza. Evvel a bölcsességgel telt el Szent Bernát, és így jutott fel a kegyelmi élet legmagasabb csúcsára, ahol Istennel teljesen egybeforrva már itt a földi életben megizlelte a mennyei boldogságot. « Írásai annyira elevenek, virágzók és annyi kedvesség ömlik szét bennük, hogy az olvasót nemcsak gyönyörködtetik, hanem az égiek felé is vonják, a jámborságot növelik, táplálják, alakítják, a szívet tettekre ösztönzik, igazi, érdemszerző, értékálló jótettekre.

Ezért tartották mindig nagy becsben írásműveit az előző korok is, és idézték szívesen az egyházi szertartásokban, hivatalos imákban ».

A « Doctor Mellifluus » pápai enciklika az isteni és felebaráti szeretetről szól a továbbiakban, Clairvauxi Sz. Bernát szavaival:

« Boldog lélek, amely eljutott ennek a nagy áldásnak égi élvezetéhez. Boldog, aki ezt a szerencsét már élvezheti. Ez a szeretet szent, tiszta, kedves és édes, annyira derűs, amennyire őszinte. Kölcsönös szeretet, bensőséges, értékes szeretet, mely kettőt egyesít egymással, de nem testben, hanem lélekben, Sz. Pál szerint: 'Aki Istenhez tapad, egy lélekké válik vele ».

« Mivel manapság — írja XII. Piusz pápa — igen sokak lelkében megfogyatkozott vagy teljesen meg is szünt az istenszeretet, nagyon megszívlelendők a 'Mézajkú Doktor' szavai... Ha ugyanis az emberek nem szeretik Istent, Alkotójukat, akitől minden teremtett lény származik, egymást sem szerethetik, sőt gyűlölséggel, ellenségeskedéssel telnek el egymás iránt. Pedig az Úristen mindannyiunknak szerető atyja, mi pedig Krisztusban testvérek vagyunk, aki szentséges vérével váltott meg bennünket. Valahányszor tehát a bennünket szerető Istent nem szeretjük viszont, és isteni, atyai gondoskodását nem háláljuk meg, a testvéri szeretet kötelékei is meglazulnak közöttünk, és amint sajnálattal látni, széthúzás, viszály, gyűlölködés keletkezik, mely az emberi együttélés alapjait ingatja meg. *Az isteni szeretetet* meg kell teremteni tehát megint minden lélekben, ha azt akarjuk, hogy a világon keresztény erények uralkodjanak, és a katolikus vallás áldásos tevékenységét kifejtse. Az egyenetlenség megszüntével, az igazság és egyenlőség helyreálltával a meggyötört és aggódó emberiség fölött újra fel fog ragyogni a melengető béke napja ».

A « Doctor Mellifluus » kezdetü enciklika a következőkben felidézi Sz. Bernát Mária-tiszteletét. « Annyira bízott hatalmas pártfogásában, hogy nem vonakodott kijelenteni: 'Isten minden adományát Mária kezével kívánja nekünk nyújtani'... Mária a Tenger csillaga', és jogosan... Ragyogása betölti a földet, a mennyet, és lehatol az alvilágba is; az élet mérhetetlen tengere fölött példával és érdemekkel ragyog... Ha viharban hánykolódsz, emeld tekintetedet erre a csillagra, hívd segítségül Máriát!... Ha a gőg, nagyravágyás, törtetés hullámai hánynak-vetnek, nézz erre a csillagra, fohászkodj Máriához! Ha lelki hajódat harag, fösvénység vagy testiség akarja összezúzni, tekints Máriára! Ha a bűntől megzavarodva, lelkileg kétségbeesve, az ítélettől remegve hatalmába kerít a szomorúság, gondolj Máriára! Veszélyben, szükségben, kétségben Máriát hívd segítségül! Ha követed, nem tévedsz el, ha hozzá fohászkodsz, nem esel kétségbe, ha reá gondolsz, nem maradsz kétségben, ha ő tart téged, nem esel össze, ha ő véd, nem félsz többé, ha ő vezet, nem fáradsz el, ha ő támogat, célba érsz... ».

« Úgy gondoljuk, — buzdít enciklikája végén XII. Piusz pápa —, hogy befejezésképpen a Mézajkú Doktor szavaival kell benneteket Isten Anyjának tiszteletére és erényeinek utánzására felhívnunk... Mert amiként Szent Bernát a Szűzanya támogatását kérte és nyerte meg kora zavaraiban és veszélyeiben, úgy nekünk is Tőle kell segítséget kérnünk, hogy Isten jóságából az őszinte, szilárd, jótékony és termékeny béke végre — valahára eljöjjön az Egyház, a népek és nemzetek számára! ».

A Gergely-egyetem méltatása

XII. Piusz pápa különleges kihallgatáson fogadta 1953. október közepén a Gregoriána-Egyetem elöljárósá-

gát, volt növendékeit és jelenlegi hallgatóit, az Egyetem fennállásának négyszázadik évfordulója alkalmából. A Szent Péter bazilika csarnoka fölötti Sala delle Benedizioni-t zsúfolásig megtöltötte a világi és szerzetes papság, mely ezekben a napokban a szokottnál is melegebben gyűlt össze az Alma Mater szerető karjai alatt.

A Szentatya közmondásos pontossággal vonult be kíséretével az óriási kihallgatási terembe. Megható szeretet, fiúi rajongás fogadta, az olasz föld szokásos módján, egetverő tapssal, lelkes felkiáltásokkal. Miután végighaladt a papok sorfala között, vörösbársony, mennyezetes trónjára lépett, s a lassan elült csendben beszédbe kezdett.

Atyai szeretettel üdvözölte a Gregoriánának (amelyet « Egyetemünknek » nevezett) tanárait és növendékeit, akik a Szemináriumok és Egyetemek Szent Kongregációjának bíboros prefektusa, a Jezsuita Rend általános főnöke, és az Egyetem kiváló, serény Rektor Magnifikusának irányítása alatt dolgoznak. Majd köszöntötte a jelenlevő kardinálisokat, püspököket, az Egyetem volt növendékeit, a többi egyetem képviselőit és mindazokat, akik a négyévszázados fordulóra Rómába jöttek.

Megemlékezve Szent Ignác óhajáról, hogy minél több papnövendéket kell Rómába gyűjteni, hogy azután visszatérve hazájukba, munkásai legyenek az apostoli, egyetemes Egyháznak, a Szentatya kijelentette: ez a terv sohasem állt olyan közel a teljes megvalósuláshoz, mint ebben az utolsó néhány évtizedben, mivel az Egyetem mai hallgatóságának számát 58 nemzet fiai alkotják.

A multba tekintve, a Szentatya megemlékezett dicső elődjeiről, akik pártfogásukkal tüntették ki, kiváltságokkal látták el a Gregoriánát. Név szerint megemlítette III. Gyulát, XIII. Gergelyt, XIV. Benedeket, XII. Leót és az utolsó évszázad valamennyi pápáját, akik szintén legma-

gasabb elismerésüket, jóindulatukat fejezték ki a Gregoriána iránt.

Méltatva az Egyetem első félévszázadának aranykorát, kiemelte a skolasztikus módszer fontosságát, amelyhez az Egyetem mindig hűséggel ragaszkodott: szabatos meghatározások, szilárd bizonyítékok, biztos cáfolatok, természetes és természetfölötti igazságok rendszerezett összefoglalása.

Ez a módszer egyáltalán nem zárja ki a pozitív tudományok módszerét, főképpen nem a pozitív teologiáét, mondotta. A két módszer megerősíti egymást, amint azt Szent Tamás, Suárez, Franzelin bíbornok munkái bizonyítják.

A Szentatya ezután felszólította úgy a tanárokat mint a növendékeket, hogy jól különböztessék meg az Egyház tanítását s a vele szorosan összefüggő természetes igazságokat a tudósok szerteágazó felfogásától, s igyekezzenek azt megmagyarázni vagy egy szerves egészbe beleilleszteni. Az Egyház, ha tiszteletben részesíti is a két kiváló tanítómestert, Szent Ágostont és Szent Tamást, mégsem tette meg őket sohasem az egyházi tanítás főforrásainak. Egyedül csak a sugalmazott szent írók csalatkozhatatlanok, és az Egyház egyes — egyedüli forrása az igazságnak, mely a Szentlélek felügyelete alatt őket magyarázza. Az Egyház tehát megengedi, hogy lehessenek különböző rendszerek. Mindössze azt kívánja, hogy egyezzenek meg az alapigazságokkal, amelyeket az Egyház ilyeneknek elfogad. Azonban egyetlen más rendszer sem felel meg jobban ennek a követelménynek, mint Aquinói Sz. Tamásé, különösen az ismerettant, a metafizikai alapelvek értékét, a világegyetem Teremtőjének, Istennek a létét, az ember természetét s az erkölcsi törvényt illetően. Ezektől a megdönthetetlen igazságoktól meg kell azonban különböztetni Aquinói Tamásnak és magyarázóinak még vita-

tott állításait, de még inkább a szent Doktor tanításának homályos és kétséges pontjait, vagy mindazt, ami a természet birodalmában még tökéletlen ismeretnek a következménye. Így kell értelmezni az Egyházjog előírását, amely Szent Tamást az egyházi tanítás Doktorává teszi. A Gregoriána-Egyetem tanítómesterei össze tudták egyeztetni a Szent Tamáshoz való hűséget a módszeres kutatás szabadságával, amelynek meg is kell maradnia a tanárok tudományos munkálkodásában.

Rátérve az Egyetem egyéb tudományágára, első helyen a társadalomtudományi intézettel foglalkozott a pápa. Kijelentette, hogy az utóbbi években az Egyház igen sokat törődött ezzel a tudományos irányzattal. A társadalmi gondok megszüntetése, mondotta, megérdemel minden figyelmet és fáradságot. Dicséretre méltó a filozófiai karnak ez az új intézménye, mert a társadalmi bajok orvoslására előkészíti a fiatal papi nemzedéket. Úgy a célkitűzés mint a szellem teljesen tetszésére van.

Az Egyházjogi Karról szólva, a Szentatya megilletődve emlékezett vissza arra az időre, amikor ezt a tudományt ápolta, továbbá a munkára, melyet az új Törvénykönyv szerkesztésében végzett; melegen emlegette egyik kiváló munkatársát, P. Wernz-t. — Saját tapasztalatára hivatkozva, a Szentatya tanácsot adott a tanároknak és tanulóknak. Két dolog szükséges egy jó jogásznak, mondotta: első, ismerni kell tökéletesen az érvényben levő szabályokat úgy elméleti mint gyakorlati szempontból; ebben a Gregoriána mindig elöljárt, követve De Lugo kardinális hagyományos tanítását. A másik, a jogtörténelem tanulmányozása és az állandó gyakorlat. Hangoztatta, hogy az Egyház hivatásának megfelelően a Kánonjognak is arra kell törekednie, hogy megszentelje és megmentse a lelkeket; a jogi tanulmányokkal karöltve a növendékeknek fel kell tehát készülniök a lelkipásztori munkára is.

Rendkívüli megbecsüléssel beszélt a Gregoriána-Egyetem Egyháztörténelmi Fakultásáról és a Missziótudományok Karáról. Ma, amikor a Vatikáni Levéltárban búvárkodó katolikus és nemkatolikus történészek lázas munkája mindennél jobban bizonyítja a történettudomány nagy fontosságát, nem lehet dicsérő szó nélkül hagyni az Egyháztörténeti Kar húsz évre visszatekintő munkáját, mintegy folytatását a Mauristák és Bollandisták közismert sikereinek. Kevés tudományág hajlik olyan közel az Egyházhoz mint az egyháztörténelem, feltéve, hogy nem rágódik másodrendű részletkérdéseken, hanem az Anyaszentegyház általános életét figyeli.

XII. Piusz pápa buzdította a tanárikart, hogy tartsa ébren a növendékekben a papi havatástudatot, Ludovico Billot módjára. Hallgatói emlékezetébe idézte a szentek, boldogok, vértanuk, hitvallók hosszú sorát, mely a Gregoriánáról indult el, és buzdította az ifjúságot, hogy készséggel, tűzzel készüljön fel a jövő munkára.

Miután mélységes hálát adott az Úristennek a bőséges kegyelmekért, melyekkel négyszáz év óta elárasztja az Egyetemet, a Szentatya a Szentlélek Úristen ajándékait kérte a Gregoriána-Egyetemnek és a Bölcsesség Székének, a Szűzanyának égi pártfogását. Végül ez égi kegyelmek zálogaként az összes jelenlevőkre Apostoli Áldását adta.

TÓDI KÖLTŐJE

Az olasz irodalom tiszta fényű dicsősége, a ferencrend ragyogó csillaga, a fájdalmak fájdalmának legnagyobb énekese, a « Stabat Mater dolorosa » himnuszának ihletett költője: Boldog Jacopone da Todi, Umbria szülötte volt. Isten rejtélyes, magasztos dalnoka, aki, a faragatlan vándorénekesektől eltérően, nem haszonért vagy elismerésért, hanem magas eszmékért énekelt, jeremiási elhivatottsággal ostorozva a bűnöket és szenvedélyeket.

Jacopo Benedettóli 1230-ban született nemesi családból, Todiban. Tehetséges fiú lévén, a gyermekkori tanulmányok után Bolognában jogi iskolát végzett és gyakorló jogász lett. Szülővárosába visszatérve hamarosan megnősült, feleségül vette a kedves és erényes Vanna kisasszonyt, aki derűt vitt komoly életébe. Boldogságuk azonban nem sokáig tartott: a fiatal feleséget egy vidám ünnepség alatt 1268-ban az emelvény maga alá temette. Jácopó gyásza mérhetetlen. Hitvese elvesztése számára egy más élet kezdete.

Az a tény, hogy ritka szépségű, jómódú nejének testén a segítség pillanatában durva vezeklőövet látott, nemcsak a csodálat és megbecsülés érzelmét növelte benne, hanem hirtelen lelki fordulattal a világi életről való teljes lemondásra is késztette. Felvillant előtte a földi örömök és vágyak hiábavalósága, hiúsága, és ugyanakkor megihlette a kereszt nehezen érthető de boldogító szenvedése.

Tíz éven keresztül járta a megalázott, kinevetett, lenézett ember keresztútját; szétszórta vagyonát a szegények között, teljesen felhagyott kedvelt hivatásával. Tíz esztendő engesztelő szenvedése után, 1278-ban magára öltötte Assisi Szent Ferenc követőinek ruháját. Teljes egyéni meggyőződéssel ajánlotta fel erejét a tökéletes keresztény életeszme szolgálatában.

Amint nem egyszer történni szokott, emberi gyengeségből ő is túlzásba esett, s a korabeli pártok ádáz küzdelmében belekeveredett a VIII. Bonifác pápa elleni viszályba, hallgatva a vádra, hogy nem volt törvényesen megválasztva. Így történt, hogy a pápa, nagyon is tudatában törvényes uralkodásának, 1298-ban Jácopót kiközösítette az Egyházból és börtönbe záratta.

Igen lesújtotta az egyházi fenyíték, annál inkább, mert szerepe mindössze abban állott, hogy az Aniene menti Lunghezza kastélyban részt vett a Colonna-bíborosok pápa elleni tiltakozásán 1297. május 10-én.

Felocsúdva az első megrázkódtatásból, megkérleli a pápát: oldja föl a büntetés alól; de kérése, amely egyúttal elismerése volt a legfőbb lelki kormányzói hatalomnak is, meghallgatatlan maradt. Csak VIII. Bonifác utódja, XI. Benedek (Niccoló Boccassini, aki előbb domonkos szerzetes volt) oldotta fel a kiközösítés alól 1303. december 23-án. Az öregedő Jácopó ekkor visszatért Collazzone kolostorába, ahol három évet töltött szigorú vezeklésben, igazi lelki magányban, Isten és népe iránti szeretetben, egészen haláláig. Várva várt és rendkívüli módon még idejében hozzá érkezett barátja, Alverna János kezei között szenderült el az Úrban 1306. karácsony éjjelén.

Holttestét szülővárosába szállították; Szent Fortunát templomának kriptájában nyugszik, ahol márványtábla örökíti meg nevét:

Ossa Beati Iacoponi De Benedictis Tudertini Fratris Ordinis Minorum qui stultus propter Christum nova mundum arte delusit et coelum rapuit obdormivit in Domino die XXV. Martii an.Dom.MCCXCVI -Ang. Caes. Episc. Tudert. hic collocavit ann. MDXCVI.

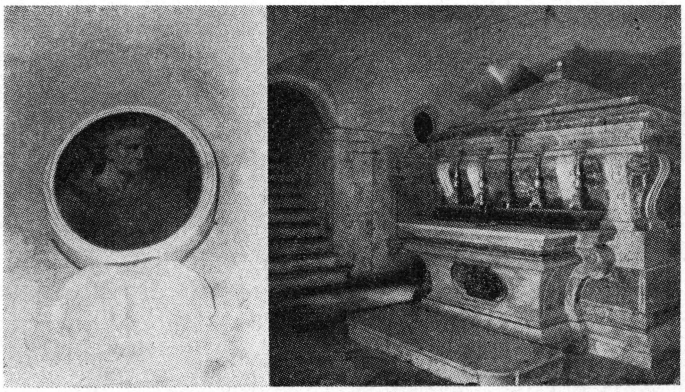

Todi: Boldog Jacopone da Todi síremléke a Sz. Fortunát templom kriptájának falában. Előtérben a város égi pártfogóinak (Sz. Kasszián és Kallixtusz vértanú, Sz. Fortunát hitvalló, Sz. Digna és Romána szűz) sírja.

Azaz:

A tódi Benedettoli családból származott ferences szerzetes, Boldog Jacopone csontjai, aki Krisztusért balgává válva a világot új művészetével elvarázsolta és elragadta az eget. Elhunyt az Úrban 1296-ban. — Cesi Angelus tódi püspök helyezte 1596-ban.

Külön olasz emléktábla arra figyelmezteti a látogatót, hogy Fra Jacopone születésének VII. századfordulóján, 1930. szeptemberében, az ünnepi bizottság — Antonio Baffi polgármester védnöksége alatt — fogadalmi lámpát készíttetett a költőnek, egyben kiigazította halálának évszámát 1306-ra.

... A síremlék fölött Jacopone mellképe. Vállát szürkés színű barátcsuha fedi. Tar feje dicsfényben.

Kemény de rokonszenves egyéniségét világszerte szeretik, és a mennyei boldogság részesének tartják...

Amikor 1075-ben VII. Gergely pápa elrendelte, hogy világi fejedelmek vagy bármely rendű és rangú világi személyek egyházi hivatalokat nem adományozhatnak többé, megindult a nyílt ellenségeskedés a középkor két legnagyobb hatalma, az egyház és a római császárság vezetői között. Az ellenségeskedés színhelye leginkább Olaszország volt, amelynek tartományai és városai hol a császárhoz, hol a pápához szítottak, és ezzel véget nem érő belharcokba sodorták az egész Appenini-félszigetet. A városok nemcsak egymás ellen fogtak fegyvert, hanem gyakran két részre oszlottak ugyanannak a városnak polgárai is. Aki pápapárti, vagyis guelf volt, gyűlölte a császárpárti ghibellint, és amelyik párt túlsúlyra bírt jutni, az keményen éreztette hatalmát a kisebbséggel. Az egész korszak, amely a XI. század közepétől a XIII. század közepéig tartott, szakadatlan láncolata lett a harcoknak. Az olasz krónikás szava szerint: « sanguis italicus effunditur, sicut acqua », víz módjára ömlik az itáliai vér.

Jácopó da Todi világtól elfordulását nemcsak fiatal hitvese hirtelen halála idézte elő; sok más esemény is érlelte ezt benne, amelynek szemtanúja volt. Pártviszályok és összeesküvések, fékevesztett szabadosság és szokatlan vagy túlzott erkölcsi szigorúság, világi és egyházi hatalom közötti áldatlan versengés, botrányok és vérbosszúk, hitközömbösség és csodálatos erejű lelki — szellemi mozgalmak, földi érdekek hajhászása és a túlvilági boldogság olthatatlan vágya: lassan és szívósan mind-mind hatott rá, és amidőn saját életét is megrázta élettársa tragikus elvesztése, a földi élet még számbavehető-szóbajöhető

igényeinek végleges feladása már csak egy gyors elhatározásába került.

A Jácopó komoly hangzású keresztnevet, hogy evvel is megmutassa mindenféle tekintélyről és tiszteletről történt lemondását, gúnyosan tréfásan nagyító alakban kezdi használni: *Jacopóne*, ami a Jakobus latin vagy Jakab magyar keresztnévnél így hangzanék: *Kóbi*. Szóval, még rendes nevét is elhagyva arra vágyott, hogy az emberek kinevessék, megvessék. Örült, ha őrültnek tartották. Lemondása még a tisztességes emberi örömökről is, a szegények segítése és életmódjuk megosztása, a rendkívüli önsanyargatás igazán az evangéliumi szellem elsajátítása volt, amely a világiak szemében sokszor érthetetlen, balgaság, bolondság.

A kegyelem vezérelte Jacopone lelkét, amikor keresve kereste a megaláztatásokat, a szabadulást a világias gondolkodás maradványaitól. Azután másokat csábít, lök és lendít a magasabb rendű életfelfogás felé. Buzgó küldetésében, a vallási és társadalmi eszme szolgálatában, imával és példával, lemondással és elragadtatással az istenfélelem és emberszeretet példája lett.

Megítéli hazája és népe, a polgár és elöljáró viselkedését; maró gúnnyal ostorozza a közösségi életnek ártó emberi hibákat. Hangja és szelleme népi, ennek köszönheti közvetlen sikerét; annak az egyszerű, mindennapi szóhasználatnak, amelynek szépségét és erejét csak az érzi, aki a nagy tömegekkel érintkezik. A « tódi barát » pedig nem az előkelők, gazdagok udvarában beszélt, és nemcsak iskolákban, hanem Umbria erdős hegyei között a népnek, le, egészen Lácium határáig, hirdetve az igazságot, kölcsönös megértést, megbecsülést, bizalmat.

Hét könyvben 211 költeményét gyűjtötték össze. Leginkább szatirák a kor bűnei és hibái ellen, valamint erkölcsi tanítások vagy alkalmi szerzemények barátai, meg

a nép használatára. Valamennyi az igazságszeretetnek, engesztelő bűnbánatnak, belső áhítatnak a tüköre.

Dante, Petrarca, Tasso és Manzoni ihletet merítettek belőle, s ha Dante személyesen nem is ismerte (amint sokan vélik), csodálatát meg nem tagadhatta elődje teológiai, szatirikus és népi költészetétől. Jácopó szinte kijelöli Dante részére a Paradicsom és Pokol kettős útját, megrajzolva a lélek szárnyalását vagy örök romlását.

Abban a termékeny XIII. században, amelyben az olasz nyelv és művészet hatalmas erővel kibontakozik; amelyben a titokteli belső lelki élet, a misztika áramlatai előnyösen összevegyülnek Sz. Tamás és Sz. Bonaventúra hittudományával, valamint az új szellemi tapasztalatokkal (érzelmi gazdagságuk miatt is közismertek); abban az évszázadban, amely Fasani Raniero umbriai, majd egész itáliai önostorozóinak sokak számára visszatetsző viselkedése következtében a valódi jámborság és vallásosság süllyedésének korszaka lett, egyszersmind számtalan tévtané, — él a születőfélben levő olasz irodalom két legnagyobb költője: Dante és Jacopone!

Nem valószínű, hogy találkoztak és ismerték egymást személyesen. Jacopone da Todi 1230-1306 között élt, Dante Alighieri 1265-1321 között. Jacopone írt előbb, és nem állott Dante hatása alatt, gondolatviláguk mégis azonos volt; meg egy kissé vágyálmokban ringatózó az evilági élet erkölcsi és politikai berendezését illetően. Dante aligha ismerhette a minoritarend (Assisi Szent Ferenc kívánta « minoritáknak », mindenkinél « kisebb testvéreknek » nevezni követőit) világtól visszavonult szerény szerzetesét, míg ő maga benne forgott kora nyilvános életében.

Annak ellenére, hogy közvetlen kapcsolat nem volt közöttük, közös látószögük egymás mellé helyezi őket. — Miként a « Divina Commedia » minden rendkívüli és sajátságos emelkedettsége mellett, szigorú, szoros és ál-

landó viszonyban áll a mindennapi élettel, annak valóságával, szereplőivel, a tömeggel és néppel, ami tulajdonképpen életelemét jelenti a legfőbb eseménynek, úgy Jacopone da Todi « Laudario » — ja is, noha lelki síkon és természetfelettiségben mutatja meg erejét és nagyságát, mégis az ismert élet képeként hat.

A középkori ember mindennapi élete, főként a XIII. sz.-ban, telve látomásokkal és látnokokkal. A látomás megszokott és majdnem szokványos életvalósággá vált, mint manapság a pergőkép, a mozgókép vagy éppen távolbalátás, — valamennyi tanúbizonyítéka és eszköze a mérhetetlen emberi vágyakozásnak: felidézni, valósággá tenni lényeget érintő, szabatos, határozott képekben a régi emlékeket, élményeket, vagy általában az emberi óhajokat és szenvedélyeket.

Jacopone szintén vágyakozik a kortársait jellemző titokzatos magasságokba. Azonban erős jelleme miatt nem képes élvezni az elragadtatás édességét, fennsőbbségét, amely egyúttal felszabadította volna a földi és földies érdekek bilincséből. Mégis sikerült kemény akarattal, vele született költői hajlamának eredményeként, azokig az élményekig eljutnia, amelyeket misztikus kortársai magukénak mondhattak. De míg ezek jóformán csak engedelmességből írták le lelki állapotukat, — számukra a magasztos élmény fontosabb volt ennek írásba foglalásánál —, Jacopone bizonyos fokú belső elégületlenség és kielégítetlenség következtében művészi alkotásban tör ki önmagából, és a szemlélődő egyéneknél jobban, világosabban és élvezhetőbben fejezi ki a titokzatos átszellemültség csodálatos lényegét.

Jacopone, költészetében, soha át nem élt, csak pusztán képzeletszülte « tapasztalatokat » magasztal fel tiszta művészettel, önmaga személyén kívül vagy azon túl elgondolt és átelmélkedett tényezőkkel. Sajnos, a « Lau-

di », « Trattato Detti », csak szórványosan voltak feltalálhatók itt-ott a különböző umbriai kolostorokban, ahol élt. Így vajmi kevés adat áll redelkezésünkre, — ha ugyan létezik egyáltalán valami —, Jacopone személyes belső átéléseiről. Ő ezért nem misztikusnak számít, hanem a keresztény átszellemültség és belső élmény nagy költőjének, aki leírja egy misztikus érzékelhető élményeit, örömeit, szenvedéseit, amelyek azonban mind a saját képzeletvilágának a szüleményei. (G. Petrocchi azért Jacoponét szintén nem tartja misztikusnak, aki elragadtatásban él, hanem egy örökös feszültségben levő egyénnek; ezért szerinte a « Laudarium » is inkább egy költő « itinerariuma ad Deum », mint egy misztikusé...).

Jacopone, Dantehoz hasonlóan, átéli a látomás nagyságát, mégpedig avval a vággyal, hogy kiemelkedjék a nyomorúságból, alacsonyrendűségből, az emberi lét bajaiból. Olyan tetszés ez, amely a küzdelmekben gyötrődő, fájdalmaktól tetézett, a mások alantosságától sebzett lélek számára metafizikai, természetfeletti örömet tud biztosítani, és teljes — noha csak múló átjutást egy másik világba, a szabadulás és otthonszerzés világába.

Ami Jacopone egyházképét illeti, ő Krisztushoz, a Naphoz viszonyítva: az Egyházat fényes holdhoz hasonlítja, amelynek szerepe az egyébként sötétben botorkáló emberiség útjának megvilágítása (L. 18). Hasonlítja hűséges és tiszta, « fidelissima e pura » jegyeshez is (LIII, 5). Amikor pedig az Egyház sebeit fájlalja hívő aggodalommal, kesergő édesanyához hasonlítja: « O nobilissima mamma, che piangi? » (LIII, 3), « Ó legnemesebb anya, mennyire sírsz?! » Kelletlenül panaszolja fel az akkori szomorú állapotot, amelyben Krisztus « elhomályosított » (« ottenebrato ») nap, az Egyház (« oscurata ») elsötétült hold, az általános vallási élet pedig (az « universitate religiosa ») a csillagok hullásához hasonlítható.

Jacopone da Todi a ferences eszmény szolgálatában (Dante is ferences harmadik rendi volt!) aggodalommal figyeli a rend kebelén belül vívott kemény harcokat, és a maga részéről, mint rendtag, a tudományok túlzott ápolásában látja a hanyatlás egyik okát, utalva a párizsi központ ebbeli szerepére: « Malvedemmo Parisi, c'hane destrutto ascisi » (XXX, 2); rossz szemmel nézi Párizst, amely tönkretette Assisit!

Tartózkodott azonban a szélsőséges állásfoglalástól és megőrzi lelki higgadtságát, támogatva ezt a rend emelkedettebb jövőjébe vetett bizalommal.

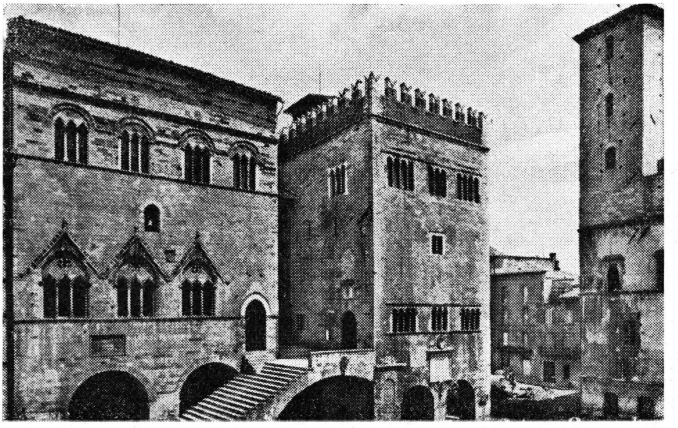

Todi: a város középkori tere a városházzal, valamint a Priorok és a népkapitány palotájával (XIII. sz.).

VIII. Bonifác (Benedetto Caetani) pápával szemben sem kapkodó és elhamarkodott, ámbár személyi szenvedéseiről keserűen ír. Benedetto Caetani ifjú korát Todiban töltötte Pietro Caetani nevű nagybátyjánál, aki a város püspöke volt, de a fiatalembert nem nézték jó szemmel a városban, sőt egyszer kővel meg is dobálták. Telt, múlt az idő, de Benedetto Caetani pápává történt választá-

sa után sem lett kedvelt Umbriában. Jacopone erősen hatása alatt állott a közhangulatnak és írásaiba sokszor belevegyült a gyakran alaptalan vád és pletyka (« molte diceríe », mondja Silvestro Nessi-Montefalco (Perugia), a Miscellanea Francescana 25. kötete (1965, III-IV) 369-393. lapjainak egyikén). Ez is mutatja, hogy költészetté változtatta a tömegítéletet, beleértve a magáét is; és ez bizonyos fokig mentesíti a lelkiismereti felelősségtől, igazságos önvádtól.

Jacopone da Todi őszinte, mély katolikus meggyőződéséhez nem férhet szó, annak ellenére hogy, akár régebben akár manapság, akadtak, akik tévedéssel gyanúsították. Nem volt se híve se áldozata a szertelen látnoki várakozásoknak, jövendőléseknek, még kevésbé a korában elharapózott durva kifejezéseknek vagy megnyilatkozásoknak; ezeket elítélte: « l'ipocrete mostranze che for, per le contrate, mustravan santetate de canti e de saltare » (XXXIII, 9, köv.), utalva a « flagellánsok » utolsó nyilvános szerepléseire.

A tódi költőben a szegénység tántoríthatatlan szeretete, a visszatetsző romlottság elítélése, az evangéliumi élet tisztasága és egyszerűsége: a ferences szerzetes jellegzetes vonásai. Egyébként (sem Dante, sem) Jacopone nem kívánt teológiai, hittudományi értekezést alkotni költeményeiben; ahhoz nem lett volna szükség — verselésre...

A « nova filosofia » (LX, 53) számára a Krisztustól hirdetett « Buona Novellá »-t jelenti, a vigasztaló, erősítő, irányító új hírt, az evangéliumot.

Jacoponében (Dantében is) a költői emelkedettség egyúttal a legmélyebb hitet jelenti. Ha nem érezte volna hasznosságát, sőt szükségességét a költészetének, sohasem alkotta volna meg a « Laudario »-ját. A Laudi részünkre a Bonaccorsi által 1490-ben összeállított sorrendben ismeretesek; éppen ezért igazában mozaiktöredékek egy

lélek életéből, amelyek — egyéni izlés szerint átrendezve is — élénken ábrázolják egy lélek bonyolult életét, e földön megkezdett pályafutását elejétől végig, vagyis az örökkévalóságig.

Jacopone szeme előtt ez a cél lebegett: egyéni érzelmi világából ismertté tenni a természetfeletti egyetemes világot; tanítani és figyelmeztetni. « Laudario »-ja magasiskolája az igazságnak és az igazi boldogságnak.

Jacopone da Todi az ő kedvelt « őrültségével » áll ki a világfiak elé, és a « laudák » gyors, szaggatott szavaival, verseivel, remek költői alkotásokban magasztalja a világtól elszakadás értékét.

* * *

Misztikus, lirai, drámai és tragikus költő is volt. Mint lirai és misztikus költő az olvasót a léleknek megtisztulási, világosságot nyerő, Istennel egyesítő útjára vezeti, majdnem előfutáraként Nagy Szent Teréznek vagy Keresztes Szent Jánosnak. Mint drámai és tragédia-költő mérlegre teszi korának erényeit meg tévedéseit, rámutatva a megváltás történelmi tényére, amely egyedüli mentsége az embernek.

Vallásos költészetének számos terméke között a legjelentékenyebb a « Donna del Paradiso », a « Mennyország Úrnője », amely áhítatos dicsérete a Genezis és Apokalipszis Asszonyának, akit az isteni kinyilatkoztatás minden tényében felismerhetünk, mint az üdvtörténet legjelentősebb személyét Krisztus mellett.

De még közismertebb, mondhatjuk, világszerte ismert, egy másik vallásos himnusza, amelyben viszont a Fájdalmas Szent Szüzet teszi áhítatunk központjává. Ez a költői « Pietá » vetekszik Michelangelo márványművével, s az Egyház liturgiája révén örökre a lelkek vigasza maradt... A tódi bűnbánó költő belső átélésből született művészi ihlettel fejezi ki a történelem legmegrázóbb, de

egyben legfelemelőbb eseményének, Krisztus kereszthalálának és Szent Anyja fájdalmának részleteit.

Az « Álla a keserves Anya... » sequentia első nyolc versszakában a drámai tényt jeleníti meg, amelyben a boldogságos Szűznek istenanyai részesedés jutott, mintegy társa lett Krisztusnak a megváltás művében teljes és áldozatos közreműködésével. Tömören, márványba vésve szemléljük a Fiú és Anyja szenvedését:

« Áll a gyötrött Istenanyja, kín az arcát könnybe vonja, úgy siratja szent Fiát... Ki ne sírna, melyik ember, hogyha ennyi gyötrelemben látja lankadozni őt?... Látta édes egyszülöttét, halálos nagy elepedtét, látta, hogy halálra vált ».

A keresztre feszített Üdvözítő lábánál ott áll a fájdalomtól megtört de le nem tört édesanya; fájdalma nem sötét vagy reménytelen; szomorúsága tudatos, önmegtagadó, megnyugvó a természetfeletti célok és erők miatt.

A költő gyakori kifejezése, igéje, jelzője, amellyel leírja a megváltó kereszthalál testi-lelki kínjait, minden eredetiségük mellett sincs a mértéktartás rovására, mert érthető, természetes gyümölcse az átérzésnek, amely csak melegszívű, együttérző, sokat szenvedett embernek a sajátja. Valósággal maga is ráeszmél a lázas, szokatlanul gyorsan pergő módra, amivel ír, és felkiált: létezik-e olyan ember, aki nem könnyezik, ha ennyi szenvedést lát?! Annál inkább, mert minden emberi szenvedésnek és a halálnak oka maga az ember, aki Isten törvényének megszegésével örökre elvesztette volna a boldogságot, ha a Mennyei Atya nem nyert volna elégtételt Fia kereszthalálával. Hitigazság rejlik a sequentia e szavaiban:

« Pro peccatis suae gentis vidit Jesum in tormentis, et flagellis subditum », « Népét hogy megmossa szennytől, látta tenger gyötrelemtől roskadozni Jézusát »... Szűz

Mária, akit a Gondviselés a legmagasztosabb feladatra választott ki magának, ismerte Fia halálának üdvözítő erejét.

Boldog Jácopó könyörög tehát a Szűzhöz, hogy segítse a Krisztushoz jutásban:

« ... Hogy szívemben lángra kelne Krisztusomnak szent szerelme, segíts neki tetszenem... Gyermekednek, a sebzettnek, ki miattam szenvedett meg, osszam meg gyötrelmeit ».

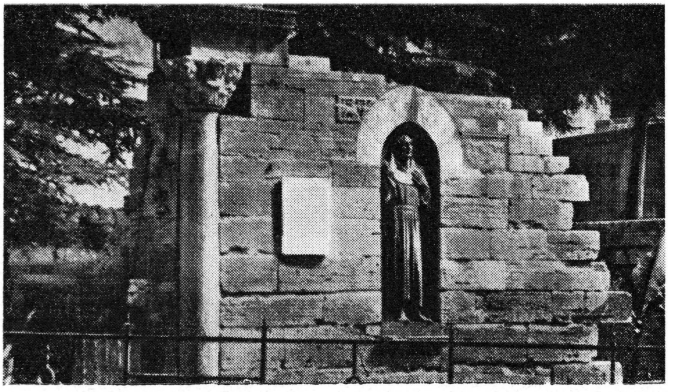

Todi: Boldog Jacopóne szobra a Szent Fortunát templom alatti téren.

...Hogy minél biztosabban elnyerje bűnei bocsánatát, Krisztus szenvedését kívánja a maga számára, és sírni, sírni, az egész életen át. Igen, ez lett az életcélja: amor et dolor, szeretet és szenvedés. Ha valaki érthetetlennek tartaná mindenről lemondó viselkedését, tőle talán ilyen választ kapna: lehet, hogy a viselkedésem miatt bolondnak tartanak, de lelkivilágom a kereszt szerelmének gyümölcse, amelyet a világ nem lát és nem élvez...

Az egykori jogász, a gazdag lovag a világi könnyű örömöket felcserélte a bűnbánat és vezeklés tetteivel, hogy engesztelő áldozat legyen a Golgota isteni Hősével:

« Add meg kérlek, hogy míg élek, együtt sírjak mindig véled s azzal, ki a fán eped. A keresztnél veled állni, gyászban veled eggyé válni: erre űz a szeretet... Sebeivel sebesítsen, szent mámorba részegítsen buzgó vérével Fiad ».

Krisztus és Mária fájdalmának emelkedett átelmélkedése könyörgéssel fejeződik be, hogy az Istenanya legyen oltalma a halál és utolsó ítélet napján:

« Hogy ne jussak ama tűzbe, védj meg engem, drága Szűz te, ha az ítélet riad. Krisztusom, ha jő halálom, Anyád szeme rám találjon, és elhívjon engemet. S hogyha testem porba tér meg, lelkem akkor a nagy égnek dicsőségét lelje meg ».

A KÉT HAZA SZERETETE

Ma már a mindennapi érintkezésben is egyetlen nagy család az emberiség és egyetlen nagy életterület a földteke, míg a hit világánál ez mindig így volt; tekintve, hogy az emberiség közös atyja az Isten, a föld pedig mindenki számára gondviselésszerűen rendelt lakóhely.

Anélkül, hogy érinteni akarnók a hittudomány által sem leszögezett véleményt, hogy vajon más égitesteken létezik-e szerves és élő világ, pusztán megállapítjuk, hogy egyetlen egy látható és láthatatlan lény sem keletkezett önmagától vagy önmagából, és nem is önmagáért él.

Főképp nem az ember, akinek hivatása nemcsak erre a földi életre szorítkozik, hanem a földöntúlira is, amelynek arányai és kellékei egészen mások a mulandó evilági életnél. « Mekkorkának látszik ebben a szédületes világmindenségben az ember? - kiáltott fel XII. Piusz pápa az 1952-es Nemzetközi Csillagászati Kongresszus résztvevői előtt-; mint egy porszemecske! És mégis... Egészen apró anyagi méretekhez kötve, képes volt fölébe kerülni a szinte mérhetetlen világegyetemnek, többet elérve, mint amennyit kezdetben remélt... Mi tehát ennek a kicsike embernek a lelke és szelleme, hogy bele merészelt fogni a kifürkészhetetlennek látszó világtitkok felderítésébe...? Csak egy világos felelet adható; és ez az, hogy az emberi szellem lényegesen más és lényegesen felsőbb rendbe tartozik, mint az anyag! »

Minden vallás, akár természeti akár kinyilatkoztatott,

Budapest: a magyar nemzet első évezredének emlékműve a hazaszeretet történelmi nagyságát hirdeti.

vallja a túlvilági életet. Elsősorban a kereszténység, amely fő igazságaiban hirdeti az Isten létét, az Isten igazságos ítéletét, a Fiúisten megtestesülését és megváltó halálát, a mennyország és örök kárhozat létezését. E tényeket senki sem hagyhatja figyelmen kívül; itt a földrészek fekvése, államformák, társadalomtudományi felfogások és berendezkedések semmit sem változtatnak a lényegen. Akárki, akárhol él, egy központ felé néz és halad. Nem itt a földön van végcélunk. « Hiszen itt nincs állandó hazánk, hanem egy még jövő után vágyódunk », figyelmeztet Szent Pál (Zsid. 13, 14).

Tagadhatatlan, — sőt örömmel, biztatóan hirdetjük —, hogy az életben szüntelen számolni kell a vérségi kötelékkel, amely családot, rokonságot, nemzetet alkot, mert ez a bölcső ringatja a jövőt, a szeretet és hagyomány dalától kísérve. Nem nélkülözhető sohasem; vétek széttépni, bűntett meggyalázni. Azért sóhajtjuk mi is a költővel:

« Szülőföldem szép határa,
Meglátlak-e valahára?
Ahol állok, ahol megyek,
Mindenkor csak feléd nézek.
. . . . . .
Kisded hajlék, hol születtem,
Hej tőled be távol estem!
Távol estem, mint a levél,
Melyet elkap a forgószél. »

(Kisfaludy Károly)

De mi lesz a nagyvilágban szétszórt ember hazaszeretetével?

Erkölcsi kötelességének kell maradnia továbbra is. Szeretnie kell hazáját, mert ott kapta meg létének és fejlődésének alapjait. Érzelmeken túlmenő hasznos munkával kell érdekeit szolgálnia.

XII. Piusz pápa 1939-ben a Summi Pontificatus kezdetű apostoli körlevelében nyilatkozott erről a kérdésről: « Nem kell félni attól, hogy az egyetemes testvériség tudata, melyet a keresztény tanítás anyira ápol, és az általa sugallt érzület ellentétes lenne azzal a szeretettel, amelyet saját hazánk iránt érzünk, és gátolná saját népünk jólétének és jogos érdekeinek előmozdítását. »

Azonban másik két alkotó erővel is számolnunk kell az életben: a tudással, amely függetleníti magát országhatároktól, és megteremtve a szellemi világközösséget, haladásban, műveltségben szolgálja az emberiség boldogságát; és a halhatatlan élet vágyával, amely beleszövi magát az egyéni, családi, nemzeti, valamint nemzetközi életbe. Céljául tűzi ki az Isten gyermekeinek közösségét, « akik nem vérből, sem a test ösztönéből, sem a férfi akaratából, hanem Istenből születtek » (János 7, 13); akiknek

kincsei a földi életben szerzett érdemek, boldogságuk az elszakíthatatlan kapocs Istennel, vágyuk a halál és enyészet alóli felszabadulás.

Mindnyájunk elsőrendű kötelessége: bölcsen felismerni és elismerni az Alkotót, a Gondviselőt, és vele közreműködve biztosítani a lélek békéjét, az élet boldogságát. « A hitet ésszel kell párosítani. Az isteni sugallat az egyik elem, a másik az én értelmes, érdeklődő, közreműködő lelkem. Szívemen kell hordoznom ügyeimet, erős kézzel munkálnom érdekeimet, bár hiszem s remélem, hogy az Úr megsegít, » mondja Prohászka Ottokár. Istenhit nélkül lehetetlen megtalálni az élet igazi értelmét, mert minden törekvés, fáradság, áldozat elől hiányzik a végső és legfelsőbb elismerés: az örök Igazság és Jóság jutalma.

Természetesen, ez a tudat elmélyíti kötelességérzetünket magunkkal és másokkal szemben. És itt első helyen említjük az idő jó felhasználását érdemszerző cselekedetek által. Ez fontos: érdemszerző legyen a munkánk. A munkának, földi célja mellett, van természetfeletti célja is, tehát nem szabad megfelejtkezni erkölcsi értékéről. Éppen ezért a munka mindig alárendelt szerepet játszik a földi erők Istentől rendelt urával, az emberrel szemben; s ha igaz, hogy a munka nemesíti az embert, még inkább igaz, hogy az ember emeli erkölcsi méltóságra a munkát. A kemény munka nem végső cél, amelynél leáll a versenyző, hanem közbeeső cél, amelyen túl meglátja a még magasabbrendű célt, a család, a társadalom, a nemzet, az emberiség szolgálatát, de mindenekfelett az Isten akaratának teljesítését.

Mert az egyén, minden társadalmi vonatkozásában és szerepében megőrzi Istenhez való viszonyát, akinek erejét, világosságát és szeretetét állandóan élvezi. « Ora et labora! », imádkozz és dolgozz! Mindkettő fontos kellék a mindennapi életben. Az egyik közvetlenül összeköt Isten-

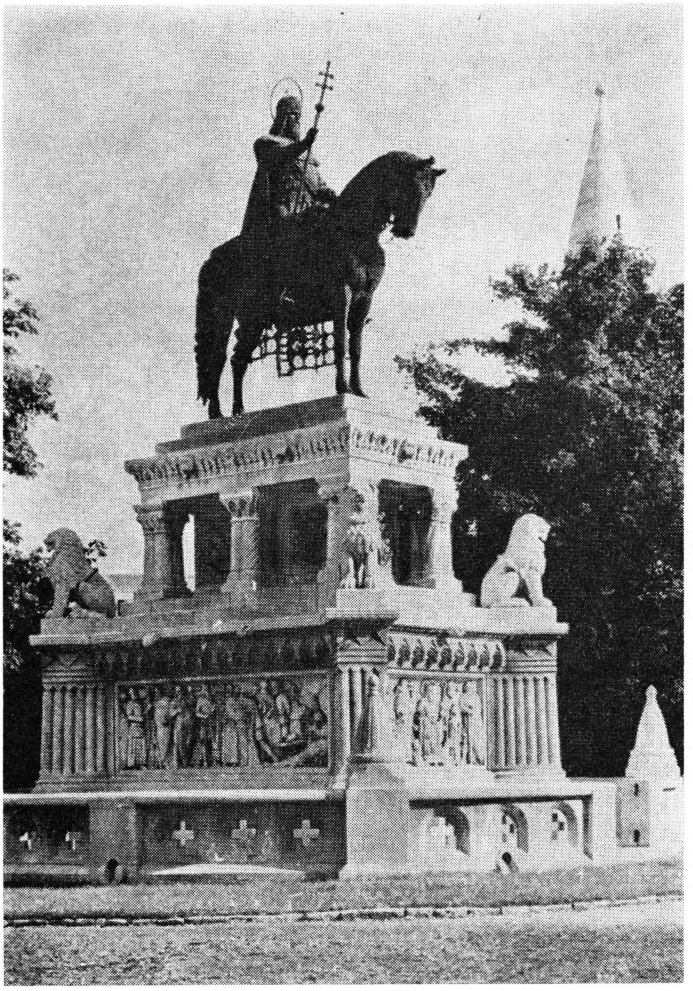

I. István király államszervező élete és keresztény uralkodása a természetfölötti szent élet hősies példája volt.

nel, a másik Isten akaratának teljesítésével szolgálja az egyén és az emberiség érdekeit. Aki felfogja a munka méltóságát, jobban meg fogja érteni a szorgalom erényét is. A hit által emelkedik ki az egyén a világ óriási tömkelegéből, és telik el felelősségérzettel önmagával és másokkal szemben. Isteni erő készteti a becsületes, példaadó életre. A természetfeletti kegyelemmel áthatott emberi indulatok szükségszerűen áthatják az egész környezetet, és méltányosabb felfogás, élénkebb szeretet, emberibb megértés lesz a gyümölcse.

Hogyan?

Gyakorlati módon. Munkaerkölcsöt vinni a hivatalba, üzletbe, gyárba, laboratóriumba, munkaszobába, rendelőbe, gazdaságba, műhelybe, szövetkezetbe. Szeretni a tisztességet, megbecsülni a megbízhatóságot, jutalmazni a hűséget, megkívánni, de el is ismerni a lelkiismeretes munkát. Hogy ne élvezzen potya gyümölcsöt a tétlen haszonleső, és ne szedje áldozatát a körmönfont rosszindulat! Mert ha nincs helye a kishitűségnek és kétségbeesésnek az egészséges társadalomban, ne legyen helye a zsarolásnak és becstelen áskálódásnak se. Uralkodjék isteni szellem az életben. Minden eszes lénynek e földön egyetlen nagy feladata: kialakítani a jó embert, a lelkiismeretes embert, Isten törvényei szerint. Az Evangélium világosan megmutatja a tennivalót: « Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legfőbb: az első parancs. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. E két parancson függ az egész törvény és a próféták. » (Máté, 22, 37).

Ez a két parancs egyesíti a többi erkölcsi alapelvet: a mértékletesség, szorgalom, vallásosság, tekintélytisztelet, tisztaság, engedelmesség, hűség, megbocsájtás, áldozatosság, hazaszeretet erényét is. Minél több hittel fordulni a maga mivoltában láthatatlan, de működésében lépten-

nyomon tapasztalható Isten felé; s minél több önzetlen, türelmes szeretettel szolgálni másoknak. Íme, ez az igazi tudomány, ez a valódi cél minden lélek számára.

Krisztus nem ad aprólékos törvényeket, szabályokat; főleg nem gazdasági, politikai értelemben. Még saját nemzetének evilági, túlságosan evilági ügyeiben is mértéktartónak, szinte érdektelennek mutatkozott... De adott egy mindent összefogó elvet, amellyel szebbé lehet tenni a földi életet és biztosítani lehet az örökkévalót: « Adjátok meg (tehát) a császárnak, ami a császáré; Istennek pedig, ami az Istené! (Máté, 22, 21). Azt mondja az evangelista, hogy ennek hallatára annyira meglepődtek álnok kisértői, hogy otthagyták és eltávoztak. Mindegy. A világegyetem egyszer el fog múlni, de az Ő igéi sohasem...

Isten Fia a hullámzó élet tengere fölé emeli ki a törekvő lelkeket, és függetlenségre, szabadságra, istenhűségre neveli. A világ bejárja a maga fejlődésének útjait, de a világban élő embernek, akár az ókor, akár a középkor, akár az újkor gyermeke legyen, Isten gyermekének kell maradnia.

Ez örök elvek világánál az élet és munka; a család és társadalom; a tudomány és fejlődés; a haza és nemzetközi élet; a jólét és béke a maga igazi arculatában ragyog fel a földön járó, de örök haza felé tartó ember előtt.

TÚL AZ ÓPERENCIÁN

Hajólelkészre volt szükség, aki magyarul, olaszul és németül is tud, hogy tengeren túlra kísérjen kivándorlókat.

Hogy, hogy nem, rám gondoltak, aki többé-kevésbé megfeleltem ennek a kívánalomnak, s mivel az akkori beosztásom megengedte az ideiglenes távolmaradást, a felkérés eredménye annak teljesítése lett.

1956 tavaszától a római « Regina Coeli » híres börtönnek voltam lakója — az utcára néző igazgatói főépületben —, mint a női fogház megbízott lelkésze, avval a feladattal, hogy reggelente szentmisét mondjak a hajdani « Mantellate » szervita apácák ragyogóan tiszta kápolnájában, a « Jó Pásztor » apácák felügyelete alatt élő női foglyok számára, hetente pedig meggyóntassam a foglárnőket és foglyokat egyaránt. Egy papi munkám sem maradt annyira emlékezetes, mint ez, a maga rendkívüliségében és sok -sok kegyelmi gazdagságában...

A Konzisztoriális Szent Kongregációtól, Monsignore Dr. Zágon József pápai prelátus intézkedésére, 1956. dec. 28-i kelettel és 207/49. iktató számmal hajólelkészi felhatalmazást kaptam, egyben a hivatalos kötelességek és kiváltságok szövegét is: « Normae et facultates pro sacerdotibus in spiritualem navigantium curam incumbentibus », amely tulajdonképpen az « Exsul Familia » apostoli szabályzatnak egy része.

Génnában

Úgy volt, hogy Kanadába kell kísérnem sok száz kivándorlót január első napjaiban. Az út, oda-vissza, nem tarthatott volna tovább, mint legfeljebb három hétig. A rendi generális atya megadta hozzá az engedélyt, a Szentségfegyelmi Kongregációnál a házassági felmentési ügyek tárgyalásában a részvételemet felfüggesztettem, és téli időjárásra felkészülten, 1957. január 2-án a Tirréni tenger partján felutaztam Génuába. Azonnal az olasz kivándorlási főlelkész hivatalába mentem, azonban csak a helyettese fogadott, de már ő tudtomra adta, hogy valószínűleg nem Kanadába, hanem Ausztráliába kell majd mennem. Másnap P. Anacleto Rocca, a főlelkész, megerősítette a hírt, amire én vissza akartam lépni megfelelő rendi engedély hiányában, de meg az előreláthatóan hosszú út miatt is, ami felborította volna kötelezettségeimet. Erre P. Rocca megkísérelt találni valakit a környéki magyar papok közül, de nem sikerült neki, engem viszont egyre unszolt, hogy vágjak neki az ausztráliai útnak. Tanácsomra felhívta telefonon a generális atyánkat, P. Vittorio Costantinit Rómában; sikerült vele beszélnie, egyszersmind utamhoz az engedélyt elnyernie. Magam szintén szót váltottam vele, áldását kértem a nagy vállalkozásra, amit nagy szeretettel megadott.

A génuai kikötőben P. Anacleto Roccával.

Foglalkoztatni kezdett a rám váró feladat, a hosszú hajóút... P. Rocca — a maga részéről — kitünő tanácsot adott a tengeri betegség ellen: úgy végezzem a munkámat, úgy járjak-keljek a hajón, úgy étkezzem és pihenjek, akárcsak a szárazföldön; semmi kellemetlenségem nem lesz. Így tettem, és a valóság az, hogy egy percig sem szenvedtem a tengeri betegségtől; a Génuában vásárolt orvosságszemeket érintetlenül hoztam vissza, őrizgetve néhány évig, mint tréfás furcsaságot.

Január 3-án és 4-én lezajlott a kötelező jelentkezés a révkapitányságnál, az orvosi ellenőrzéssel; vásároltam egy pár félcipőt, P. Rocca megismertette velem a « Fairsea » motoros hajót, és január 4-én este fél hétkor kiúsztunk Genova kikötőjéből.

Hogy szavamat ne zavarjam, a Génuába érkezésem és az Ausztráliába indulásom közötti napon, jan. 3-án, meglátogattam minorita ferences rendtársaimat San Francesco d'Albáró konventjükben. Érdeklődve, szeretettel vettek körül, noha számukra Itália legfontosabb kikötővárosában egy tengeri útrakelés nem igen lehetett szokatlan hír vagy esemény. Ezúttal, úgy látszott, mégis; talán azért, mert egy rendkívüli hosszú hajóútról volt szó, meg egy « kisebb testvérükről », vagy mert sok saját honfitársukat is kísértem óceánokon túlra. Őszinte meelegséggel bocsátottak útra, amikor elköszöntem tőlük...

A téleleji bágyadt napfényt élvezte sóvárogva Genova, a kereskedelméről és iparáról is híres 850,000 lakósú város, január 4-én. A « scalabriniánus » Páter Roccával kimentünk a « banchinára », a kikötő egyik padjára, amely mellett a « Fairsea » állt lehorgonyozva. Bemutatott a parancsnoksági tisztnek, majd átadta nekem a hordozható misetáskát a legszükségesebb felszereléssel.

Miután a hajó fényképésze lencsére vett bennünket a « banchinán », P. Rocca a kikötő néhány adatát ismer-

tette. Évente tízezer hajó köt ki benne, hatszázezer utassal, harminckilenc millió tonnányi árúval. Itália legnagyobb, a földkerekségnek pedig második kikötője nagyságra nézve (Marseille után következik). Területe akkora, — vízfelületét és szárazföldi berendezéseit számítva —, hogy egy olyan négyszögnek felelne meg, amelynek mindegyik oldala két és fél kilométer. A kikötőpadok egybevett hossza 30 km, 21 kikötőhíddal, amely mellett ugyanabban az időpontban 200 hajó horgonyozhat. A védőgátak és mólók összhossza 12 km, a vasúti sineké 128 km, a raktárak száma 73.

Mint jó olasz, mindjárt hozzáfűzte, hogy Génua több neves személynek szülővárosa: Cristóforó Colombo (1451-1506), ha el is akarják vitatni tőle más városok; Nicoló Paganini (1782-1840), a varázslatos zeneszerző és hegedűművész; Giuseppe Mazzini (1805-1872), az 1848-as olasz szabadságharc egyik legfontosabb személyisége; Goffredo Mameli (1827-1849); Nino Bixio (1821-1873), és Eugenio Montale, aki egyike a legnagyobb élő olasz költőknek.

A táskámat ideiglenesen betettem egy szobába, megebédeltem a hajóstisztek társaságában, délután még kimentem a városba sétálni, végül hat órára viszatértem a fedélzetre; hétkor kellett indulnunk...

A hajó ekkor már tele volt utasokkal, sürgés-forgás mindenfelé. Magismerkedtem a kapitánnyal, aki argentínai származású volt: Jorge Petrescu; a főmérnök Mario Giraldi; a tiszt Ferruccio Rocconi; a számvevőtiszt Roméo Bianchi (a Génua melletti Nerviből); a főorvos Antonio Porfirio; a másodorvos egy berlini származású sebész volt; a hajótulajdonos megbízottja pedig Nicolas Cheremeteff.

A « Fairsea », vagy ahogy a nápolyiak ejtették ki a nevét félig akarva, félig nem akarva: « Farisea », 1941-ben épült 11,850 tonnás, 150 m. hosszú, 21 m. széles hajó, ame-

lyet 1955-ben Monfalconeban (Triest mellett) teljesen átépítettek; két Diesel motor hajtja, óránkénti 16 mérföldnyi sebességgel (ami nagyjából 25 km-nek felel meg).

Alighogy egy-két lépést tettem a fedélzeten, folyosókon, termekben, — a motorok dübörögni kezdtek, a horgonyt felhúzták, a köteleket bevonták... A hajó elindult.

1957. január 4, 18.30!

Meglepett, és ámbár nem volt semmi baj, megrémített a gondolat: mi lett volna, ha 19-re térek vissza a hajóra?! — A Fairseának, a Ferszinek, már csak olajfoltos helyét találom...

A szerző hajólelkészi igazolványa.

A génuai « Il Nuovo Cittadino » január 4-i, pénteki reggeli száma a helyi hírek között közölte, hogy kivándorló hajó hagyja el Genovát P. Rákos Raymund magyar lelkész papi segédletével. — Valóban, egyedül voltam pap és szerzetes az egész fedélzeten, pedig annyi gyermek, felnőtt, család között bőven talált volna magának munkát több lelkipásztor is...

... Távolodtak a partok, villanylámpák koszorúja ragyogott az öböl szegélyén, hatalmasakat villant a világítótorony, csillogott alattunk a víz...

Ki ismeri, ki találja ki a hajósok szokását?! Több kilométernyi út után, kint a nyílt tengeren megálltunk s jó egy-két órát várakoztunk... Mondták a jártasabbjai, hogy ellenőrzik az iránytűket, műszereket meg miegyebeket... Egy motorcsónak kijött még hozzánk, aztán végleg nekilendültünk, a Tenger Csillagának oltalma alatt nekivágtunk a nagy útnak....

Génua világítótornya ütemesen lövellte sugarát az égre, a lámpasorok mindjobban távolodtak tőlünk, a várost védő hegyvonulat mindinkább a sötétbe veszett...

Péntek este volt.

A Földközi-tengeren.

A kapitány udvariasan a parancsnoksági asztalhoz hívott még aznap este, és asztaltársuk maradtam mindvégig a földkörüli út alatt.

Étkezés után azonnal ellenőrző körútra indultunk, mert a hajó teljesítőképessége a határáig ért: 801 magyar, 444 olasz, 113 jugoszláviai, 87 osztrák, néhány német, török és görög, összesen közel másfélezer utas töltötte meg a hajót, de ehhez hozzá kellett még számítani a körülbelül háromszáz főnyi hajószemélyzetet!

Sokáig tartott, amíg a családokat, csoportokat gondosan, belátással, de egyúttal szigorú fegyelmi igénnyel is elhelyezte Petrescu kapitány.

Közel a parancsnoksági hídhoz kaptam egy szobát. Az egész hajót fűtötték, ami jól is esett a nyirkos időben.

Január 5-én, szombaton reggel, a parancsnoksági beosztottak felállították a kecskelábú asztalt, hogy rajta megmisézhessem egy széles lépcsőfeljárat tetején, a járókelők számára... Mise alatt ketten áldoztak.

Délután Franciaország alatt jártunk, láttuk a Minorca, Maiorca spanyol szigetek körvonalait, a Beleárok partjait.

A hajón töltött első vasárnap január 6-ára esett. Két szentmisét mondottam; az áldozók száma 6 lett. Ekkortájt Dél-Spanyolország partjai alatt úszott a hajó...

Hétfőn, jan. 7-én, az út sikeréért ajánlottam fel a szentmiseáldozatot (10 áldozó volt).

Ugyanaznap fél kilenckor áthaladtunk a gibraltári szoroson, majd ez élményszerű pillanat után, a parancsnokság előzetes kérésére, délelőtt megkezdtük a gyermekek tanítását, oktatását. Ötven magyar és húsz olasz fiúcska-leányka vett részt az iskolai előadásokon, amelyeket képzett teknikusok, tanítók, orvosok, nyelvészek, tanárok tartottak; ugyanúgy a talián fiatalságnak is, élükön Dottoressa Ida Fainival Triestből. Minden reggel 9-10 között folyt a nevelés és tanítás. Huszonöt katolikus vallású magyar gyermekkel hittani beszélgetés illeszkedett még az oktatásba, míg az angol nyelv tanítását külön nyelvtanár vállalta.

De beszéljen helyettem az a levél, amelyet január 8-án írtam, egy január 9-i rövid pótlással:

Motonave « Fairsea »

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
A « Fairsea » fedélzetén, 1957. január 8.

Atlanti-óceán.

Szeretett Édesanyám!

Az északnyugat-afrikai tengerpartok közeléből írom e köszöntő sorokat, míg fent nevezett hajónk 12,000 tonnás teste, riszálva, remegve döcög előre ragyogó napsütésben a szelíden hullámzó tenger hátán. Azt kérdezhetném magamtól: Mit keresek én reggel meg este a tengeren, ahová valamikor csak álmomban merészkedtem? Hiszen még ha, amint Génuából irtam, Kanadába is igyekeztem, hogy' lett belőle Ausztrália? Ez itt a nagy kérdés.

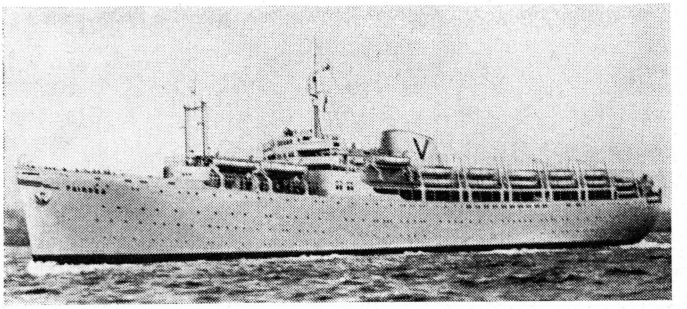

A génuai SITMAR tengerhajózási társaság hajója, a Fairsea.

Elmondom röviden, hogy mint cseppentem én bele ebbe a világkörüli útba.

Több nyelvű társaságot vivő hajóra magyar lelkészt keresett a Szentszék, hogy lelki táplálékot nyújtson a hosszú út alatt. Mivel a mai viszonyok igen szétszedték a római papságot, rákerült a sor az idősebbjére. S anélkül, hogy valami túlságosan megbeszélhettem volna az ügyet, már meg is volt a kinevezés egy ilyen tengeri lelkipásztori kiküldetésre. A generális atya hozzájárult. Három hétről volt szó; addig tehát ideiglesen felfüggesztettem a munkát a házassági ügyekben, s elköszönve Feri bácsitól, bezárva a szobámat, magamra véve egy téli kabátot, táskával a kezemben, nekivágtam — Kanadának. Igaz, hogy egyenlőre csak Génuáig jutottam, de onnan aztán vígan nekivágtunk — Ausztráliának. Az utasok ugyanis, mondom, ide vágyakoznak; és Isten segítségével, már javában úton vagyunk. Génuában telefonon beszéltünk a generális a. - val, megadta az engedélyt, már nem lévén idő más papot találni, s még kevésbé lévén helyes egy szentszéki kiküldetést — másodrendű okokból — megváltoztatni. — Így kerültem én tehát ennek a szép hajónak a fedélzetére, mint hivatalos lelkész.

Jan. 4-én este fél hétkor indultunk el, s azóta egyfolytában jövünk. Szombat délután Franciaország alatt jártunk, a lyoni öbölben, amikor sokan szenvedtek a tengeri betegségtől. Én már előre felkeszültem rá lelkileg; kioktattak, hogy nem kell rágondolni. Azóta sem lepett meg. Eszem, iszom, alszom. Pedig de nagy útról van szó. Ma 8-a, tehát négy egész napja jövünk, megállás nélkül. Tegnap reggel fél kilenckor jöttünk ki a gibraltári szoroson, a túlsó oldalon sokáig láttuk az afrikai partokat, aztán szépen eltüntek; 24 órája pedig nyílt tengeren járunk. Hála Istennek, nyugodt, csendes; csak az óriási vízfelület lélegzik, s emeli a 12,000 tonnás luxus-óceánjárót, amelyet 11,000 lóerős, naftával fűtött gép visz előre óránként 25 kilométeres sebességgel. Ebben a pillanatban nem tudom, hogy hány kilométert tettünk meg eddig, de az utasok végcéljának még legfeljebb csak a tizedrészét. Ahol azonban ők kiszállnak, nekem az az út fele lesz. Utána Új — Zéland jön, az óceániai szigetvilág, a Panama-csatorna, ismét az Atlanti-óceán, Portugália, vagy még feljebb. — Csak az Úristen segítsen.

Keveset ábrándozhatom a fedélzeten, tele vagyok munkával. Ahhoz hasonlíthatnám, mint amikor a mozgópostások a robogó vonaton dolgoznak. — Mise, iskola, iroda, látogatás, kórház. Az embert százfelé cibálják. De így jó; nincs idő a tépelődésre. — Génuában nagykabátban jártam, s most Észak-Afrikától nyugatra, nyolcóra hajózásnyira a Kanári-szigetektől, kezd meleg lenni. Tegnap a gyerekek úszónadrágban szaladgáltak a fedélzeten. Holnap a hajó személyzete fehérbe öltözik. Tenerife városában kikötünk 7-8 órára; veszek magamnak fehér nadrágot. — Igen szép szobám van, fürdővel. A levegőt az egész hajón szabályozzák, a körülmények szerint. Sohasem gondoltam volna, hogy ilyen élményben lesz részem. Az ellátás kitünő; az utasok egyik ámulatból a másikba esnek.

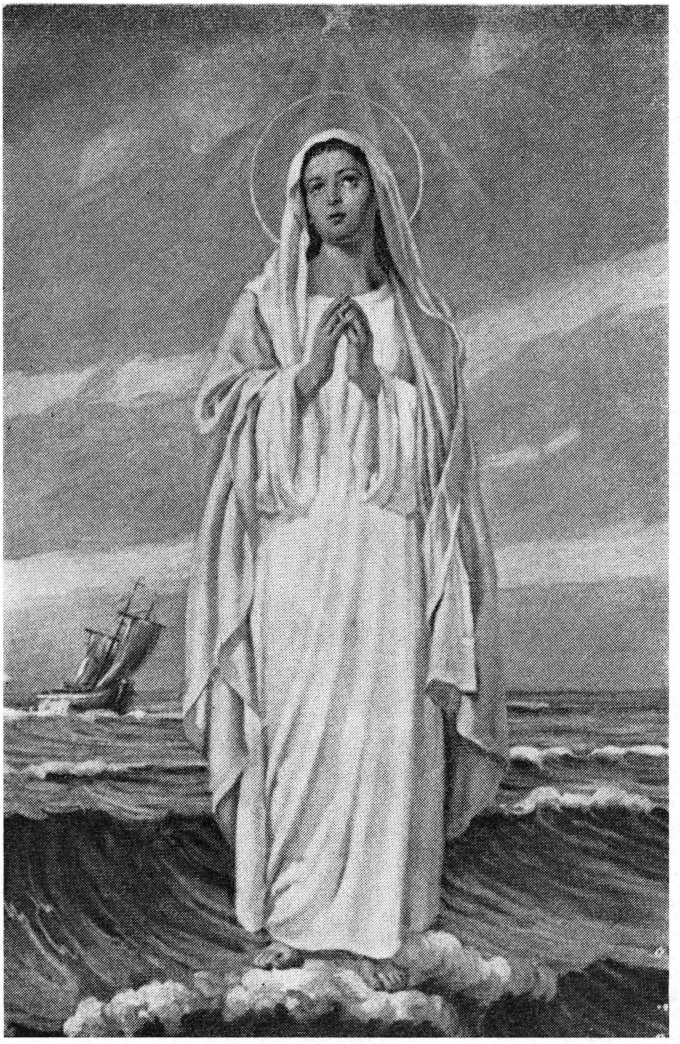

A hajózók égi pártfogójának, a Tenger Csillagának általánosan tisztelt képe.

A parancsnoksággal étkezem; ez volt az óhajuk. — A vaskeretű ablakon át hallatszik a víz susogása, s ha a csavarokat meglazítva az ablakot kiakasztom, gyönyörködhetem a holdfényben és szívhatom az üde levegőt. — Lassan himbálózunk; a kecses, modern bútorok néha megrecscsennek. A gépek ütemes dolgozása (több mint négy nap óta) remegésben tartja az egész alkotmányt. Bízunk a Tenger Csillagában, a Boldogságos Szűzanyában.

Ha nem is félek, veszély nélkül nem utazunk.

Tenerife, 1957. január 9.

Reggel 1/2 7-kor beértünk az öbölbe, most 1/2 8-kor kerül sor a kikötésre.

Már alig mozgunk. Megyek a városba, megmisézni, a jó spanyol papokhoz. Eddig tehát eljutottunk, hála Istennek.

A Kanári-szigeteken.

Egyszerűnek gondoltam a városba menetelt, — de nem ment ez egészen simán...

Nyolc óra körül megszólaltak a hangszórók az egész hajón:

« Kérjük a hajólelkészt a parancsnoksági irodába! Kérjük a hajólelkészt a parancsnoksági irodába! »

Mindjárt odatartottam. Petrescu kapitány avval fogadott, hogy a szigeti hatóságok nem akarják megengedni a partraszállást, ami pedig az utasok fáradtsága, törődöttsége, idegessége miatt a négy és félnapos hajóút után igazán szükséges lenne; ha most nem éreznek megint szárazföldet a lábuk alatt, a következő kétheti utazás Afrika csücskéig szinte kibírhatatlan lesz a számukra. Megkért, menjek le a hajóról, — ferences szerzetesi ruhámban voltam —, lent a mólón az a férfi ott, — mutatta — gépko-

csiján elvisz a Kormányzóhoz, és győzzem meg a kiszállás fontosságáról, engedje meg a hajón utazó 1800 személy partralépését.

A fedélzet megtelt kíváncsian várakozó emberekkel; reménykedve néztek rám, amikor kötélhágcsón leeresztettek. — Lent a SITMAR — hajóstársaság Kanári - szigeti képviselője elvitt a kormányzósági palotába, de a sziget kormányzója még nem volt a hivatalában. Elmentünk a lakására, ahol azt mondották, hogy magánügyben a városban tartózkodik. Visszatértünk tehát a hivatalába, ahová hamarosan meg is érkezett.

Föltártam neki jövetelem célját. Hallani sem akart róla. Amint mondotta, az előző hajóról, 1956 karácsony estéjén, egy fiatalember lemaradt: az enyhe levegőn a tengerparti közkertben elbóbiskolt. Másnap nem tudtak vele mit csinálni...

A kormányzó hajthatatlannak látszott. Elővettem a római « S. Congregatio Consistorialis », pápai címerrel ellátott, latin szövegű hivatalos megbízását, amely alatt Piazza bíboros és Monsignore Ferretto neve állott (ez utóbbi 1961 óta az Anyaszentegyház bíborosa, jelenleg pedig főpenitenciáriusa...).

Látva a teljhatalmú megbízatást a Szentszék részéről, azonnal szólította a titkárát és kiadta a rendeletet: a Fairsea utasai és személyzete P. Rákos Raymund felelősségére mindannyian elhagyhatják a hajót, meglátogathatják Santa Cruz de Tenerife városát.

Azon nyomban előkerítették a « karácsonyi » fiatalembert is, hogy tartson a többiekkel, de ezúttal le ne maradjon a hajóról...

A Gobierno Civil megértő vezetőjének hálát mondtam és sietve visszatértünk a kikötőbe. A hajó korlátjánál százan és százan vártak ránk. Amikor jókedvűen megjelentem a fedélzeten, lelkesen megéljeneztek. Esemény-

nek ígérkezett számukra a szigetre lépés, Afrika nyugati partjaitól 300-400 kilométernyire, Gibraltártól pedig nagyjából 1500-ra.

Kanári-szigetek: Santa Cruz de Tenerife városa és kikötője.

Gyorsan lebonyolódott a kihajózás. Felkerestem a jezsuita atyák Immacolata Concecione (Szeplőtelen Fogantatás) plébániáját, itt 11 órakor egy művészien faragott mellékoltárnál szentmisét mondtam a hajó utasaiért. A főoltárnál éppen fiatal tengerésztiszt esküvője folyt, énekkel, zenekísérettel. Imádkoztam a fiatal párért, én, a vendég, aki csak úgy betoppantam a házájukba...

A jezsuita atyák szíves szeretettel bőséges reggelit adtak: tej, vaj, kávé, számos fajtájú gyümölcs. Végezetül mellém adtak egy bácsit, hogy kísérjen a városba. Az üzletek még nyitva voltak; vásároltam egy pár likacsos félcipőt (tíz évnél tovább szolgált Németország, Ausztria, Itália és Közel-Kelet meglátogatásakor...), fehérneműt, harisnyát, meglehetősen olcsó áron. Lírával fizettem, amit elfogadtak minden kelletlenség nélkül.

Amíg a lejtős-partos városkában járkáltam, sokszor találkoztam útitársaimmal. Élvezték a kellemes tavaszi napsütést, a város hangulatát. Eddig 1574 tengeri mérföldet hajóztunk, kellett a szilárd talaj a láb alá...

A Kanári-szigetcsoport hét szigetecskéből áll, közel egy millió lakóssal. A két legfontosabb kikötőváros, Las Palmas és Santa Cruz de Tenerife, régebben szénnel látta el a hajókat, mivel mindkettő nemzetközi út mentén fekszik; ma naftával. Az óceáni éghajlat uralkodik itt; az enyhe hőmérséklet (17^0C - 21 C^0) szinte állandó, ami rendkívül kedvez a gyümölcsösöknek, szőlőknek, citrom-narancs- és banán-, valamint dohányültetvényeknek a termékeny vulkánikus talajon. A szigetvilág vulkánja a 3710 m. magas Pico de Teide. A kikötő mólójától nagyszerűen láttuk a kiterjedt banánkerteket.

... Híre járta azután, amikor már a hajón voltunk, hogy a kivándorlókat hol ide, hol oda hívták be, ebédre, üzletbe, kávézóba, megajándékozgatva őket evvel-avval. Szóval jót tett mindnyájuknak a kiruccanás.

Kora délután kettőkor, miután az utasok számbavétele megtörtént, felhúzták a hajóhidat és kivontattak bennünket a kikötőből. Órákon át láttuk a Kanári-szigetek partjait, körvonalait, majd lassan szürkülni kezdett, végül minden beleveszett a tenger és az ég sötétjébe. Január 9-e volt, szerda.

Az útiterv eddig, öt napon át, még pontosan valóra vált; úgy indultunk, úgy érkeztünk, amint meg volt írva...

Az Atlanti-óceánon.

Ha a Földközi-tengeren a délelőttök és estébe hajló délutánok még párásak, nyirkosak voltak, most a meleg égövön jártunk, és teljes napokon, — mit mondok? —, heteken át verő napfényben kezdett úszni a hajónk.

A lelkészi munkám?

Reggel fél nyolckor szentmise; végleges berendezkedés szerint az elsőosztályú társalgóban, ahol a zenekar helyére minden reggel oltárasztalt állított Piazzi úr, a « capo-salone », vagyis teremvezető; csak a liturgikus felszerelést kellett magammal hoznom a szobámból. Megbízható, palackozott miseborról még Génuában gondoskodott a parancsnokság.

Mise után rendesen beteglátogás következett a kórteremben gyóntatás — áldoztatással, majd iskolai oktatás, parancsnoksági tolmácskodás, családlátogatás vagy más hasonló elfoglaltság töltötte ki a napot. Egy olasz kislányt elsőáldozásra készítettem elő; a napja kedves, családias, ünnepélyes lett.

Feladatommá vált a hajóról való gyors távozást is gyakoroltatni. Kész szöveg hangszórós közvetítésével ez a gyakorlat sűrűn előfordult, ámbár látszólag semmi veszély nem fenyegetett bennünket; de a törvény — törvény; sokszor lett már okozója tömegszrencsétlenségnek a gondatlanság és nemtörődömség:

Figyelem!

A hajóról való hirtelen távozást gyakoroljuk.

Kérjük a hajóutasokat, hogy öltsék fel a mentőzubbonyt, és ki-ki siessen a neki kijelölt gyülekezőhelyre.

A gyülekezőhelyek a következők: 1. és 2. gyülekezőhely a Bar-Prua, vagyis a hajó orrában levő bár; a 3. és 4. gyülekezőhely a Bar Centrale, a középső bár.

Figyelmeztetünk mindenkit, hogy senki se maradjon kint a fedélzeten vagy folyosón.

A gyülekezőhelyek jelezve vannak a szobákban kifüggesztett táblákon. A mentőkabát nyakán levő szám a gyülekezőbelyet jelenti.

Figyelem!

Megismételjük a hajóról való esetleges menekülés szabályait.

A hat rövid és egy hosszú kürtjelzésre, mely a hajó elhagyására figyelmeztet, minden utas a lehető lelgrövidebb időn belül igyekezzék elérni a saját gyülekezőhelyét. Az utasoknak fel kell venniök a mentőkabátot, amelyet az ágyak alatt megtalálnak. Tanulmányozzák a szobákban olvasható használati utasítást, tanácstalanság esetén pedig forduljanak felvilágosításért a szobafelügyelőhöz. A mentőcsónakokhoz való menetel a gyülekezőhelyről történik, az erre a célra kirendelt hajósszemélyzet irányítása mellett. Először a nők mennek és a gyermekek, azután az idősebbek; végül a férfiak.

A mentőtevékenység sikeres végrehajtásához feltétlen rend és nyugalom szükséges.

Egyébként a gyakorlatot más alkalommal is megismételjük.

Az egyenlítőn.

Január 14-éről 15-ére virradó éjjel áthaladtunk az egyenlítői vonalon, amely északi és déli féltekére osztja a földgömböt. Valaki tréfálkozott, hogy csillogó szalagot látott a vizen...

Szórakoztató, vidám délutánt rendeztek a nap folyamán « egyenlítői kereszteléssel », azoknak, akik még sohasem « lépték át » az egyenlítőt! Ilyenek aztán igazán sokan voltunk. A « keresztvizet » özönével zúdították ránk, hiszen a trópusi égöv alatt nem árthatott senkinek; régóta hűtött levegővel árasztották el a hajó belsejét. A színünk is kezdett afrikaivá válni; ezt főleg azok tapasztalták, akiknek nem hiányzott az idő a napozásra (nem panaszképpen mondom, de nekem akkor nem volt). A gye-

rekek bőven kivették részüket a nekik való szórakozásból, játékos vetélkedésekből, ügyességi versenyekből.

A felnőtteknek nem hiányzott egy kis « dugsegély », ruhában, dohányban, pénzben. Csekélység, de ott ez is számított.

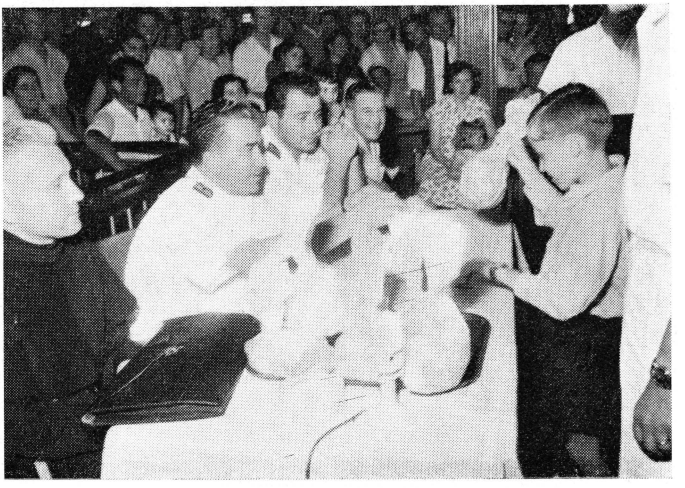

Ügyességi verseny díjazása a Fairsea fedélzetén.
Balról jobbra: a hajólelkész, Petrescu parancsnok, Rocconi másodkapitány, Bianchi számvevőtiszt.

A Kanári-szigetektől már 9-10 napi « járóföldre » voltunk. Megdöbbentett a távolság, amit a Fairsea (ez volt a 43.útja) Santa Cruz de Tenerife és Cape Town, Afrika « Fokvárosa » között megtesz: 4,435 km! Megállás nélkül folytatja útját, a gépek szünet nélkül dübörögnek, éjjel-nappal. Ez nagy szó. Az élet mindennapi módon telik, észre sem vesszük, hogy amíg dolgozunk, pihenünk, szórakozunk a hajón, a hatalmas alkotmány ütemesen vonszolja magát előre, hurcolva magával nehéz terhét is...

Napok óta új csillagképek tünnek fel az égen. Dél Keresztje rendkívüli fénnyel ragyog.

Akad a fedélzeten, aki sehogyan sem képes belenyugodni, hogy alattunk sok ezer méteres mélységben terül el a tenger feneke, s minduntalan amiatt aggódik, hogy elsüllyedünk. Hiábavalónak bizonyult minden lélektani okoskodás félelme leküzdésére, a mentőszolgálat biztonságának emlegetése, a kitűnő időjárásra utalás, a további derűs kilátások érve: semmi sem használt. Ezek az utasok, — szerencsére nem sokan —, végig szenvedték az egész utat.

Többféle emberi gyengeség következtében az élet sem volt teljesen békés.

Egy-egy család, vagy éppen házaspár között nehezteléss támadt; a sok nemzetiség sem könnyítette meg az együttélést. Pszichológiai alapjai voltak ennek. Alighogy elhagytuk Génuát, kissé kesernyésen ezekkel a szavakkal fordult hozzám a segédtiszt: Egy ekkora úton az a legnehezebb, hogy mindig ugyanazokat a személyeket kell látni! (A szerzetesek ezt úgy szokták kifejezni: a közös élet a legnagyobb penitencia).

Békítgettünk, buzdítgattunk, figyelmeztettünk, fegyelmeztünk, s azon vettük észre magunkat, hogy — Fokvároshoz közeledünk!

Január 23-án hajnali egy órakor (majdnem olvashatatlan kézírással) megírtam a második levelemet Édesanyámnak.

A « Fairsea » fedélzetén, 1957. január 23.

Szeretett Édesanyám!

A második kikötőhöz közeledünk, Cape Town-hoz, Dél-Afrika csücskéhez, s a tenerifei levél, valamint lap után, ismét fiúi tisztelettel köszöntöm Édesanyámat hosszú tengeri utamról. Váratlanul ért ez az eset, amelyre kevéssel előbb még alig gondolhattam. Nem kéjutazásról

van szó, hanem lelkipásztori munkáról, méghozzá eléggé kényes és hálátlan feladatról. De nem panaszkodom, hiszen a pap munkája sokszor meg nem értett, és — hála Istennek —, mégis szükséges. — De nem erről akarok írni, hanem az útról, amely, tudom, érdekli Mamáékat.

... Igen elszakadtam Európától, vékony szálacska fűz most hozzá: ez a repülő levél, amely remélhetőleg Édesanyám kezéhez fog jutni. Sajnálom, hogy egy ideig megszünt közöttünk a kapcsolat. Tessék egyenlőre a következő két cím közül valamelyikre írni:

1) Rákos R., M/n. « Fairsea », Melbourne, *c/o Navcot Australia Pty. Ltd. Chartres House 163-165. Collins Street. (Itt február 10-én leszünk).*

2) R.R., M/n. « Fairsea », Sydney *N.S.W., c/o Navcot Australia Pty. Ltd. Kembla Building 58-60 Margaret Street. (Itt valószínűleg febr. 13-án leszünk).*

Ausztráliából kelet felé, azt mondják, még szebb lesz a « táj », mint eddig. Több sziget, vadregényesebb helyek. Csak minden jól menjen. Eddig nincs panaszra okunk, mert a tenger békés volt. Ma 23-a, szerda, kora hajnal van, azaz egy óra, amikor e sorokat írom, de igyekszem a levelemet befejezni, hogy délben Cape Town-ban befejezhessük-dobhassam. (Eltévesztettem a szót, mert közben egy bomlófélben levő, furcsa házasságra gondoltam, itt a hajón). Ma a 14-ik napja, hogy Afrika nyugati partján hajózunk, tötyög az alkotmányunk szüntelen, csapkod a tajtékzó hullám a hajónk falához. Úgy veszem az egészet, mint megszokott életet, — csak például az érdekes, hogy amíg írok finom kis iróasztalom mellett, jobbra-balra dűl a hajó, halkan recsegnek a kényelmes bútorok eresztékei.

Egyébként, — bocsánatot kérek érte —, ingújjban ülök, s az ajtó feletti rácson hűtött levegő szüremlik be a szóbámba; így tűrhető a meleg. E hó 15-én « léptük át » az egyenlítőt, s azóta nyaralunk; a fedélzeten levő úszó-

medencében fürödni lehet, napközben sütkérezni (már aki ráér, -s ilyen sok van az 1800 személy között, aki a hajón tartózkodik), este pedig üldögélve gyönyörködni a csillagos égben.

Gyakran igazítjuk az órát 30 percenként előre; Ausztráliáig 9-10 órát kell nyernünk.

Hogy merrefelé fogunk barangolni, szinte meg sem merem írni, annyira merész. De Új-Zélandban is kikötünk, azután a Panama-csatornánál, aztán valahol Portugália partjain, végül Cuxhaven-ben. Igazi nagy út, földkörüli utazás. Amikor Rómából elindultam, egy « kisebb », kanadai kirándulásról volt szó, s csak Génuában tudtam meg, hogy Ausztrália lesz rendeltetésem célja.

E levéllel egyidőben küldök egy képeslapot 12,000 tonnás luxus-hajónkról, és írok majd egyet a Jóreménység - fokáról, ahová az Úr segítségével órákon belül megérkezünk. Ma este láttunk már egy másik hajót is magunk előtt; « emberlakta vidékre » értünk.

Zárom korai levelemet, ledűlök reggel 1/2 7-ig; 1/2 8-kor misézem.

Afrika fokán.

Pihenőre tértem egy kicsit. Reggel messziről elibénk tünt Dél-Afrika jellegzetes Asztal-hegyének, középen ezer méter magas, egyenes vonalú fennsíkja...

Még mielőtt elértük volna Cape Townt, közölni kellett az utasokkal, hogy a dél-afrikai parti hatóságok rendelkezése értelmében tilos a benszülött néger lakósággal való érintkezés, partraszálláskor tehát kerülni kell a veiük való találkozást, mint olyan tényt, amit az idevonatkozó törvények büntethetnek is; a legközelebbi kikötés után mindenki tartózkodjék a mindkét nembeli néger lakossággal való barátkozástól; különösen sérelmes esetben

az állami hatóság azonnali szabadságvesztéssel sújtja a törvény megszegőjét.

Ez volt a közlemény...

1957. január 23-án déli 12 órakor kikötöttünk Fokvárosban.

Az előirányzott « menetrend » szerint 21-én délután 3-kor kellett volna megérkeznünk.

Meleg « nyári » délután mentünk be a városba. Igen tisztának, szépnek, gazdagnak találtuk. Semmi kellemetlen vagy visszatetsző eset nem fordult elő, de a tájékozódás nekünk, « idegeneknek », nem kis nehézséget okozott. Körülményesen, többszöri kérdezősködés után, mégis eljutottam én is a célomhoz, az érseki székesegyházig. Ennek a napnak, január 23-ának a délutánját itt és a megyés főpásztor székházában töltöttem papi körben. Kitünő alkalom volt arra, hogy egy kissé tájékozódjam Cape Town történelmi jelentőségében.

Talán egy emberi település sem annyira tetszetős és kedvező, mint Fokváros a « Table Mountain » lábánál, amely pajzsként védi észak felől. Lenyügöző a város látképe a tengerről; első pillanatra fel sem mérhető a kikötő nagysága, háttérben a festői hegyháttal.

Cittá del Capo, amint az olaszok nevezik, 1952-ben ünnepelte alapításának 300. évét. Címerében ez a kifejezés szerepel: « Spes Bona », « Jó reménység »; ezért Afrika legdélibb csücskét « Jóreménység-fokának » hívják csaknem azóta, mióta Diaz Bertalan portugál hajós ezt a részt 1486-ban felfedezte. Rajta kívül azonban Vasco da Gama érdeme is ennek az « útnak » felfedezése Európából India felé. Száz évvel később a « Tábla-öböl » fontos kikötőhelye lett, valóságos pihenőállomása valamennyi hajónak Európa és India között; itt vettek fel ivóvizet, sőt a bennszülöttek jóvoltából állatállományukból is. A hajóskapitányok ezenkívül sok esetben itt hagyták levélbeli üzene-

teiket, közleményeiket, amelyeket a két irányba tartó hajók magukkal vittek. Ez az első « postahivatal » sokáig működött India és Európa között.

Fokváros alapítása tulajdonképpen egybeesik a ténynyel, hogy 1652-ben kolónia jött ide a holland Jan van Riebeeck vezetésével, — szobra a város elején áll a kikötő táján —, hogy zöldség — és gyümölcskerteket létesítsen a hajózók szükségleteinek kielégítésére. Valami kis erődféleség vagy megfigyelőhely lett a mai város központja. Az a néhány száz ember emelte fel az első állandó lakóházakat, középületeket, úgyannyira, hogy a XVII. sz. végén már szinte kialakult az egész város körvonala. Az építkezésben és életmódban teljesen németalföldi, holland izlés érvényesült. Apránként kisebb községek keletkeztek a környéken, és hovatovább közigazgatási törvényekre lett szükség az 1828-ig létező « nagyközségben », amelyet megérdemelten követett a városi jog.

A napóleóni háborúk alatt 1795-ben az angolok elfoglalták Fokvárost, de visszatért 1803-ban Hollandia birtokába. Nem sokáig: 1806-ban a brittek a Korona országai közé sorolták Fokvárost, amelynek a neve afrikai nyelven Kaapstad. A rabszolgák felszabadításával 1835-ben, majd a Szuezi-csatorna megnyitásával 1869-ben Fokváros veszített a jelentőségéből, emelte viszont a közelében egymásután felfedezett réz., - gyémánt és aranymedence. A vasúti közlekedés megindultával — Cape Townban őrzik Dél-Afrika első gőzmozdonyát 1859-ből — föllendült a város gazdasági forgalma.

Ha a világhírű hely háborús és politikai hányatottságát mellőzzük, pusztán a hajóforgalomra fordítva a figyelmet, állíthatjuk, hogy vetekszik Génua, San Francisco és Sidney nagyságával. Cape Town a történésznek és túristának, művésznek és gondolkodónak egyaránt gazdag kincseket mutogat könyvtáraiban, templomaiban, palotái-

ban, füvészkertjeiben, múzeumaiban, a középkori kéziratok, missziós irodalom, bútorok, az őserdei élet és meteorok ritka értékű szakgyűjteményeiben.

... A több hete tartó útnak e nevezetes állomását lelkileg sem hagytam kihasználatlanul, Andoënus McCann érsek úrnál, — aki később, pontosan 1965. február 22-én bíboros lett —, elvégeztem a szentgyónásomat. A kora esti vacsorát papjaival költöttem el, akkor egyikük magával vitt egy vallásos intézmény otthonába. A templomszerű nagy kápolnában esti szertartást végzett, szentségi áldással. Segédkeztem neki az oltárnál, mintha csak — Rómában lettem volna...

Átéltem az Egyház egyetemességének egy pillanatát. A bennszülött hívek tökéletes, fegyelmezett éneke, az édes, ősi dallam, mindmáig egyik legszebb élményem maradt.

Amikor magamban maradtam az érseki székház kerti lugasában, s az esti fülledt levegőben távoli hangok, halk neszek megütötték a fülemet, képzeletem végigsuhant az óriás földrészen, amelynek most mindössze a « fokján » tartózkodom, és megéreztem sejtelmességének, őserejének leheletét.

... Előzékeny paptársaim gépkocsin vittek el a hajóhoz.

Cape Town lakóssága, a helybeli katolikus, protestáns és izraelita segélyszervezetek révén, nagyobb mennyiségű ruhaajándékot adott a kivándorlóknak. Dél-Afrika Vörös Kereszt Egyesülete juttatta el a hajóparancsnoksághoz az ajándékot: számos csomag fiú — és leányruhát, férfi és női öltönyöket, általános közszükségleti tárgyakat, fehérneműt, cigarettát, játékot. A helyi szervezetek két vezető személyiségének nevét hálából feljegyeztem: Gróf Bolya Istvánné és Mrs. Ida Blaus.

Másnap, január 24-én reggel hat órakor felszedte a horgonyt immár mozgó otthonunkká vált kecses hajónk.

Az Indiai-óceánon.

A parancsnokság szerény személyemet bízta meg az előző nap átvett ajándék szétosztásával. Felmértem az igénylők számát és óhaját, majd 25-én délután az erre a célra alakult bizottság, Rocconi másodkapitány és két tengerész kíséretében, lement a raktárba, hogy megkezdje a nagy munkát, az ajándékholmi lelkiismeretes, pártatlan szétosztását. Sokan voltak szükségben, ám sokan is kaptak támogatást a napokig tartó osztásnál. De mint minden hasonló természetű feladat, ez sem volt mentes egészen a « hálátlan » jelzőtől...

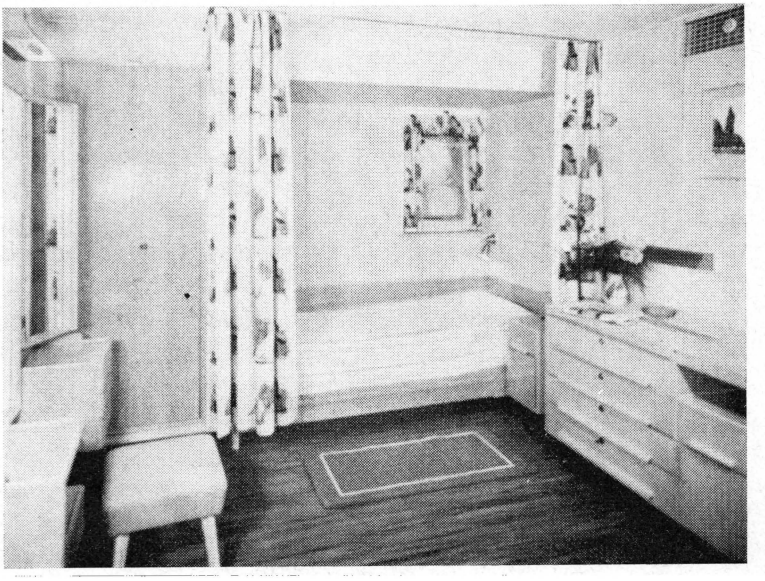

A Fairsea hajólelkészének kabinja.

A Jóreménység-fokának elhagyása után néhány napra az Indiai-óceán nyugtalankodni kezdett; kiterjedt, sík vízfelületek mozdultak meg aránylag szelíd lejtésű hullámhe-

gyekkel, hullámvölgyekkel, erősen ingatva a hajót. Nem hiába, hogy az Atlanti-óceánból az Indiai-óceánra jutottunk, — a két víztömeg vegyülése minket is megkevert.

Január 29-éről 30-ára virradó éjjel azonban kitört a vihar. Akkora erővel dühöngött, hogy hajónk, a « Farizea », minden eresztékében recsegett-ropogott. Arra ébredtem, hogy a székek a szobámban hol ide, hol oda csúsztak érthetetlen gyorsasággal. Összeszedtem minden elmozdítható bútordarabot, és beraktam a zuhanyozó fülkébe. Idejében összecsuktam a — nem számomra készült — szárnyas tükröt, mert a szomszédos kabinokból már hallottam, hogy csörömpölve bevágódtak, összetörtek. Aludni nem lehetett az erős « rollió » miatt, amely örökké oldalára billentette a « Ferszit ». A hivatali irógépet félkézzel mindig tartanom kellett, hogy le ne csússzék az asztalról.

Reggel a szokottnál korábban mentem át a kápolnába, hogy tájékozódjam egy kicsit.

Micsoda meglepetés?!

A terem tele volt fiatalokkal; ők sem tudtak aludni, eszükbe jutott, hogy reggel közös istentisztelet van. Misézni ugyan nem lehetett, hiszen az asztaloltárt már előbb elsodorta a hajó ingása, de még csak megállni sem lehetett volna előtte. Lehetőleg mindenki leült, vagy legalább erősen tartotta magát, valamihez támaszkodva. Ennek ellenére is megtörtént, hogy egy-egy hirtelen lökés hol ezt, hol azt billentette ki a helyéből, köztük jómagamat a karosszékből. A reggeli ima nem volt zavartalan, de jólesett...

Egész nap tartott a vihar. A fedélzet korlátai mentén vastag zsinegű hálókat feszítettek ki a matrózok, hogy akinek föltétlenül át kellett haladnia a fedélzeten, a tengerbe ne sodródjék a hirtelen billenéstől.

Január 31-ére virradó éjjel folytatódott a tengeri vihar, — ekkor sem lehetett misézni —, lassan azonban szünni kezdett az ereje, és megnyugodott az Indiai-óceán.

Ekkor már több mint egy hete hajókáztunk Fokváros és Ausztrália között.

Motonave « Fairsea »

D. a J. Kr.! A bordo, lí 1957. február 6.

Szeretett Édesanyám!

Papfiúhoz illően értesítem az Indiai-óceán keleti feléről, hogy utunk alatt előbb egy olasz kislány végezte el szülei és a hívek jelenlétében ünnepélyes első szentáldozását, három nappal ezelőtt pedig, Szent Balázs püspök és vértanú ünnepén, amely ezúttal vasárnapra esett, gondos előkészülettel, kilenc magyar gyermek, az egyiküк édesanyja, valamint egy olasz fiatalember a bérmálás szentségében részesült.

A hajólelkészi felhatalmazások között szerepelt ennek a szentségnek kiszolgáltatása is, és talán soha nem volt hasznosabb és szükségesebb, mint most, e hosszú utazás alatt, és olyan földrészre érkezés előtt, amelyen — nagyrészben a szokatlan távolságok miatt — még a gyakorló katolikusok sem találnák meg a módját lelki igényeik gondos kielégítésének. Ezért tartottam üdvösnek úgy a megfelelő korban levő gyermekek, mint egy-két felnőtt megbérmálását.

A szertartás a vasárnapi főmise keretében történt, a legtágasabb teremben, (amit egyébként is a hajó társadalmi életének megnyilvánulásainál használtunk), a parancsnokság teljes részvételével. Rendkívüli kegyelmi időnek számított ez az alkalom. A gyermekeken kívül a szülők, bérmaszülők, ismerősök osztoztak a megbérmáltak örömében, bizonyos fokig természetfeletti ajndékaikban is. Érthető: a bérmálkozás a hitéletnek magas igénye és az életben egyetlenegyszer kapható szentség, telve a bérmálkozók vallásos meggyőződésével és a bérmaszülők fele-

lősségtudatával. A szertartás közös élménye lett mindenkinek; áhítat és fegyelem jellemezte minden mozzanatát.

Mindannyiunk örömére szolgált a fiúk és leányok új ruhája, amelyet erre az alkalomra vettek fel először. Roméo Bianchi utaskapitány apró ajándéktárgyakkal kedveskedett nekik a szeretetreggeli alatt.

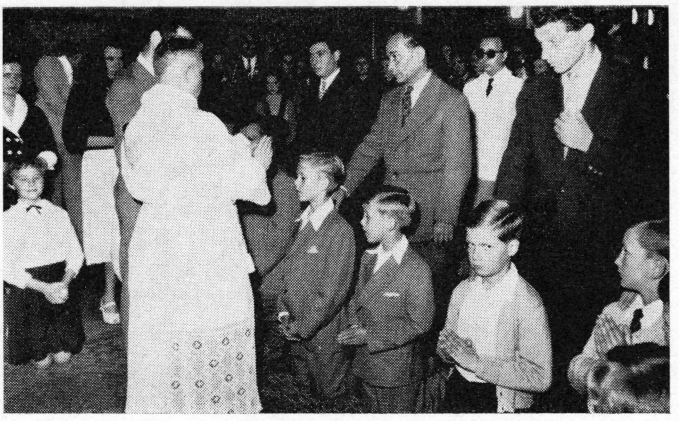

Bérmálási szertartás a Fairsea fedélzetén.

Hálával az Úristennek, arról szintén megelégedetten értesítem Édesanyámat, hogy tegnap, február 5-én délután öt óra tájban, Fokvárostól tizenhárom napi hajókázás árán megpillantottuk a tenger láthatárán Ausztrália partjait, és este 9 óra előtt Albany öblében, Fremantle közelében, levetettük a horgonyt. Mozdulatlan hajón aludtunk, ma reggel ellenben « beálltunk » a móló mellé. A hajó személyzete, — beleértve magamat mint lelkészt —, továbbá a bevándorlók tömege ebben a percben kerül általános orvosi vizsga alá. Ennek végeztével talán sikerül bemennem a három kilométernyire fekvő városkába, Albanyba, meglátogatni a plébániát, bedobni levelet.

Mióta Génuából január 4-én este elindultunk, 20.000 km.-t hajóztunk, — húszezret —, kétszeri kikötéssel; egyszer a Kanári-szigeteken, másodszor Afrika déli csücskén, Fokvárosban. Ez most a harmadik « pihenő ». Fokvárostól Ausztrália jelenlegi pontjáig, ahol tulajdonképpen szárazföldet értünk, több mint nyolcezer kilométert tettünk meg; úgy nagyjából, nem hajómérnöki számítással, 4.900 tengeri mérföldet. Nézem a Génuában kapott útitervet: Fremantleba, amely valamivel előbbre és északabbra fekszik Albanytól, tegnapelőtt, február 4-én délelőtt kellett volna megérkeznünk, míg ez csak tegnap történt meg; igaz, hogy valamivel tovább jöttünk keleti irányban.

Számomra olyan az egész út, mint egy álom: gyors és rövid. Egyedül dolgozom papi hivatásban az egész fedélzeten. Sok munkám van, de ez a szerencsém, mert így nem tudtam tépelődni, se tengeri betegséget kapni. Ez ugyanis nem a gyomortól függ, hanem javarészt egyéni lelkiállapottól. Azt mondták a parancsnokságon, hogy a legfényesebb próbát kiálltam, mert még a hajó gyomrában, a raktárakban sem lettem rosszúl, ahol pedig maguk a tengerészek is szenvedni szoktak.

Legközelebb Melbournben állunk meg, ahol a kivándorlók: magyarok, olaszok, osztrákok, jugoszlávok elhagyják a hajót, mi azonban, a « Ferszi », tovább megyünk Új - Zélandba, Sydney érintésével .Új címem, ahová reménykedve levelet kérek: Balboa (Panama), C. Fernie/Co. P.O. Box 212. Ha ide tetszik írni repülőlevelet, idejében megkapom.

Ausztráliában.

Albanyban egyedül érintettem partot, de egyébként sem lett volna idő a körülnézésre, mert mindössze egy rövid délelőttöt töltöttünk a kikötőben, meg a barátság-

talan időjárás sem kedvezett volna a kiszállásnak; esőre hajló, borús ég borult fölénk. Meglátogattam a legközelebb eső plébániát. Említésre méltó, hogy itt tették partra azt a súlyos beteg asszonyt, aki a hajón lett rosszúl; reményt vesztett férjébe alig tudtunk lelket önteni. Lelkipásztori megbízatásom egyik legnehezebb esetének mondhatom. Ők Albanyból repülőgépen folytatták útjukat egy klinikával rendelkező városba. Albanyban kaptam az első papi segítőtársat egy ausztráliai magyar jezsuita atya személyében, aki már a « helyi » körülmények ismeretében hasznos gyakorlati tanácsokat tudott adni a kivándorlóknak.

Albanyt, első ausztráliai kikötőnket, február 6-án, szerdai napon, 12. 30-kor hagytuk el.

Negyedik hajós levelemet már Melbourneben írtam a fedélzeten.

« Melbourne, 1957. február 10.

Szeretett jó Édesanyám!

Óriási örömmel vettem kézhez január 19-én Fremantléba írt becses levelét, igaz hogy nem az említett városban. Boldogan olvastam, hogy a karácsony békességben eltelt. Mosolyogtam kis húgom mókás mondásán, mely szerint « csónakkal mentem világgá ». Hát, ami a világot illeti, igaz, de a « csónak », a « Ferszi », tekintélyes hajó.

Ma délelőtt 10 órakor befutottunk Melbourne kikötőjébe. Reggel esett az eső (az egész úton, január 4-étől, ma először!), de hamar kiderült. Ausztráliában nyár közepén vagyunk, nagy a meleg.

Hirtelenében írom e levelet, mert ki szeretnék menni a városba. Egyszer ugyan már kiléptem, vagy leléptem, a partra, beszéltem is magyarokkal, olaszokkal, de látni óhajtom magát a várost, templomaival, tereivel, középületeivel.

Holnap, febr. 11-én, indulunk tovább Sydneybe, ahová az eredeti útiterv szerint 12-én hajnali hatkor kellene megérkeznünk, de ebből nem lesz semmi, hiszen innen odáig csaknem két napig tart az út, tengeri mérföldben hatszáz, kilométerben pedig körülbelül ezer. Március 8-áig megkapnám Édesanyám újabb levelét, amikor is Balboában leszünk, oda kérném tehát: Balboa (Panama), C. Fernie/Co. P.O. Box 212. Ilyen nagytávolságú levelezésben sem álltam még Mamámmal! Fürgébb, mint a hajdani posta Fokvárosban!

Mellékelem az útirányt, amely felé haladunk: Új-Zéland, Panama, Portugália, Cuxhaven. Eddig 22.000 km. maradt el mögöttünk, ezután még ugyanannyi jön. Bízunk Isten oltalmában, hogy « simán » telik majd el a hátralevő út is. — Kedves barátom véleménye, hogy erős a megbízatás, nem téves...

Levelet kaptam a generális atyától, hogy látogassam meg a sydney testvéreket... Szinte hihetetlen, hogy hová el nem kerültem. Ezen azonban az út alatt nem volt időm merengeni. Ezután módomban lesz többször írni, amihez úgyis kedvem van. »

* * *

Régóta ragyog már a déli égbolton « Dél Keresztje », a két kis « gyönggyel » díszített négy fénypontú csillagzat. Hogy szemléltethetném egyszerűen?!

Képzeljünk magunk elé egy egyenlő szárú keresztet, amelynek vízszintes szára kissé balra lejt. A képzeletbeli függőleges vonal felső sarkán ragyog a legfényesebb csillag; alsó sarkán és a vízszintes vonal jobb sarkán két egyformán kisebb fényű csillag; a vízszintes vonal bal sarkán egy harmadfokú fényerővel tündöklő csillag, míg az egész csillagkép közepén, — de inkább a felső és a bal csillag

között a leghalványabb, amelyhez hasonló a jobb oldali csillag alatt is látható.

Dél Keresztje fényénél ragyogott fel a kivándorlók szeme is: útjuk igazán utolsó állomása közeledett: Sydney.

Sydney előtt

a « Fairsea » fedélzetén, 1957. febr. 13.

Édesanyám! Vidáman küldöm tiszteletteljes üdvözletemet a földgolyóbis alsó feléről, Sydney vizeiről, a kikötés előtt két órával, még mindig a melbörni emlékekkel tele.

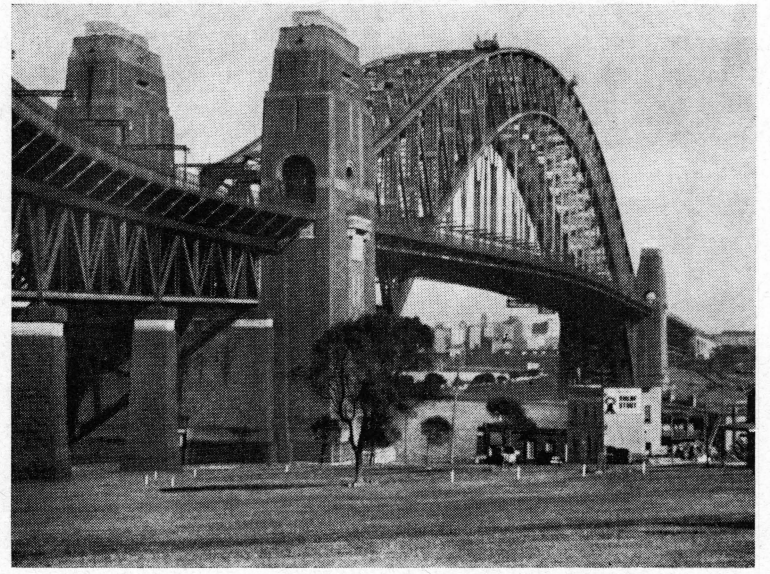

Sydney jellegzetes öbölhídja.

E hó 10-én, vasárnap, értünk Melnbörnbe, ahol sokan azonnal elhagyták a hajót, mert biztos helyük volt. A többiek, a zöm, csak másnap szállt a hajóhoz tolt vonatszerelvényre, hogy több száz kilométerre menjen egy óriási elosztó táborba. Kétszáz kivándorló még mindig a hajón tartózkodik, mivel ezek Sydneyig jöttek.

A munkám hirtelen lecsökkent. Nincs tömeg a hajón, annak ellenére, hogy Melnbörnben felszállt 300 ausztrál: angol, holland, ír, német, olasz, máltai utas, és ma Sydneyben ismét kapunk majd, valamint utunk további során.

A múlt vasárnap, febr. 10-én délután alkalmi autóval, a melnbörni magyar lelkész, P. Varga Zoltán jezsuita atya kocsijával, bementem a városba. Ennek központja a szokott világvárosi képet mutatja: felhőkarcolók, zúgó forgalom, szép pályaudvar, gazdag üzletek. Azonban a központtól nem messze hamarosan megkezdődik a mérhetetlen kiterjedésű kertváros, mesébe illő kis családi házakkal, fásított utakkal, pihentető mély csenddel. A gépkocsi szelíd hajlatokon suhant a nyár langyos esti hangulatában.

Másnap estig újra módomban állt megtekinteni a várost, gyönyörködve a karcsú tornyú Sz. Patrik székesegyházban, — Melbourne érseke 95 éves és azt mondják: Ausztrália esze —, meg a másvallásúak főtemplomában. Itt említem meg, hogy katolikusok kevesen vannak Ausztráliában, a kilenc millió lakosból csak jó másfél millió, a buzgóságuk azonban kárpótolja őket számbeli kisebbségükért, 60%-uk templombajáró (a másvallásúak 6%-ával szemben). Sajnos, a kenyérkeresettel együtt járó elfoglaltság, de a pénzhajsza is, elnyomja kellő virágzását.

Ha több időm lenne, képeslapokat vásárolnék itt-ott, de a megállás aránylag mindig rövid és olyankor az egyházi hivatalokkal, személyekkel veszem fel a kapcsolatot. Nem olyan ez, mint egy szokott utazás, nyaralás, üdülés,

vagyis hogy lehet járni-kelni, időzni, amennyi tetszik. A hajónk egy-egy félnapra köt ki, néha egy napot és egy éjszakát áll; ez nem elég arra, hogy kedvem szerint lapokat írhassak.

Repülnek a napok, bármilyen hosszú is az út. A Ferszi fáradhatatlanul szeli a hullámot, és maholnap a Csendes-óceánon leszünk Ausztrália és Amerika között. Az éghajlat kellemes, erős széllel esténként és reggel már 5-6 hat óra tájban verő napfénnyel. A levegő igazán pormentes.

Ezernyi-ezer sirály kísért ki Melnbörn kikötőjéből febuár 11-én este hat órakor, de a nyílt tengeren is sok tart velünk. Pusztán 30-40 kilométernyire haladunk a partokkal párhuzamosan. Délben kikötünk Sydneyben; lehet, hogy várni fog valaki a minorita atyák közül.

Hála Istennek, jól vagyok, semmi tengeri herkentyű, akarom mondani tengeri betegség. A városból képeslappal köszöntöm majd Édesanyámat.

Február 13-án délután kettőkor érkeztünk meg Sydneybe gyönyörű időben. A kikötő fekvésének szépsége világhírű. Apró kis öblök ágaznak szerteszét, hátukon számos sétahajóval. Nyári éghajlat; minden üde zöld, a házak és kertek tele virággal. Sydney két millió lakosú igen modern város. Látványos ritkaság egyívű óriás hídja. Gépkocsin át is mentem rajta annak a jezsuita atyának barátjával, aki Albanyból Sydneyig velem utazott. Megtekintettük a székesegyházat (belül igen hasonlít a párizsi Notre Dame-hoz, de korántsem olyan művészi), a levéltárat, a régi bírósági épületet, és még néhány más nevezetes középületet; majd elmentünk az említett sydney magyar barátunk új otthonába vacsorára. Este nyolckor már ismét a hajón voltam. Tíz órakor kivontatták a Fairseat a színes lámpákkal díszített, fényárban úszó mólóról, valóságos tömeg búcsúztatása, hoszú éljenzése közepette. Ünnepé-

lyes, megható óra volt; érthetően: nyolcszáz utas hagyta el a legfiatalabb földrészt, holland, német, angol, francia, hogy Európába jöjjön szabadságra, végleg, vagy hivatalos célból.

Most egyszerre két francia misszionáriust is kaptam a lelkészi munkához, akik egy szerzetes testvérrel, — mindannyian a Jézus Szíve hithirdetők társaságából, — meg egy német missziós orvossal tértek vissza Európába tíz évi kemény munka után, amit Új-Guineában, a pápuák között folytattak sok-sok lemondással, de ugyanannyi buzgósággal is. Néprajzi, nyelvészeti, lélektani, társadalomtudományi jegyzeteik felbecsülhetetlen értéket jelentettek. — Rajtuk kívül kedves társaim lettek azok a más vallású lelki pásztorok, akik utunk további során felekezetüknek tartottak istentiszteletet.

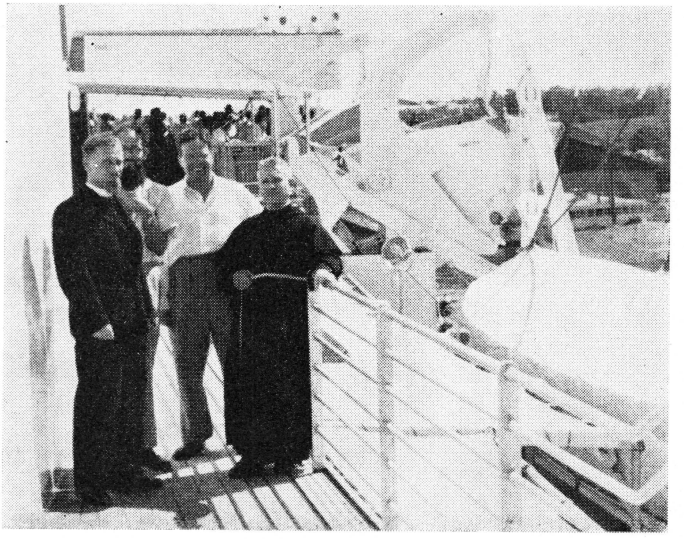

Francia és német hithirdetőkkel a Fairsean.

1957. február 13-án 22 órakor indultunk Sydneyből, amint említém, és nem néztünk valami különleges út elébe; a távolság Sydney és Új-Zéland fővárosa, Auckland között 1280 tengeri mérföld az útiterv kimutatása alapján, tehát úgy 2000 km, meg nem is « nyílt » tengeren kellett haladnunk, hanem csak — egy hatezer mélységű szakasz után — utunk második részében Új-Kaledónia nyolcszáz méter mélységben elterülő földhátain. Szóval, a derűs elköszönés után Sydneyből, valóban kellemes hajózásra számítottunk.

Az első két nap nyugodtan telt el, de a harmadikon, amikor javában az Indiai-óceán és Csendes-óceán « határán jártunk », makacs viharba kerültünk. Szélviharunk kettős ciklonból állt (elég lett volna egy is). A légkörnek ez az érdekes képződménye nem túlságosan megfejtett rejtély a tudósok, még kevésbé a közönséges halandók előtt. Megismerésének hosszú története van. A « ciklon » szót több mint száz évvel ezelőtt használta Piddington angol meteorológus egy a Bengáli öbölben keletkezett trópusi vihar leírásában.

Jelentése később módosult. Maga a szó a körnek latin nevéből, « ciclus », származik és arra az akkoriban meglepőnek látszó tüneményre utalt, hogy a szél ilyen esetekben nem egyenes vonalban, hanem egy központ körül rohan jelentékeny sebességgel. Megállapították azt is, hogy ez a körpályán száguldó szél a föld északi félgömbjén az óramutató irányával ellentétes, míg a déli féltekén megegyezik az óramutató irányával. Mivel mi a déli félgömbön hajóztunk, a « mi » ciklonunknak az óramutatóval egy irányban kellett haladnia, hiszen utunk ekkor éppen a 30-40 szélességi fok között tartott, jóval az egyenlítő alatt.

Lehet azonban, hogy ellenkező irányban is működött egy ciklon, — mert azonkívül hogy ezt magunk érezhet-

ük —, Aucklandba érkezésünkkor az újságokban két cik
ɔnról olvastunk, ami a Fairseat fenyegette. Mi előzőleg
ɨizony, nem a fergeteges zivatar irányát kémleltük, ha
em a jobbra-balra dűlő hajó peremét, hogy mikor merü
ıár el a tenger vizében. Az általában tíz fokig tarthat(
elyzet határán belül a mienk elérte a veszedelmes nyol(
ɔkot!

A Fairsea óceánjáró parancsnoksági étterme.

Az étkezés maga rendkívüli nehézségekkel járt. A tá
yérok olykor-olykor hajlamot mutattak mélyebb fekvé
eresésére, de a közös ügyeskedés gátat vetett ennek a ter
ıészeti törvénynek. Érdekes élménynek bizonyult a pa
ancsnoksági ebédlő ablakait nézni. A tenger felszínéne
onala hol az ablak alsó párkánya alá tünt, hol mint a hi

gany szála, gyorsan emelkedett a felső ablakfán túlra, biztosan jelezve, hogy hajónk egyszer az egyik, másszor a másik oldalára billent. Figyeltem a parancsnok arcát. Összeszorította a fogát, és noha nem szólt semmit, látni lehetett rajta, hogy nem tetszik neki a helyzet...

Valaki hirtelen az asztal alá csúszott: képtelen volt tartania magát a székben. Nevettünk. Megint kicsúszott egy párnázott szék, ezúttal a hajólelkész alól. Mindenkit érhet baleset. Hátunk mögött, a parancsnoksági hídra nyíló ebédlői ablakok mentén, a fal teljes hosszában széles párkányon csemegés és mártásos tálak, üvegek, kancsók. Ezek sem maradtak nyugton, egy óvatlan pillanatban csúszni kezdtek, mindjobban gyorsuló sebességgel, a párkányzatnak pillanatnyilag mélyebb pontja felé. Csak arra volt idő, hogy hirtelen hátranyúljak és megállítsam a « szerelvényt »... A mindig udvarias, pontos, készséges főebédlős barátunk, « Caposaletta » Signor Martinetti, hálás tekintettel nézett rám, de sajnos, nem kerülhette el Jorge Petrescu parancsnok villámló tekintetét, egy -két korholó szavát a felszerelés rögzítésének elmulasztása miatt.

A csaknem két napos ciklon elvonult a fejünk felől, de a három és fél napra tervezett hivatalos menetidő helyett négy és fél napig tartott az út Sydneyből Aucklandba.

Új-Zéland előtt a Fairsea fedélzetén,
1957. február 18, hajnali fél egykor.

Szeretett Édesanyám!

Tisztelettel köszöntöm Új-Zéland szigete közeléből, ahol ma reggel hat óra tájban fogunk kikötni, Auckland városában. Éjfél múlt és hozzáfogtam e levél írásához, mert reggel a mise után kirándulni megyünk az utasokkal, utána pedig megint felszedjük a horgonyt. Általában

az a baj, hogy mindenütt (« mindenütt »? — eddig öt helyen: a Kanári-szigeteken, Fokvárosban; és Ausztráliában háromszor, mint Albanyban, Melbourneben és Sydneyben) csak rövid ideig tartózkodunk, ezért nem lehet alaposan szétnézni...

Új-Zéland fővárosa, Auckland,
1957. febr. 18, délután.

... Hajnali egy óra előtt bizony elnyomott az álom, nem voltam képes tovább írni (a hajó is rettenetesen ingott, noha ez mostmár semmi ahhoz a közel két napos viharhoz képest, amelybe kerültünk), ebéd után folytatom. Reggel kilenctől városi autóbuszokkal csakugyan végigmentünk a városon (közel 400 ezer lakosa van), majd kiszaladtunk a környékre, hegyes-dombos tájakra. Az idő meleg, a levegő egy kicsit fülledt (hja, óceán vesz körül mindenfelől). Mint Ausztráliában, úgy itt ugyanazon módon egyedül a belváros mutatja a szokott képet: paloták, üzletek, gyárak, minthogy az « elővárosok » beláthatatlan területeken csinos, kertes magánházakból állnak, csaknem kivétel nélkül fából építve, vagy legalábbis fával burkolva. Az autóutak kitünőek, akárcsak Lillafüred-Hollóstető felé. A panoráma felejthetetlen: egyrészről a távoli tengerpart öblökkel, másrészről az érintetlenül hagyott, védett őserdők pálmákból, ciprusokból, fenyőkből és lomblevelű fákból.

Eddig nem volt alkalman bedobni a már megírt néhány sort sem, de most megint kimegyünk a misszionáriusokkal a városba, azért be is fejezem az írást, hogy indulhassunk. Sajnos, délután öt órakor már a hajón kell lennünk, Tahiti sziget fővárosába, Papétébe megyünk. Ez jó hat napos tengeri út (lesz belőle hét is!), alatta írni fogok bőven. De azért nem úgy van, mint a közönséges szárazföldi utazásoknál; itt csak elvétve tud az ember szép képeslapot írni. Pedig sokat gondolok haza.

Legközelebb erre a címre tessék írni: Curaçao, S.E.L. Maduro/Sons Inc. Ez már a Panama-csatornán túl lesz. A címhez mindig hozzá tartozik: M/n. « Fairsea », a hajó és hajóstársaság megjelölésére, amelyhez tartozom.

A Csendes-óceánon.

Még aznap, február 18-án, hétfő este hat órakor elhagytuk Új-Zéland fővárosát. Néztem a térképet: Új-Zéland szigete hasonlít Itáliához, csak mintha a « csizma » egyik oldaláról a másikra fordult volna a sarkán, méghozzá tótágast állva... (Mielőtt oda értünk, majdnem mi is tótágast álltunk!).

Febr. 19-én, kedd délutánján, Mario Giraldi főmérnök különleges engedélyével, egy tőle kijelölt gépész, Silvestro Ferraiolo gondos vezetése mellett, megtekintettem a hajó gépházát. A hajótest « gyomrában » levő óriási gépterem kimondhatatlan hatással volt rám. A léghűtés berendezése, a jegelt légszekrény, amelyből csöveken keresztül a hideg levegő a szobákba, termekbe és folyósókra árad; az önműködő tűzoltó berendezés központja; a 40 C^0 fokú meleg, párás, naftagőzös helyiségben dolgozó mérnökgyakornokok és gépészek szakszerű, készséges magyarázata; a mérőórák, a mindenféle szabályozó, indító meg fékező fogantyúk; a szabadon forgó, végeláthatatlan, sima hajtótengely, amely percenként 75 fordulattal mozgatja a hajócsavart; a naftaégető-naftarobbantó hengerek; a keskeny vaslemez-gyalogjárók, meredek lépcsők, a több emeletes gépházban nélkülözhetetlen korlátok; a csavarnál beszivárgó víz szivattyúi; a fülsiketítő zaj, nehéz pára: egy egészen más világot tárt fel előttem, mint amilyen a fedélzeten folyt...

Minden hajós élete nehéz, de a gépészeké a legnehezebb, mivel a szolgálat ideje alatt nem látnak napot, és állandóan, szünet nélkül, igen nehéz levegőben dolgoznak.

Utánuk jönnek a mosodások, akik ugyan géppel mosnak-vasalnak, de náluk is ugyanaz a helyzet: mesterséges fény a hajó belsejében, sokkal a víz színe alatt, — és izzasztó forróság.

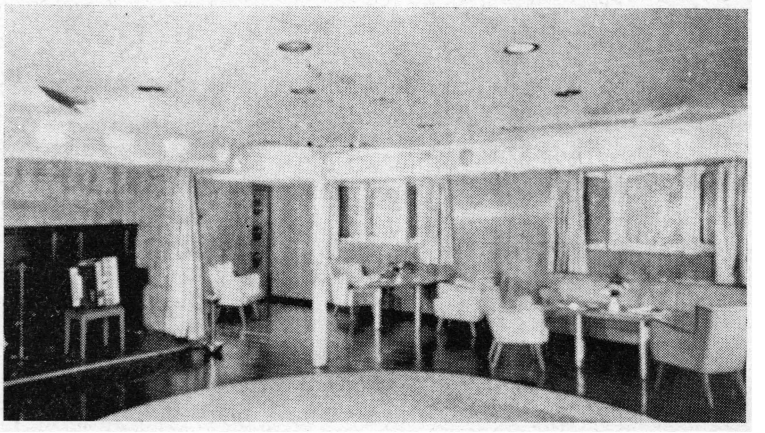

A Fairsea I. osztályú bárhelyisége (és szükségkápolnája). A baloldalt látható emelvény függönnyel elzárható első része szolgált a mindennapi szentimise helyéül.

A matrózok viszont a szabad levegőn tesznek-vesznek, festegetik a mentőcsónakokat —, néha talán a kelleténél is jobban! —, tatarozzák az elhasznált részeket, kifeszítik a fedélzet tetejére való ponyvákat a tűző napfény ellen, kirakják a pihenésre szolgáló vászonszékeket, elkészítik a játékpályákat; a ping-ponghoz, kötélkarika-vetéshez, gyűrűdobáláshoz szükséges játékszereket, eszközöket; reggelente teleszívatják az úszómedencét friss tengervízzel, amely azonban korántsem, egy cseppet sem hideg vagy hűs (15-20, 25-30 C^0); sepregetik, mossák, síkálják a hajópadlót mindenfelé, úgyhogy ragyog is minden: a korlátok, lépcsők, ablakok, rézküszöbök.

És hol vannak még a szobások, férfiak, asszonyok,

akik egymást múlják felül a kabinok rendben tartásában. A « Fairsea » igazán szép hajó, tiszta, kényelmes. Hajdanában-danában repülőgépanyahajó volt, aztán többször átépítették, legutóbb 1-2 éve; most csakugyan kedves. Van benne egy nagy szalon, a hajó orrán egy tekintélyes bárhelyiség a mozielőadások számára; egy elsőosztályú bár, amely reggelente a szentmisék helye (egyébként nincsen, csak egy osztály a hajón, habár a szobák helyzete és ágyszáma szerint nagy eltérés van a különböző árakban). Az étterem a hajó teljes szélességét elfoglalja; leléptem egyszer: 30 lépés.

Jelenleg, a szobám a hajó tatján fekszik, mindjárt a páros ablakok után. Sydneyig fűrdőszobás kabinom volt, ott azonban sokan felszálltak, és érthető, nem foglalhattam el egy vagyont érő szobát egyedül. Most is van külön zuhanyozóm, de nem a szobában. A kerek ablakon keresztül a (jelenleg!) sík tenger végeláthatatlan kék vizét látom; le kellett csavarozni, hogy a hőség be ne szivárogjon rajta, míg a mennyezeten levő aluminium-rózsából hűs levegő árad. A lépcsőlejáratoknál a folyosóelágazásokat nehéz bársony függönyök zárják el, gátat vetve a trópusi levegőnek.

Aucklandból Tahiti szigete felé menőben először a 8000 méter mély « Kermadéc-árok » fölött haladtunk, majd a sekélyebb, mindössze 5300 méteres « Horizon-árok » fölött.

Fűzze azonban tovább a szót 7. levelem, amit a tengeri úton írtam.

A « Fairsea » fedélzetén 1957. február 23, szombat.
Tahiti szigete előtt a Csendes-óceánon.

Szeretett Édesanyám!

Mielőtt kikötnénk Papetében Tahiti szigetén, megírok egy hosszabb levelet. Tengeri mérföldben beszélve,

amely 1852 méternek felel meg (azaz jókora híjjal két kilométernek), Sydney-ig 13.071 tengeri mérföldet tettünk meg. Onnan Cuxhaven-ig, hajónk végcéljáig, 14.182 t. mérföld van hátra. Ez az egész világkörüli út tehát összesen 27.253 t. mérföld, ami nagyjából 50.000 kilométer. Bizony nagy út, és csak ritkán adódik így, hogy egyfolytában meg lehet tenni. A számvevő főtiszt, Romeo Bianchi, aki maga is hajóskapitány és 34 éve utazik tengeren, (eddigi útjaival meghaladva a három millió t. mérföldet), mindössze másodízben járja így körül a földet, egy irányban megszakítás nélkül. Szóval, nagyszerűen kezdtem a tengerész-életet, s ha komolyan mondta Bianchi kapitány, a végén még tiszteletbeli kapitánnyá, — na, micsoda szamárságot írok! — tb. tengerésszé avatnak...

Kedves Édesanyám! Sok mindenről lehetne írnom, de mivel lehetetlenség mindent elmesélni, belekapok ebbe is, abba is.

1957. február 19! Ez a dátum az idén, itt a hajón, megismétlődött. Kétszer írták ki a naponta megjelenő, nyomtatott értesítőn és étlapon. Mivel minduntalan keletnek haladtunk és haladunk Fokváros óta, vagyis szembe megyünk a nappal, hogy túlságoson korán ne keljen fel nekünk, az órát mindig előbbre kellett igazítanunk harminchatvan perccel, úgyannyira, hogy a végén már egy egész napot nyertünk, amit pedig tovább nem lehetett tartani. Visszaforgattuk tehát a mutatót kereken 24 órával, ami az előző nap, február 19-e megismétlését jelentette. Újra kedd lett tehát, és így elmondtam még egyszer az előző napi zsolozsmát (papi nyelven Feria III, de ea) meg ugyanazt a szentmiseszöveget.

Érdekes esemény volt a számunkra, ami a szárazföldön nem fordul elő, hanem csak a tengeren, ahol világrészek között bolyongunk, hol a földgolyó « alján », hol meg a « tetején ». Haladni illik tehát a korral, akarom monda-

ni, a nappal, vagy avval a földrésszel, ahová éppen érkezünk. Egyébként Ausztráliában jártunk a « fejünk tetején »...

Február 19-én napoztam először az egész út alatt, fent a parancsnoksági fedélzeten; délelőtt 11-től 12-ig; oda az utasok nem járhatnak fel. Talán írnom sem kellene, hogy a napsütés alaposan megpörkölt. Az úszómedencében még nem lubickoltam, mivel nincs úszónadrágom (Kanadába menet nem lett volna szükséges!), viszont napfürdőt már többször vettem 19-e óta « télnek teli évadján ». Ezen a napon este hétkor gyönyörű naplementét élveztünk: halványzöld alapon (mint valami mesebeli réten) rendetlen gomolyfelhők (mindmegannyi boglyas fák...) meg élénk piros csíkok, rózsaszínű bárányfelhők... Délután néhány száz méterre 10-12 delfin ugrándozó csapata volt látható a tenger felszínén. Mulatságosak.

A holdkelték előtt varázslatos színek, — az ízzó vöröstől a szürkébe játszó halványkékig, — festik meg az eget vagy a tenger vizét.

Febr. 21-én délután nehéz, fülledt levegő ülte meg az óceánt, este erős szél támadt. Trópusi éghajlat, rosszabb, mint a scirocco Itáliában. Az ablakokat szigetelten lezártuk. 22-én a fülledt meleg tartott. Reggel megizzasztott a ping-pongozás az egyik misszionárius atyával, utána a karikavetés. Déltájban (harmadszor) napoztam. Délután három óra tájban viruló szigethez értünk. Mangaia szigetéhez. Hajónk megkerülte az 56 négyzetkilométernyi területű, üde, zöld, banánligetes, kókuszültetvényes szigetet, amelyen 1880 lélek lakik és két templom lelkipásztori szolgálatára négy pap. Két órán keresztül meglegeltettük szemünket a lankákon-völgyeken, majd illa berek, nádak, erek megint nyakunkba vettük a világot, az Óperenciás-tengert.

Ma, február 23-án, szombaton, olyan sima a tenger,

hogy csak éppen lélegzik (ennyivel tartozik magának), nem vet tajtékot, nem izgatott. A hajócsavar alig hallhatóan dolgozik, az asztalom szinte mozdulatlan (de azért az írásom nem sokkal jobb).

Új-Zéland 380 ezer lakosú tekintélyes fővárosától, Aucklandtól jövet hat napi hajóút van mögöttünk. Holnap érkezünk a Csendes-óceán közepén levő Tahiti szigetére, Papéte városába, ahol 24 órát szándékozunk tölteni. Ez a világszerte híres sziget francia kormányzás alatt áll. Utána a Panama-csatornáig 13 napos szakasz jön; de mi az « nekünk », akik csináltunk már ilyesmit Cape Towntól, Dél-Afrika fővárosától Ausztráliáig, sőt előbb is: Tenerife és Cape Town között. Nem úgy van ez « nálunk », mint máshol... Lehajózni úgy 8.000-9.000 kilométert, már « megszokott » teljesítmény. Mostanában « sűrűn » megállunk majd egymásután. Ha Isten segít, holnap Papétéből ismét köszönteni óhajtom Édesanyámat.

Polinézia: Tahiti szigetének partjai Papéte közelében.

Amikor arra jártunk, egyházterületi és egyházjogi tekintetben Papete a Tahiti-szigetek Apostoli Vikariátusának székhelye volt (1848-tól). A területe Francia-Polinéziában fekszik; mirabile dictu: 4.000.000 négyzetkilométer! Értesüléseim szerint hozzávetőlegesen 70 plébánia tartozott hozzá, nem sok egyházmegyés (úgynevezett világi) pappal, sokkal számosabb szerzetes lelkésszel. (Ez utóbbiak száma 20-30 között mozgott). A nyolcvanezer főnyi összlakosságból a katolikusok elérték a közel huszonötezret. Az apostoli vikárius, Paul Mazé, az 1885-ben született (Pleyben, Quimper egyházmegye), 1910-ben pappá, 1939-ben pedig püspökké szentelt szerzetes a Legszentebb Szívek rendjéből való.

Polinézia benépesedésének története egyaránt foglalkoztatja a néprajztudósok, embertani kutatók, régészek csoportját. A történelmi és történelemelőtti bevándorlások mai ismerete meglepően világos és nyilvánvaló eseményekre mutat. A Csendes-óceán két partja közötti közlekedés ősi, igazán kockázatos lehetőségeit, ma hasonlóan törékeny emberi alkotmányokkal végrehajtott, bátor vállalkozások teszik elhihetőkké (a norvég Thor Heyerdahl tutaja, a « Kontiki »; a brit Chichester, stb.)

Az ősi népek érintkezése a polinéz szigetvilág természetes « hídja » révén lehetséges volt. Csaknem valamennyi szaktudós megegyezik abban, hogy Polinéziába a Csendes-óceán nyugati partjairól, leginkább Délkelet-Ázsiából indult meg a bevándorlás, és csak kevesen tartják, hogy kelet felől, a csilei partokról, főleg a Tűzföldről.

A Csendes-óceán polinéziai szigetvilágának bevándorlási szakkutatásában kiválik a bécsi Robert von Heine-Geldern, de nevesek az Új-Zéland-i époszköltő Te rangi Hiroa (Peter Buck), Margaret Mead, Alfred Métraux és Francis Mazière is.

Úgy a növény — mint állatvilág egyedeinek poliné-

ziai jelenléte támpontot nyújthatna a bevándorlási irányok meghatározásánál. Kivételesen egy silányabb fajta gyapot utal amerikai eredetű népbevándorlásra, — a « batata » nevű növény mellett —, míg a sertés, kutya és tyúk jelenléte ázsiai származásra vall.

Manfred Urban szintén úgy véli, hogy a fent említett növények nem föltétlenül bizonyítják amerikai eredetüket, mivel a bevándorlók után is Polinéziába kerülhettek.

Dr. Etcheverry (Santiago da Cileből) vérképleteken alapuló vizsgálatok után azt állítja, hogy Polinézia őslaki tűzföldiek voltak, rendkívül ügyes hajósok, akik Patagónia partjairól eljutottak egészen a Húsvéti Szigetekig, sőt még nyugatabbra is. (Másrészt a Húsvéti Szigeteken nem található amerikai eredetű növényvilág).

A mi történelmi időnk elején valószínűleg amerikai indiánok is eljutottak a Csendes-óceán szigeteire, de ők már találtak ott korábban odatelepült törzseket. Polinézia, jóval a keresztény időszámítás előtt, fontos összekötő híd volt Ázsia és Amerika között, amely gyakran szolgált a két földrész közlekedési találkozópontjául. A mai polinéz népesség egy legújabb bevándorlási réteg, amely csaknem végleg eltörölte a hajdani ázsiai-amerikai népelemek emlékét.

* * *

A február 25-i feljegyzésem szerint, aznap este hat óra tájban megfürödtem a fedélzeti uszodában (a víz kellemetlenül meleg volt, kb. 30 C^0). Este az égen milliárdnyi csillag ragyogott, és teljes pompájában tündökölt a Dél Keresztje. Másnap, február 26-án, keddi napon, gyönyörű, csendes tengeren hajókáztunk, de trópusi hőségben. Látom a füzetlapomon, hogy aznap kértem és kaptam egy fedélzeti nyugágyat (148. sz.). Az éjszaka tüneményes; csillagos ég... Délután himlőoltást kaptunk. (Ennek ugyan semmi köze a csillagos éghez).

Másnap, febr. 27-én a tenger hasonlóképpen csendes volt, a hőség óriási. Csütörtökön reggel fél hétkor megfürödtem az úszómedencében; a víz igen langyos volt. Dr. Fogel és néhány utas élvezte még a kellemes reggelt.

Csütörtökre péntek következett, de február 28-ára március elseje. Meleg nap, olvasom a rövid bejegyzést a vonalas irkámban; délután kívánatos szellő. Délelőtt kinyitottuk a kabin ablakát, hogy friss tengeri levegő áradjon be rajta. Estefelé sokkoztam P. Alfonzzal. (Reggel egy fiúcskával játszottam sakkmérkőzést).

Egyhangúan telhettek a napok, mert legközelebbi keltezésem a « naplóban » már március 6-a! De nevezetes nap: délben haladtunk át az egyenlítőn.

A « Fairsea » fedélzetén, 1957. március 10.

Szeretett jó Édesanyám!

A fenti keltet írtam, hogy szavamat ne zavarjam, pedig már előbbre vagyunk négy nappal...

Szeretném részeltetni az élményeimben, azért papírra vetem *(a szó szoros értelmében hányom-vetem a betűket a rezgő hajón), amit február 24-e óta láttam. Akkor érkeztünk meg, délelőtt 10 órakor, Tahiti szigete fővárosába, Papété-be. Mielőtt odaértünk volna, fönséges hegyóriásokkal büszkélkedő szigetet hagytunk el bal kéz felől, Mooreát, amely az egyik fényképem hátterében látszik. (Papjával másnap találkoztam a plébánián).*

A reggeli három szentmise után, amikor a kép is készült, gyönyörű napsütésben, sőt, mit mondjak, derék melegben kötöttünk ki a bennszülött polinézektől és sok kínaitól lakott városkában, amelynek házai között két tornyot is láttunk, a püspöki székesegyházét, meg a protestáns templomét.

Papi civilbe vágva magunkat, fél tizenegykor kimen-

tünk a városba. A plébánián igen kedvesen fogadtak. Beszélgetés után átmentünk a püspöki lakba tisztelgő látogatásra. Monsignor Mazé, francia missziós püspök, igen szívesen fogadott, mind a négyünket magánál tartott ebéden (egy nyári szín féle helyiségben, ami ebédlő céljaira szolgál). Egyszerűen készített, lábasokban tálalt, bőséges ebédet fogyasztottunk, amelyből legjobban a soha nem látott-nem izlelt gyümölcsöket élveztem.

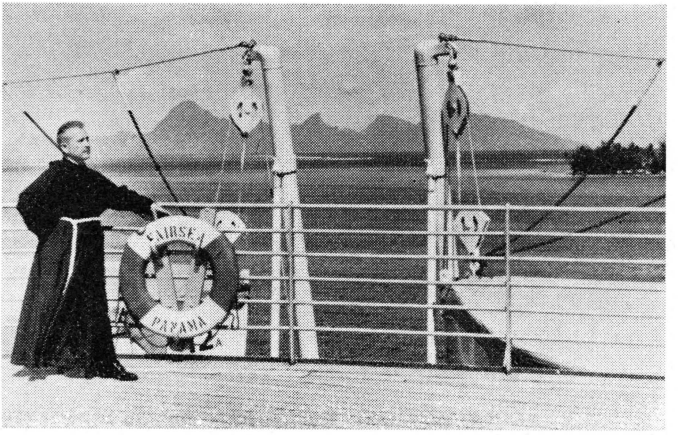

Polinézia: Moorea szigetével szemközt a papétei kikötésnél. A fás szigetecske lepratelep.

Ismertetésükhöz nem fogok hozzá, csak annyit mondok, hogy hol kanállal vájtuk, mint a tököt, citrommal öntözve; hol kiskanállal szürcsöltük a citromhoz hasonló óriási termény kesernyés levét; a banánról, körtéről nem is beszélve.

Ebéd után francia gépkocsiba ültünk, jó kis Citroenbe, s egy fiatal hithirdető vezetésével bejártuk a szigetet, helyesebben: körüljártuk a part mentén. Egytől este hatig

120 km-t tettünk meg kényelmesen (de nem szárazon!), megállva vagy 8-10 csinos, tágas templomnál, elbeszélgetve a vasárnapi hangulatban ünneplő, barnabőrű, európai módra öltözködő, kedves lakossággal, a mezítláb *vagy szandálban elénk jövő, de mindig reverendába öltözött hithirdető atyákkal; kiélvezve a magas hegyekkel borított, vízben bővelkedő, vízeséssel pompázó sziget regényes tájait; az úttól jobbra vastag sávban húzódó kókuszerdő célszerűen védett, gondozott üdeségét, vagy a tengerpart szeszélyes kanyarulatait.*

Vasárnap délután lévén, ebben vagy abban a templomban éppen híveket láttunk a padokban ülni, míg a lelkipásztor a szószéknél vagy az Úr asztalánál állt, végezve a legszebb emberi feladatot, az Isten dicsőítését. Új-Zélandtól hatnapi hajóútra, a Csendes-óceán szigetvilágában, olyan képet láttam, mint hazám bármelyik városában vagy falujában, — vasárnap délután...

A templomok tiszta, üde környezetben állnak. Hosszú évek áldozatos munkájának, szorgalmas gyűjtésének megérdemelt eredményei. Némelyik olyan tágas, mint egy kisebb püspöki templom, érdekes izlésű, fehér kettős toronnyal. Az egyikben gazdag, színes korall-oltárt és áldoztatórácsot láttunk. Az Oltáriszentség előtt többnyire hosszú üvegű lámpa ég, az oltárra helyezve. Ez teszi egy kissé szokatlanná a benyomást. Az iskolaépületek nagyobbára újak, szellős, redőnyös oldalakkal, jó felszereléssel. A lakosság kedveli a könnyű sportot, kosárlabda vagy kézilabdajátékot. Így szórakoztak a templom és iskola mellett, biztosan a lelkésztől szervezve.

Meglátogattunk egy leprakórházat, illetve elbeszélgettünk a betegekkel a kapu közelében. Egy idősebb férfi külön ült tőlük, már meggyógyult; néhány napon belül szabadon bocsáthatták. A képek egyikén, ahol az említett

Moorea-szigete látszik, az előtérben levő bokros szigetecske szintén lepratelep, de mi nem azon jártunk.

A nagy körút után este 6 ó-ra tértünk meg. Az utolsó negyedórában azonban hatalmas zápor fogott el; szerencsére autóban ültünk. A püspökkel vacsoráztunk, majd 7 ó-ra átléptünk a székesegyházba, elmondtuk a rózsafűzért, szentségi áldást kaptunk (a Tantum ergo jobban ment, mint akárhol máshol...), végül a nép elénekelt egy gyönyörű, édes dallamú egyházi éneket, több hangra. Ez volt ám élmény!

Azután eljöttünk a hajóhoz; az autós páternek megmutattam a hajót és megkínáltam hűsítő itallal. Amikor elment a nyüzsgő hajóról, akkor szedtem le magamról a fekete papi civilt. Jaj, de jó volt szellőzködni a csendes kabinban.

Másnap, február 25-én, hétfőn, még egyszer bementünk a városba, vásároltam néhány darab csinos kagylónyakláncot, meg úszónadrágot, mert Rómában ugyan kettő is található a szekrényemben, de a Jeges-Tenger felé nem akartam magammal vinni. Ismét búcsút vettünk papismerőseinktől, és déli 12.15-kor gyönyörű napsütésben egy apró vontatógőzös kezdett kicibálni a kikötőből. Két-három órán keresztül, 60-70 km-ről szemünkbe tünt még a szigetvilág, aztán részben a tenger párája, részben a földgömb hajlata miatt lassan eltünt mögöttünk.

Február 25-e óta tehát állandó mozgásban vagyunk, ring a hajó alattunk, — s ma, márc. 10-én, reggel, amikor e levelet írom, nagyböjt első vasárnapján, 14 napi út után, feltünt Amerika partja, abból a keskeny földsávból egy rész, amely összeköti Észak-Amerikát Dél-Amerikával. Az idő fenséges, a hajó orrán friss szellő borzolja az ember haját, a tenger vize csillog, mint az olvasztott szurok. Én pedig a kabinomban rövidújjú ingben és rövid fehér tengerész nadrágban írom e levelet.

Délután 3 óra. Az ebédnél hozták a távírásztól az olasz labdarúgómérkőzések vasárnapi eredményét. Ott tehát a napot is előbb látják a feléje forduló föld hátáról; most mennek moziba, szórakozóhelyekre, — mi pedig várjuk a délutáni 6 ó-ra való kikötést Balboában, a Panama-csatorna nyugati felén.

Érdekes tapasztalat: sok száz kilométernyire a kontinensek közeledő partjaitól a levegőben meg lehet érezni a sekélyebb víz szagát, a szárazföld leheletét, amely nem sajátja a mérhetetlen óceánoknak. Hogy a fel-feltünedező gőzösökről, vagy a madarak csapatjairól ne is beszéljek.

Balboa spanyol lesz, úgy gondolom; legalább a kultúrája. A pénze dollár, amim nincs. Olasz lírát nem igen fogok tudni beváltani ma este; holnap, 11-én pedig reggel indulunk át a csatornán, de bélygrevalót azért szerzek a leveleimre, pénzben befizetem az árát a parancsnoksági irodán, illetve az út végén levonatom a fizetésemből, — ha kapok.

Szeretett Édesanyám, sokszor gondolok haza. Hiányzik a szokott kapcsolat, habár jan. 19-i becses levele összehozott bennünket a világrészek között is. Jelenleg ismét várom szíves sorait. Ha meg tetszik kapni ezt a levelet, tessék rá válaszolni erre a lisszaboni (Portugália) címre: Lisbon, Manoel dos Passos Freitas/C.a. Ltd. Rua do Alecrim, 45. Március 25-én leszünk ott. Vagy esetleg erre a címre: Southampton (Anglia), Keller, Bryont/C. o 21/22 Queen's Terrace. Itt március 28-án leszünk. Az út végcélja Bremerhaven, ahová április első napjaiban érünk.

A Panama-csatornán.

Március 10-én vasárnap délután öt órakor értünk Balboába, a Panama-csatorna torkolatához a Csendes-óceán

felől. Társaságba verődve meglátogattuk Ciudad de Panama-Panama City belvárosát, amelynek kivilágított díszkútján büszke felírás hirdette a város jelszavát: Nem gazdagságot, nem alamizsnát, csak igazságot!

A bronzalakokkal teli szökőkúttal átellenben az állomás épületét pillantottuk meg, de ez nem érdekelt bennünket, javíthatatlan hajósokat. A város szinte elkáprázztat fényes üzleteivel (és magas áraival), de hiába is váltottunk a kikötőben egy kis költőpénzt, semmi hasznát nem vettük a késő órákban. Az utcákat általában szennyeseknek találtuk, és lelki felfrissülésnek számított a Szent Anna templom hangulatos tere. A bezárt ajtók előtt rövid fohászt mondottunk, és már tértünk is vissza a Fairseahez. Illett korán kelni, hogy a nagy élményből, a Panama -csatornán átkelésünkkor, egy pillanatot se veszítsünk...

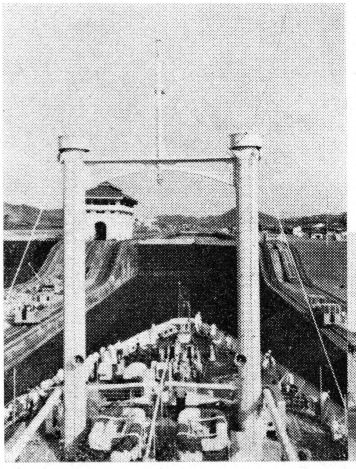

Fairseank a Panama-csatornán. Baloldalt a duzzasztógátak és a hajóvontató motorok, jobboldalt tavi részlet a csatornán.

Március 11-én reggel hétkor mozogni kezdett a hajónk a csatornán, a Limon öbölben a Csendes-óceán part-

ján. Tíz kilométer után szárazföldi tájon folytatódik a csatorna, és 12 km-en át természetes vízszinten halad a hajó. Innen, a Gatun-duzzasztógátak segítségével felemelkedik a hasonló nevű tóba, amelyből ismét egy 12 km.-es szakasz megtétele után Culebra lépcsőzetéhez ér és Pedro Miquel duzzasztóival a Miraflores tóba torkollik.

Ha előbb a csatorna műszaki nagyszerűsége nyügözött le, — a hajót két oldalról, a csatorna partjáról, vontatókötelekkel erős villamos motorok húzzák a vizen, és hihetetlenül érdekes például a kabin ablakából a hajó oldala mellett hol emelkedő, hol süllyedő magas csatornafal, a vízállás szerint —, később az említett Miraflores tószerű széles vízfelülete szórakoztatott, a hosszú tengeri út alatt annyira nélkülözött szárazföldi tájegységekkel, mezőkkel, dombokkal, erdős hegyhátakkal meg viruló ültetvényekkel.

Jó helyet kerestem magammak, a parancsnoksági fedélzetet, ahonnan áttekinthettem az egész műveletet; reggel héttől délután ötig tartott a csatornán való áthaladás. Ha mi « felfelé » haladtunk, más hajók « lefelé » jöttek, a Csendes-óceánba; mindegyiken ott hemzsegett a kíváncsi nép a hajó orrán. Mert nem mindennapi látvány a kétfelé nyíló vaskapuk működése, amikor a felsőbb medencéből a víz az alsóba árad, és felemeli a sokszáz utast szállító hatalmas hajótestet, anélkül, hogy bárki a legkisebb kellemetlenséget érezné. Hiszen az élet folyik a maga « medrében », magállás nélkül, míg néhány rövid óra leforgása alatt átjutunk egyik óceánból a másikba!

A csatorna utolsó szakaszában ismét zárógátak pontos működése vitte hajónkat az Atlanti-óceán vízszintjére Panama öblében. A csatorna hossza 81 km., szélessége pedig a legszűkebb helyen is 90 m., míg mélysége 13 és 14 m. között váltakozik. Évente kb. 11.000 hajó halad át rajta, leginkább amerikai. 1906-1914 között építették. Amerika bérli Panama Köztársaságtól.

A szokásos útlevélvizsgálat után, a tenger színe fölött 24 méterre fekvő Panama-csatornán átkeltünkkor, Cristobal-Colón városában ismét szilárd talajra tettük a lábunkat. Sétánk során, az új-guineai francia missziós atyákkal eljutottunk a főtemplomig is, ahol az alkonyati félhomályban több hívő, felnőtt és gyermek, áhítatoskodott. Meglátogattuk a clarettiánus szerzetes atyákat (Szűz Mária Szeplőtelen Szívének Fiai, C.M.F.), akiknek szíves vendéglátását szintén élvezhettük a kéttornyú templom melletti arab modorú, emeletén nyitott csarnokú plébániai otthonban. Miután szépen elvégeztem az esedékes szentségi gyónást, és az 1934-ben épült katedrálistól (főoltára carrárai olasz márvány!) mindannyian búcsút vettünk, a helybeli paptestvérek gépkocsin visszavittek a kikötőbe. A Fairsea még ott vesztegelt...

Ó, mekkora kényelem: ez a tántorgó-vánszorgó alkotmány mindenütt vár, mindig megvár bennünket, szelíden felajánlva szobáját-asztalát. Valóságos mozgó otthon. Sokkal több, mint vendéglő vagy szállás... Ezen a hajón emberi társasélet folyt, családnak számított a személyzet és útitársaság.

Kevés «róvásom» maradt a cristobáli kikötő elhagyásáról, de különlegesebb élmény aligha lehetett, hogy a katedrálist ábrázoló lapra mindössze annyit írtam fel: indulás III. 11, 24.00.

Hét órát tartózkodtunk az Atlanti-óceán nyugati partján, mielőtt nekivágtunk volna ennek az Óperenciás-tengernek is...

Az éjfél utáni percekről valami mégis található a jegyzeteimben: fenséges éjszaka...; érdekes a közelben s távolban gyulladozó fényszórók, világítótornyok működése.

Március 12, kedd: úton Curaçao holland sziget felé, Dél-Amerika északi partjai fölött.

Újra az Atlanti-óceánon.

A « Fairsea » fedélzetén, 1957. márc. 12.

Szeretett Édesanyám!

Amikor e sorokat írom, már túl vagyunk a Panamacsatornán, átjöttünk az Észak-Amerikát Dél-Amerikával összekötő keskeny földsávon, és bejöttünk az Atlanti-óceánba, amely Amerika és Európa között terül el. Igen nagy élmény volt a Csatornán való áthaladás, amely márc. 11-én reggel 7 órától délután 5 óráig tartott, a Csendes-óceán felőli Balboa kikötőjétől (ahol Édesanyám becses levelét megkaptam) az Atlanti-óceán partján fekvő Cristobálig.

A küldött levelezőlapon látni lehet a két párhuzamos medencesort, amelyet az egyik oldalon a hajók felemelésére, a másik oldalon pedig a hajók lesüllyesztésére használnak, mivel a két óceán között levő földsáv, Panama Köztársasága, illetve az azon talált tórendszer, magasabban fekszik a tenger felszínénél. A hatalmas vaskapukkal elzárható medencéket telenyomják vízzel, hogy a Csatorna két végén az óceánok szintjére emeljék a hajókat. Igazi nagy emberi alkotás. Az Amerikai Egyesült Államok tulajdona, amit voltaképp 99 éves bérletként tart, a Csatornától jobbra-balra elterülő 5-5 mérföldnyi területtel együtt.

Kedves jó Édesanyám, hálásan köszönöm február 17-i szíves levelét. Balboában kaptam kézhez a hajón, a vacsoránál, amikor a parancsnoknak felhozták a postát. Nagy volt az örömöm, hogy jól tetszenek lenni, s hogy (így) megvan a kapcsolat közöttünk. ...Ha nem számítjuk az örökös izgést-mozgást, amelyben totyogó hajónk részesít, s a személye szerint válogatott tengeri betegséget, lehet mondani, hogy az utasok élete igen kellemes.

Márc. 7-én úgy lekapott a nap, hogy azóta sem volt kedvem kifeküdni, de már megint itt az ideje, mert közeledik Európa, ott pedig a megérkezésünkkor kezdődő tavasz lesz. Most két napig hajókázunk, hogy elérjük Cura-

çao városát. 14-én reggel érkezünk meg, s egy félnapig állunk; akkor megint következik egy nóta: az Atlanti-óceánon keresztül Madeira szigetének kikötőjéig, Funchalig, amely tíz napig fog tartani, amint az egyszer haza küldött útiterven tetszik látni. Curaçao-Madeira = 3508 mérföld, amely 1852 méterével számolva, jóval több mint 6,000 km.

Amint kijöttünk a Csatornából, az Atlanti-óceán emelkedni kezdett; tarajos hullámokat vet, billegteti a hajó orrát és farát. Ugyancsak vigyázni kell, hogy az ember eltalálja a betűt...

* * *

Az Atlanti-óceán északi és déli felülete együttvéve 106 millió négyzetkilométer! Közepes mélysége 3.300 m., központi medencéje, a « Romanche-árok » 7728 m. mély, a Biscaglia-öböl 5095 m. A Caribi-tengernek Curaçao feletti mélysége 5630 m., míg a portoricói « árok » 9218 m. mély (a legmélyebb fenékpont az összes eddigi mérések alapján), mindig az Atlanti-óceánt tekintve. A Capo Verde-medence 7298 m., míg a Jó Reménység-fokánál mért mélység, ahol az Indiai-óceán találkozik az Atlantival, 5373 m. Az argentin medence ennél sokkal mélyebb: 8264 m., és amerre a mi utunk később vezetett, Madeira szigete előtt, az óceán mélysége 6292 méter.

Igazán megértem, — e földrajzi tények de még inkább az emberi lélek sokszor túlzott érzékenysége miatt —, annak az asszonynak keservét és aggodalmát, aki Gibraltártól Fokvárosig és innen Ausztráliáig állandóan attól félt, hogy hajónk valamelyik tengerfenéki hegység csúcsán köt ki egyszer...

Teilhard de Chardin « egyszerűnek és hatalmasnak, egyszersmind titokzatos ténynek » tartja « az égitestek mozgását és az óceánok megoszlását »... A tenger mindnyájunk számára egy olyan világ varázsát jelenti, amely az összes dolgok eredetének alkotó eleme. Látása csaknem

mindig ősfogalmakat és ősérzelmeket támaszt a szemlélőben: életerő, végtelenség, az ember nagysága és kicsisége...

Három főok késztette az embert a tenger kellemetlenkedéseinek, veszélyeinek vállalására: átjutni és javakat szállítani rajta a földgolyó egyéb pontjaira, kihasználni mérhetetlen tartalékait, élvezni a szépségét! Közlekedik rajta az ember, gyümölcsözteti és élvezi.

Sokkal tartozunk a tengernek: az élet fejlődésével, a műveltség elterjedésével, a szellemi és testi erők egészséges gyarapodásával.

Ne csodálkozzunk rajta!

Földünk felületének 7/10 részét a tenger foglalja el, vagyis csaknem a háromnegyedét!

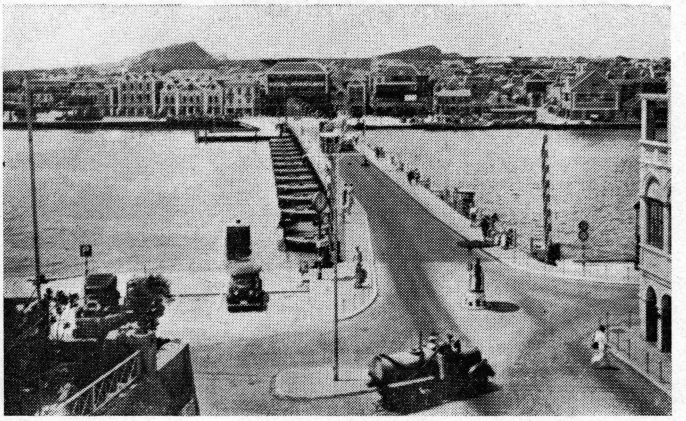

Curaçao szigete: Willemstad városa a hajóhíddal.

Vize állandóan emelkedik és süllyed, szüntelen űzik és keverik a függőleges meg « vízszintes » áramlatok, a szél, a nap, a hold vonzóereje, a föld forgása, a tengervíz tömegeinek különböző fajsúlya, sűrűsége; de mindezek-

hez járul még a tengerpart és tengerfenék szeszélyes alakzata, — ez utóbbi elérve a Csendes-óceánban a több mint 11.000 méteres mélységet, amelyet hatalmas hegységek szelnek át...

Március 14-én, csütörtöki napon, kora reggel megérkeztünk Curaçaóba. Röviddel utána kézhez kaptam anyám márc 3-án kelt levelét. Boldog voltam, hogy továbbra is megmaradt közöttünk a légipostai összeköttetés (egyedül a Sydneybe küldött levele nem érkezett meg, valószínűleg az én hiányos címadásom miatt).

Két napos út után tehát a holland szigeten vagyunk, Venezuéla partjaival szemben. (100-200 km. -nyire). Ahogy mise után a fedélzetről szétnéztem, a mozgalmas kikötőn túl nagy kiterjedésű petróleumfínomító telepet láttam. A város iparból él. A mi hajónk mellett dán motoros vesztegelt, a « Kopenhága ».

Utasaink javarésze már ki is sétált a meglehetősen messze fekvő « faluba »; megírtam egy gyors levelet édesanyámnak, aztán kimentem én is vásárolni valamit. Délután négyig lehetett a városban maradni, amikor felszedjük a horgonyt — Madeira felé..., Funchalba; az tíz napos út lesz!

Elhatároztam magamban a « parancsnoksági » ebéd elhagyását, minthogy sokáig szokott tartani; inkább kihasználom az időt a városban.

Nagy melegben volt mindmáig részünk, javában áll a nyár, mióta január 7-én kijöttünk a Földközi-tengerből. Naponta többször kell ruhát váltani, és noha a hajó gépmosodájában gyakran és gyönyörűen mosnak, — meg ingyen —, magam szintén ki szoktam öblíteni a könnyű nyári ingeket.

Minthogy Rómába érkeztemkor otthonról minden levelemet visszakaptam, beszéljen tovább az, mintha most írtam volna...

Az Atlanti-óceánon, Madeira szigetétől délnyugatra 300 km-re, a Fairsea fedélzetén, 1957. márc. 23.

...Kedves Édesanyám, közeledünk a vén Európa felé. Nem hiába, hogy kihűlőfélben van, a szele is hűvös. Odáig jutottunk, hogy már a téli kacatokat is fel kell venni. Kötött mellényben ülök az asztalnál, igaz, hogy a felbigygyesztett kabinablak előtt. Néhány napja cudar szél fújt, ami tegnapra enyhült, elannyira, hogy déltájban nagyszerűen napfürdőztem, sőt fél kettőkor az úszómedencében lubickoltam. Jóformán egyedül; előttem mindössze egy német orvos élvezte a hűs vizet a feleségével és kis fiával, meg egy-két más utas. Szóval a januári és februári trópusi hőség után, az európai tavasz közeledtével, kezdünk egy kicsit fázni...

Miután Tahiti szigete kikötőjét, Papétét elhagytuk, először február 25-én este (hat órakor) fürödtem a medencében; a víz kellemetlenül meleg volt, bágyasztó. Néhány nappal később reggel hatkor tettem ugyanezt, majd az egyenlítő fölött, Hamvazószerda utáni csütörtökön (március 7). Végül márc. 15-én és tegnap. Ezek voltak a legkorábbani fürdőzéseim a szabadban; a legkésőbbeni pedig 1953. szeptember 23-án Capri szigetén, a Faraglionisziklákná, amikor ugyancsak leégetett a nap. No de ezek apró kis élmények.

Elmondom inkább, hogy mit láttam Curaçaoban.

Curaçao nekünk, a Fairseavel, a Panama-csatornától két napi hajóútra feküdt; tengeri mérföldben, amint a megküldött útiterven látni tetszik, 694, ami 1200-1300 kmnek felel meg (mivel egy mérföld 1852 méter, tehát csaknem két kilométer).

Március 14-én kora reggel kötöttünk ki Curaçaoban. Szokás szerint fél nyolckor megmiséztem (a napi nyomtatott programban mindig szerepelt). Utána kényelmesen elkészültem, s miután a hajó tetejéről széttekintettem a

vidéken, amely a rengeteg petróleum-tartály miatt inkább óriási világvárosnak tünt fel mint kis kikötőnek, — szerzetesi ruhában bementem a városba. Hogy rövidítsek az úton, megházgtam egy dombocskát, s mindjárt a város szélén jártam. Széles tengeri csatorna osztja két részre, németalföldi módon épült régi és új házakkal a partján. Átrugtattam a csónakhídon, amelyet ha hajók jönnek, szépen oldalra vonultatnak (mint a mi esetünkben is történt).

A hollandusok igen rendben tartják ezt az egész szigetet, mert kincsesbánya nekik. A lakósság javarészben bennszülött. A bőrük sötét, de úgy látom, hogy a lelkük fehér. Fegyelmezett, öntudatos, egészen polgárias nép, amely jómódban él; rongyos gyermeket nem lehetett látni, a felnőttek is mind jól öltözöttek.

Nekünk drága volt egy kicsit, nem igen vásároltunk. Ha holland pénz, vagy dollár, vagy ausztráliai font volt, még lehetett boldogulni, de például az olasz líra bagót ért. Általában az egész úton kellemetlen volt állandóan pénzt váltani, a kontinensek, országok szerint: a Kanári-szigetek espanyol; Fokváros (Cape Town) angol dél-afrikai; aztán Ausztrália; aztán Új-Zéland; aztán a francia Tahiti; aztán Panama Köztársaság a saját pénzével; Curaçao, holland; most jön a portugál Madeira és Lisszabon, majd Anglia, ismét Hollandia (Amsterdam), és végül Németország (Bremerhaven).

Közös tapasztalat szerint seholsem lehetett előnyösen vásárolni, még Curaçaoban sem, pedig már messziről az a hír kelt felőle, hogy szabad kikötője lévén, minden olcsó lesz.

Curaçaoban sétálgatva, meglátogattam két domonkos templomot; az egyik mellett betértem a rendházba is, ahol a spanyol és holland nemzetiségű atyákat együtt találtam. Készséggel meghívtak egy kis frissítőre.

A másik templom apszisában, a főoltár fölött, gyö-

nyörű modern freskót láttam: angyalok, hívők és szentek sokasága között Krisztus teste vékony, hajlékony fából faragott kereszten; a színek és az alakok, természetesen, a bennszülött lakosság hangulatának, népviseletének felelnek meg. Egy domonkos műve 1948-ból.

Ezt csak azért említettem meg, mert újszerű dolgot sokfelé látni, de ez a falfestmény, szerintem, egyike a mai művészet legjobb alkotásainak.

Délután, — nem ebéd után, mert nem ebédeltem —, kettő tájban, egyik hithirdető atyánkkal, beléptem a napfényben fürdő elemi iskolába a templom mellett; szerettük volna látni a nebulókat közelről. Fehérruhás holland apáca fogadott, de rajta kívül volt még másik két tanítónő is, szigetbeli kisasszonyok. A gyermekek kíváncsiskodtak, köszöntgettek, nevetgéltek, mint bárhol a világon ilyen helyzetben; együtt voltak a világosbőrűek a sötétekkel, a fiúcskák a leányokkal.

Amikor vége volt az előadásnak s elhagyták az iskolát, egymásután érkeztek a magánképkocsik, hogy hazavigyék őket. Egyik-másik egészen megtelt. Mondanom sem kell, hogy javarészben bennszülött tulajdonosokról van szó. (Talán minden második embernek van autója, benzinben nincs hiány).

Március 14-én délután fél hatkor elhagytuk a kikötőt a félrevonható csónakhídnál (elmés, pontos működésű szerkezet...). Ahogy mindjobban távolodtunk, a sziget látképe óriási fűrésznek látszott a fogakhoz hasonló hegycsúcsok miatt.

A másik « közeli » holland sziget neve Aruba. Ha az első lakosainak száma kb. 130 ezer, et utóbbié mindössze ennek a fele. Kilencven százalékban katolikusok.

Nekivágtunk tehát ismét a nyílt óceánnak, a 3508 mérföldes, tíznapos útnak, amelynek végét ma este Madeira szigetén Funchal kikötője fogja jelenteni. Az előbb

kidugtam a fejemet a kabin ablakán, de földet még nem láttam, csak a víz sistergett alattam; s amit láttam, az a tenger hüppedése, emelkedése volt, ami oldalról billegteti a hajót tegnap délután óta (úgyhogy a moziban felborultak a nézők is, és egész éjjel cibált bennünket az ágyban).

Majd néhány sort írok a fényképekhez, amiket Liszszabonban szándékozom feladni, azért forró kézcsókkal zárom e levelem.

* * *

Levelemben nem szerepelt két kisebb feljegyzésem. Az egyik az, hogy márc. 16-án, szombaton, sakkoztam az Inspektorral(!); március 17-én, vasárnap, három szentmisénk időpontja 7.00; 7.30, 9.00, a két szélsőn szentbeszéd; és hogy hétfőn, március 18-án délután fél öt és negyed hat között megálltunk a nyílt tengeren « gépkarbantartás » miatt, de láttam az izzadságban fürdő mérnökökön, hogy csak kemény gond és munka árán sikerült a motorokat újra üzembe helyezni. Ekkor már réges-régen túl voltunk a Kis Antillák beltengerén, és Curaçaotól négynapi « járóföldre » alaposan az óceán végeláthatatlan vizein hajóztunk. Füzetlapomon néhány szó elárulja a pillanat nagyszerűségét és komolyságát: « csendes, locsogó tenger; erős napsütés; este dörömbölve dolgoznak a gépek, zubog a tengely ».

Portugáliában, Madeira szigetén.

Március 23, szombat: este fél tizenegykor érkeztünk meg Funchalba. Gyönyörű látkép a hosszan elnyúló hegyoldal, ezernyi-ezer villanylámpájával, fénypontokkal jelölt kacskaringós utaival.

A tengeren veszteglünk, mivel Funchalban nincsenek kikötőpadok.

De beszéljen tovább az édesanyámnak írt levél...

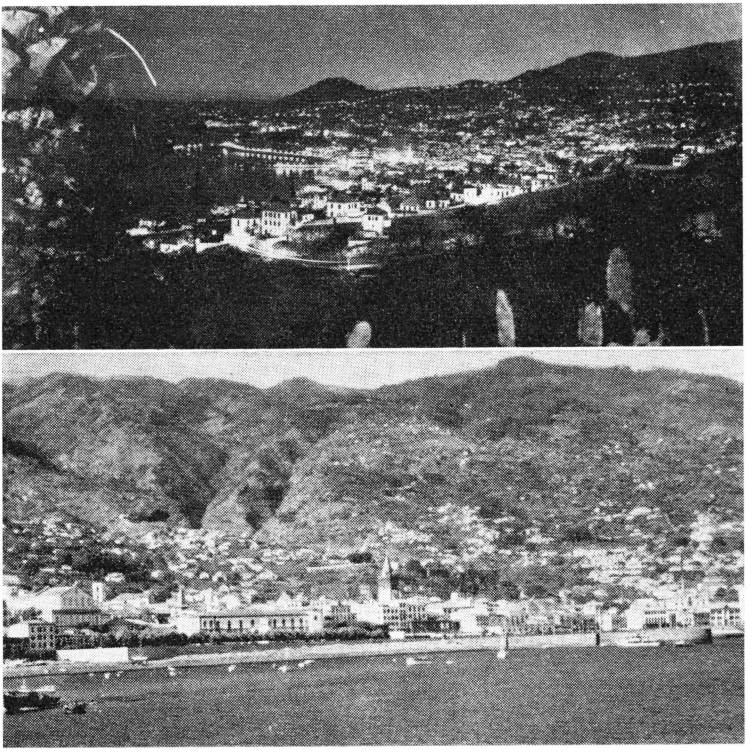

Madeira szigete, Funchal, a hajó fedélzetén,
1957. március 24.

Fiúi tisztelettel és hálával küldöm üdvözletemet, Szeretett Édesanyám, az Atlanti-óceán gyöngyéről, Madeira szigetéről, amely a Kanári-szigetek közelében fekszik, Észak-Afrikától nyugatra.

Márc. 23-án este fél tizenegykor értünk Funchal kikötőjébe, de nem kötöttünk ki, mert a szónak igazi értelmében nincs kikötőpartja, hanem a mólótól néhány száz méterre horgonyt vetettünk. Már messziről gyönyörköd-

tünk a láthatatlan hegyoldal kacskaringós utait jelző ezernyi ezer lámpában, a parton elnyúló város kivilágított épületeiben. Egyike volt életem legszebb látványainak.

Fáklyás csónakokban emberek közelítették meg a Fairseat, felkiabáltak, aztán jöttek a motoros bárkák (nekem ingyen jegyem volt Commandante Bianchi rendeletére), kimentünk a partra mozogni. Kell az embernek a szárazföld annyi tengeri izgés-mozgás után.

A város igen csinos, tiszta, szép polgári házakkal, gazdag üzletekkel. Nagyméretű katedrálisának egyenlőre csak a külsejét láthattam. Érdekes muzsikának tetszett a nagyszemű kavicsokon feltoluló, de még inkább visszavonuló hullámverés fülhasogató zaja: mintha óriási vásznat téptek volna láthatatlan erők, vagy amikor egészen közeli villámcsapást kísér rettenetes csattanás!

Kicsiség az ilyesmi, de megragadja a figyelmet. Az egész város tele volt édes virágillattal (mintha akác lett volna...). Éjfél után ismét a hajón voltunk.

Ma, vasárnap reggel, a szokásos három szentmisét fél hatkor, hétkor és nyolckor mondtuk (az utolsót én), mert a partra készültünk. Fél tízkor bementem a városba; vasárnap lévén, ünnepelt, de az üzletek, amelyek idegenforgalomból élnek, nyitvák. A katedrálisban csendes mise folyt; alatta sok száz áldozó járult az Úr asztalához.

Szertartás végeztével elbeszélgettem a helybeli portugál papokkal. Egyikük autóval felvitt a híres Mária-kegyhelyre a hegyoldalban. Virágba borult fák között haladtunk kedves villák, kertek előtt. Fentről nyílt azután fenséges kilátás a tengerre meg a városra. Megpillantottuk a hajónkat is, egy másikkal a közelében, amely Itáliából jövő olasz hajó volt és Ausztráliába tartott...

A kegytemplomban szintén szertartás folyt, példás hívősereg részvételével. A templom öreg plébános-rektora megmutatta IV. Károly király egyszerű érckoporsóját a baloldali kereszthajócska oltára melletti szobában. A fa-

lon többszínű szalagok függtek, a koporsón egy-két közbenjárást kérő levélkét, egy névjegyet és két (családi) fényképet láttam.

Siettünk vissza, mivel a hajó délben elhagyja Madeira szigetét. Fél egykor valóban felszedte a horgonyt. Kora délután még több szigetet is elhagytunk szeszélyes sziklacsúcsaikkal és haladunk Portugália fővárosa felé...

...Ma, március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján délben, a Gibraltári szoros magasságában jártunk, tehát bezártuk a kört, amit ugyanott jannuár 7-én kezdtünk, « lefelé » haladtunkban. 26-án hajnali háromkor leszünk Lisszabonban, onnan írni fogok...

* * *

Így a levélben. Március 25-én nem is feküdtem le, mert azt írtam 26-án hajnali fél kettőkor a füzetembe: már lámpákat, világítótornyokat látni az öböl partján; közeledünk Lisboához.

Lisszabonban.

Még megérkezésünk előtt sokan arra kérték a hajóparancsnokot, maradjunk legalább egy egész napot Lisboában, hogy alkalom legyen Fatimába menni, a világhírű kegyhelyre vagy vonattal vagy autóbusszal. Nem egyezett bele, mondván, hogy már eddig is késésben vagyunk. Tény, hogy a hajóstársaság eredeti útiterve szerint március 23-án kellett volna a Fairseanek megérkeznie és még aznap, tizenkét órai állás után, este hétkor tovább folytatnia az útját, — ekkor viszont már március 26-át írtunk.

Másrészt, érdekes ajánlatot tett nekem: ha akarok, térjek vissza Rómába repülővel, innen, Lisszabonból, ha sürgős elfoglaltság hív; a hajóstársaság kifizeti a repülőjegy árát.

Nem kívántam néhány napi rövidítés kedvéért meg-

szakítani se az utat, se a hajólelkészi megbízatásomat, annál kevésbé, hogy hivatalos engedélyem volt a távolmaradásra kezdettől fogva, és más papi munka nem várt Rómában, mint a női fogház lelkipásztori ellátása, meg a házassági ügyek tárgyalása a szentszéki hivataloknál; de mindehhez a felmentést idejében megkaptam...

Ennyit mellesleg.

Inkább átadom a szót annak a szerény levelemnek, amelyet szintén nem a « tetthelyről », Lisszabonból írtam, ahol egy délelőttöt töltöttünk, hanem sokkal « fentebbről », ahogyan a címzés jelenti:

Biskáyai öböl fölött, a fedélzeten,
1957. március 28.

Szeretett Édesanyám!

Gyermeki tisztelettel és hálával köszöntöm az Atlanti-óceán angliai partjai közeléből. Lisszabonba vártam levelet kedves Édesanyámtól, de sajnos, nem jött. Eddig tehát három levelet nyugtázok szeretettel, mivel a sydneyi elveszett.

Lisbonába, Portugália fővárosába, e hó 26-án reggel, azaz hajnalban 3 órakor érkeztünk meg, de csak 8 órakor lökdöstek-cibáltak be a kis pöfögő vontatók a kikötőpartra.

Verőfényes nap kezdődött; a város gyönyörűen látszott a halmokon, szép palotákkal, templomokkal, középületekkel, a távolban várral. A kikötő óriási forgalmat bonyolít le; igen tetszetős, jól felszerelt, szakszerűen kiépített. Így is illik, hiszen egy ősrégi hajósnépről van szó.

Kilenc óra után bementem a városba; hogy időt nyerjek, — taxival. Amíg mentünk, a vezető magyarázta a szobrokat, tereket, templomokat, a hajógyárat. A katedrálisnál szálltam ki, olasz lírával fizetve az útért.

A székesegyház nemes, román stílű épület, amelynek

szentélyét, sajnos, többször lerombolta a földrengés. Újra felépítették, de barokk hangulatban. A félkör külső része azonban jobbára még mindig a régi, és a boltívek, fülkék, oltárok művészi látványt nyújtanak.

Egy bicegő sekrestyés vezetett; átvitt a közelben levő templomba is, amelynek sekrestyéjéből, egy barna barát engedélyével, lementünk a kis kápolnába, amely Páduai Szent Antal születése helyén keletkezett.

Pénzváltás után baksist adtam a kalauzomnak, majd villamossal átmentem a város tulsó felébe, ahol viszont világhírű építészeti emlékmű látható, a Claustros dos Jerominos, gazdagon faragott falú és kapujú szerzetes templom meg kolostor. Szépségéről fogalmat lehet alkotni a küldött képeslapról. Csodájára járnak mindenfelől; kár, hogy az idő vasfoga kikezdte a fehér márvány szobrokat, faragványokat.

Itt százakat találtam a Fairsea utasai közül, akik szintén városi körutazásuk során jutottak el ide.

Villamossal visszamentem az üzletnegyedbe, hogy elköltsem a pénzemet. Taxival tértem vissza a hajóhoz a nagykiterjedésű, ismeretlen városból. Sietnem kellett...

Délután kettőkor szakadtunk el a parttól, s a széles csatorna, tágas öböl — a gyönyörű napsütésben — képekről ismert, regényes hangulatot keltett: vitorlás bárkák, teherhajók, fürge vontatók...

Lassan-lassan távolodva a szárazföldtől, még egyszer kiélveztük a város üde látképét, majd kiértünk a nyílt óceánra. Sokáig láttuk a partokat, és sokáig kísértek — szokás szerint — a sirályok, míg el nem tüntek az est beálltával teljesen.

Március 27-én, szerdán, egymásután fedeztük fel a hajókat a tenger felszínén; egyszerre hatot is láttunk. Nagyforgalmú vizen járunk, ahol angol, német, holland, francia, spanyol és más száz nép hajói cipekednek, hord-

va embert, petróleumot, élelmet, — s talán még fegyvert is...

Szép idő. Az ibér félsziget partjai vadregényesek, magas hegyek szegélyezik. Sziget mellett is elhaladtunk. Déltájt értünk a Biscayai öböl déli széléhez. Rebesgették a hajósaink, hogy ebben a nagy öbölben mindig várható viharos hullámzás a tengeráramok következtében; azonban — hála Istennek —, estig, amikor már régen túl vagyunk rajta, semmi sem zavarta a nyugodt utat.

Ma, 28-án, csütörtökön, noha eléggé meleg volt a nap (17⁰ Celsius), estefelé köd keletkezett, úgyhogy hét órától percenként megszólal a villamos sziréna biztonság okáért. Van ugyan Radar-készülék, amely 30 km.-ről láthatóvá teszi a közeledő hajókat, de a figyelemből, óvatosságból sohasem elég. Az előbb, amikor a moziterembe bementem, Chopin híres zongoraműveibe, amelyek mellett az életét vetítették, pontosan bele-beleszólt az ötmásodperces duda, a Tájfun.

A Ködös Albion határán meleg ruhát vettünk magunkra, keressük a meleg helyeket; éjszaka két takaró kell (az olasz szobásnak négy!); s kiújul a reumája, akinek van.

Hat hajót láttunk ismét a vizen, közelben-távolban.

Este 11 óra. Feltünt, hogy nem billegtünk, s aránylag (!) olvashatóan tudtam írni. Gyanakodtam, hogy talán állunk; s most, hogy megindultak a gépek, igaznak bizonyult a sejtelmem, mert kezdünk döcögni megint. Csak a parancsnokságon tudnák megmondani, mi történt. Southampton-tól, Anglia talán legjelentősebb kikötőjétől délre vagyunk, körülbelül 3-4 órai hajóútra. Reggel a több mint 800 utas fele kiszáll; csomagjaik halomban állnak a fedélzeten, ponyvával letakarva.

Még Amsterdamban kötünk ki, aztán Bremerhaven következik, a végcél (Cuxhaven helyett). Isten segítségével holnap megint írok.

Forró kézcsókkal: Bandi».

Angliában.

Március 29-én, bizony, nem írtam. Péntek volt. Hajnali 4 órakor érkeztünk meg Southamptonba. Csak másnap beszélgettem el megint Édesanyámmal.

« Amsterdam, kikötőcsatorna.

A fedélzeten, 1957. márc. 30.

Nagy hálával és örömmel nyugtázom e hó 18-án Angliába írt becses levelét, amelyet a Southamptonban való kikötéskor rendben magkaptam... Megkaptam a Curaçaóba írottat is, eddig tehát négyet. Arra válaszoltam, mint ahogyan mindig szoktam.

Most röviden beszámolok arról, merre járunk ebben a pillanatban.

Hogy azonban szavamat ne zavarjam, tegnapról kezdem.

Márc. 29-én, éjszaka, ködben való botorkálás után, megérkeztünk Anglia déli kikötőinek egyikébe, Southamptonba, ahová a révkalauz (pilóta) igazított be, mint mindenütt, de itt még nagyobb elővigyázattal. Amint hallottam, a sok szirénázás és lassú haladás ellenére, egyszer hirtelen kellett fékezni egy keresztező hajó miatt. Ködös Albion...

Az utasok fele (411) reggel kilenckor elhagyta a hajót; a többieknek nem volt szabad kiszállniok, de a személyzetnek igen, már aki nem volt elfoglalva. Én 10 órakor léptem partra. Végigmentem a hosszú kikötőn; a város szélén betértem egy templomba, majd a várfal mentén, szabott árú üzletben, útitáskát vettem magamnak csaknem öt angol fontért, és már siettem is vissza a fedélzetre, mert 11 órára « otthon » kellett lennem.

Southampton terjedelmes, azonkívül csinos város, noha tulajdonképpen nem ismerem, csak így futó látás-

ból. Az idő, sajnos, hideg. Téli felöltővel védekeztem ellenne meg a szitáló eső ellen. A kikötő óriási kiterjedésű és nagyforgalmú.

Déli 12-kor húztak el a kopók a parttól, majd két órai hajózás után a pilóta, — mialatt a hajónk állt — kötélhágcsón leereszkedett a motorcsónakba, majd a gőzöséhez sietett.

Sokáig láttuk még Anglia partjait. Elhagytunk egy nagy szigetet, élveztük egy légcsavar meg egy rendőrmotorcsónak játékát körülöttünk. Majd a víz közepébe épített kerek erődítményeket is elvesztettük a szemünk elől, s csak a sirályok csivogása kísért állandóan.

Köd, hideg. Észak-Európa.

Ma reggel 9 órakor indultunk be a Dower-tengerszorosból Amsterdam csatornájába. Most 11 óra, lassan húznak bennünket a kis holland vontatók; egyik elöl tart kötélen, a másik hátul. Szép és jellegzetes németalföldi házak szegélyezik a jól megművelt földeket. A csatornán uszályok közlekednek, — s Amsterdam tornyai összevegyülnek az ezernyi gépdaruval.

Néhány órát bizonyára állni fogunk, s talán meg lehet lesz nézni a várost. Onnan lapot írok ».

Hollandiában

Déli tizenkettőkor érkeztünk meg Amsterdamba. Nem lép a partra senki. A város képét csak a messzi távolból szemléljük, — így áll a « naplómban », a vonalas irkámban. Esik.

Visszafelé is, a tengernek, látványosnak találtuk a számos acélmű és gyártelep képét. Hollandia gazdag, áldott ország.

Korán esteledett, említésre méltó sem történt a délutáni út alatt, de megcsodáltuk a holland tengerpart gigászi védőgátjait!

Másnap vasárnap lett, az Úr 1957. esztendejének március 31. napja. Reggel tíz előtt érünk Bremerhavenbe. Fél nyolckor miséztem; Dr. Langer, Dr. Serafini ausztráliai olasz konzul és családja és még egynéhány személy volt jelen. A második misémet fél kilenckor mondtam, amelyen egy-két német asszony vett részt.

Hála Istennek a sok kegyelemért, amelyben a nagy úton részesített!

Németországban.

Kiírom tovább, ahogy a füzetben áll.

Délután vonattal bementem Bremenbe. Bremerhavenben egy kétgyermekes apa kísért át a kikötőn; a réven is ő fizetett (nálam nem volt német pénz). Isten fizesse meg neki százszorosan!

Bremen hangulatos, finom város. Kimondhatatlanul zengzetes volt az esti hat órai harangszó az egykori katolikus templomban.

Eddig a füzeti feljegyzés. De mindmáig nagyon jól emlékszem, hogy mialatt a városban sétálgattam, úgy, abban a Kanadába szánt őszi-tavaszi szürke felöltőben és a Közép-Európában szokásos « polgári » fekete kalapban, nem tudom miért, hol itt, hol ott köszöntek rám. Talán, mert feltünően idegenül jártam-keltem az utcákon, vagy mert igen lebarnított a « mi » nyári napunk (ők akkor éppen csak hogy megkezdték a tavaszt...); talán mert ott az egyházi férfit meg szokták tisztelni evvel a figyelemmel... A városbeliek szemében láttam egy kis kíváncsiságot is; majdnem megkérdezték barátságosan: Hát, honnan, honnan tiszteletes úr, ilyen napbarnított arccal mifelénk?

Természetesen számukra, a világ egyik legforgalmasabb kikötője közelében, az idegenek jelenléte, megfordulása igazán nem lehetett szokatlan jelenség; hozzászoktak ők az egzótikus alakokhoz.

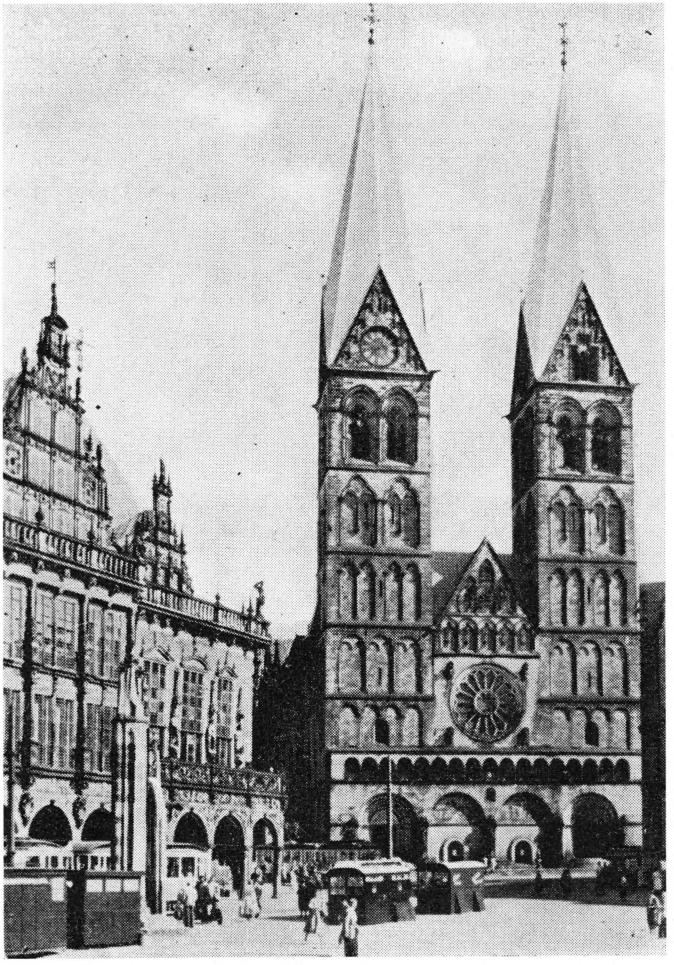

Brémen: a város főtere.

Rendkívül szórakoztató volt ez a szárazföldi séta, mostmár a végleges kontinensen. Három hónapos tengeri út után!

Tehát ismét itt, Európában, a tavaszba forduló éghajlat alatt. Elszomorított egy kicsit, hogy véget ért a szép idő; de talán mégis jobb volt beleilleszkedni a saját öreg földrészünk fiatalodni kezdő évszaki életébe, mintha — történetesen — novemberben vagy decemberben kellett volna visszatérni az Óperencián túli éghajlatból.

Mindent összevetve, nem is kívántam volna — akkor — megtenni visszafelé az utat!

Látszatra komolyan, valójában azonban csak tréfából, a bremerhaveni kikötés pillanatában Petrescu kapitány « tudtomra adta », hogy a Sitmar-hajóstársaság egyenes kívánságára, sőt rendelkezésére (!), ugyanevvel a hajoval vissza kell indulnom.

Kereken kijelentettem, hogy ha egy félmillió lírát fizetnének, akkor sem.

Nevetni kezdett.

1957. április 1, hétfő. Reggel a Fairsea kisbárjában összetalálkoztam egy ausztráliai pappal. Fél nyolckor miséztem, ő nyolckor.

Délelőtt felszálltak az új magyar utasok, ezren-ezerkétszázan.

Ebéd Maggiore Torre és Commissario Capo-Commandante Bianchi társaságában, « az ablaknál ». Így, így olvasom a jegyzetemben, de igen előttem van az új helyzet: mióta a parancsnokságot átvette az új személyzet, a régiek kötelességszerűen és kíméletlenül « leléptek », vendégek lettek hirtelen... Nincs többé hatalom, tekintély, rendelkezés; mindez egy karikacsapásra megszünt. Láttam az arcokon a kelletlenséget, szomorúságot, — de a törvény, törvény.

Fél háromkor szedelődzködtünk, különjáratú autóbuszba ültünk és — mentünk az állomásra; 15.40-kor indultunk Bremenbe s tovább, Honnoverbe, majd onnan a Skandináv — Itália expresszel — Frankfurt, Heidelberg, Karlsruhe, Basel, Luzern, Chiasso-útvonalon Milánóba, ahová ápr. 2-án, kedden délben 12.42-kor érkeztünk meg. Megebédeltünk a restiben és 14.15-kor már mentünk Génuába; ide 16.42-kor érkeztünk.

Ismét Génuában.

« Ismét itt, közel három hónap után. Istennek legyen hála mindenért! »

Ezek a szavak fejezik be a vonalas irkám szövegét.

Vegye át még egyszer a « tudósítást » a Mamámnak írt utolsó « tengerész-levél »...

« Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Génua, 1957. április 3.

Szeretett Édesanyám!

Kereken három hónapi út után ismét Génua kikötőjéből köszöntöm gyermeki tisztelettel és hálával.

Április elsején, hétfőn, délután indultunk vonattal Bremerhavenből, Brémenen át, Hannóverbe, ahol este 8 órakor felszálltunk a skandináv-olasz expresszre (amely aznap reggel fél tízkor indult Kopenhágából és amelynek másnap este kilenc órakor kellett megérkeznie Rómába).

A hajóstársaság elsőosztályú vasúti jegyet adott (még a hajón), így igazán kényelmesen utaztam a fehércsipkés vörös bársony díványon, s éjszaka több órát aludtam.

Hannóverben — csatlakozás előtt — az útitársaság (hajószemélyzet) egy-két tagjával megvacsoráztam, miután

sétáltam valamicskét a már újraépített város megifjúlt utcáin, — közel tíz év után...

Fél tízkor álltunk meg Göttingenben, háromnegyed tizenegykor Bebrában, éjfél után egy órakor, azaz április 2-án hajnalban, Frankfurt városában, negyed háromkor Heidelbergben, három órakor Karlsruhében, öt óra előtt a németországi Freiburgban, háromnegyed hatkor Baselben (Svájcban), hét óra után Oltenben, nyolckor Luzernben, fél tizenegykor Bellinzónában, tizenegykor Lugánóban, fél tizenkettőkor Chiassoban, ahol átléptük a svájci-olasz határt, s háromnegyed egykor megérkeztünk Milánóba.

A restiben egy gépész- meg egy kormányoskapitánnyal megebédeltem, s negyed háromkor indultunk Génuába, ahová háromnegyed ötkor robogott be a villamosvontatású szerelvény.

Hála az Úristennek, a világkörüli út szerencsésen befejeződött.

Ma, április 3-án, szerdán, ismét Génua kikötőjében miséztem, abban a templomban, a lakásom mellett, ahol január 3-án és 4-én miséztem. Azóta a szentmisét mindig a hajón mondtam, akár állt, akár mozgott, kivéve a Kanári-szigetek tenerifei kikötőjét, ahol délelőtt 11-kor a jezsuita templomban miséztem, (mialatt a főoltárnál spanyol hajóstiszt esküdött a menyasszonyának örök hűséget).

Az egyik képeslapomon kitünően látszik a világítótorony, amely január 4-én este órákon át villámlott mögöttünk, míg a nyílt tengeren álltunk, s igazgatták az iránytűt. A Tenger Csillaga, a Stella Maris áldott segítségével most ismét láthatom a fényét...

Hány világítótornyot láttunk a 27.200 mérföldes tengeri úton! Dolgoznak szakadatlanul, — s biztatják a hajózókat...

Hangulatot nem akarok érzékeltetni, — mert az idő későre jár (éjfél után írom e sorokat), s reggel, immár április 4-én, fél tízkor indulni szeretnék Rómába; azonkívül se vége, se hossza nem lenne, — ha mégis belekezdenék.

Inkább másról. A hajóstársaság fizetett, itt Génuában.

Szeretett Édesanyám! Igen hálásan köszönöm becses leveleit, amelyeket sok-sok szeretettel, fáradságot nem tekintő jóságos készséggel írt. Mindig igen boldoggá tett a kezeírása, érdekes értesítése, anyai buzdítása és velem való együttérzése. Köszönöm erkölcsi támogatását, a szívből fakadó buzgó imát, amelynek hatását állandóan éreztem. Tudom, ha visszatérek Rómába, ott is várni fog drága levele.

Gyermeki tisztelettel, szeretettel ölelem és csókolom:

Bandi »

* * *

1957. április 4-én Genová-ból a Tirréni-tenger partján leutaztam Rómába, — a 2.650. - lírás másodosztályú vasúti jegyet máig megőriztem, — és bevonultam a Tiberis partjára épült « Regina Coeli » állami börtönbe.

BOLDOG FOLIGNÓI ANGELA

...Maga bevallja őszintén, hogy mélyre süllyedtségében még Istent is elfelejtette, amikor harminchét éves volt...

De elérkezett a nap, amikor a lelki érzéketlenség és hidegség helyébe az érdeklődés és megújulás vágya lépett.

Életét tulajdonképpen megtérése alapján ismerjük. Assisi Szent Ferenc sugallatára Sz. Felicián templomába megy, ahol egy ferences atya nagy mégértéssel fogadja. Angela azonban minden jóindulata ellenére szomorúan tapasztalja, hogy « a lélek csak lassan és fájdalmak között halad Isten felé, az emberi természet teljes súlyának hordásával ». De a megszentelő kegyelem, ez a titokzatos nagy isteni erő hozzásegíti a lelket, hogy végre is célhoz érjen.

Angela megtapasztalta az átalakulás és megszentelődés élményét; írásba is foglaltatta, valóságos tant hagyva hátra e tekintetben. Az « isteni Hatalom » biztatta, bátorította: nyilvánítsa ki a kegyelem hatalmát ée szépségét, hogy mindenki részesedni kívánjon belőle, azok is, akik majd megismerik magának Angelának az életét.

Fra Arnaldo minorita ferences pap, a Boldognak unokatestvére és lelki igazgatója, Angelának nem titkolt elégedetlenségére, csak hozzávetőlegesen volt képes felvázolni mindazt a változatos élményt a természetfeletti szemlélődésben, amit Angela híven elmondott neki. De nem lehet rajta csodálkozni. Ki tudja leírni azt, ami emberi szóval kifejezhetetlen?! Minden misztikus szemlélődő számot

vetett avval, hogy ami isteni, azt gyarló emberi szóval nem lehet teljesen megértetni.

A könny és szomorúság után Angela megkapta az imaélet gazdag ajándékát, főleg a kereszt szemléletében. Olyannyira átélte az Úr Jézus elítélését, megostorozását, keresztrefeszítését, hogy szinte látta és itta a sebekből csörgedező vért, amely megtisztította előbbi élete bűneitől. Maga az Üdvözítő tette mindig készségesebbé a szenvedés szeretetében.

Angela rövid idő alatt elveszti édesanyját, — aki szerinte nagy « akadálynak » számított —, azután férjét és valamennyi gyermekét. És noha a földi kötelékek megszűnése szabadabbá tette önmaga teljes átadásában Istennek, a sorozatos veszteség kifejezhetetlen keserűséget okozott neki. Hogy pedig a földi vonzalmaktól végleg szabaduljon, mesterének, Ferencnek példáját követve, lemond minden vagyonáról, Foligno környéki földjeit eladja és árukat a szegények között szétosztja. Ha pedig a jövőt illetően még maradt volna benne valami szemernyi aggodalom, hogy talán szégyenben és éhen kell pusztulnia, esengő kérésére a Hang azt felelte: « Iparkodj, mert mihelyt mindezt végbevitted, a teljes Szentháromság egyesül majd benned ».

Angela, áthaladva a lemondás, szomorúság, bizonytalanság állapotán, és megerősödve a bizalomban, hogy Isten sohasem fogja elhagyni, már érezni kezdte az isteni közlések és ígéretek vigasztalását.

Cellában folytatott élete szigorát maga avval enyhítette, hogy Folignóból kétszer is átment Assisibe Sz. Ferenc sírjához, s ez, a Hang ígérete alapján, kimondhatatlan vigasszal töltötte el: « Mindazt megteszem neked, amit Ferenc szolgám megkapott », biztatta a Hang. Angela elragadtatásban szemlélte « a nem ismert Szeretetet » (l'Amore non conosciuto), amelyet ott, Assisiben, a Szent Ferenc

felső bazilika egyik üvegablaka a Szeráfi szentet átölelő Krisztusban ábrázolt.

Ki értetlenül, ki méltatlankodva, ki tisztelettel szemlélte a megfoghatatlan jelenséget, nem is sejtve, milyen megrázó élmény ment végbe Angela lelkében.

Számára ettől kezdve Isten bírása már nem puszta óhaj volt, hanem elért felemelkedés, bizonyosság, egyesülés.

Assisiből hazatérőben, míg alkalmas, felfogható, mértéktartó szavakkal beszélt kísérő társainak a saját lelki élete tikairól, újra hallotta a Hangot, amely ez alkalommal eddig soha nem tapasztalt nyugalmat és békességet ígért neki.

Lényeges szerepet játszott istenismeretében és istenszeretetében a természet szemlélete, amely Ferenc szellemében Istenhez vezette. Angelella belső harmóniájára a spolétói völgy, a Martani-hegység (Monti Martani), az Appeninek kéklő vonulata is fokozta; a hamvas olajfaligetek, a lugasszerű szőlők, a zöldelő szántók meg rétek illő keretet adtak a magányos lélek egyéni boldogságának. Körülötte minden a Teremtő nagyságára utalt, akinek lelke betölti az egész kozmoszt.

Egy korunkbeli költő (Carducci) azt írta az umbriai táj szépségétől elragadtatva:

« Io non so che si sia, ma di zaffiro sento che ogni pensiero oggi mi splende », « nem tudom, mi ez, de lágy fuvalomként érzem, hogy ma minden gondolatom ragyogó ».

A természet egyetemes összhangjának ez a felfokozott megérzése a lelki feloldódottság következménye, amellyel nagyobb szeretetet és megértést tapasztalunk minden rajtunk kívül álló valóság iránt. Az emberi lét és emberi nem szinte áttekinthetetlen változatossága valóságos lépcsőt alkot a mindig magasabb fejlődéshez és tökéletességhez,

nem egyszer egészen az égi boldogságig... Egyike ezeknek a lépcsőfokoknak az önfelismerés és a tökéletességre hivatottság megérzése. Egy másik: az egyéni lelkület belekapcsolódása egy érzékfeletti világba, végül Istenbe, amint Pascal mondja: « a végtelenért lettünk teremtve ».

A Clitunno-forrás Spoleto és Foligno között (a szerző felvétele). A híres umbriai táj Boldog Angela életének is színtere volt.

...A titok hatalmas Hangja hallható lesz.

Nélkülözhetetlen kelléke ennek az önkéntes lemondás minden olyanról, ami a belső erőket megosztaná. Beethoven, aki viharokon át tört a magasságok felé, az értetleneknek azt válaszolta: azért mondott le a szokásos földi örömökről és a családi életről, hogy maradéktalanul művészi eszméi és tevékenysége szolgálatába tudja állítani minden tehetségét és erejét.

Tapasztalati tény, hogy a lélek táplálékot kap az érzékszervek által, amelyek gondolatokat keltenek a szemlélődőben; de nem egyszer maga a lélek hat úgy az érzékszervekre, hogy szinte magával viszi az egész szervezetet, a testet; ez megvilágosodik, hall, lát, érez saját képességein túlmenően. Azonban mindig Isten az, aki létrehozza ezt a tényt, a szervezeti, vagy jobban mondva, személyi és akarati életben, mintahogyan ő az, aki állandóan létben tartja a körülöttünk levő világot is. A miszticizmus nem beteges elfajulása a gondolatvilágnak és a személyiségnek, hanem a legkövetkezetesebb természetes meglátása, amelyet az isteni kegyelem úgy áthat, hogy a lélek eljut Isten leglehetőbb megismerésétől a vele való egyesülésig.

Folignói Angela tanítását látomásainak és elragadtatásainak könyvéből merítjük. A címe: « Önéletrajz és írások ». Azok közé a könyvek közé tartozik, amelyek szokatlanságuk miatt a közönségesnél nagyobb érdeklődést keltenek az olvasóban.

Megtérésének, vagyis lelki életének kezdetén kínzó kétség gyötörte: nem csalás, önámítás, önhittség áldozata-e?! Később azonban mindezt felváltotta a bizonyosság érzése és tudata; a feloldódás teljes mértékűvé vált.

Ennek a természetfeletti meggyőződésnek egyik csalhatatlan jele az Úr Jézus szenvedésének csaknem elviselhetetlenné váló eleven átélése volt, amint maga Angela mondja: egy szabadtéri passióelőadás alkalmából — a Santa Maria Infraportas előtti Sz. Domonkos téren — oly mélyen hatott rá a drámai megjelenítés, hogy kénytelen volt elhagyni a teret, hazatért, és mintegy elvesztve az uralmat beszélőképessége meg tagjai felett, mozdulatlanságában úgy érezte, hogy lelke teljesen az Úr Jézus oldalsebébe hatolt.

Akkoriban kapja az isteni ígéretet: « Nagy dolgokat cselekszem majd veled a népek színe előtt, és benned sok nemzet ismeri meg és dicséri majd nevem ».

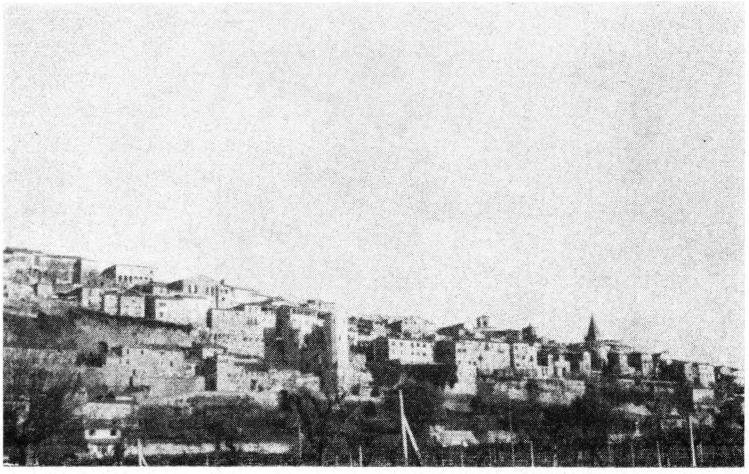

Spello városa Foligno és Assisi között (a szerző felv.).

Továbbá: «Vannak lelkek, amelyekbe betérek és amelyeket meglátogatok. Számos városban sincsenek azonban olyan lelkek, amelyekben úgy feltalálnám magam, mint amilyen szívesen maradok a te lelkedben ».

Angela lelki elragadtatásai egymást követték, és mindegyikben új élménnyel gazdagodott. Ennek az átszellemültségnek a jelenségei nemcsak cellája magányában, hanem a templomban és utcán is kísérték. Isten ilyetén megnyilatkozásai alkalmával Angela belepillantott az örök igazságokba, és úgy érezte, hogy « a lélek az értelem, a megértés tengerébe merült, amelyben az öröm tartja felszínen », amikor is megérti a nehéz, homályos kifejezések valóságos értelmét.

Egyszer feleletet kapott a tépelődésére: miért teremtette Isten az embert, és ha már teremtette, miért engedte vétkezni, és miért pont ő maga, Isten, vállalta az elégtételt bűneinkért?!

Azért, — volt a válasz —, hogy csak annál inkább kitünjék Isten szeretete irántunk, és mert ő ezt jobbnak tartotta így!

Egyebekben oly nagy volt Angela természetfeletti tudásszomja, valamint a Szentírás iránti tisztelete, hogy elégnek találta olykor-olykor a puszta rápillantást ez utóbbira, hitének és elmélkedéseinek alátámasztására, szemléltető átfogására. « A Szentírás, — szokta mondani —, annyira magasztos, hogy a világ egyetlen bölcse sem képes felfogni teljesen, mivel messze felülmúlja értelmét, de dadogva mégis képes róla beszélni ».

Érthető tehát Angela figyelmeztetése: mivel az isteni ajándékok még tévedésbe is ejthetnék a lelki embereket, ha nem látnák be saját semmiségüket, « fontos, hogy ki-ki azt tulajdonítsa magának, ami az övé és Istennek azt, ami az Istené ».

Véleményét nyilvánította a világgal való szertelen törődésről, meg a túlméretezett mindennapi aggodalmaskodásról is: « Szégyenünkre válik, hogy apró-cseprő dolgok miatt állandóan zavarban élünk; be kell ismernünk e tekintetben az ember nagy nyomorúságát ».

Viszont nyomatékosan buzdított és figyelmeztetett az ima szeretetére: « Igenis, imádkozz! Az imádság megvéd téged az ellenségtől, amely mindig körülötted settenkedik és vár rád; ha abbahagyod az imádságot, nyitva hagyod az ajtót ellenfelednek. Ha pedig kísértés támad meg, csak még jobban tarts ki az imában és győzni fogsz! »

Angela a vezeklés « rövid útját » is (« la via breve ») nélkülözhetetlennek tartotta, utalva az Úr Jézus példájára, aki teljes szegénységben, lemondásban, szenvedésben

és megaláztatásban vitte végbe a megváltás művét. « Ez a szívből jövő alázat, amelyre az Istenember maga kívánt tanítani bennünket, igazán éltető és ragyogó fény, átragyogja a lélek értelmét, hogy megismerje a saját semmiségét és hitványságát, meg azt, mily mérhetetlen az isteni jóság ».

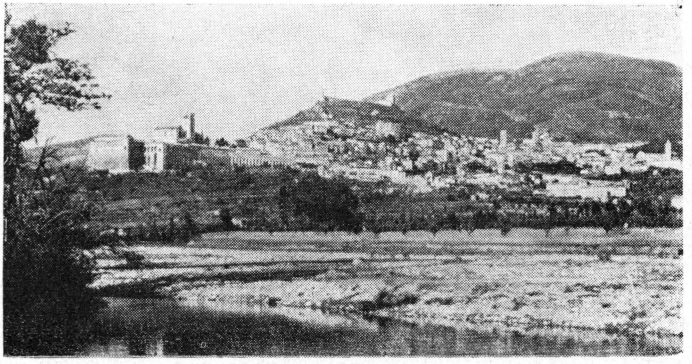

Assisi látképe a Subásióval a Tescio-pataktól. Baloldalt a minorita ferences őskolostor (Sacro Convento), amelynek bazilikájában (San Francesco) van eltemetve a szent rendalapító.

Egy elragadtatásszerű látomásban, végnélküli asztalon, határtalan mennyiségben, jelképesen szemlélhette az isteni hatalom és bölcsesség « kimondhatatlan teljességét », amelyet csak pusztán emberi kíváncsisággal kutatgatni és fürkészni egyenlő a tévedéssel és tilossal...

Assisibe vezető útjaiban Angela mindjobban átélte és megértette Isten mindenható jelenlétét a teremtett világban: « ... Úgy vettem az egész világot, mint kicsiséget, a tengeren innenit és a tengeren túlit; a mélységet, és magát a tengert is mint apróságot, amit Isten hatalma messze meghalad, betöltve minden teremtményt », az égitestek és csillagrendszerek egyetemes világát...

Az életnek és a teremtett világnak bölcs értelmezése a misztikus élet legfelső fokához, az Istennel való egyesüléshez vezet, amely átalakítja a lelket. A lélek, amely átéli ezt a szeretetet, olyan lesz, mint a kőzet, amikor a mészégető kemencébe teszik: mihelyt megtámadja a tűz, repedezni kezd és sisteregni, de amikor már teljesen átjárta a tűz és megváltoztatta, megenyhül és elhallgat; így a lélek is először vigaszokért kiáltozik Istenhez, aki megvont tőle sok földi előnyt, de mikor áttüzesedik Isten szeretetétől, megnyugszik saját semmiségének tudatában, és az örök igazság biztos alapjára helyezkedik.

Isten terített asztalához mindenki hivatalos, de csak a megpróbáltatás útján lehet elérni: a tiszták, a szegények, a türelmesek, a betegek ülnek mellé, — kapta a felvilágosítást Angela, aki megértette az « okfejtést és példázatot » (« ragione ed esposizione »).

Mert minden lélek olyan nemes, hogy saját maga sem képes önmagában magyarázatát találni, csak Isten mindenhatóságában. Ugyanis valójában minden Istentől teremtett lény jó, — és ami rossz tapasztalható a világban, mind az ember műve, aki lerontja azt, amit Isten létrehozott, szeretetből alkotva mindent, ami létezik. Az ember is csak Istennek tulajdoníthatja, ami jót tesz, minthogy egyedül és magától csak rosszat tehetne. Ebben a belátásban rejlik egyébként az igazi alázat is; vagyis « az ember semminek sem tartja magát, csak halottnak és megsemmisültnek, átadva magát Istennek felbomlásra szánt holttestként, és nem is emlékezik többé semmi dicséretre, se bármiféle jóra »

Az Istennek való önátadást szavakkal kifejezni nem lehet. « Láttam Istent, és ha te azt kérdezed tőlem, mit láttam, azt válaszolom neked: Őt, — és nem tudok mást mondani. Láttam a teljességet, a világosságot (chiarezza), amely teljesen eltöltött ».

Angela felfogása és tanítása vitathatatlanul összefügg Assisi Sz. Ferencével, aki példája, ihletője, tanácsadója volt. « Dicsőséges Szent Ferenc Atyánk » kettőre tanította meg Angelát: mindent Istenben szemlélni, és bölcs szegénységben, szenvedésben, engedelmességben lemondani a világról.

Elragadtatásaiban az isteni szózat mellett gyakran hallotta az ő szavát is: « Ferenc vagyok, Isten küldött. A Legfölségesebb békéje legyen veletek! » És szeretettel szólongatta: » Fény leánya, a Fényé, aki minden fénynek fénye! » Dicsérettel, megelégedettséggel bátorította Angelát és lelki gyermekeit: « A bőséges, teljes, örök áldás, amit a végtelen Istentől kaptam, szálljon ezeknek az én és a te drága fiaidnak fejére ».

Angela gondolatvilága tárgyilagos és egyetemes. Az Istentől jövő tanításnak értelmi jellegű titokzatos közlése az ész és szív számára. Egy személyesen átélt és átelmélkedett bölcseleti fogalomkör.

Angela nem vesztette el öntudatát elragadtatásai alkalmával. Sőt, emelkedettebb öntudattal dolgozva fel a magasztos élményt, emberi módon, emberi szóval vetíti ki a világba, környezetébe a tapasztaltakat. Isten hatalmának mérhetetlensége és a saját semmiségének tudata Angelát feltétel nélküli önátadásra készteti az Igazság számára, akit nem annyira módszeres tudással, mint inkább ösztönös meglátással szemlél. Azok közé tartozik, akik világító fáklyaként mutatják az utat térben és időben.

* * *

Angela, vagy becézve: Angelella, Lella, Foligno-ban született 1248-ban, tehát a mozgalmas XIII. század közepén, amely Ferenc üzenetét örökölte; Cimabuét, Dantét, Giottót éltette, és amelyben a hit, költészet és művészet halhatatlant alkotott óriási mesterei révén.

Boldog Angela rendkívüli szentáldozásának képe a folignói Sz. Ferenc minorita templomban.

Angela szülőháza a Via Rutilin (régebben Via Morlupo) állott, néhány lépésnyire a Szent Ferenc templomtól.

Angela megtérése 1285 körül történt (Ferré szerint), tehát életének 37. évében; ekkortól 24 évet töltött szigorú vezeklésben, magas lelkiségben, állandó szeretetszolgálatban.

Páter Arnaldo leírja, hogy 1308. okt. 2-án, Őrangyalok ünnepén, Angela olyannyira gyenge volt, hogy nem volt képes elmenni a templomba megáldozni, amit pedig igen-igen óhajtott volna. De lélekben, — csodálatosan —, átélte az angyalok jelenlétét, akik a szentségi oltárhoz vitték arra buzdítva: készüljön fel Annak befogadására, aki szeretetének gyűrűjével eljegyezte magának...

A vigaszokkal egymást váltogatták a sötét kétségek és titokzatos gyötrődések is. Angela a Generázeti tó viharát hozta fel példának, amelyhez hasonlóan az emberi lelket is hányja-veti a kísértés, Isten engedelmével; számtalanszor éppen a jók lelki életét.

Ami a megértés és szeretet törvényét illeti, gyakran hangoztatta: több kegyelmet kapott, amikor mások miatt sírt és imádkozott, mint amikor magáért, mert a bűnösöket nem ítélni, hanem mentegetni, nem megítélni, hanem megmenteni kell, « ugyanis sokan elkárhozottaknak tünnek az emberek előtt, míg Isten előtt üdvözülten állnak, és sokan látsznak az emberek szemében üdvözülteknek, míg Istennél elkárhozottakként szerepelnek ».

Alázatból fakadó bizonytalanságában a kapott kegyelmeket illetően, aggódó kérdésére a Hang meggyőzte, hogy hite, reménye, szeretete, amely életében eltöltötte, mind természetfeletti valóság, és nincs oka kételkedni Isten jóságában. Ezt maga Angela mondotta el lelki gyermekeinek: « Biztosítékot kaptam afelől, hogy mindaz, amit éle-

temben a szívembe zárva hordtam, föltétlenül az enyém lesz halálomban ».

Sok szenvedést átélt testét 1309. január 4-én hagyta el lelke, hogy sok-sok földi látomás után végleg Isten örök színelátására jusson.

Angela százada Dante, Nagy Szent Albert, Aquinói Sz. Tamás, Szent Bonaventúra, Sziénai Szent Bernardin, Giotto százada volt, amelyben a kereszténység legfőbb eszményei testet öltöttek. Angela központi elve szerint az Igazságot csak mély alázattal és teljes tisztelettel szabad keresni.

A halála óta eltelt hosszú idő bizonyítja, mily értéket képvisel lelki tanítása.

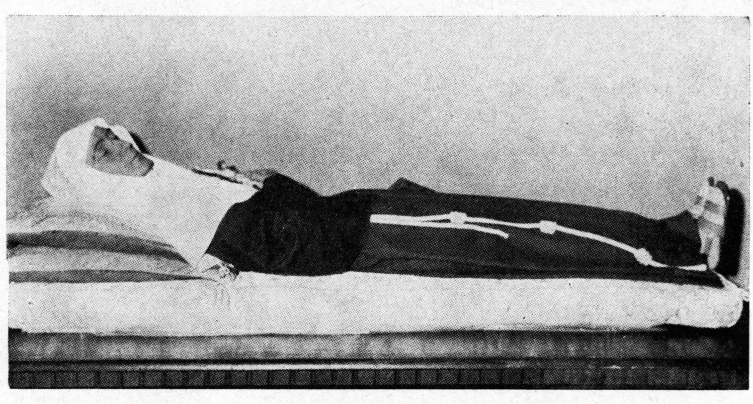

Foligno: B. Angela holttestének üvegurnája a Sz. Ferenc minorita templomban (Chiesa di San Francesco dei Frati Minori Conventuali).

Századok múlnak, századok jönnek, de az örök igazságokat minden kor embere keresi és becsüli. Sokan eljutnak hibátlan és hiánytalan megismerésükre. Boldogítónak érzik és tudják megtartásukat.

A folignói Sz. Ferenc templomban, oltár fölé magasodó üvegurnában látható Boldog Angela vezeklőruhás, ferences kordával övezett holtteste, saruval a lábán.

A világos színű falon aranybetűs szöveg:

Boldog Folignói Angela
« a teológusok mesternője »
1248 - 1309
Akarom, hogy mindazok javára légy
akik látnak majd téged
rád fognak gondolni
és majd beszélni hallanak rólad.

B. Angela látomásainak könyvéből.

Az oltár és urna mögött a Boldog rendkívüli áldozásának képe...

A BŰNBÁNAT ERÉNYE ÉS BŰNBOCSÁNAT SZENTSÉGE

A nagyböjti liturgikus szövegek, természetük szerint, telve vannak a bűnbánat és erkölcsi jóvátétel lelkületével, mivel az egész nagyböjt, ez a szent és elmélkedésre szánt idő tulajdonképpen arra szolgál, hogy az embereket a bűn megvetésére, tisztultabb felfogásra és pusztán evilági szempontból is tökéletesebb életre serkentse.

Maga a liturgia igen bő alkalmat nyújt a « penitencia », a bűnbánat és bűnbánattartás átelmélkedésére, sorbavéve ennek igazi értelmét, alkotó részeit, tárgyát, cselekvő alanyát, indító okait, szükségességét, hatását és gyümölcseit, végül cselekedeteit, elért eredményeit. Mivel a szertartások idevonatkozó szövege felmérhetetlenül gazdag, legmegfelelőbb, ha a nagyböjti miseszövegekből kivesszük azokat a részeket, amelyeket hamvazószerdától a nagyböjt negyedik vasárnapját követő szombatig olvasunk. Ennnyi elégséges a bűnbánat erényének, valamint a bűnbocsánat szentségének alapvető tárgyalásához, de szükséges is.

A keresztény bűnbánatnak valódi értelme: szembeszállni a bűnnel, vagy másképpen úgy is mondhatnánk: felszámolni a bűnhöz való ragaszkodásunkat. A bűnbánat erénye a lélek készsége, amely már megveti az elkövetett bűnt és igyekszik megszabadulni tőle. Hatásos lépés tehát, amelyet az Úr felé tesz a bűnös. Ez a bánat föltétlenül belső: Istenhez térés, a bűn fölött érzett fájdalommal egybekötve. De külső is: a vétek jóvátétele, önmegtagadó cse-

lekedetek által. Erre figyelmeztet Joel próféta a hamvazószerdai szent leckében: « Ezeket mondja az Úr: Térjetek hozzám teljes szívből, böjttel és sírással és jajgatással ». A hamu megáldásának antifonája pedig: « Tegyük jóvá, amit ostobán elkövettünk, hogy ha hirtelen ránk törne a halál napja, ne hiába óhajtsunk időt a bűnbánatra és már ne találjunk ».

Tény, hogy az Ó-és Újszövetségnek nagyböjti liturgikus szövegeiben állandóan visszatér a próféták és az összes szent írók ősrégi tanítása a bűnbánat lényegéről, valódi tartalmáról, ami nem más, mint a bűn elítélése, a bánatból fakadó lelki fájdalom, a megigazulás és elégtétel akarása, a bűnbánat külső műveinek gyakorlása. E lényeges felfogásból fakadnak ez erény elemei: az említett bűnutálat, kesergés, az erkölcsi elégtétel önkéntes, buzgó vállalása.

Egészséges, természetes hajlam miatt egyikünk sem szereti a bajt, betegséget, kárt, szenvedést, még a viszályokkal járó kellemetlenségeket sem. De semmi sem annyira káros, mint a bűn, vagy akár csak a hibánk is, amely « ártalmunkra van »; a gondolatok olykor-olykor « gonoszak », a bűnben megmaradni nyomorúság, elesettség. Jogosan sóhajtozik a bűnös a zsoltár szavával: « Tekints reám és könyörülj rajtam, mert egyedül vagyok és szegény » (24. zsoltár, nagyböjt III. vas.-nak introitusa). A bűnbánat első alkotó eleme a bűntől való elfordulás. A bánkódó lélek szomorú, megalázkodik Isten előtt, sóhajjá válik benne a « spiritus compunctionis », a magábaszállás. « Plorans », « in fletu », vagyis könnyezve gondol magára, és ezek az érzelmek, ezek a könnyek értékesek, édesek. Őszintén kéri az Urat: « Lásd megalázottságomat », « Vide humilitatem meam! ».

Az alázatosság erényének szintén ez az alapja: még tényleges elesettség nélkül is a legkisebbnek, leggyarlóbbnak tartani magunkat. Mint ahogyan nem érdem nélküli

az az alázatosság sem, amely valóságos bűntudatból származik, minthogy Isten a bűntől megalázott de töredelmes szívet nem veti meg.

Evvel a gyötrődéssel szorosan összefügg a jóvátételre vonatkozó elszánt akarat, mert a bűnbánat belső tárgya az isteni jog teljes helyreállítása az erkölcsi rendben, — már amennyire ez ember részéről lehetséges —, a « jus divinum reparandum ». Ez egyrészt a test önkéntes sanyargatásával, a « castigatio carnis assumpta » révén történik (a nb. II. vasárnapját követő szombat könyörgése); másrészt a szent böjti fegyelem évenként megismétlődő betartásával, « observationes sacras annua devotione recolentes » (coll. a IV. vas.-ot követő hétfőn). Izaiás próféta egyenesen felszólítja a bűnöst (Iz. 55,6-7) : hagyja el útját, vesse el terveit, térjen az Úrhoz, aki megkönyörül rajta, mivel kész a megbocsátásra (nb. I. vas. utáni kedd leckéjéből). A hangsúly a megigazulás elhatározásán van, ami nélkül egyetlen egy bűnös sem remélhet bocsánatot.

A bűnbánat erényének alanya kettős. Közelebbi alanya az emberi ész és akarat, amelynek meg kell hajolnia az Isten törvénye előtt, végérvényesen elhagyva minden törvényszegő gondolatot, vágyat, cselekvést. « Szaggassátok meg szíveteket, ne csak ruhátokat », figyelmeztet e belső fordulatra Joel próféta (hamvazószerdai szent lecke). « Elménkben tisztuljunk meg a rossz gondolatoktól » (nb. II. vas. könyörgése), « az áldozat szentelje meg szolgáid lelkét és testét » (III. vas. secr.), meg hasonló felszólítások, kérések, buzdítások hangoztatják, szinte szünet nélkül az egész böjti idő alatt, úgy az értelem mint akarat megtisztításának szükségességét.

Nyilvánvaló, hogy a lélek valamennyi értelmi és akarati képességének megszabályozását az embernek magának kell végrehajtania, természetesen az isteni kegyelem segítségével. Ezért a bűnbánat erényének távolabbi alanya

az ember, vagyis én magam és mindnyájan, egyenként és összesen, akik megtérésre, tökéletességre, életszentségre törekszünk. A kifejezés: « Peccavimus, iniquitatem fecimus », valóban mindannyiunkra vonatkozik. Dániel így kiált fel az Úr előtt: « Vétkeztünk és gonoszat cselekedtünk »! (nb. II. vas. utáni hétfő leckéje). És vele együtt mi is, akik csak élünk. Ki többé, ki kevésbé... A nagyböjti könyörgésekben használatos többes szám erre a tényre utal, egyben a közös reményre is: « Emendemus »!, « immutemur! », változzunk meg, végre szabaduljunk meg a szennytől!

A hit, mint teológiai erény által indul el a bűnös a megigazulás felé, amely az isteni törvényeknek megfelelő lelkiállapotot jelenti a megszentelő kegyelemmel; és a remény viszi előre, hogy elnyeri a bocsánatot, amint az Úr megígérte: « Egyetlen gonosz tettéről sem emlékezem meg, amit elkövetett ». Vagy a hamvazószerdai 1. antifona szerint: « Isten, bűneink elengedésében, a teljes irgalom ».

Isten egyenesen felszólítja a bűnösöket: « Convertimini ad me! Térjetek hozzám! » — Ezek az inditóokok, mint a bocsánat reménye és Isten nyilvánvaló akarata, egyenesen Őreá vonatkoznak; míg üdvös egyéni célokat szolgálnak más indítékok a bűnbánat erényének gyakorlásában, mint például a büntetés elkerülése: « Quidquid pro eis merémur, averte », « amit csak bűneinkkel megérdemeltünk, hárítsd el tőlünk »! De ilyen « nemleges » érdekek mellett szerepet kap az örök jutalmat váró remény is: a «világosság», «nyugalom», «fény», « magasságok », « örökség » igénylése (hamvazósz. utáni szombat leck). Mindezt megelőzi valamilyen lelki béke és öröm már a földi életben is, a bűnbánat erénye és böjti fegyelem gyümölcseként. Ezért imádkozik így az Egyház: « Kérünk, mindenható Isten, add, hogy akiket a vállalt böjti fegyelem sanyargat, örvendeztessen meg a szent áhítat is,

hogy a földies érzelmek mérsékletével, könnyebben elnyerjük a mennyeieket ». (nb. IV. vas. utáni csüt). — A böjti liturgikus szövegből nem hiányzik a testi egészség hangoztatása sem, mint az önmegtagadás és mértékletesség hasznos, kívánatos következménye. (hamvazósz. u. szomb. könyörgése).

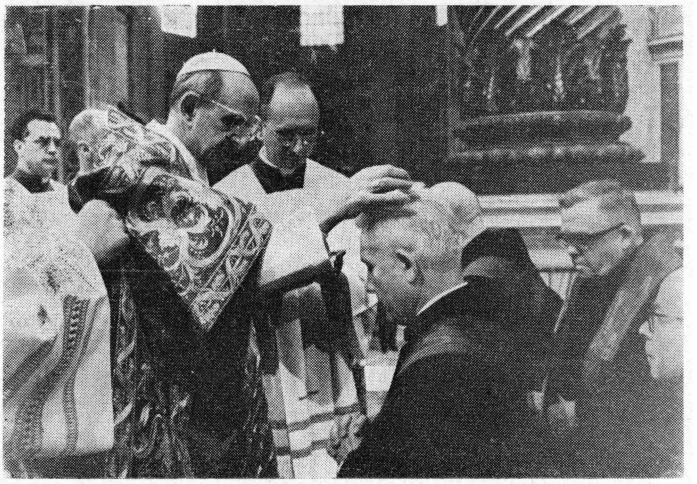

V. Pál pápa hamvaz nagyböjt első szerdáján

A bűnbánat nélkülözhetetlen az örök élet biztosítására: « Ha pedig a bűnös bánatot érez valamennyi bűne miatt és megtartja összes parancsaimat..., igazán élni fog és nem hal meg. Ha azonban az igaz eltér igazságától és vétkezik..., elkövetett gonoszságában hal majd meg, vétke állapotában, ami lelkét terheli » (nb. első vas. u. péntek, kántorböjti leck).

A szó szoros értelmében « fizikai » szükségességről van szó és nem csak erkölcsiről, mert a figyelmeztetés igen szigorú: « a lélek, amely vétkezett, elvész... », (uo). —

Ezechiel próféta szerint a felelősség mindenkit személyesen sújt: « A fiú nem viseli atyja gonoszságát és az atya nem hordozza fia bűnösségét ».

Hogy a bűnbánat nélkülözhetetlen feltétele az üdvözülésnek, az Úr intelmeiből következik: « Haec dicit Dominus, mindezt az Úr jelenti ki », « ait Dominus omnipotens, a mindenható Úr mondja »; a próféták, a mások felelős lelki vezérei az Úr nevében beszélnek, intelmeikben reá hivatkoznak. Kiváltképpen a böjti szentmisék leckéiben és evangéliumaiban kerül előtérbe az említett szükségesség. Gondoljunk csak az Úr Jézusnak a dúsgazdag emberről és a szegény Lázárról mondott példabeszédére, amelyben a mértéktartás, embertársi szeretet és irgalom mint az üdvösség feltétele szerepel (vö. Lk. 16,19-31; nb. II. vas. u. csüt.).

Nincs halogatásnak ideje a megtérésben, mert noha a bűnállapot önmagától nem romlik tovább a bánat hiánya miatt és a bűnök sem szaporodnak maguktól, a tunya bűnös mégis abba a veszélybe kerül, hogy idő hiányában bánat nélkül hal meg, márpedig a bűnben való megátalkodás, a bűnbánat elvetése, sőt még az érdemek nélküli vakmerő bizakodás is az üdvösségben, a Szentlélek elleni hat bűn közé tartozik.

A bűnbánat erényét kísérő érzelmek különfélék. Legjellegzetesebb közöttük az állandó fájdalmas visszaemlékezés a bűnre. A liturgia szava: « Urunk, gyógyítsd meg lelkünk nyavalyáját! », « Tisztítson meg bennünket az Úr megszentelő ereje a földi hibáktól! » — tör fel ilyenkor a bánatos lélekből (vö. II. vas. u. kedd, oratio super populo, secr.), és a fájdalmat nem egyszer könnyek kísérik. Erre maga az Egyház is buzdít: « Böjtöljünk és sírjunk az Úr színe előtt » (hamvazósz. 1. antif.). A szégyenkezés Isten, az emberek és magunk előtt, velejárója a bűntudatnak és bűnbánatnak. De a botrány gondolata is felrázhatja

az embert, annyira, hogy Isten különös oltalmát kéri; mintegy « a keresztény harci készség » kegyelmét, « praesidia militiae christianae », mindenfajta gonoszság és bűn ellen, « contra spirituales nequitias » (a hamvazkodás szertartásánál).

De van csakugyan mód a bűnből szabadulásra? Az Egyház nem hagy kétséget efelől. Reményünknek alapja elsősorban az Isten mindenhatósága, amely képes bárminemű ellenséget megsemmisíteni; azonkívül irgalmas jósága, amellyel keresi a bűnöst; végül hűsége, ígéreteinek teljesítésében. Azért mondjuk a nagyböjt II. vasárnapja utáni hétfőn a nép nevében a könyörgést (or. sup. pop.): « Add, hogy akiknek a remélt irgalmasság iránt bizalmat engedsz, velük a szokott irgalom hatalmát jóságosan érezteted ».

A bűnbánat erényéhez tartozik a fájdalmak és megpróbáltatások vállalása is, amire Szent Pál apostol buzdít: « Íme, most van a kellő idő; íme, most van az üdvösség napja... Viselkedjünk mindenben Isten szolgáiként, sok tűrésben, nyomorúságban, szükségben, szorongatásban, verésben, tömlöcben, zendülés közepette, fáradságban, virrasztásban, böjtölésben... », (I. vas. leckéje). Mivel «caro concupiscit adversus spiritum », « a test a lélek ellen ágaskodik » (Gal. 5), a bűnbánati fegyelemben közhasználatú a böjt, amely az ételben-italban tartott mérték által gátat vet az érzéki vágyaknak, testi kívánságoknak. A böjt közreműködik a bűnbánat erényének gyakorlásában, mert segíti a lelket a természetfeletti magasságok felé szárnyalásban. A böjtölés minden idők kegyelemnövelő gyakorlata volt: « Lex et prophetae primitus hoc protulerunt, postmodum Christus sacravit, omnium Rex atque Factor temporum »; mint az ószövetségi időkben a vallási törvény és próféták, úgy az Újszövetségben maga Krisztus, mindenek Királya és az örökkévalóság Ura meg-

szentelte, jóváhagyta e szokást. A nagyböjti zsolozsmában a matutinum himnusza részletezi az önfegyelmezést: « Utamur ergo parcius verbis, cibis et potibus, somno, jocis; et arctius perstemus in custodia », vagyis legyünk mértékletesek a beszédben, ételben, italban, alvásban, szórakozásban, és fegyelmezzük magunkat keményebben.

A böjti fegyelemnek tiszta szándékból, erős elhatározásból kell fakadnia, hogy gyümölcsöt hozzon: «Quod observantia nostra profitetur exterius, interius operetur effectu » (nb. II. v. utáni csüt. secr.), vagy ahogyan egy másik könyörgés mondja: « Terrenis affectibus mitigatis, facilius coelestia capiamus, a földi érzelmek mérséklésével a mennyei javakat könnyebben elnyerjük » (IV. vas. utáni szerda 2. könyörgése). A böjti prefáció az örök Istent éppen ezért magasztalja, hogy « a testi böjttel elnyomja a vétkeket, fölemeli a lelkeket, erényt és jutalmat ad ».

A bűnbánat erényének növelésére szolgál többek között a rászorulóknak nyújtott anyagi segítség, a mások előtt való őszinte megalázkodás, önkéntes áldozatvállalás személyi és állapotbeli körülmények szerint, az irgalmasság testi és lelki cselekedeteinek gyakorlása, és azoknak a mindennapos emberi gyengeségeknek a leküzdése, amelyeket közönségesen « hét főbűnnek » nevezünk: a kevélység, fösvénység, szemérmetlenség, irígység, torkosság, harag, jóra való restség.

« Si poenitentiam non egeritis, omnes simul peribitis », « ha nem tartotok bűnbánatot, egytől egyig mindnyájan elvesztek » (Lk. 13,5); és a másik figyelmeztetés: « Facite fructus dignos poenitentiae », « végezzetek a bűnbánatnak megfelelő érdemszerző cselekedeteket » (Mt. 3,8), Annak az óhaja, aki minden ember üdvösségét akarja. A mi kérésünk sem hangozhatik másként, akiknek csakugyan érdekünk az örök üdvösség: « Urunk, tekints családodra és add meg nekünk, hogy lelkünk, amely a test sa-

nyargatásával bünteti magát, az utánad való vágy teljesültével, melletted ragyogjon », (nb. 1. vas. utáni kedd).

Szent Ágoston, hivatkozva Mózes, Illés és az Úr Jézus negyvennapos böjtjének magasztosságára (nb. 1. vas. u. péntek homiliája, 17. tr. Jánoshoz), Mózesben a törvényt, Illésben a prófétákat, az Úr Jézusban pedig az evangéliumot szemlélve, vallja, hogy « akár a törvényben, akár a prófétákban, akár az evangéliumban, nekünk is a negyvenes szám lett ajánlva a böjtölésben. Az általános, nagy böjt viszont abban áll, hogy tartózkodnunk kell a világ gonoszságától és tilos gyönyöreitől, ami valóban tökéletes böjtnek számít... Mivel jutalmazza az Apostol ezt a böjtöt? Folytatja (ti. Sz. János) és azt mondja: Exspectantes illam beatam spem... Ebben a világban tehát mintegy negyvennapos böjtöt tartunk, amikor helyesen élünk, a rossztól és tilos élvezetektől tartózkodunk; mivel azonban ez a böjt nem marad jutalom nélkül, várjuk annak a boldog reménynek teljesülését és a nagy Isten és a mi Üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőségének kinyilatkoztatását. Abban a reményben pedig, amely már való tény lesz, tízszeres jutalmat kapunk. Mert illő jutalmat kapnak a szőlőben dolgozó munkások is az evangélium szerint, amire, úgy gondolom, emlékeztek; nem szükséges ugyanis mindent újra felidézni, mint valami tudatlanoknak és ilyesmiben járatlanoknak. Dénárt kapunk tehát, ami a víztől kapja nevét, és ezt hozzátéve a negyvenes számhoz, ötven lesz. Amiért is áldozatosan megtartjuk a negyvennapot húsvét előtt, örömmel egybekötve a kúsvét utáni ötveneddel, mint a jutalom felvételének idejével ».

* * *

A bűnbánat erényével párhuzamosan, amelynek hittudományi alapjait és lelkiéleti fontosságát a nagyböjti liturgikus szövegek gazdagon ismertetik, önkéntelenül tárgyalásra kínálkozik a bűnbocsánat szentsége, amely a

súlyos (halálos) bűnben levő lélek megigazulásának Krisztus Urunktól rendelt eszköze. A kisebb bűnöktől a bűnbánat erényével is meg lehet szabadulni; ezért « bocsánatos » bűnök; eltörlésükre elegendő a bánat, nincs szükség a papi hatalom feltétlen közbejöttére. Sőt, a bánat erénye virágozhat a szentül élők lelkiségében is, mint az alázatosság, önmegtagadás, lelki éberség kelléke. A bűnbánat erénye, tehát, tulajdona lehet akárkinek anélkül, hogy szentségi gyónáshoz kellene járulnia súlyos bűnei miatt. De már nehezebben képzelhető el szentségi gyónás a bűnbánat erénye nélkül, amely előkészület a szentségi gyónásra. Az isteni tanítás világánál nagyszerűen láthatjuk ezt a tékozló fiú példabeszédében, amit nagyböjt második vasárnapja utáni szombaton olvasunk az evangéliumban.

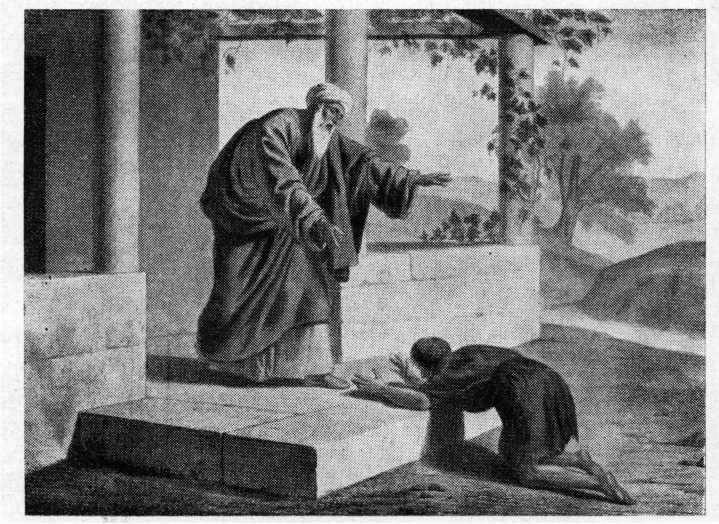

A tékozló fiú (francia rajz a XIX. sz.-ból).

Ez a példabeszéd, — az elveszett drachma és az eltévedt juh paraboláján kívül —, Krisztus szeretetét, irgal-

mát bizonyítja a bűnösök iránt, akiket üdvözíteni akar, visszahelyezve őket a megszentelő kegyelem állapotába. Az isteni Megváltó nem az igazakat jött hívni, hanem a bűnösöket (Mt. 9,13). De Isten Fiának irgalma nemcsak egyszer nyilvánul meg az ember életében, hanem mindannyiszor, ahányszor visszaesik a bűnbe. Vagyis megbocsátja a keresztség után elkövetett bűnöket is. A keresztség szentsége első elengedése a bűnnek és az érte járó büntetéseknek, megváltás az örök haláltól. Az elsőn kívül létezik egy « második keresztség » is, a bűnbocsánat szentsége, amelyben a vétkes ember visszakapja az elvesztett kegyelmi állapotot, a barátságot felújítja Istennel. Ezt a kegyelmi állapotba visszakerülést nevezzük megigazulásnak (« justificatio »), amely a mondottak alapján vagy az elsőt jelenti a keresztségben, vagy a másodikat a bűnbocsánat szentségében, és ez utóbbi esetben határozatlan számmal, vagyis számtalanszor, szükség szerint.

A III. sz. elejétől a patrisztikus kor végéig, az egyházatyák előszeretettel írtak a megigazulásról (amit bűntől mentesítésnek, újraképesítésnek, vagy visszafogadásnak is nevezhetnénk).

A szentatyák közül néhányan, mint például Sz. Atanáz († 373), általában a bűnös és az igaz embert látják a példabeszéd két fiában. Mások, köztük Torinói Sz. Maximus († 465) és Aquitán Sz. Prosper (+ 455 u.), úgy tekintik a két fiút, mint a választott nép és pogányság megszemélyesítőit. Nem osztja véleményüket Alexandriai Sz. Cirill († 444), aki szerint a zsidó népre, hűtlensége miatt, aligha illik a hű fiú szerepe. — Alexandriai Kelemen († 215 e.) viszont szembeszáll Novátussal, Isten ellenfelével (« adversarius Dei »), bizonyítva, hogy Isten megbocsát azoknak is, akik eltékozolták a keresztségben nyert javakat (bona baptismo concesssa) és elherdálták a keresztség dicsőségét (gloriam baptismatis). (Vö. PG. 9,763). — Szent

Bazilius is († 379) a keresztség után bűnbeeső embert látja a tékozló fiúban (PG. 31,1479). Szent Ambrus († 397) pedig egyenesen vallja, hogy a példabeszédben keresztény emberről van szó (« Cristianus est »), aki az értékes örökséget eldorbézolta, a « patrimoniumot », vagyis a keresztségben nyert gazdagságot (PL. 17,993). Hasonlóképpen Asterius Amasenus († 410 k.), másokkal együtt (közöttük Tertulliánnal, még mielőtt montanista lett volna), azt tanítja, hogy a gyónás a megtérés akarására vall, míg a hallgatás (dissimulatio) a megátalkodottság jele; de nem zárja ki a megigazulásból azokat sem, akik a keresztség után ismételten elbuktak (PL. 1,1242).

Mi volt a bűnnel eltékozolt állapot? Négy csoportba kell osztani, mondják a szentatyák, a pazarló fiú javait (substantiam). Ezek hitbeli, erkölcsi, értelmi és anyagi javak. Alex. Kelemen szerint az örökség a hitből és reményből állott, Tertullián szerint († 230 u.) a bölcsességből és természetes ismeretekből. Origenes († 253) szerint viszont az ésszel felruházott természetből (rationabilis natura, PG. 13,1907), amely magasabb rendű táplálékot igényel, nem elégedve meg a puszta tenyészélettel. Jogosan mondja Sz. Atanáz, hogy a szóban forgó örökség az Isten szava s törvénye (eloquia et mandata Dei). Megint mások azt tartják, hogy a kapott örökség « a lélek fénye », « az igazság szeretete », a bölcsesség és tudás, a lélek szabadsága, az okosság és értelem (prudentia et intellectus), vagy egyenesen, az Isten ajándékai és parancsai. Alex. Sz. Cirill tanítása, hogy az örökség isteni erőket jelent (divina charismata). Aranyszavú (Chrisologus) Sz. Péter († 450 k.), teljes elváltozást lát a tékozlásban, amely « mentis et corporis ruina », a test és lélek romlása, vagy « profundum inferni », a pokol feneke; az ember valósággal állattá változik (« ab homine transit in bestiam », PL. 52, 187).

Isten ellátta az embert minden testi jóval, szellemi

képességgel a természet és kegyelem rendjében egyaránt, de vétkével jóformán mindent elveszít: a biztos ítéletet, az igazi bölcsességet, az erényt, az üdvös fegyelmet, az isteni adományokat, sőt még a szabadságot és dicsőséget is; a megszégyenülés sötétségét (caliginem confusionis) kapva cserébe.

A példabeszéd szavai: « majd magába térve », a megtérés teljes mivoltát foglalják egybe, amely finom belső és külső eseményekből áll, mint amilyenek az Isten előkészítő kegyelme, a megtérést előidéző okok, a bűnös elhatározása, a bocsánat reménye, az elégtétel vágya. Isten üdvözítő akarata indítja el a megtérést, mindenkinek elégséges kegyelmet juttatva hazzá. Alex. Sz. Cirill a Megváltó eljövetelét az Atya örök tervei közé sorolja: « Már a világ teremtése előtt határozat volt Krisztus magasztos élettitka », (Christi mysterium, PG. 72, 806). Titus Bostrensis († 378) azt mondja, hogy Krisztus áldozatra szánt « vitulus saginatus », a bűnbánó üdvösségére (ad poenitentis immolatur salutem). Ezt tanítja Sz. Jeromos is († 419).

Az egyházatyák a tékozló fiú példabeszédében Isten megelőző kegyelmét is kidomborítják: « Isten az ember bűnbánatát irgalmával és jóságával szokta megelőzni (Titus Bostr. PG. latine tantum 80, 797); « az atya önként sietett fia elébe », és így tovább. Sz. Bazilius szerint « csak akarnod kell és ő már elibéd fut ». Sz. Ambrus szintén azt mondja, hogy a tékozló fiú bánatát az atya megelőzi (affectum dolentis anticipat). De ha igaz is, hogy Isten megkívánja az atyai házba visszatérést és megadja a szükséges előzetes kegyelmet, az embernek saját magának is vágyakoznia kell Isten után. Az a szó: « Felkelek! », a belső megindulást és elindulást jelzi (motiones primas); amikor az ember már foglalkozik a bűnbánat gondolatával és keresni kezdi az utat az Atyához (pie quaerit Patrem). Mindez hatalmunkban áll (« in nostra voluntate positum

est »), tanítja Alex. Kelemen. Sz. Ambrus ezért használja a figyelmeztető szavakat: « Ne halogassuk a vele való kiengesztelődést » (ne nos ei reconciliationis faciamus moram, PL. 15,1759).

A tékozló fiút sokoldalú tépelődés vitte előre a bánat útján. Sokan testi természetűnek tartják az első okot: éhség, kényelem hiánya (egestas omnium bonorum). Az anyagi érdekeken kívül azonban szellemi szükségletek is kínozzák a bűnöst: az isteni eledel és égi kenyér (divinum alimentum, panis coelestis) megkívánása. A veszélytől való aggodalom (Tertullián kifejezésével, « timor periculi »), azaz a gonosz lélektől és az örök kárhozattól való félelem ugyancsak hat a bűnösre. Minden fejtegetés megegyezik abban, mint teológiai tételben, hogy a büntetéstől való félelem nem baj és fogyatékosság a második megigazulásban; ellenkezőleg, hasznos, mivel a bűnöst sanyarú helyzete belátására készteti.

Mint a tékozló fiút, reménnyel tölti el a bűnöst is az atya mindig tapasztalt szelídsége: « Ismerem atyám kedvességét, ismerem gyors készségét (facilitatem); megbocsát... », (Titus Bostr.). Ez a bizakodás nincs híjával az engesztelés és jóvátétel (satisfactio) vállalásának, amely a megérdemelt büntetés részleges törlesztése, de egyúttal a megigazulás kegyelmi és fegyelmi folyamatának befejezése is: « Bánj velem úgy, mint szolgáid közül bárkivel... ». A III.-VII. sz. latin és görög atyái egyaránt hangsúlyozták az elégtétel szerepét a megtérésben. Tertullián a szóval végzett gyónást már ennek tekinti (« confessio enim satisfactionis consilium est »), amihez az önkéntes áldozatoknak kell járulniok, mert ezekkel (temporali afflictatione) rövidítjük meg az örök gyötrelmeket. Minél kevésbé kíméljük magunkat, annál inkább kímél majd bennünket Isten (« in quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcet »). Aranyszájú Sz. János tehát

ekként részletezi a tékozló fiú elhatározását: « kerülöm az italozást », « koplalok », és így tovább. Aranyszavú Sz. Péter pedig a kemény munkában (labore jugi) töltött életnek tulajdonít kiengesztelő, jóvátevő erőt.

Az egyházirend bűnbocsátó hatalma és gyakorlata már a tékozló fiú példabeszédében kifejezést nyer, az atya ugyanis szolgáira bízza a régi becses ruhák ünnepélyes visszaadását, az örökösnek új felöltöztetését. A szolgák rendelkezés alapján cselekszenek (jussi erant, Alex. Kelemen). Az Egyház szolgái is visszaadják az első köntöst, « a keresztség dicsőségét », a bűnbocsánat szentségének kiszolgáltatásánál. Szent Ambrus rákiált a bűnösre: « Kelj fel, siess az Egyházhoz »! Régen általános szokás volt az egész Egyház részvétele a bűn megbocsátásában, ezért folytatja Sz. Ambrus ekként: « Könyörögjön érted az Egyház! » meg: « Sírjon a nép »! A teljes Egyháznak ilyetén közbenjárása azonban nem jelentette azt, hogy a feloldozást az egyházirend tagjain, a püspökökön és papokon kívül mások is adhatták volna, minthogy a hívek szerepe mindössze másodrendűnek, külső, járulékos természetűnek számított, ami lényegében nem érintette a papirend bűnbocsátó hatalmát és kizárólagos gyakorlatát.

Hitigazság, hogy a bűnbocsánat szentségében a megigazult visszanyeri súlyos bűn előtti lelki méltóságát és örökségi jogát Isten országára. Ezt több szentatya hangoztatja, mint Alex. Kelemen, hogy Isten a megtért fiúnak átadatja a régi köntöst (stola), vagyis a romlatlanságot (incorruptibilitatem), a gyűrűt, amely isteni pecsétje az életszentségnek (divinum sigillum, figura sanctimoniae), de a dicsőség záloga is. Alex. Kelemen azt tartja, hogy a szentségi feloldozás eredménye a legbensőbb összetartozás és szeretet (summa charitatis familiaritas) Isten és ember között, vagyis, Szent Ágoston szavával, a tel-

jes szeretet (integritas charitatis), és Nagy Szent Gergely pápa szerint, maga a lelki ártatlanság.

* * *

E jelen gondolatok egyáltalán nem merítik ki a mondanivalót a bűnbánat erényéről és a bűnbocsánat szentségéről; mindössze ízelítőt adnak arról a hittudományi gazdagságról és hitéleti mélységről, amely rejtve van egyrészt a nagyböjti liturgikus szövegekben, másrészt azoknak egyik legkiemelkedőbb részében, a tékozló fiú példabeszédében. A kettős tárgyat, a bűnbánat erényét és a bűnbocsánat szentségét más szempontok figyelembevételével is lehetne tanulmányozni, és nemcsak e körülhatárolt területen, — de az elmondottak is látni engedték, mekkora erő rejlik a kegyelmi élet e kettős tényezőjében, talán minden ember, de minden bizonnyal a keresztény katolikus hívő számára.

Vatikán: a Sz. Péter bazilika szentkapuja a bűnbánat és bűnbocsánat bibliai jeleneteivel.

KERESZTELŐ SZENT JÁNOS FEJÉNÉL

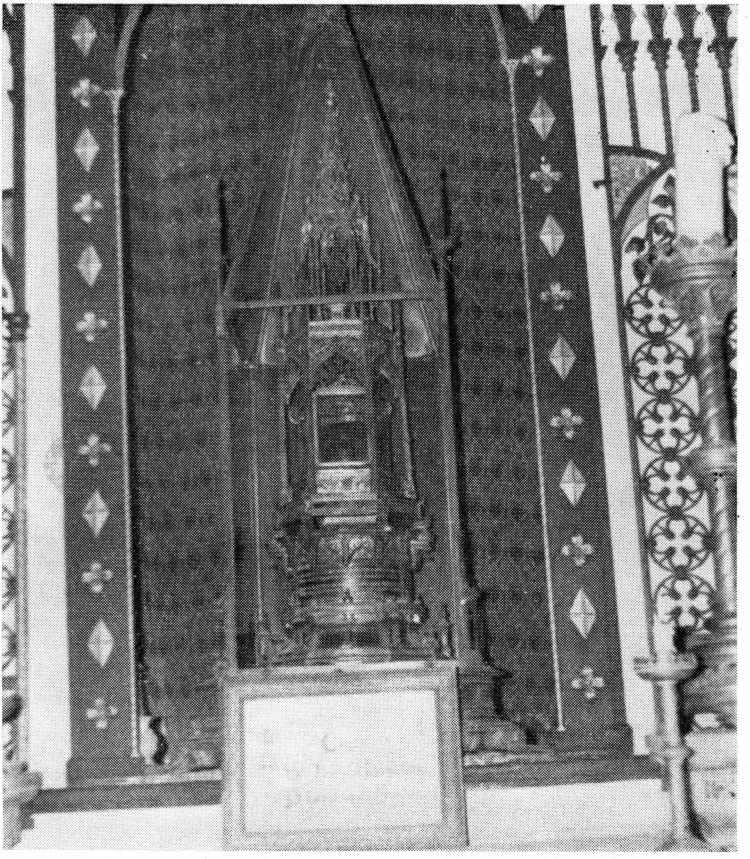

Keresztelő Szent János fejereklyéje a római « San Silvestro in Capite», a « Fejet őrző Szent Szilveszter » templomban látható. A Piazza San Silvestro zajos forgalmától átrium választja el a templomot, és teszi elmélkedésre alkalmas magános hellyé.

Advent legjellegzetesebb alakja Keresztelő Szent János. Három vasárnapon foglalkozik vele az Egyház.

Mindig újat mond, igazában azonban csak a régi, az örök igazságot hirdeti az új embereknek, a naponta születő újabb és újabb koroknak.

A történelem csak kis része Isten örök terveinek; és sajnos, csak részleges megvalósulása az isteni törvényeknek: a szentségnek, igazságnak, szeretetnek. Hogy pusztán részben valósulhat meg Isten gondolata az emberiség életében, annak az első bűn s az általa megromlott természet az oka. Ezelőtt a szomorú tény előtt azonban nem szabad megtorpannunk, nem kell úgy beletörődnünk, mintha megváltoztathatatlan lenne. A kétezeréves megváltásnak részesei vagyunk; vannak kegyelmi eszközeink, élvezzük a Szentlélek sugallatait, van szent Evangéliumunk, van Istentől rendelt Anyánk a földön, a Egyház, aki nevel, tanít, figyelmeztet, fegyelmez, irányít bennünket. Szóval, nem vagyunk egyedül!

Nem jelent ez pusztán egyoldalú kényelmet, hanem felelősséggel is terhel; nemcsak jogot jelent, hanem kötelességet is. Az ember már nem tévelyeg sötétben; tudja, mivel tartozik magának, mivel tartozik családjának, nemzetének, embertársának. A kereszténység megtisztította ezeknek a kötelességeknek erkölcsi fogalmát, s mivel Isten szentesítette, megmásíthatatlan is.

Kereszténynek, katolikusnak megvan a biztos felfogása az egyénről, családról, társadalomról, nemzetről és a nemzetközi életről. Keresztény ember tudja, hogy a bűn akkor is bűn, ha koronás vagy koronátlan fők követik el akár magánéletükben akár népük vagy a népek megítélésében! Mindenki tudja, hogy a puszta számítás, a keresztény elvek hősies követése nélkül magában hordja a romlás csíráját, de még előbb: magán viseli a becstelenség, önzés, anyagiasság bélyegét... Hogy a fennen hirdetett el-

Keresztelő Szent János (Veronese).

vek lopva elárulása vagy kendőzött eladása: az elárultaknak, a megcsaltaknak mérhetetlen keserűséget és kárt okoz...

Vagy talán van még valaki, aki nem tudná, hogy mik azok az elvek, amelyekért szenvedni kell és meghalni? Akad még valaki, aki nem ismeri, mit jelent: a lelkiismereti szabadság, a családi élet egysége és szentsége, a társadalom jóléte és békéje, a nemzet függetlensége, a nemzeteknek nemcsak politikai vagy gazdasági, hanem igazi testvéri közössége, az emberiségnek keresztény hitben és erkölcsben való boldogítása...?!

Nehezen hihető. A szívbe írott és kinyilatkoztatott törvények senki előtt sem ismeretlenek; mentegetőzésnek mincs helye. Az örök igazságokat pedig senkinek sincs hatalma megváltoztatni. Aki megteszi, esztelenségből teszi vagy gonoszságból. A nyers erőszak azonban, vagy ami még rosszabb: a gonosz, hideg számítás, az embertelen önzés csak ideig-óráig uralkodhatik, végleges sorsát el nem kerülheti!

Egyetlen egy erkölcsi tényező maradhat állandóan hatalmon: a keresztény igazságokból táplálkozó őszinte és áldozatos meggyőződés! A becsületes hűség a nemes eszményekhez! A számítás nélküli szeretet! A gyengébbek önzetlen támogatása! Az igazság önfeláldozó védelme! Ha ez hiányzik, elvész a bizalom az igazság, a szeretet, a béke iránt. Mert valódi igazságot kereszt nélküli zöld asztalnál nem teremtenek, megértő szeretetet nem ápolnak, békét nem szereznek. A keresztény elvek feladásával mégcsak látszólagos békét sem lehet adni az emberiségnek. Nem elég kielégíteni a mohó igényeket tálcán nyújtott vérző fejekkel...

Több kell. Kell az Isten akaratának, Isten országának megvalósítása itt a földön, de nemcsak szemfényvesztőn, hanem áldozatosan, meggyőződéssel! Nem lehet jó ba-

rátja az emberiségnek, aki megalkuszik ma azzal, akit még tegnap elítélt..., és holnap már elítéli azt, akivel ma még barátkozik!

Az elvekért harcolni kell, és — szenvedni! Nem szenvedtetni, hanem személyesen szenvedni! Az ismert és vallott keresztény igazságokat szenteknek kell tartani, szenteknek ma, holnap és tíz-száz-ezer év múlva is, a világnak mind a négy sarkán.

SZÉP KELET, SZÉP NAP

Az utat június 30-án kívántam volna megkezdeni, — akkortól kaptam ki a szabadságomat —, de VI. Pál pápának megkoronázása pont aznap este volt, így önként visszamaradtam, hogy a penitenciáriusok között résztvegyek az ünnepélyes szertartáson.

Az Ausonia helyett tehát, amely június 30-án indult a délelőtti órákban Brindisiből, az Esperiával indultam el Nápoly kikötőjéből, július 7-én este. Vasárnap volt. Déltájban értem vonattal Nápolyba, megebédeltem az állomáson, majd autóbusszal a kikötő közelébe mentem. A csendes délutánon kellemes volt a mellékutcák árnyéka.

Az « Adriatica » hajóstársaság hivatalában kiállították a már Rómában befizetett összeg (69 dollár) ellenében az Alexandriába szóló jegyet, s megkerestem a parton a hajó táját. (Most látom a jegyemen, hogy a fenti összeghez hozzácsaptak még 6.-dollárnyi behajózási költséget a római menetjegyirodában).

A rakparti, illetve, behajózási főépületre, a nekem való hajóhoz alig találtam meg a feljárót, de amikor fent voltam, már csak egy-két órácskát kellett várni az útlevél és vízum kezelésére. Utána minden vámvizsgálat nélkül hagytak a hajóra fellépni. Szinte az elsők között voltam.

Kényelmesebb ruhát vettem magamra, és ismerkedni kezdtem a fedélzetekkel (vén tengeri medve, öreg hajólelkész...). Jóval később egy római papbarátom szállt fel a hajóra; szóltam neki az egyik hídról, amire meglepődve nézett fel és alig-alig ismert meg a papicivilben. (Ő is így volt öltözve).

Nápolyból Alexandriába

A kabinomban két úr a társam, libanoniak, akik Venezuélából tértek vissza jómódba került békés hazájukba. A fiatalabb, akinek családja (felesége és kicsi fiacskája) máshol tartózkodott, vékony pénzű ember volt; szívgyenge, akivel bátran évődött az olasz ápolónővér, amikor injekciót adott neki hogy « magából se lesz jó katona Beyrouthban, ha még ettől is remeg »... Az apósa meg kamillateát főzögetett magának és maguknak.

Korán fekvő emberek lévén mind a hárman (a hajón!), nem zavartuk egymást; egyébként is roppant udvarias, kedves család volt. A léghűtéses kabinba azután mentem le, hogy tizenegy tájban (este tízkor szedtük fel a horgonyt), elhagytuk a villanypontok ellenére is sejtelmes Caprit, és a Vezúvra vezető drótkötélpálya kivilágított sávja is beleveszett a sötétbe. Reggel már csak akkor léptem ki a fedélzetre, amikor túl voltunk a messinai szoroson Szicília és az olasz csizma orra (Calábria) között; az Etna közelebbről látszott, mint az appenini hegylánc.

Később csak néha-néha felbukkanó hajó hozott változatosságot a tengeri látnivalóba; nem jegyeztem fel említésre méltó dolgot. Az Esperia tiszta, szép hajó, mint általában az olasz hajók; az ellátás kielégítő volt. A fiatalok citeráztak, fülhasogatóan rádióztak naphosszat. A hangulat erősen keleti, a zene és ének főleg.

Július 8-án és 9-én szeltük át a Földközi-tengert; rémlett, mintha láttunk volna távoli partokat Európából és szigetvilágából, később pedig Afrikából. Tény, hogy 10-én reggel megérkeztünk Egyiptomba, Alexandria kikötőjébe. Ott, amíg sor kerülhetett a vontatott kiszállásra, egy öreg ágrólszakadt « bűvész » szórakoztatott bennünket a rakparton hol eltüntetett, hol elővarázsolt csibékkel. azért a kevés garasért, amit elébe hullajtottak az utasok. Szegénynek még baja is támadt a rendőrrel, aki azonban

kénytelen volt feladni a reménytelen küzdelmet az ügyesen sürgő-forgó emberrel.

Egyiptomban.

A szerfölött kényes belépési engedély és valuta-törvény előírásait nem ismertetem, de annyit mondhatok, hogy ha az ottani ferencesek gyakorlatiassága nem siet a segítségünkre, egy órán belül aligha kaphattuk volna meg a szükséges papírokat. Na, és a nyelv! Arabusul nem tanultam, tehát többünknek, akik a barátok vendégei lettünk néhány napra, szerfölött hasznos volt a helybeli páter segítsége.

Egyiptom, Alexandria: Szent Katalin temploma, a főoltár képével (a vértanú szűz hittudományi vitája a pogány bölcselőkkel).

A nap forróvá égette a ruhánkat, amíg a bérautóra vártunk; annál jobban esett a Szent Katalin templom melletti rendház aránylagos hűse, ahol a szobák tűrhetően szellősek voltak, az udvar fás. Hanem csak az a párás, dunsztos ájer ne izzasztotta volna az embert éjjel-nappal...

A nagy multú város csaknem egészében európai jellegű. Az olaszok, akik számottevő szerepet játszottak a város életében, manapság teljesen elvesztik a fontosságukat, és elhagyják a várost. A Sz. Katalin-egyházközség is elnéptelenedik, hívei száma 80.000-röl 30.000-re csökkent. Virágzó társadalmi életük megszűnik lassan-lassan. De ez minden külföldi nációval így történik; átadják helyüket a bennszülötteknek.

* * *

Egy kedves magyar ferences testvér, Végh Kandid, aki évtizedek óta él a Szentföldön (a Szentföldi Őrség tagja), vezetgetett ide-oda. Alexandriában apostoli vikariátus látja el a hívek lelki irányítását. A püspök atyát (francia) meglátogattam, előzékenyen, szeretettel fogadott; nevét beírta a breviáriumomba és pecsétet is nyomott mellé, zarándoklatom emlékére.

Hogy egy kis pénzmagot szerezni, banki váltás révén, mennyi fáradságba került, le se írom. De a valutaűzérkedést a legszigorúbban bünteti az egyiptomi törvény. Szerencsére ez a veszély nem fenyegetett.

1963. július 12. Kajróba. E nap délutánján, 14. 15-kor a Diesel-lel leutaztam a fővárosba. Társam két ferences páter volt; az egyik kolumbiai, a másik talán spanyol. Az elővételben váltott jeggyel aránylag könnyen megtaláltuk a számozott helyeket.

A hűs kocsiban szinte ünnepélyes hangulat uralkodott; nekünk legalább is az volt. Velünk átellenben egy káld katolikus férfi ült, szépen beszélt olaszul (amit mind a hárman értettünk); tulajdonképpen ő mutatta meg ne-

künk a pontos helyet. Induláskor keresztet vetett. Valószínűleg (azóta) már ő is elhagyta Egyiptomot; Kanadába szándékozott « kivándorolni ».

Kajró: a Midan El Tahrir tér.

Áthaladtunk a Nilus-ágon, Rosello felé. Jobbról - balról, úgy 4-5 km. szélességben termékeny földek között haladtunk. Az út kezdetén csakhamar megláttam az első « igazi », hétköznapi tevét Egyiptom földjén. A határban dolgoztak. A fák közül felbukkant egy-egy minaret. A pálmák jellegzetes növényei a tájnak. Előterükben, csatornák partján gyakran lehetett látni tehénforgatta öntöző kerekeket. A sárkunyhók vigasztalan látványa után viszont jóleső meglepetést keltett a modern községek képe. Az élet szereplői a vasút közelében futó autóúton: öszvéres férfiak, feketeruhás asszonyok. — 16 órakor ékeztünk meg Kajróba, aránylag pihenten.

VII. 13, szombat. A méltóságteljes Szent József templomban miséztünk a ferences atyáknál. Az elöljáró P. Giacinto Faccio előzőleg Jeruzsálemben szentföldi főelöljáró, custos volt, most pedig az alexandriai apostoli vikárius kajrói megbízottja; igen érdemes, nagytudású ember. Vendégszeretetük kitüntető volt.

A délelőtt folyamán meg akartam tekinteni a piramisokat. A Midan El Tahrir téren sok kérdezősködés és még több téves válasz után, — amint az a világvárosok bennszülötteinek tájékozatlansága miatt mindenütt megtörténik —, végül megtaláltam a 8-as buszt.

Átment a Niluson, majd nekivágott egy nyílegyenes fasornak, amelynek végén, kissé bal kéz felől, feltüntek a gúlák...

Alighogy megközelítettük a végcélt, meg sem várva (nem is tudva) a végállomást, leszálltam és letértem a poros földútra. Azonnal mellém szegődött egy arab, az istállójától. Csak nézegettem magam körül, nem vagyok-e túlságosan egyedül ebben az idegen világban, de nem volt mást tenni, számolni kellett a helyzettel. Az arab kitartóan kiabálta, hogy « tiz meg öt piaszter », ennyiért elvisz a piramisokhoz, és kiáltott is egy másik után, aki azon nyomban mellém vezetett egy derék derest, kedves kényszerrel rátessékeltek, hogy el ne vesszen számukra ez a kis pénzkereseti forrás. A 15 piaszter csakugyan kevés, nagyjából megfelel 200.- olasz lírának. Hipp-hopp, a lovon termettem, és a « lovász » tisztességesen felvezetett a törmelékes, meredek domboldalon (akár meg is szöktethetett volna!). Fent hirtelen elémbe tárult az első piramis hatalmas szürke tömege, és egykettőre a tövében voltunk. Arab barátom néha meg-megtáncoltatta a paripát, azt hitte, hogy megijedek és fizetek, mielőtt körüllovagoltam volna az egészet, de tévedett ökelme, mert a ló éppen úgy magyar ember alá termett, mint arab alá...

A szfinxre alig tudtam ráismerni oldalról, előtte azonban leszálltam a lóról, hogy szemtől szembe lássam. Nem messze tőle egy arab temető sírjai látszanak szomorú, sárga köveikkel, közöttük néhány pálmával és lomblevelűvel. Háttérben a buckás homokpusztaság végtelenbevesző határa...

Mivel itt fényképet készítgettem, és erre felkértem az arabomat is, a beszélgetésre felénk jött egy egyenruhás férfi. Intettem neki, hogy minden rendben van, ne aggódjék. Soha napszemüvegnek és fehér kalpagnak nem vettem akkora hasznát, mint ez alkalommal. Ez utóbbit Kajróban vettem előző este. A fehér harisnya sydney vétel volt az inggel együtt (1957-ben), a likacsos cipő Kanáriszigeteki, a nadrág római; szóval csaknem magamra ismertem egyik hazai karikatúránkban, amelyen a nő hajviselete amerikai, a sapkája angol, a ruhája francia, és így tovább, míg ő maga magyar.

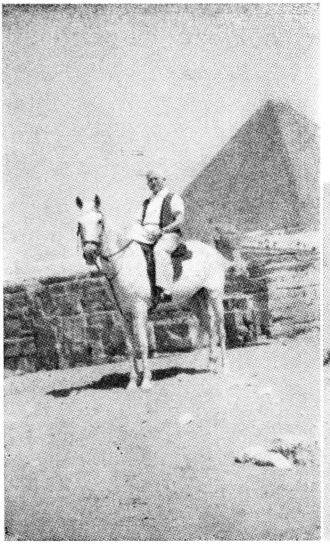

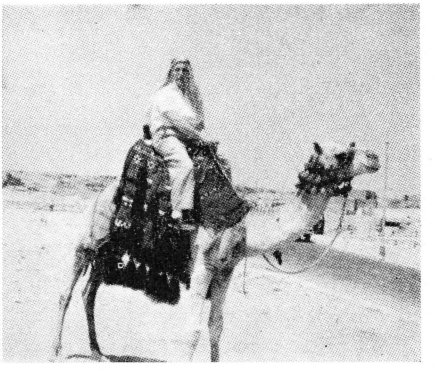

Kajró: lóháton és tevepúpon a guizai piramisoknál.

A lóról leszállva adtam valami « baksist » a lovásznak (talán 3-4 piasztert), de akkor már ismét megjelent a « gazda », és kíváncsian érdeklődött, hogy mennyit adtam. Természetesen, nem mondtam meg a valóságot, mert képes lett volna elszedni egy részét. Az egyórás lovaglás végén egy másik élményben volt részem: bebújtam a piramisba, és meghajolva jókora magasra jutottam, de az előzőleg elviselt meleg, másrészt a benti nehéz levegő nem tette kívánatossá a tovább haladást, és visszafordultam. Hangulatot kaptam belőle, sok látnivaló pedig úgysem lett volna a sírkamrában. A belső szemle egy piaszterembe sem került, mert amikor puszta tájékozódás végett beléptem, senki sem szólított meg, még kevésbé, amikor kijöttem. Viszont, amint lépkedni kezdtem felfelé a piramis kövein, az őr figyelmeztetett a veszélyre, azonban hagyta, hogy néhány percig folytassam a kinti terepszemlét. Előttem egy kisebb csoport ment felfelé, de elképzeltem, mekkora fáradságukba kerülhetett a félméteres, kopott sziklatömbökön felmászni. A csúcson kis ideig láthatók voltak.

Amikor távozóban az út szélén megsimogattam egy díszesen felhámozott tevét, a gazdája felültett rá, fejembe nyomott egy arab színes kendőt rojtokkal, és buzgón kiáltozta, hogy most már arab vagyok. Elvette tőlem a fényképezőgépet: lekapott -arabusul.

Délután taxival (mert másképpen nem futotta volna az időből, sem a tájékozódási lehetőségből!) megtekintettem a citadellát, vagyis a pompás várat a gazdag mecsettel, az Azhár mecsetet és a Hasszán szultán mecsetet a város más részében, a kereskedői negyeddel, a « bazárral » együtt. A citadellából felejthetetlen kilátás nyílt Kajró környékére, a gizehi és memfiszi piramisokra, a Nilus zöld partvidékére, és a mérhetetlen homokpusztaságra.

A városban számos új mecsetet is láttam, szép fehér kövekből faragva. A nagyobbakban köralakú tető alatt vízcsapok szolgálnak a mosakodásra.

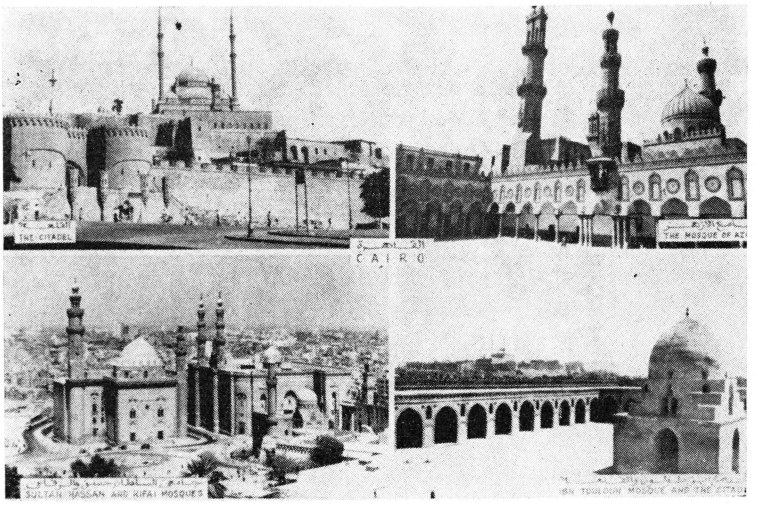

Kajró: Cittadella és mecsetek.

Július 14, vasárnap. Kajró. Fél kilenctől tizenegyig az Egyiptomi Múzeumban szemlélődtem. A kiállított anyag akkora, hogy tíz más múzeumot be lehetne belőle bőségesen rendezni. Sajnos, a zsúfoltság rontja a múzeum szépségét, nem beszélve az erősen bírálható piszkos falakról és berendezésről. Természetesen, mindent egybevéve, óriási hatást gyakorol a látogatóra az egyiptomi régiségek gazdagsága, változatossága szoborban, néprajzi gyűjteményben, írásban, a vallási élet tárgyaiban és tartozékaiban; a dinasztiák emlékét őrző koporsók, trónok (a valóságban megfordított sorrendben), Tout-Ankh-Amon szobaszerű sírládája, a kő és alabástrom korsók, bútorok, szekerek, fegyverek és így tovább. És a sok száz múmia. Összeaszott állapotban nemcsak emberi testek láthatók, hanem állati holttetemek is (például egy óriási krokodilé, majmoké), vagy igen jó, szinte üde állapotban lótuszvirág.

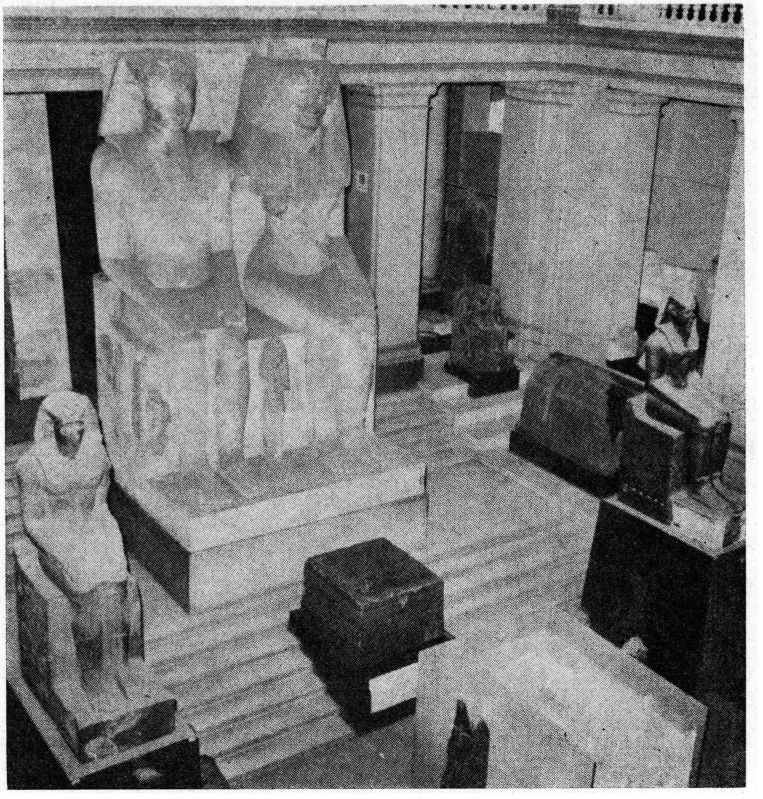

Kajró: az Egyiptomi Múzeum egyik terme.

Ami az emberi múmiákat illeti, ezekről külön tanulmányt kellene írni. Meglepett a festett arcképű koporsók fedele, amit Európában ez ideig nem láttam. Elgondolkodva szemléltem (és magamnak fel is jegyeztem), így annál inkább érdekelt Somogyi Antal cikke a Vigilia 1963. decemberi számában « Keresztény múmia-arcképek » címen, hogy a keresztény múmia-portrék Fayoumból (Kajrótól

délnyugatra 100 km.-re fekszik) és Antinóéból származnak; összesen 478-at tartanak számon a világon, 77 múzeumban. Az arcképek 100 és 400 közötti időkből valók. Felfedezőjük Theodor Graf bécsi nagykereskedő. Élmény az arcképek keresztény hitet sugárzó ereje; jellegzetességük: tágranyílt szemük elnéz felettünk, egy másik világba lát. Földöntúli látomásuk elárulja az érzésüket: a meglepődést, boldogságot, elragadtatást. E halottak a keresztény ókor egyiptomi hívői voltak. A fayoumi portrék (a régészek így hívják) a legfinomabb művészettel készültek, amely párosul, amint láttuk, a természetfeletti hit meggyőződésével.

Délután 5 óra tájban gyalog kimentem az állomásra, amit fehérruhás katonák zártak körül, mert (amint este Alexandriában megtudtam) az államelnök tért vissza Alexandriából. Egy vasútassal átmehettem a síneken a pályaudvar végén. A « Diesel » hatkor indult. Alexandriában a kisállomáson szálltam le; a 43-as autóbusszal szép sétányokon keresztül jutottam el a Sz. Katalin templomhoz.

1963. július 15, Alexandria. Alexandria valóságos oázis Kajró mellett; Egyiptom üdülővárosa. Levegője igen jó, s ha nem számítjuk gazdag páratartalmát, ami éjszakánként is megizzasztja az embert, hasonlíthatatlanul egészségesebb, mint a fővárosé. Ott, Kajróban, szinte csak hápogtam, nem éreztem, hogy levegőt szippantok, amely kemenceszáraz és zamat nélküli volt.

Alexandriában e hétfői napon délelőtt megtekintettem a a görög-római múzeumot; élveztem a kedélyes, vidám arckifejezésű szobrocskákat (egytől egyig művészi alkotás), áhítattal néztem a keresztény emlékeket, keresztel díszített sírfeliratokat; a múmiák sásfonással borított mellén a fekete keresztjeleket. Itt található Szent Marone híres szobrocskája is, amely a maroniták ősi szentjét ábrázolja; megemlítem még a Jó Pásztor szobrát az őskeresztény időkből.

Kár, hogy a nyugodt szemlélődőt szüntelen zaklatják a múzeumőrök, akik nyilvánvalóan « baksist » akarnak a felajánlott vezetésért. Úgy gondoltam ott, helyben, hogy jobb lenne, ha becsületesen fizetnék az alkalmazottakat a nagyobb beléptidíjakból, mint hogy garasokért engedik be az idegeneket (egy vagy két piasztert kell fizetni), de viszont elrontott kedvvel hagyják el a múzeumot.

Délután Ibrahim (egyiptomi születésű) ferences testvérrel kimentem a kikötőbe; nélküle nehéz lett volna a behajózás a sokféle bejelentő lap, aláírás és pecsét miatt. A jegyet már július 11-én megvettem a Republica Araba Unita (R.A.U.), Egyesült Arab Köztársaság menetjegyirodájában (Rachid et Co.); valami 19 dollárba került, és arra jogosított, hogy igénybe vegyem az « Akdeniz » nevű török hajót Libanon fővárosáig, Beyrouthig. Kedvesek voltak a törökök, adtak mint barátnak 15 %-os kedvezményt, a jegyemen pedig még az is rajta van (őrzöm emlékként), hogy magyar vagyok: « Adi ve Soyadi » — neve és vezetékneve; « Imza ve Mühürü » — aláírás és pecsét; íme, egy kis török tudás (leolvasva a jegyről!).

Fél ötkor már fent voltam a hajón. A kabinban egy másik szerzetes volt a társam, egy iskolatestvér, aki igen kevés vizet zavart, mert csendben aludt és alig láttuk egymást naphosszat. A hajó korántsem volt olyan csinos és tágas, mint az olasz Esperia, de valahogyan családiasabb a hangulat. Úgy éreztem magam, mint fajtabeliek között. Tetszett az egyszerű étterem, a házikenyér, a hosszú közös asztal, a figyelmes, egyszerű mód a kiszolgálásban; szóval emberibb volt a szabvány mértéknél... Az étkezésnél félholddal és csillaggal díszített tányérokat használtunk, tehát a mohamedán vallás és életfelfogás jelével. Éppen azért én keresztet vetettem, amikor enni kezdtem. Nem kellett tartanom semmitől; a keleti fiatalság igen fegyelmezett, komoly és udvarias.

Július 16-án déltájban pillantottam meg látcsövön Beyrouthot. A nap tűző heve elől az egyik daru gombaszerű, kerek töve alá húzódtam; a szellő igen kellemetes volt. Egy angolul beszélgető fiúcska elkérte tőlem a messzelátót, kémlelte ő is a mindjobban közeledő partokat.

Libanonban.

A hajó elhagyása csak vontatottan történhetett az útlevelek kiosztása miatt. Engem senki se várt. A vámvizsgálatnál sok időt vesztettem a bennszülöttek előnyben részesítése miatt, de rámkerült a sor egy kis integetés után, anélkül, hogy a vámtiszt kíváncsi lett volna a holmimra (útitáska, meg irattáska mindössze).

A vámépület előtt még egy órácskát vártam alkalmi taxira, felhajtva a világszerte használatos hűsítőkből egyet; akkor aztán már csakugyan percek kérdése volt eljutni a ferencrend szentföldi zárdájába, « Terra Santa ». Szerencsémre a porta nyitva volt, beléptem a bokros, virágos udvarba. Előjött egy ember, bevezetett az éppen távozóban levő vendég páter utasítására a társalgóba, ott kényelembe helyeztem magam, és áldottam a jó Istent, hogy a vándornak mindig előteremti a legszükségesebbet, a szállást meg kenyeret. Nagy vendégszeretetre találtam Ferenc Atyánk buzgó követőinél. A házban számos papzarándok tartózkodott, így nekem a kapu feletti kis szobácska jutott, azt rendbe is szedtem, éjszakára az ajtaját félig nyitva hagytam, sőt a lugasos feljáróra nyílót is, hogy levegő jöjjön be a Földközi-tengerről. A kutyával hamar megbarátkoztam (lévén nagy állat barát!), így ha beszimatolt hozzám, nem ijedtem meg.

A jeruzsálemi ferences biblikus intézet elöljárója, P. Pax (berlini ember) tartózkodott Beyrouthban ezekben a napokban « vizsga-zarándoklaton » a tudós fiatal papokkal; ezeknek a társaságában költöttem el az ebédet és va-

csorát. Volt köztük olasz, jugoszláv, spanyol és többféle szerzetbéli. Szerencsém volt hozzájuk tartozni, mert ezek szakszerű vezetés és tekintélyes szaktudás mellett járták végig a nevezetes helyeket mindenütt, ahol csak megfordultak.

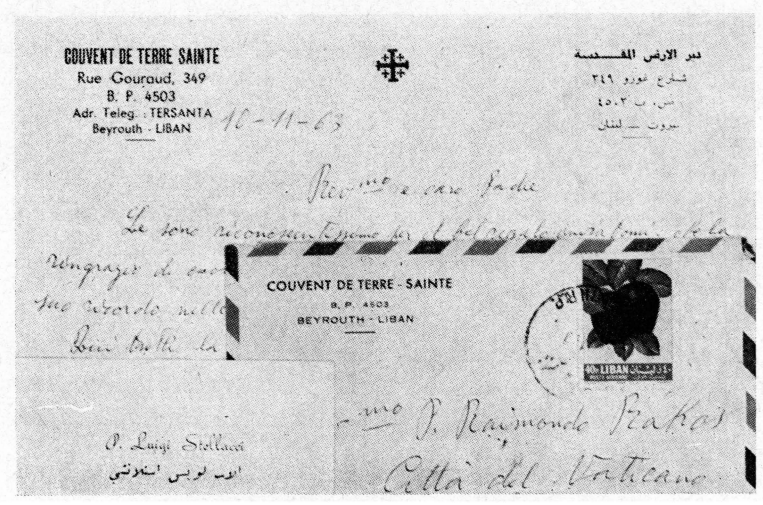

Libanon, Beyrouth: P. Luigi Stella ferencrendi házfőnök arab írású névjegye és levélparírja.

Már másnap, júl. 17-én, velük mentem az északra fekvő Tripoliba (90 km.), kitűnő rúgózású társasgépkocsin (magyarul: autóbuszon); onnan rövid tartózkodás után taxikkal felmentünk a hegyekbe, hogy lássuk a féltve őrzött cédrusligetet. Így nevezem azt az aránylag szerény facsoportot, amelyben még jó egynéhány gyönyörű cédrus látható a régi-régi időkből. A cédrus bibliai nevezetességű, gyakran szerepel a Szentírás szövegében.

Az erdő kápolnájában a lelkész gondosan összegyűjti

még a forgácsokat is, annál inkább a törvényesen levágott gallyakat és rönköket (illatuk betölti az egész templomocskát), hogy beborítsa az épületet kívülről, vagy berendezési tárgyakat készíttessen belőlük.

A Libanon hegység úgy kiterjedésében mint magasságában hatalmas, 3.063 m. magas, 170 km. hosszú. Mondhatnám, ez a hegység alkotja magát az államot, avval a kevés síksággal, amely a tengerpart közelében van. A cédrus a bélyegeken gyakran szerepel. A nép példás buzgóságú, szeretetreméltó fajta. Igen előzékeny, békés természetű. Sokkal kisebb nép, mint mi magyarok vagyunk, de jótulajdonságaikban nagyon közel állnak hozzánk. Talán egy népet sem szerettem meg úgy világéletemben, mint a libanoniakat. Nem arabok, nem semiták, nem törökök. Feníciaiaknak tartják magukat; ősi nép, magas műveltséggel, sok történelmi emlékkel.

Jómódjuk fokozatosan fejlődik, noha szegényt még látni; de senki sem éhezik. Sehol nem láttam annyit enni és inni, mint ott. Ebben nincs hiány. Jól tápláltak a felnőttek és a gyerekek. Igaz, hogy részben igénytelenek is, legalább a mi európai szemmértékünkkel. Mivel elszoktam a nehéz ételektől kiadós itáliai tartózkodásom következtében, nem kóstoltam meg, de éreztem a számban az ízét annak az állandóan pergő nyárson forgatott, zsírtól csepegő húsnak, amit azon nyomban béltőlfosztott kenyérbe gyömöszölve fogyasztanak el a járókelők. Inni is van mit, de leginkább a sárgarépa-szörpöt fogyasztják, jégről vett és présben szétnyomott, megszűrt répaléből. Kíváncsiságból beleittam egy pohárba; majdnem megütközött a tulajdnos, hogy nem ittam ki az egészet. Nem volt rossz, azonban nehéz egy kicsit..

A Gebel el Arz-on (1.921 m. a tenger színe fölött) néhány órát időztünk, nagyjából megebédeltünk, majd megkezdtük az utat visszafelé Tripoliba, illetve Beyrouthba.

A cédrusok előtt, még a délelőtt folyamán, megálltunk a Kadisha-bújópataknál, bementünk a cseppkőbarlangba, zuhogó víz partján;ritka természeti szépség.

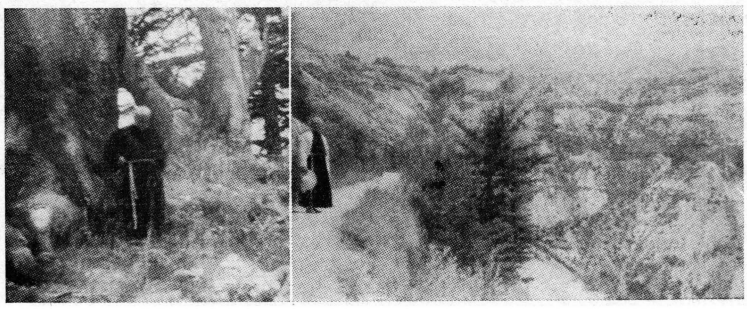

Libanon hegyei és cédrusai között.

Július 18-án, csütörtök délután, ismét gépkocsikba ültünk, és északnak haladva egy-két órán belül Baalbeckbe jutottunk, aznapi utunk végcéljához. A pogány istenségnek szentelt « Baal városa » 1.176 m. magasan fekszik a t.sz. fölött. A III. századból fennmaradt romok világhírűek. Az egész romos terület 330 m. hosszú, 180 m. széles; Jupiter temploma és Bacchusé a legnevezetseebb. A közelben félig földben látható egy méreteiben hasonlíthatatlanul nagy kőpillér, amit faragás közben abbahagytak, talán éppen a szállítás előrelátható nehézségei miatt. (25 m. hosszú, négy és fél m. magas és széles; a súlya, ha elszakították volna a földtől, ezer tonna lenne).

Ba'albek (mai írásmóddal) nemzetközi látogatottságnak örvend nevezetességei miatt; megközelítése (mindösszse 44 km. Beyrouthttól) könnyű, megtekintése szinte elmaradhatatlan.

A héber elnevezés, « Lebanon », vagy az arámi: « Gebel Libnan », vagyis fehér, a hófödte csúcsokra utal; és

valóban, nyár közepén is láttunk a szűk völgyekben jégmezőhöz hasonló fehér sávokat. Ba'albek felé haladtunkban először fel kellett jutnunk a Beyrouth feletti nyaralóhelyekre (Alej Bhamdum 1.500 m. és Ain Sofar 1.210 m.), később az 1.542 m. magas Dahr el-Baidarba, honnan kezd lejteni az út. A hágóról látni a lapályos völgyben kígyózó vasútvonalat, amely sokszor betoncsövekben halad, védve a sziklás hegyoldal omladékaitól. Ez aztán a szokatlan látvány... A Beqa'a egy 112 km. hosszú síkság, amely elválasztja a Libanont az Antilibanontól. Messziről felmagaslik a Nagy Hermon (2.814 m.). A síkságot két folyó öntözi, az Oronte és a Leonte. Emlékszem, nagyon tetszett a Nagy Hermon. Az már a Szentfölddel határos, és amint később nem egyszer tapasztaltam, a galileai tengertől, a Genezáreti tótól szép időben világosan látható.

Társaságunkban volt Madaba (Jordánia) r.k. plébánosa is, aki értett olaszul.

A következő napokon Beyrouth-tal ismerkedtem meg. Betértem a maroniták Sz. György székesegyházába. (A libanoni maronita Charbel Makhlouf da Beqa Kafra boldoggáavatása 1965. dec. 5-én történt).

A hajdani nagyszerály épülete előtt, amely ma olyan városháza félének számít, leültem az öntözött kertbe; elvegyültem a piac lármás tömkelegében, minden elképzelhető árú, gyümölcs és zöldség halmai között, ahol a talán magánszorgalomból tevékenykedő gyerekek papirzacskókat árulgattak « gyors és pontos kiszolgálással », versenyre kelve a réztányérkákat zörgető, csörömpölő italárusokkal. Az apró üzletek, bódék és sátrak sűrűségében itt-ott egy rendezett utca nyílik, például a háztartási cikkeké, vagy a dísztárgyaké. Természetesen kellett egy kis erő a friss árúk illatának elviseléséhez, de még inkább a rothadó szemét és piszok, mocskos lé bűzéhez. Hja, ha európai műveltségű városban vagyunk is, mégiscsak « ke-

let » ez, ahol a mindennapi élet velejárója a hőség, és a hőségokozta gyors romlás. Nemcsak neveltség kérdése ez...

A jezsuita katolikus egyetem és egyetemi templom magános megtekintése inkább lelki élmény lett számomra, mint történelmi szemle, de mint mindig, most is hatása alá kerültem a tudomány csarnokának, a belőlük sugárzó magasztos szellemnek, még a néptelen és csendes folyosókon is... Nem maradhat ki a város képéből e két épület: a természetes és természetfeletti világ csarnoka; jogosan nevezték régen « bazilikának », királyi méltóságú, magasztos épületnek a templomot és a szellemi élet központját.

Amíg Beyrouthban tartózkodtam, Damaszkuszban bajok voltak, arrafelé megszünt a közlekedés; gondoskodnom kellett tehát más megoldásról, hogy egyenesen Jeruzsálembe juthassak, Szíria kikerülésével. Néhány külföldi ferences atya a repülőutat választotta, és annak ellenére, hogy nem szívesen ejtettem volna el a damaszkuszi utat, szintén kénytelen voltam evvel a tervvel foglalkozni. Július 20-án bejelentettem az egyik repülőtársaságnál az igényemet, de nem tudtak felvenni az utasok közé a megnövekedett forgalom miatt. Vártam tehát néhány napot türelemmel. A meleg időt kihasználva, egyszer-kétszer megfürödtem a tengerben a várostól távolabb eső részen, a világítótorony irányában, és belerévedtem a tenger végeláthatatlan messzeségébe, amelyen túl, a « medence » másik végén, a Balkán, Appenini és Pireneusi félsziget lábát mosogató víz Gibraltárnál egyesül az Atlanti-óceánnal... Évekkel ezelőtt e kis beltenger mosdóvíznek, mosdótálnak tünt fel; most végtelennek látszott.

Beyrouthi jegyzeteimből még papírra vetem az alántiakat. Júl. 21-én, vasárnap, a repülőtársaság felkeresése után meghallgattam a tízórai szentmisét a kapucínusok Sz. Lajos francia templomában, meggyóntam egy öreg

francia páternél, épültem a templom tisztaságán (új, modern templom) és a hívek áhítatán. Amikor hazafelé tartottam, a főpiac járdáján kéregető asszonyt láttam, mellette a fiacskájával. Ez ugyancsak nézegette a játékokat áruló férfit, aki kínálgatta a portékáját, nem is drága pénzen. Megvettem egy kis motorost, odaadtam neki. Azt a boldogságot!

Hanem hallottam én más asszonyi hangot is az utcánkban, késő este. Kidugtam a fejem az ablakon, hogy merről jön a jajveszékelés, amibe belevegyült valami csattogás is. Az utcának távoli részében rendőr állt, egyenruhában, de mintha semmit se tudott volna az egészről. Egy férfi figyelmeztette, hogy nézzen utána a dolognak. Jött is, felnézett a házra, majd elsietett. Hamarosan kigördült egy rendőrgépkocsi a laktanyából; valami hárman csendben megálltak a ház előtt, ahonnan a sivalkodás hallatszott. Talán valamelyikük felment, de végeredményben majdnem úgy maradt minden, mint előbb volt. Mintha maguk is megmosolygták volna az esetet, szépen visszatértek a laktanyába. Úgy látszik, zártkörű családi botrányról volt szó, amelybe vagy nem akartak, vagy nem tudtak beleavatkozni...

Július 22-én híre kezdte járni, hogy feloldják a határzárt Libanon és Szíria között, lehet utazni Damaszkuszba. A remény valóra vált. Készen voltunk többen, akik ezen az úton kívántunk Damaszkuszból vagy délnek vagy északnak tartani.

23-án, keddi napon, az előzőleg megrendelt taxikkal reggel fél nyolckor elindultunk a rendház elől, amely úgyis a « Szentföld » nevét viseli, hogy közelebb jussunk hozzá.

Az út első szakasza megegyezett a ba'albeki kirándulással, újra láttuk a nyaraló községeket a főváros környékén (mintha csak a Castelli Románik lettek volna de sokkal magasabban), megint jött a sátoros-vasút, míg Ra-

jak közelében, sőt, még lejjeb, Zahle mellett az út délkeletnek fordul és egykettőre Szíria határára ér. Ott is voltunk fél tízre; tízkor megtörtént az udvarias vámvizsgálat.

Szíriában

Háromnegyed tizenegykor bent voltunk Damaszkuszban, ahol az óra már háromnegyed tizenkettőt mutatott; ismét más időszámításhoz kellett igazodnunk.

Damaszkusz múltja dicsőséges...

Júl. 23-án délután P. Giuseppe Giosi olasz minorita atyával, aki a damaszkuszi rendház főnöke volt, elmentünk Ananiás házába. Kis udvarában két üveggúlácska szolgált a földalatti templom megvilágítására. Két fordulat után leértünk az öreg, megfeketült kövek közé. Akárcsak Porciunkola vagy Lorétó kápolnája. Három majolika domborművön Sz. Pál megkeresztelkedése (középen), megmenekülése a kosárban (balról) és lováról leesésének jelenete a város kapuja előtt, ahol megtéríti Krisztus kegyelme. Ananiás három napig oktatja, felnyitja lelki szemét, de visszanyeri természetes látását is.

A kápolna falán igazoló írás függ a Szentszéktől Sz. Ananiás vértanú nyilvános tiszteletének hivatalos elismeréséről. Idősebb keresztény asszony engedett le igen előzékenyen. Az oltár asztala alatt az ötös szentföldi kereszt látható a márványtömbön, a közismert ferences jelvénnyel (Krisztus és Sz. Ferenc karjával).

Az apostol kosaras szabadulásának helye, a kapu, egy régi falmaradvány, újraépített ablakkal, ami akkor elől-ről kövekkel volt takarva. Belépve a helyiségbe, egy fiatal gyerek hirtelen elnyomta a cigarettáját; mellette öreg ember ült. Őrködtek a rend felett... Ez a hely a görög katolikusok tulajdona. Szétnéztünk, anélkül hogy fizetnünk kellett volna.

Végigmentünk a Vicus Rectuson... Előtérben római kapumaradvány, újrarakott falrésszel. Az utca egy része tetővel fedett vásárhely. Asszonyok, lányok, általában fátyolozott arccal járnak.

Betértünk a latin szertartású katolikus templomba, majd a szaléziánus nővérek iskolájába; javarészt olaszok, de három közülük magyar volt: a főnöknő Csernáh Adelaida (Etelka) Pestről, Papp Julianna Esztergomból és a tartományfőnöknő, Kollárovits Margitka.

Ki gondolt volna erre Szíria kellős közepén?!

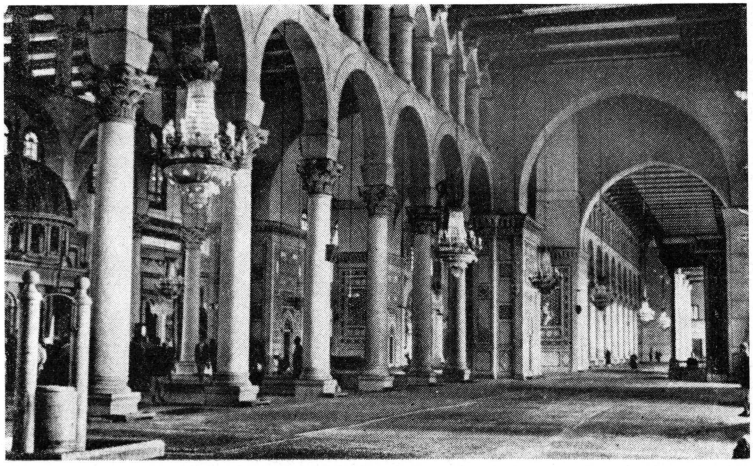

Damaszkusz: Keresztelő Sz. János bazilikája (Oammayades dzsámi).

Másnap, szerdán, július 24-én reggel fél hétkor miséztem az olasz templomban, fél tízkor P. Giosival elmentünk az Apostoli Internunciatúrára. Mons L. Punzolo nem volt a hivatalában; a titkára, Mons. Luciano Angeloni fogadott. A redőnyös ablakú fiatal épület első emeletén a pápai címer utalt, felírással, az egyházi intézmény jellegére, míg

a földszinti bejárat fölött az « UN » - parancsnokság jelenléte volt hasonló módon feltüntetve. (Csak puszta adalék a hirtelen papírra vetett jegyzeteimből: a pápai címer még XXIII. János pápáé volt, aki az előző hónapban halt meg).

Sétánk során Keresztelő Szent János bazilikáját kerestük fel. Gyönyörű mozaik a bejárat fölött; hatalmas belső, oszlopsoros négyszögű udvar. Az V. századtól tisztelik ebben a templomban a Keresztelőt (keleti részében, helyi hagyomány szerint, a feje egy külön kerek épületecskében), de már azelőtt is keresztény templomnak számított; még régebben pogány áldozatok bemutatására használták a tekintélyes teret és rajta álló épületet. Ilyen előzmények után alakította mecsetté I. el-Walid kalifa, és ma világhírnek örvend az Oammayades-dzsámi. Számottevő becsnek örvendenek az egykorú bizánzi mozaikművek. A templomon kívüli kupolás kerek épület Saladin sírja, amit Vilmos német császár 1898-ban látogatásakor helyreállíttatott.

A 100 m. hosszú templom padozatát szőnyegek borítják... Imádkozó csoportok, ülő, fekvő, beszélgető emberek mindenfelé... Egy asztalon a Korán különféle kiadásai. Beléjük lapoztam. A közeli őr figyelmeztetett, hogy a kalapomat és fényképezőgépemet vegyem le a könyvek tetejéről és tegyem a lejjebb fekvő párkányra. Igaza volt; a vallásos könyveket meg kell becsülni.

Egyébként vászonpapucsban jártunk-keltünk a templomban.

Nem maradhatott el az Azem-palota: Khán Assád-pasa, vagy Asád el-Azem pasa palotájának megtekintése. Róla nevezték el ezt a régi épületet, mert 1875-ben iparművészeti szakiskolává és kiállítási csarnokká alakította. Az egész palota, kívül-belül az arab építészeti modor remeke. A falak vízszintes csíkozásúak a fehér, vörös és

fekete márvány alkalmazásával. Damaszkusz egykori kivá ló kormányzója mindent egybehordatott, amit a szíria műveltség létrehozott. Az Azem-palota ma a város legszebb keleti berendezésű háza. Törökfürdő, ruhák, fegyverek tálak, sátorfelszerelések, mennyezetek, és ki tudná elso rolni, még mi minden elrendezve, kiállítva ebben a csodá latos palotában. Csak egy-két tételt róttam föl belőlük he venyészett jegyzetemben...

Ezen a július 24-i gazdag élményű szép napon délután egyszercsak lövöldözést hallottunk, gépfegyverropogást bombarobbanást (repülők dobták le). Az utcákon a for galom hirtelen megszünt. Másnap megtudtuk, a tőlünk nem messze elterülő berekben öt lázadót felfedeztek, hár mat elfogtak, kettő elillant.

Damaszkusz látképe.

Aznap nem mentünk ki a városba (kibírtuk, mer ebédre töltött paprikát és diós patkót készítettek Szaléz

Sz. Ferenc irgalmas követői...). A lakosok nagy része a kapukból leste az eseményeket.

Ha a szíriai napok egyébként is forrók voltak és az éjszakák hűvösek meg csendesek, ez az emlékezetes délután és rákövetkező éjszaka kétszeresen az volt. Halálbüntetés terhe alatt tilos volt az utcára lépni; másnap, csütörtökön, július 25-én mégis misézni mentem a templomunkba az olasz fráterrel. Igen biztos volt benne, és engem is serényen bátorított, hogy nem kapunk golyóbist a hátunkba, amíg a kihalt utcán a templom felé haladunk, ismerik őket.

Mivel a tilalom feloldódott, P. Giosi készségesen elvitt a Djèbel Qasioún hegyoldalon fekvő Es-Salallyeh városrészbe, ahonon nagyszerű kilátás nyílik egész Damaszkuszra. Errefelé esett a Nemzeti Múzeum is; mi sem természetesebb, azonnal megnéztük. Mintaszerűen berendezett, tiszta és gazdag. Csak valamit a látottakból: római és görög szoborgyűjtemény, művészien faragott arab modorú ablakok, ruhák, kódexek, háztartási tárgyak, csecsebecsék, fegyverek, faragott mennyezetek, egy pazarul feldíszített hatalmas terem, Dura-Europas zsinagógájának felfestményei, és sírmaradványok a Damaszkusztól 200 km-re fekvő Palmirából). (Az arabul nyomtatott jegyet könyvjelzőnek használom).

E ritka élmény után egy kéttornyú mecsetben elhelyezett fegyvermúzeumhoz már igazán alig lett volna kedvünk, de délután még jócskán sétáltunk a nyüzsgő utcákon. Evvel damaszkuszi napjaim meg is voltak számlálva.

Másnap, júl. 26-án, pénteken eljött az utazás ideje Jeruzsálembe.

Damaszkusz-Jeruzsálem 216 km.

A nagy idegenben nem maradtam magamra. Szerencsémre akkor ment Jeruzsálembe a már említett magyar szaléziánus tartományfőnöknő, két Betlehembe tartó no-

viciával és néhány más nővérrel. Fél tizenkettőkor indult az úgynevezett « taxi », kisebb társasgépkocsi, amely mindenkit felvett, engem is...

Damaszkuszon kívül mutatták a két községet, ahová autóbusszal kijárnak hitoktatni minden vasárnap (az egyikben ortodox papnak van lelkészsége, de nagy családja sok gonddal jár és leköti szinte minden idejét).

Jól egyezik szerény kis jegyzetem a Baldi-kalauz adataival, hogy rövid egy órai út után az aszfaltúttól jobbról meg balról kb. húsz méternyi távolságban római romok voltak láthatók, hiszen Damaszkusztól ez a helység, Sanameim, 50 km-re fekszik. Akkor, bizony, nem tudatosítottam azt sem, hogy a Damaszkusztól délre elterülő széles síkság, a Hauran-hegy (Gebel ed-Druz), meg Giolan vulkanikus talaja egykor Og királyságát alkotta, Básánt, amit Mózes elfoglalt...

Később, alkalmasint, jobb kéz felől megpillantottuk Chamí görög katolikus püspök székhelyét is, Hababot. Amint akkor értesültem felőle, ő is résztvett a II. Vatikáni Egyetemes Zsinat 1962. őszi ülésén, de hazatérte után szerencsétlenség érte (csípőtörést szenvedett), és Damaszkuszban majd Beyrouthban ápolták. Egyházmegyéjén átutaztunkban kövér gabonatermő vidékben gyönyörködött a szemünk. A síkságot messzi dombok határolták.

Másfél órai autóút után elértük a Damaszkusztól 106 km-re levő Dera'a városát, 528 m. magasságban a tenger színe felett. A nyolc ezer lakosú városka Szíria és Jordánia határán áll. Az útlevél és vámvizsgálat mindenkori — képzelt vagy valódi — nehézségein azok a jótét lelkek segítettek át, akik útitársuknak elfogadtak: a kedves nővérek.

Az út utolsó negyedrésze vörhenyes síkság képét nyújtotta, amit Hauran-hegységének fekete bazalt sziklái tarkítottak szerteszét szóródva. A földből alig kilátszó falvak is feketék voltak. Viszont a beduin sátrak nem, sem a kévét szállító tevék...

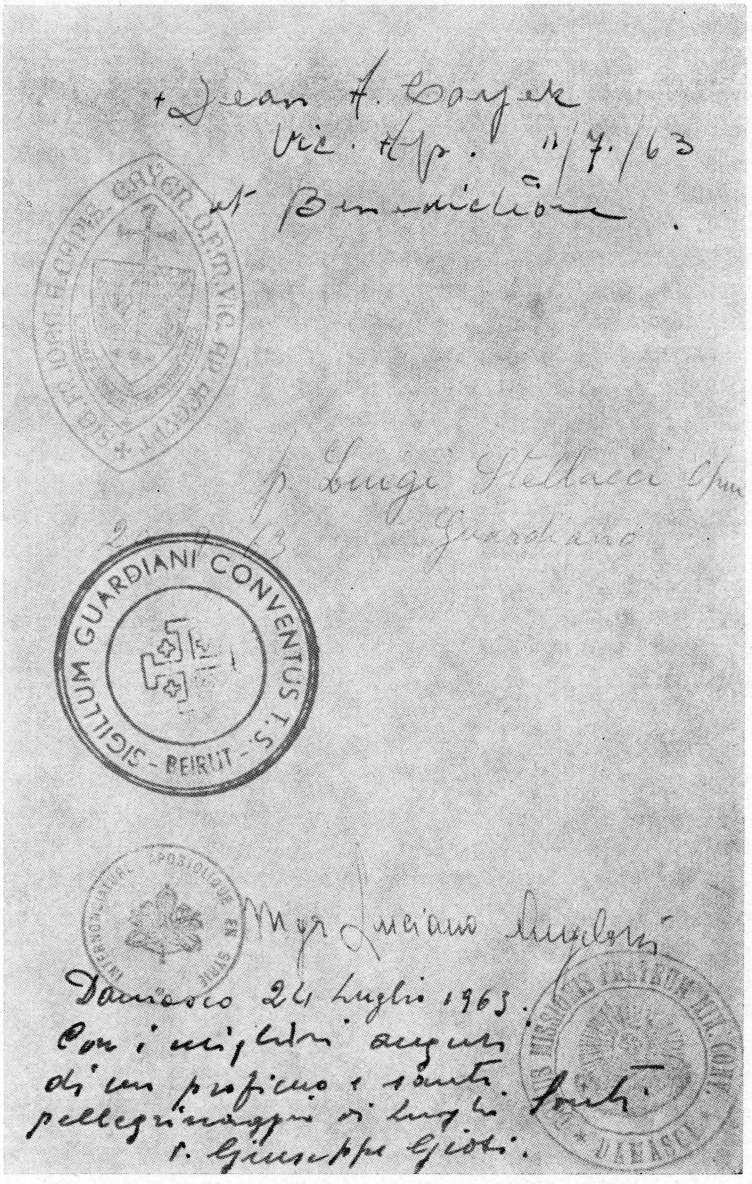

Alexandriai, beyrouthi, damaszkuszi aláírások és pecsétek.

Jordániában

Kettőkor értük el Jordánia határát, a Dera'a-tól 6 km. re délnek fekvő Remtha-t, az említett vámvizsgálat, előzékeny elbánás (így van szóról szóra az irkalapomon) után a szép vámháznál. Jó út. Kő, kő, kő. Vörhenyes, puszta föld; kopár távoli hegyek.

Háromkon elszaladtunk Jerash (Gerash, Gerasa) római kori romjai mellett; a haladó autóból lefényképeztem (meglehetősen gyatrán) valami kis részt.

A már Kr. e. 196-ban alapított községet Pompeus Kr. u. 63-ban a Decapolisba kebelezte; a szír tartományból 106-ban az arab tartományhoz csatolták. Ekkortól kezd rohamosan fejlődni klasszikus műveltségében és a keresztény hitfelfogásban (a 351-i seleuciai zsinaton részt vett a püspöke). Fénykora az V-VII. századra esik; számos keresztény templom romjait tárták fel ebből a korból legújabban. A perzsák érkezése 614-ben, majd húsz évvel később az araboké, pusztulását jelentette a virágzó város életének. Tulajdonképpen csak 1878-ban kelt ismét életre, amikor csirkasz telepesek a birtokukba vették, és ma Gerash néven büszkén városuknak vallják.

Ha Szíria és Jordánia határáról jövet eddig szinte szakadatlanul az észak-déli irányt követtük, Na'urnál (Ammantól 15-20 km-nyire) nyugatnak fordultunk. Ide Jeruzsálem még 80-90 km.

Négy órakor puszta hegyek között haladtunk (lefényképeztem).

Negyed ötkor már a tengerszinten jártunk. Megpillantottuk a Holt-tengert (ennek átlagos vízszintje 400 m-rel mélyebb mint a Földközi-tengeré).

Öt perccel azután El-Kefrein községet hagytuk el jobb kéz felől, amely hajdan Józsue főhadiszállása lehetett.

Nagyszerű út lefelé, egyenesen a Holt-tenger irányában.

Fél ötkor áthaladtunk Transjordániának (1949-ig érvényben levő) határán, egyben a Jordánon. A zöld vizű folyóban néhány férfi fürdött.

A határsorompót elhagyva, hamarosan látható lett jobbról Jerikó és a Negyven napi böjt hegye, balról a Holttenger szürke felülete.

Emelkedni kezdtünk, de ismét tengerszinten haladtunk. Köröskörül puszta dombok, sárga színű sziklák, terméketlen táj. Forró meleg.

Tíz perccel öt előtt megpillantottuk Jeruzsálemet.

Öt órakor egész közelről! Deo gratias!

Betánián is áthaladtunk...

Jeruzsálem alatt elköszöntem önzetlen útitársaimtól, majd az útelágazásnál taxiba ültem; nehezebb eset volt mint bármikor máskor. Egy derék arab segítségével feljutottam a világhírű ferences kolostorba, a San Salvatore-Szent Üdvözítő temploma mellett.

Megérkeztem...

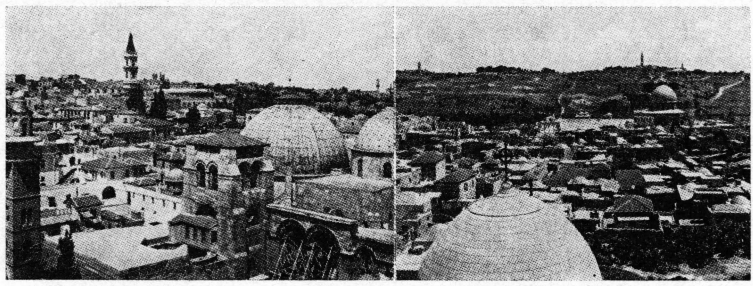

Jeruzsálem látképe az Olajfák hegyével. Balról: fent a Szent Üdvözítő temploma, előtérben a Szentsír bazilika.

P. Guerra szeretettel elintézte a szállásomat náluk. Azonnal lejött a drága magyar testvér, Szaléz, a sekrestyébe. Ó, mit jelent az, ha mindjárt honfitárshoz fordulhatunk ezernyi-ezer gondunkban.

A rendház új emeleti részében kaptam szobát (a 4-es

számút); ez a félkör alakú, folyosós lakosztály rendeltetése szerint a betegek és öregek üdülője volt, azonban akadt üres szoba is; így kaptam meg egyet.

Gyönyörű kilátás az egész városra, kiváltságos közelség a Szentsír templomhoz, akadálytalan láthatása a várossal átellenben fekvő Olajfák hegyének...

Még este lementem a Szentsír bazilikába; beléptem a Szentsírba is. Arab fiatalembertől kaptam gyertyát, avval jártam végig a bazilika homályos kápolnáit. Fölmentem a Kálváriára, megcsókoltam a kereszt áldott helyét.

* * *

A Szentsír bazilikához egy 20-25 lépcsős mellékutca vezet le, de maga a bazilika előtti tér is még néhány lépcsővel lejjebb fekszik. Úgy írom le, ahogy' egyszerű feljegyzésemben látom: a Kálváriára vezető lépcsők száma tizennyolc; a Szentsír szintjétől 4.70 m.-re vezetnek fel; a keresztrefeszítés helyét, a sziklát, Nagy Konstantin császár körülfaragtatta, Ilona császárnő pedig az így keletkezett 5 × 6 méteres tömböt ezüst ráccsal körülvétette, mozaikkal díszítette, aranyozott és drágaköves kereszttel megjelölte. Szent Melánia (+ 436) az egészet helyiségnek képezte ki, föléje kápolnát épített, amit a keresztesek megnagyobbítottak; a hozzáépítésekkel ma 9 × 12 m. a nagysága, két oszloppal a középen két hajóra osztva, amelyből az egyik kizárólag a görög keletieké, a másik a római katolikusoké.

A keletiek baloldali hajójában a megváltó kereszthalál sziklatömbjén oszlopocskákon nyugvó oltár alatt ezüst tányér jelzi, közepén nyílással, az áldott keresztfa helyét, míg két oldalt fekete kerek lap emlékeztet a két lator bitófájának helyére. (Vö. Mt. 27, 38; Mk. 15, 27; Lk. 23, 32-34; Jn. 19, 17).

Az oltár mellett mutatják a mély sziklahasadékot, amely Jézus halála órájában keletkezett.

A Kálvária-kápolna közepén, azaz választó vonalán, a fal mentén áll a Fájdalmas Anya latin oltára, amelyen mindennap miséznek.

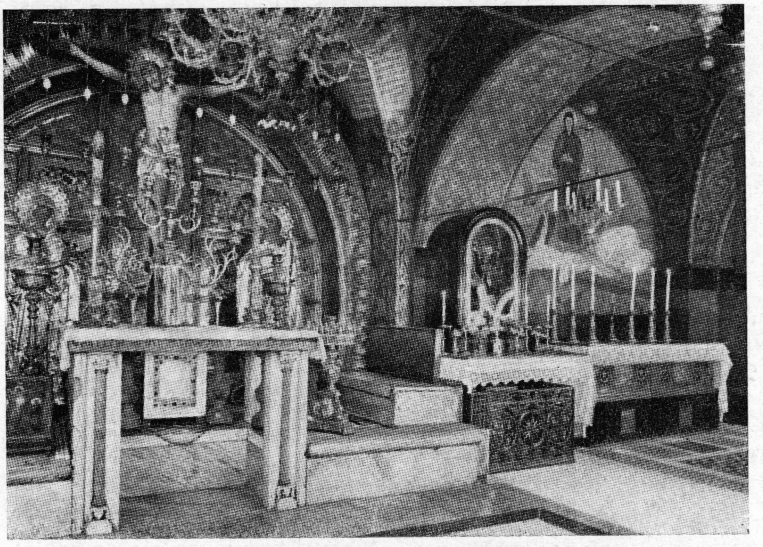

Jeruzsálem: a Szentsír bazilikában a Kálvária. Balról Jézus keresztrefeszítésének a helye, jobbról a Fájdalmas Szűzanya oltára.

Az Üdvözítő sírjához egy előkápolnán át lehet bejutni; ezt az Angyal kápolnájának hívják, minthogy itt adta hírül az angyal Jézus feltámadását a sírhoz jövő szent asszonyoknak. A szent sír zárókövéből egy részecskét a középen álló márványoszlop tart.

Ebből az előhelyiségből lehet meghajolva bemenni Jézus sírkamrájába (az ajtó magassága csak 1.33 m.); e szent hely valamivel hosszabb mint két méter, és kevéssel keskenyebb. Jézus teste sziklapadon nyugodott feltámadásáig; e sziklaréteget egy kb. 2 m. hosszú, 90 cm. széles

és 70 cm. magsa márványfal borítja. Ezen lehet misézni szigorúan meghatározott időpontban.

* * *

Vacsora után elsétáltam a Damaszkuszi kapuig. Hogy' megbámultak az « odavalósiak ». A falak alatt jó messzire eljutottam, bejártam a főpiacot. Háromnegyed kilenckor beléptem a kolostorba. (Szaléz testvér nem ajánlotta, hogy így, egyedül járkáljak a városban, mert ők ismerik a helyzetet és őket is ismerik a városiak, de egy idegennel könnyen megtörténhetnék, hogy megdobálják, vagy másként bántalmazzák...).

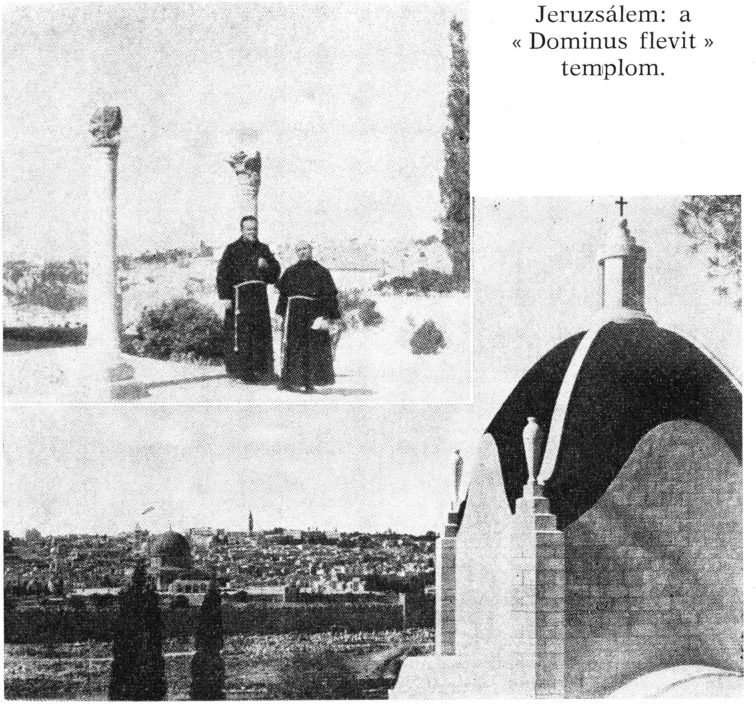

Jeruzsálem: a « Dominus flevit » templom.

Július 27, szombat. Fél nyolckor kiváltságos oltáron miséztem. Benedek testvér reggeli után kikísért a városba. Szentsír bazilika, az ostorozás helye, Lithostrotos, Sz. Anna templom, Porta Probatica voltak a főbb pontjai ennek a délelőttnek, meg a Praetorium palotája és a Sz. István vértanú nevét viselő kapu (ezen át vezették a falakon kívülre, hogy megkövezzék).

Messzire eljutottunk lassan-lassan, el is fáradtunk; Benedek testvért a lábai csak nehezen bírták, taxit kerítettem, úgy értünk haza.

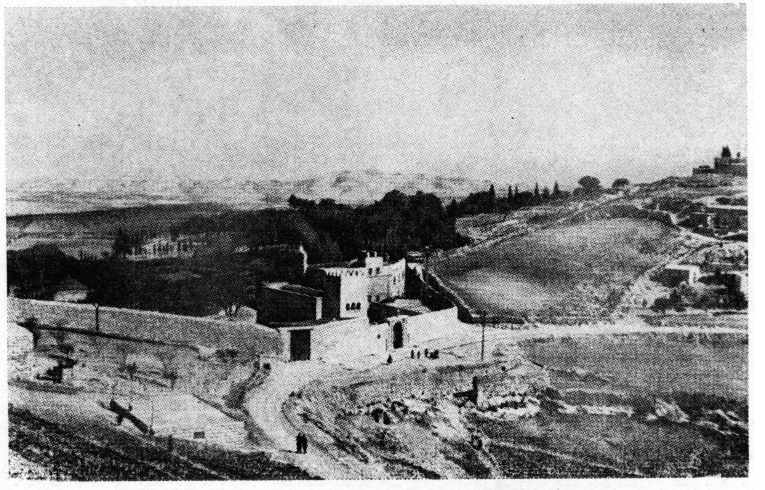

Betfágé: a ferences templom és kolostor.

Vasárnap reggel fél hétkor az Agónia-bazilikában misézhettem (mindig előjegyzésre volt szükség a torlódás és zavar elkerülése végett). Ezúttal Szaléz testvér kísért. A meredek hegyoldalban fáradhatatlanul vezetett felfelé a « Dominus flevit », « Krisztus sírása » templomához, amely annak emlékére épült teljesen újonnan (oltárától

és hatalmas üvegablakából a feszület szárai között felejthetetlen Jeruzsálem teljes látképe!), hogy itt siratta a városnak előrelátott és megjövendőlt pusztulását (Luk 19, 41-44).

De még feljebb hágtunk a tűző délelőtti napfényben, egészen Urunk mennybemenetelének kápolnájáig, amelyet neki már régóta ismerős arab férfi őrzött (vettem tőle néhány szép rózsafűzért meg levelezőlapot).

A mennybemenetel központi alaprajzú, nyolcszögű kápolnájától Betfágéba gyalogoltunk Szaléz testvérrel. Bibliai hely ez is; itt ült szamárhátra Jézus, hogy Jeruzsálembe menjen. Előzőleg két tanítványát küldte Betfágéba Betániából, a szomszédos községből, hogy előkészítsék az utat (Mk. 11, 1-8). De Betfágéig jött Mária és Márta is, hogy Lázár halálát hírül adja neki.

A ferencesek 1883 óta templomocskát építettek az egykori zarándokhely alapjain, megőrizve a legrégibb zarándokoktól is emlegetett és tisztelt (kb. másfél méter hosszú, egy méter széles és magas) követ, amelyről Jézus a szamárra ült. Az oszlopocska a templomhajóban balra látható. Ahogyan a jegyzetemben szerepel, egy « festett féloszlop », mert oldalain kastély, pálmaágakat vivő embercsoport, szamár a csikajával és Betfágé neve látható. A követ most zománcozott kovácsolt vasrács veszi körül.

A falakon Jézus bevonulását mutató festmények.

A vigasztalanul sovány és sziklás domboldalon a ferences atyák kőfallal körülvett olajfaligete oázisként hat. A kolostor tornyocskája és csipkés « várfala » az egykori Betfágé eredeti képét érzékelteti.

Ha Betfágé felé faragott kövű falak között haladtunk, innen Betániába ugyanilyen úton mentünk erős kapaszkodón. Két csacsi is mendegélt előttünk; az egyiknek hátán fehérkendős asszony ült, az állat mellett az ugyancsak fehérkendős arab férfi ballagott, két kis mezítlábas

gyerekkel; a másik szamár hátán csak a teher lógott két oldalról, míg a gazdája — feketepántos fehér kendőben — üresen követte.

Mindennapi életkép Betfágé és Betánia környékén...

Az Olajfák hegyének keleti felén elértük Betániát, amely kevés híján már három kilométerre fekszik a szent várostól. Mai arab neve, « el-Azarijeh », a IV. sz. óta használatos « Lazarium » változata (Lázár emlékére).

Lázár sírjának a bejárata az utcáról, mint egy kőtömbökből összerótt princelejárat; a cementtel kötött alaktalan kőfalon a lejárat durva és szűk.

Huszonnégy fokú kacskaringós szűk lépcsőzet visz le az eredeti szintre. Maga a sírüreg mészkőbe van vájva (« spelunca », barlang: Jn. 11, 38). Lent, lehajolva, beférni egy nyíláson keresztül a 3 × 3 m. szobaszerű helyiségbe, amely boltozatos. Ebből három lépcsőfokos átjáró vezet a 2 × 2 m. négyszögű sírüregbe. Ennek az elejét zárta el a henger alakú kő. Az első részbe Jézus, Márta és Mária lépett be, és egy-két barát, aki elmzodította a sírzáró követ... (Jn. 11, 38-41).

* * *

Betániában Lázár, Mária és Márta háza látta vendégül Jézust. Márta a megtestesült háziasszonyi igyekvéssel tüntette ki, Mária figyelmével a természetfeletti élet magasztos igazságai iránt. Márta panaszkodik Jézusnak Mária látszólagos tétlensége miatt, de az isteni Mester jóváhagyja és dicséri a « legfontosabb » keresését... (Lk. 10, 38-42).

Betániában történt, a bélpoklos Simon házában, Magdolna szótlan de példás bűnbánata, amely Jézus szava szerint örökké emlékezetes marad (Mt, 26, 6-13; Mk. 14, 3-9; Jn. 12, 1-8).

Az ötvenes évek elején épült az új Sz. Lázár-templom

Betánia: Szent Lázár temploma és a főoltárkép.

az előzőek falaira; köröskörül falmaradványok (valóságos romkert).

A templom csupasz falú apszisában Vagarini ecsetje

a helyi bibliai események összefoglalását ábrázolja: a föltámadt Krisztust, aki egyedül mondhatta magáról: « Én vagyok a feltámadás és az élet » (Jn. 11, 25). Az oldalfalakon az említett betániai történetek ugyanattól a festőművésztől.

Felhágtunk egy kissé a templommal szemközti dombra. Előtérben szembe ötlött egy minaret, majd odébb a Lázár sírjánál épített védőtorony romos tömege.

A tágas látóhatár hullámos peremén azok az utolsó házak már Betlehemhez tartoznak...

Mennyi történelem és mennyi kegyelem egy talpalatnyi helyen...

— E vasárnap délután a jeruzsálemi Szentsír bazilikában körmeneten vettem részt.

Másnap, hétfőn, július 29-én a salamoni templom meglátogatását tűztem ki célul, miután a Kálvárián fél hétkor megmiséztem a Fájdalmas Szűzanya oltáránál.

A templom ma nem kiterjedt épülettömb, hanem hatalmas szabad térség, amelynek közepén az Omár-mecset uralkodik. A csipkézett várfalakkal övezett terület nyugati oldala 491 m., a keletié 462, az északié 310, a délié 281 m.; vagyis az alakja szabálytalan trapéz. Északról Bezetha sziklás dombhátától (a Prétori palotánál) mély bevágás választja el; délről az Ofel határolja, keletről a Cedron, nyugatról a Tyropeon szakadéka.

Az Omár-mecsetnek már messziről ragyogó aranyozott aluminium kupolája alatt Mória szent sziklája, amelyen Ábrahám Izsákot áldozatra szánta és lélekben, istenfélő akaratával az áldozatot meg is hozta Istennek (Gen. 22, 1-19). — Dávid is mutatott be áldozatot a szent sziklán engesztelő és bűnbánó lélekkel; ugyanakkor elhatározta a templom építését, ezt azonban csak fia, Salamon király valósította meg Kr. e. 969-ben. A kaldeusoktól elpusztított templomot Zoróbabel 516-ban, szerényebb mé-

retekben, helyreállította. Ezt a templomot kívánta megnagyobbítani Heródes király, hogy helléneskedő és kegyetlen viselkedését feledtesse a zsidókkal. Az egész területet oszlopcsarnokokkal vétette körül, kivéve az Antónia-erődítmény oldalát. A keleti részt, a réginek megfelelően, Salamon csarnokának hívták azután is.

A déli rész volt a legdíszesebb, a « királyi csarnok », négy sor nyolc méter magas oszlop, amelynek délkeleti sarka 180 m. magasba szökkent Cedron patakja fölé. Nagyon valószínű, hogy a Sátán e helyen kísértette meg Jézust másodszor: « ... Azután a gonoszlélek magával vitte a szent városba, odaállította a templom párkányára s ezt mondta: Ha Isten vagy, vesd le magad. Írva van ugyanis: Angyalainak parancsolt felőled, tenyerükön hordanak téged, hogy kőbe ne üsd lábadat. Jézus ezt válaszolta; Az is írva van: Ne kísértsd Uradat, Istenedet » (Mt. 4, 5-7).

A királyi csarnoktól a központ felé, a pogányok csarnokába beléphettek az idegenek is, de halálbüntetés sújtotta, aki azon túl merészkedett; ezt latin és görög felírású oszlopok egyaránt jelezték!

A középső épületet falak vették körül kilenc kapuval. Ezek közül a keleti volt a legszebb, a bronzból készült « Ékes kapu » (Ap. Cs. 3, 2). A nők csarnoka után maga a szentély következett, a hétágú gvertyatartó őrzési helye, majd a « szentek szentje. Ez Heródes idejében már üres, de a káldeusok támadásáig a frigyszekrény és a tízparancsolat kőtábláinak terme (az említett harcok idején ezeknek teljesen nyoma veszett).

A « szentek szentjét » drágamívű függöny takarta el avatatlan szemek elől. Jézus halálakor kettészakadt tetejétől az aljáig (Mt. 27, 51).

Heródes nyolc év alatt építette fel a templomot, de még azután is igen sokáig tartott a szépítése; a zsidók 46 évet emlegettek, amikor Jézussal vitatkoztak (Jn. 2, 20).

Jóformán még el sem készült teljesen, amikor Jézus már megjövendölte a pusztulását (Mt. 24, 2)...

Mennyi esemény színhelye e templom!
Zakariás főpap látomása (Lk. 1, 8-22);
Jézus bemutatása (Lk. 2, 22-40);
Jézus az Írás tudósai között (Lk. 2, 41-52);
Szűz Mária tisztulási szertartása (Jn. 2, 13-22);
az özvegy fillére... (Lk. 21, 1-4).

Jézus rettenetes jövendölése 70-ben beteljesedett: Jeruzsálemet feldúlták, a templomot felgyújtották. Hiába kísérelte meg felépítését Bar Koseba (Kr. u. 132) és Julián aposztata (Kr. u. 361), egyiküknek sem sikerült. Az arabok érkeztéig az egész terület elhanyagolt volt, valóságos szemétlerakodó; ők Mohamed tiszteletére, aki itt távozott el az élők sorából, Mória hegyén megalkották az izlám világ egyik legnagyobb és legszebb mecsetjét.

A keresztesek 1099-ben keresztény templommá alakították, de Saladin győzelme után 1187-ben ismét arab kézre került.

Mória sziklája 3 m. magasan domborodik a nyolcszögű kupola alatti térben. A 691-ben emelt kupolát boltíves oszlopok tartják. A falak és oszlopok leírhatatlan változatosságú márványborításai, a kupola mozaikjai, a kék alapon tündöklő stukkók (gipszdíszítések), a színes üvegablakok: mind-mind a világ ez egyik legpompásabb épületét jellemzik.

Ez említett művészi alkotásokkal szemben maga a csupasz szikla meglepően, szinte lenyügözően hat; vasrács különíti el a szabad tértől (a keresztesek munkája) és vastag fafal védi körüskörül.

— Felkerestem a templomtér déli oldalán az «el-Aqsa»-mecsetet. Mai állapotában nem más, mint egy 90 m. hosszú és 60 m. széles bazilika, de kezdettől mohamedán istentiszteletre szánt hely.

A templom oromzatától északnak mendegélve a falak mentén, itt-ott felléptem a lőréses « sétányokra »; befelé áttekinthetővé vált az egész hepehupás térség, míg kifelé Jozafát völgyét láthattam a mélyben.

A délelőttöt a « sirató fal » megtekintésével fejeztem be, ahová zegzugos utcákon át jutottam a templom közelébe. « Siratott falnak » is bátran nevezhetnénk, mert a heródesi templom egyetlen ilyen nagyméretű fala, ahová a zsidók az elpusztult templomot siratni járnak...

— Az izraeli falak mentén tértem vissza a ferences főkolostorba.

* * *

Még aznap este hatkor autóbusszal Betlehembe utaztam; fél hétre már meg is érkeztem. A templom előtti téren találkoztam a szlovák származású Viktor testvérrel, ferences rendtársammal, utána megismerkedtem a pozsonyi magyar testvérrel, Fr. Vass Románusszal, aki pont azokban a napokban ünnepelte szerzetesi fogadalmának 50. évfordulóját: 1913-1963. aug. 1. Emlékképecskéjén a betlehemi kisded, jeligéje pedig Assisi Sz. Ferenc atyánk buzdítása: « Amemus Puerum de Betlehem! »

Tiszta, szép szobát kaptam, amelyben meglepődve és meghatódva láttam a turini Krisztus-lepel teljes nagyságú mását széles, faragott fakeretben... Krisztus születésének helyén halálának bizonyítéka... Azért született, hogy meghaljon értünk... Jászol és kereszt közel állnak egymáshoz... Jeruzsálemhez is közel fekszik Betlehem; szinte odalátni...

Kedden hajnalban korán miséztem, 3. 15-kor (itt is szigorúan meghatározott órákban lehet oltárhoz állni). A szent jászol helyén mutattam be a szentmiseáldozatot, hazánkért. Ezalatt 3-4 örmény pap énekelte a liturgiát, fent, a bazilika bal kereszthajójának kis oltáránál.

Hálaadás után a szobába siettem, hogy lássam a felkelő napot. Halványan derengő fényből emelkedett mind magasabbra, bíborba vonva a hegyek gerincét, a pusztát, a város házait.

... Oriens, Sol, Lux, Lumen!

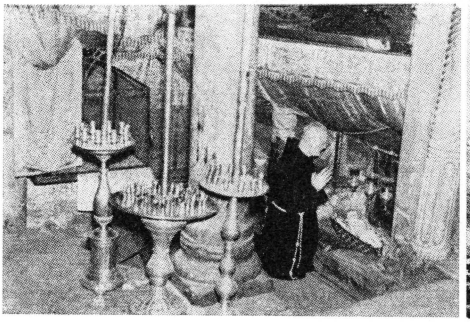

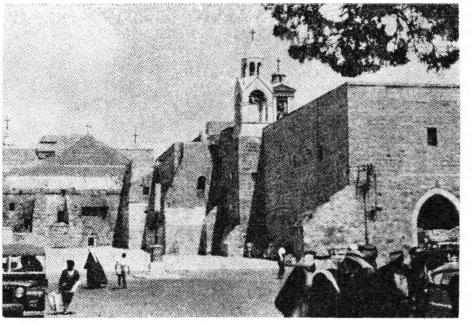

Betlehem: Jézus születésének barlangja (a jászol helyénél Vass Román ferences testvér) és a bazilika.

A betlehemi ferences kolostorban csendet tartanak az étkezés alatt; olvasnak. Az egész rendház példásan tiszta, igen tágas. Szobám ablaka alatt szőlőlugasos kert, azon túl már a városvégi házak, majd Boóz földje, szántva; fölötte a « pásztorok mezeje », kecses új templommal, amely külsejében beduin sátrat utánoz. A közelében tágas, nyitott barlang, oltárokkal.

Meglátogattam a születési barlang bazilikája közelében a « Tejbarlangot » is, amelyhez a Szűzanya életéből kedves legenda fűződik, és úgy a muzulmán, mint a keresztény édesanyák szívesen keresik fel Mária közbenjárásáért.

Amíg Betlehem városkájában ide-oda jártam, természetesen fényképezni is nyílt bő alkalom. Csak egyszer

kaptam figyelmeztetést: a piacon egy vendéglős féle férfi rámszólt, hogy tilos.

Betlehem, arabul Beit-Lahm, 777 m. magasan fekszik a Földközi-tenger színe fölött, míg a Holt-tenger fölött 1267 méterre. Rózsaszínű terméskő házai két nagyobb halmon épültek, amelyeknek lejtőin olajfaligetek, szőlők, mandulások, fügefák szoktak bő termést hozni, míg délnek, a mélyen fekvő síkságon búza — és árpaföldek jelentik a lakosok gazdagságát. Ezen a tájon találjuk bibliai színhelyét Ruth szorgalmas kalászszedésének, valamint a pásztorok virrasztásának karácsony éjjelén...

Betlehem lakosainak a száma húszezer körül lehet. A földmívelés és pásztorkodás mellett számottevő anyagi bevételt jelent nekik a gyöngyház-készítmények értékesítése a XVI. sz.-tól kezdve. Népviseletük finom, viselkedésük komoly és öntudatos.

Többségben keresztények (katolikusok, görögkeletiek, szírek, örmények, protestánsok).

Betlehem nyugalmas, csendes város, éjszaka is nappal. is. Koradélután, a szokott pihenés idején, ismerősnek tünt föl a név, amit egy asszony kiáltozott a házuk előtt: « Szalóme, Szalóme...! » A lánykáját hívhatta.

A magas fekvésű Betlehemből messzire el lehetett látni. A Holt-tenger innenső partjai: « Júda pusztái » s a tenger tulsó partján a Moab-hegyek hatalmas sziklafalai egyaránt lenyügözőek.

Jó egy napos tartózkodás után tértem vissza Jeruzsálembe az esti órákban.

Szent Márta ünnepének zsolozsmáját olvasva, önkéntelenül Betániát fürkésztem a környező dombokon...

Július 31, szerda. A Flagellatio-templomnál P. Paxszal tüzetesen megnéztem a jeruzsálemi ferences bibliai intézet szakszerű múzeumát. A Lithostrotos meglátogatása következett. Ez az Úr Jézus elítélésének helye, ahol

vállára tették a keresztet. A bizánci alapokon újraépített 10 × 10 m. széles altemplom kőpadozatán vájatok látszanak a valamikor itt istállózott lovak elcsúszásának meggátolására; de érdekes mértani vonalak is felfedezhetők, amelyek viszont szórakoztató játékok céljaira szolgáltak. A régi völgyszerű horpadás következményeként 10-15 m. mélységben talajvíz fakadt fel, később feltöltötték, majd az egész területet burkolták.

Úgy az Ostorozás kápolnája, mint az említett Lithostrotos a ferences atyák kolostorában található, ahol a Studium Biblicum Franciscanum székel; itt képzik ki a rend szentírástudományi tanárait P. Pax vezetése mellett. Ő kalauzolt a keresztény régiségek és érmék múzeumában, amelyet egy 8000 kötetes szakkönyvtár egészít ki.

Az Officium Peregrinorumban hasznos és hosszú beszélgetést folytattam P. Eletto Fralleone tapasztalt zarándoklatszervezővel, aki készséggel megvárt, amíg « haza » nem értem 12-kor a Casanovába.

Július utolsó napjának délutánján négy órakor körmeneten vettünk részt a Szentsír bazilikában, az utolsó oltároknál a hagyományos liturgikus énekekkel. A szertartás befejeztével ugyanott sokaig tanulmányoztam az úti kalauzt, P. Donato Baldi, O.F.M. 460 oldalas könyvét: « Guida di Terra Santa », Jeruzsálem-Milánó 1961. (pp. 150-158).

Augusztus elsején a Szentsírnál miséztem fél hatkor.

Tíz órakor a pátriárkai hivatalban tiszteletemet óhajtottam tenni, de lelkigyakorlatuk volt. Kihallgatást kértem telefonon az Apostoli Delegátus, Mons. Zanini érsek úrtól; tizenkettőre várt.

A 14-es autóbusszal igyekeztem hozzá, de hogy, hogy nem, tovább mentem és feljutottam a « Miatyánk »-templomba, amely azon a helyen épült, ahol ősrégi hagyomány szerint Jézus másodszor oktatta tanítványait erre

Jeruzsálem: részletek a Szentsír bazilikából.

Jézus sírcellája; előtérben az Angyal kápolnája, a Szentsír zárókövének maradványával.

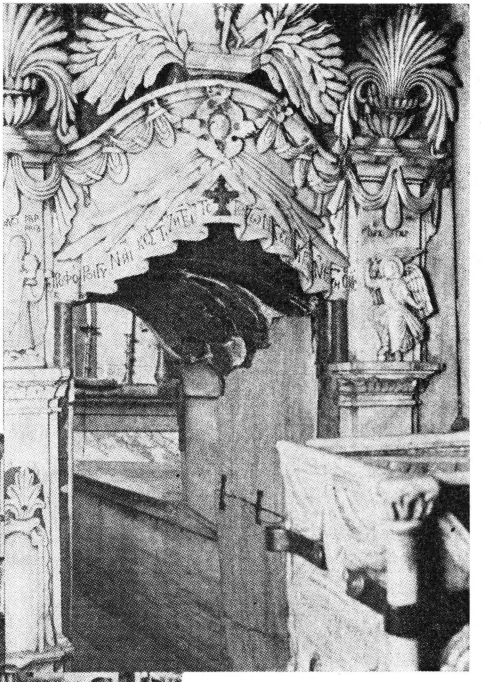

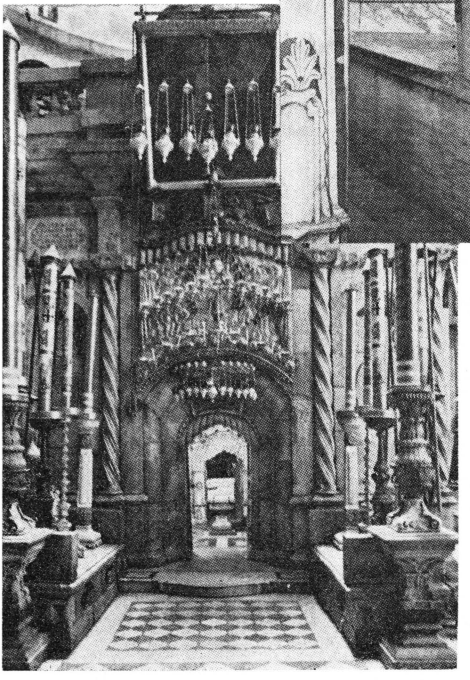

A Szentsír kápolnája kívülről.
A 8 m. hosszú, 6 m. széles és 6 m. magas kápolna a Keresztút tizennegyedik állomása.

az imára. Lukács evangélista ugyanis (10, 38-42; 11 1-4) ennek idejét közvetlenül Krisztus látogatása utánra teszi Betániában, ez pedig a közelben fekszik.

Bretán francia apáca nyitott kaput (a kármelita kolostor 1875-ben keletkezett egy XII. századbeli templom romjain), és levezetett a kis, altemplomszerű helyiségbe, egy sziklához. A zárda oldalfalain, nagyméretű csempéken 36 nyelven van felírva a « Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben » kezdetű imádság, köztük magyarul is (sajnos, csaknem valamennyiben helyesírási hibával).

A Miatyánk-emléktemplomtól visszamentem a városba, és megint felültem a 14-es társasgépkocsira, de ezúttal az Olajfák hegyére vezető út derekán leszálltam, és megkerestem az apostoli delegáció épületét. Mons. Zanini érsek úr szívélyesen fogadott; közvetlen, meleg szívű főpap. Nem vonakodtam elfogadni meghívását az asztalához; megjelent titkára is, Mons. Corrado Balducci, pápai prelátus.

Fél három után a falakon kívül az Agónia-bazilikához gyalogoltam. Háromtól ötig zsolozsmáztam, és a bazilika déli oldalán levő ferences temetőt meglátogattam. Körülbelül 60 sírt jeleznek az embermagasságú egyszerű fakeresztek. Olajfák között visz az út a kőfal vaskapujáig...

Krisztus haláltusájának temploma mellett fölemeltem egy kis sziklatöredéket; egy másik darabot a sziklatömbből vettem ki.

Öt órakor szertartás következett; felolvasták a négy evangélista történeti elbeszélését, latin énekek és könyörgések váltották egymást (a ferences árvaház leánykái énekeltek áhítattal és igen pontosan, apáca vezetésével). A végén szentségi áldást kaptunk. (A szentségmutató fölött a trónuson két bronzangyal töviskoszorút tart...).

A bazilika hívőserege meglehetősen mozgásban volt, mert újabb és újabb zarándokcsoportok érkeztek, elve-

gyülve az állandóan Jeruzsálemben tartózkodókkal, az intézetek növendékeivel, szerzetesházak lakóival.

Amikor napnyugtán hazafelé igyekeztem, a város falai alatti arab temetőben látogatókat pillantottam meg a sírok között...

Augusztus 2, péntek, porciunkulai búcsú. Reggel hatkor összetalálkoztam Dr. Ipoly Ottó római magyar paptestvéremmel, aki velem egyszerre szállt hajóra Nápolyban, de Egyiptomban elváltak az útjaink (ő lement a Sinai-félszigetre is, mint biblikus tanár).

Hétre fel kellett érnem az Olajfák hegyének lejtőire, mert engedélyem volt a Dominus Flevitben misézni.

Hálaadás után a reggeli sem hiányzott Michelangelo ferences sekrestyés testvér jóvoltából. Mint különlegességet említem a piros húsú fehér szilvát a Getszemáni kertből. A sziklusokat és sírbeli tárgyakat az ásatásokból szintén megelégedetten mutogatta.

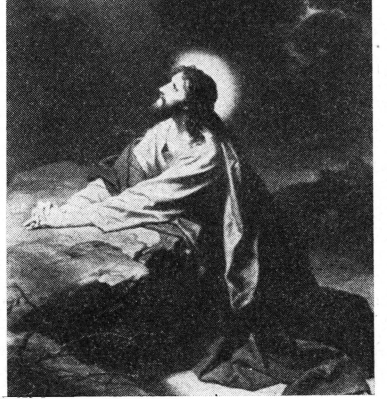

Jeruzsálem: Jézus haláltusájának emlékbazilikája a Getszemáni kertben.

Lefelé a vízmosásos utat választottam. A kolostorkert sarkán mindjárt be lehetett lépni az elhagyatott zsidó temető területére. Zsidó felíratú sírkövek hevertek a földön (vigasztalan látvány); néhány állott. Szemben egymással a zsidó és arab temető, a világhírű helyeken: a salamoni templom tövében az araboké, az Olajfák hegyének lejtőjén a zsidóké.

Kilenckor bementem a Haláltusa-bazilikába. Most tüzetesebben tanulmányoztam a történetét és művészi értékeit (ezúttal harmadszor). Az Úr Jézus imájának és haláltusájának helyén már Teodózius császár (379-393) uralkodása idején állt egy templom. A Cedron völgyében, Jeruzsálem falain kívül könnyű prédája lett a perzsa pusztításnak. Többször felépült, és ugyanannyiszor tönkrement. A keresztes vitézek az « Üdvözítő » temploma néven nagyobb méretekben újjáépítették; sajnos, ez sem kerülte el a pusztulást. Ennek az évszázdnak az elején a ferences régészek feltárták úgy a Teodózius-féle, mint a keresztesektől épített templomok alapjait, és ha nem is pontosan azon az alaprajzon, nagyjából avval megegyezően felépítették a mindössze hat oszloppal három hajóra osztott fenséges bazilikát. Szentélyének területét a haláltusa színhelyét jelentő sziklák foglalják el, bronz töviskoszorús korláttal. Lila színű világítás árasztja el az egész belső teret. A szentély középső mozaikja (magyar ajándék a nemzeti címerrel) Krisztus Urunk agóniáját ábrázolja, míg a két szélső Júdás árulását és Jézus elfogatását.

Az oszlopcsarnokos homlokzat fölött az Üdvözítő dicsőségét hirdeti a sokszínű mozaik. A belső boltozatokat apró kupolák fedik, keleti hagulatot adva nemcsak az egyházi épületnek, hanem az egész környezetnek. Ezt növeli a Getszemáni kertnél feljebb, a XVI-XVII. században moszkvai modorban épült hét aranykupolás Mária

Magdolna-templom, III. Sándor orosz cár bőkezűségének eredménye.

Hazafelé beléptem Sz. István első vértanú (temetkezési) templomába: bádog tető alatt tágas imaterem, falain az első vértanú életének és halálának jeleneteivel.

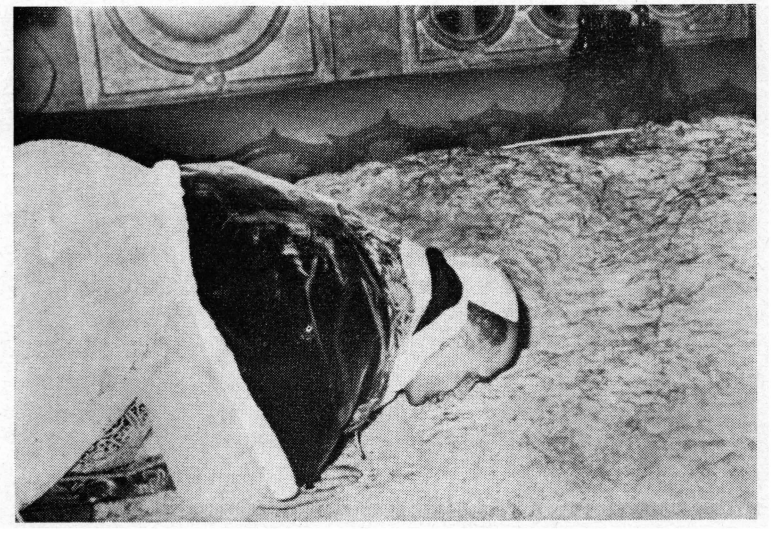

Jeruzsálem: VI. Pál pápa 1964-i zarándoklatakor csókkal illeti Jézus haláltusájának hagyományos helyét.

E nap délelőtti látnivalóit a Sz. Anna templommal fejeztem be, a keleti városkapun belül. A keresztes vitézek legjellegzetesebb és legjobban megmaradt egyházi épülete. A 34 m. hosszú és 20 m. széles csúcsíves templom háromhajós, mindegyik külön apszissal. A kriptában tisztelik a Kis Boldogasszony születésének helyét már az V. sz.-tól. Közel száz esztendeje gondozzák e szent helyet a Fehér Atyák, akik a görög katolikus papnevelőintézetet is vezetik.

E bizantin és középkori templomhoz egészen közel lehet látni, lent a mélyben, a Probátika-fürdőmedencesor északi felének alsó sarkát, mutatóban kis vízzel. A « Bezetha »-fürdőnél gyógyította meg Krisztus a magával tehetetlen inaszakadtat (János 5, 2-17). Az Ő idejében 120 × 60 m. területű volt, mind a négy oldalán díszes oszlopcsarnokkal, míg az ötödik a két medencét elválasztó falban volt.

Az 1871-ben kezdett ásatásoknál napvilágra kerültek úgy a Probática - medencének, mint a béna férfi csodás meggyógyításának emlékére épült templom alapjai, a csarnokok megszámlálhatatlan oszloptöredékével.

* * *

1963. augusztus 2-át gazdag napként jegyezhettem fel magamnak. A már délelőtt újraéledt bibliai események csúcspontjaként délután keresztutat jártunk a Via Dolorosán!

Péntek délután volt. A keresztúti ájtatosság háromkor kezdődött. A ferences főkolostorból idejében elindultam. Lefelé menet, a San Salvatore-zárda alatt daróc ruhába öltözött embert pillantottam meg (« plebejus »), vállán nagy kereszttel. Átvettem tőle egy percre, éreztem a súlyát. Gyorsan visszavette; azt hiszem, a Szentsír felé tartott a becses teherrel...

Lent, a Pretórium udvarán már gyülekeztek a világ minden részéből levő zarándokok... Sok ferences (szükség esetén ügyes kis hadsereget lehetne összeállítani belőlük...), számos női szerzetesrend, intézetek, családok.

Fél négy tájban kezdődött a keresztút. P. Bernardino olvasta az olasz elmélkedést és mondta az imát.

Az első állomás a Pretórium, az állami muzulmán iskola udvara. Ez mindjárt történelmi hely. Poncius Pilátus római helytartó a zsidók húsvéti ünnepei alatt itt

tartózkodott, mert innen, a Salamoni templomtérség északkeleti sarkán épült erődítményből (már Jeremiás próféta korában létezett, és Nagy Heródes, kibővítve, Antonius-toronynak nevezte el római barátja, a triumvir Marcus Antonius tiszteletére) könnyebben ellenőrizhette a zsidók mozgását, esetleg ellenállási kísérleteit, főleg ilyenkor, amikor nagy tömegek jöttek Jeruzsálembe. A római helytartók egyébként, ha a palesztinai Cezáreából Jeruzsálembe jöttek, a heródesi palotákban laktak a város keleti oldalán, és a pretórium valóban a prétor tartózkodási helye volt.

Josephus Flavius római történetíró tanúsítja a zsidó háborúról szóló könyve 5. fejezetében, hogy az Antonius-erőd belül minden kényelemmel berendezett fejedelmi palotának számított, számos lakosztályával, csarnokával, fürdőjével, oszlopsoros udvarával, míg a külseje valóságos erődítmény képét mutatta négy hatalmas tornyával. (Egyik lépcsősorát, amelyen Jézust többször is Pilátus elé vezették, Sz. Ilona császárnő Rómába hozatta: « Scála Sancta », « Szent lépcső »). A legmagasabból (70 könyöknyi!) a templom teljes térségét be lehetett látni, sőt a templomtérre lépcsők vezettek le a mindenkori római kohorsz fegyveres katonái számára, hogy eloszolva a salamoni árkádokban, elejét vegyék minden esetleges néplázadásnak. Így a Kr. u. első századbeli görög nyelvű történeti író.

— Legújabban feltárták a vár kétívű keleti kapuját, amely az utcáról a szépen kövezett udvarra nyílt; ezt hívták a görögök « lithostrotosnak », kövezetnek, míg az arámi nyelven beszélők « gabbatának », azaz emelkedésnek, minthogy az egész Antonius-erőd magas sziklapadon feküdt. (Ján. 19, 13).

A kora délutáni tűző napfényben nem vetettük meg az oszlopos tornác árnyékát, de az edzettebbek nyugodtan tűrték a nap hevét.

A Via Dolorosa, vagy Keresztút, azokat az utcákat jelenti, melyeken Krisztus Urunk, kereszttel a vállán, az Antonius-erődtől a Kálvária hegyéig végighaladt.

Tizennégy keresztúti állomás emlékeztet az eseményekre, amelyeket vagy az evangélisták jegyeztek fel, vagy ősi hagyományok őriztek meg a számunkra. Felírások vagy puszta számok hívják fel a figyelmünket rájuk.

Noha a « Lithostrotos » kövezett udvarban ítélte halálra Krisztust Pilátus római helytartó, régi szokás szerint a már említett muzulmán iskola udvara a keresztút első állomása.

A második maga a Lithostrotos, illetve a rája épült kápolna; a kereszthordozás kezdetét jelzi.

Krisztus leroskadására emlékeztet a harmadik keresztúti állomás; jele egy tört márványoszlop a ferences atyák kápolnája bejáratánál, legújabban pedig Zielinki lengyel szobrász domborműve is. A Szentírás nem beszél ugyan az Üdvözítő eleséseiről a kereszt súlya alatt, azonban ha meggondoljuk, hogy Cirenei Simont kényszerítették, segítsen neki a bitófát cipelni, teljesen megalapozottnak tarthatjuk a hagyományt, miszerint Jézus, az előző esti haláltusa, és az egész éjszakai megaláztatás, délelőtti véres megostorozás, töviskoszorúzás után a kereszt alatt többször is megbotlott és összeroskadt.

Az örmény katolikusok temploma közelében álltunk meg negyedszer Krisztus keresztútján; egy kis kápolna ajtaja felett dombormű emlékeztet Jézus találkozására Szűz Anyjával.

A keresztúti ájtatosság nagyobb ünnepélyesség nélkül folyik; a tömeg magában megható, amint lélekben állomásról-állomásra végigkíséri Krisztust szenvedése útján a Szent István kaputól (ott a prétori palota) a Kálváriáig...

Még ma is meredeken vezet a lépcsőkkel tagolt út a keskeny utcákon, de sokkal fárasztóbb lehetett Krisztus korában, különleges teher nélkül is, hát még súlyos kereszttel.

Jeruzsálemi utca.

A zarándokok tömege ájtatos lélekkel hömpölygött fölfelé a mindennapi forgalmat lebonyolító utcákon. Egyké helyen össze is torlódott a szembejövőkkel, míg a kölcsönös jóakarat meg nem szüntette az akaratlan akadályt. Láttam tarka kendős jordániai katonát az út szélén türelmesen várni... Arab asszonyt, amint egy cipekedő fiúcska hátán a ládát megigazította..., türelmes járókelőket félre állni. Itt-ott nem hiányzott a lármázó gyerek sem, még kevésbé az érdektelen közömbösség vagy puszta kíváncsiság, dehát nem keresztény országban vagyunk, — és még itt sem mindig zavartalan a nyilvános áhítat...

Márk evangélista elmondja (15. fej.). hogy Cirenei Simont, Sándor és Rufus atyját (tehát az ő idejében már ismert keresztények voltak) kényszerítették a katonák, vigye egy kicsit Krisztus keresztjét; erre emlékeztet az ötödik állomás, a ferences kápolnácska.

Nyolcvan lépéssel tovább a görög katolikusok kápolnája áll azon a helyen, ahol Veronika, látva a házuk előtt verejtékben-vérben haladó Mestert, nem törődve az ellenséges indulatú tömeggel, utat tört magának hozzá és letörölte megcsúfolt, összetört orcáját... Ezt a « Veronika-kendőt » tiszteljük mi a római Sz. Péter templomban. amelynek azonos nevű pillérjében őrzik emberemlékezet óta. E hatodik keresztúti állomásnál az eseményt ábrázoló mozaik látható az oratórium falán.

A hetedik megemlékezés Jézus végső útjáról Jeruzsálem utcáin, az Ítélet-kapunál történik. Törvényes előírás szerint ekkor, amikor az elítélt ideért, tették rá az ítélet szövegét. Itt esett el Jézus másodszor a kereszt súlya alatt; az út igen nehéz, meredek.

Tudjuk az evangéliumból, hogy a Názáretit nagy tömeg kísérte és szánakozó, síró asszonyok (Lukács 23). « Jeruzsálem leányaihoz » ekkor szólt az Úr Jézus, megjövendőlve a reájuk váró szenvedéseket. Ezt eleveníti fel

a Porta Judiciaria-tól mindössze harminc méterre látható fekete kereszt a Sz. Caralambos görög kolostor falán. Ez a nyolcadik állomás.

A kilencedik a Via Dolorosa utólsó « kinti » állomása: Krisztus harmadszor esik el a kereszt alatt. A Szentsír bazilika szentélyénél, a kopt templom kapujába illesztett oszlop jelöli a hagyomány szerinti helyet.

A többi « állomás » bent van magában a bazilikában.

... Mig lassan lépkedtem az öreg köveken, a forgatag zajában észrevétlenül dúdolgattam szent énekeinket: « Keresztények, sírjatok... », « Álla a keserves Anya, keresztfánál síránkozva... », « A keresztfához megyek... ».

— Beléptünk a kettős kupolájú kegytemplomba...

A tizedik megemlékezés: Jézust ruháitól megfosztották, a bazilika főbejáratán belül, a Kálvária-dombra épült kápolnában történik. A Szentsír bazilika padozata fölé mindössze öt méterre emelkedő Kálvária-kápolna jobboldali oltára a latin szertartású katolikusok tulajdona, és a ferencrendi atyák gondozzák. Itt tartják a tizedik állomás ájtatosságát.

A tizenegyedik állomás az emléke Krisztus keresztre szegezésének; a kápolnában nincs külön oltár ennek jelzésére, hanem az imént szóbakerült latin oltár szolgál erre az elmélkedésre is.

A tizenkettedik állomás a Kálvária-kápolna baloldali oltára, az Úr Jézus kereszthalálának helye. A görögök tulajdonában levő oltár alatt kerek ezüst korong, pontosan: ennek középső nyílása mutatja a keresztfa gödrét. Az oltár két oldalán fekete kerek márványlapok a latrok bitófáinak helyére utalnak.

A tizenharmadik állomás a kéthajós Kálvária-kápolna közepén, a fenti két oltár között, egy külön kicsi oltár; itt történik megemlékezés a Megváltó holttestének levé-

teléről a keresztről. Az oltárka ellenében a Fájdalmas Szűzanya szobra üvegszekrényben. Ennél az oltárnál, mivel a ferencesek tulajdona, július 29-én már miséztem.

A Kálvária-domb kápolnájából a zarándokok tömege lassan-lassan levonul a bal- és jobboldali lépcsőkön, hogy a Szentsírhoz menjen. Ez a tizennegyedik állomás Krisztus szenvedésének és halálának átelmélkedett történetében.

— Imádunk Téged, Krisztus, és áldunk Téged, mert szent kereszted által megváltottad a világot!

* * *

— 1963. augusztus 3, szombat. A Lithostrotosban miséztem 7 órakor. A földalatti helyiségben, amely nagyméretű kriptához hasonlít, a durván faragott és ugyanígy összeillesztett kőkockákon számos oltár áll a falak mentén. Az adakozók nevét megörökítő márványtáblácskák között láttam egy magyar családét is Budapestről (Klar), ezzel a felírással: « Ave, Rex Noster », Üdvözlégy, Királyunk!

A Sion-nővérek kolostorának bejáratánál, nagyobb teremben, amely ma emléktárgyak üzlete is, Munkácsy Mihály « Ecce, homo! » festményének nagyarányú másolatát láttam. ... Megdobbant a szívem e magyar művészi alkotás itteni megbecsülésére, ahol több száz éves hagyomány szerint Pilátus megmutatta a tömegnek a megalázott Istenembert. A Via Dolorosán e ponton látszik ugyanis egy — Hadrián császártól 135-ben épített — ív, amelyet « Ecce homo » -ívnek hívnak, bizonyítva, menynyire ezen a részen keresték mindig a prétori palota igazi helyét...

Ezen a délelőttön tettem tiszteletemet « Sua Beatitudo » Alberto Gori jeruzsálemi latin pátriárkánál, aki

szívesen, atyai szeretettel fogadott. Fél tizenegytől negyed tizenkettőig tartózkodtam nála.

Úgy a pátriárkai templom, mint a palota csúcsíves modorban épült. Ez utóbbi címerében fent a ferences jelvény, lent Jeruzsálem falai látszanak. Említésre méltó, hogy a házban megvan Sz. Péter híres szobrának pontos másolata, csókoktól és érintésektől elkoptatott lábával.

Augusztus 4-én a Getszemáni kert Agónia-bazilikája mellett az « Apostolok barlangjában » miséztem a főoltáron hét órakor, a barlang képével készített előjegyzési szelvény birtokában.

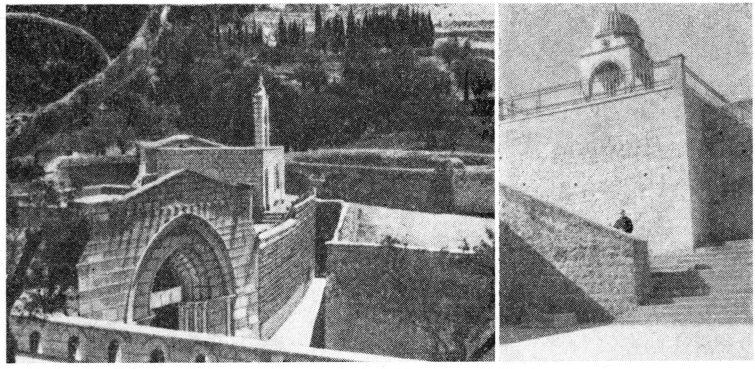

Jeruzsálem: lejárat az « Apostolok barlangjához » és Szűz Mária mennybevitelének templomához.

Négyszögre faragott kövekből rakták a magas falakat, amelyek között lejutni a tágas előcsarnokba. A föld felszínéről ide látszik a félholdas kupolácska, valamint a keresztes harangláb.

Belépve az átrium csúcsíves kapuján, jobbról húszméteres folyosó vezet a latinok kápolnájába, a « Crypta Gethsemani » - Getszemáni grottába. Nem más ez, mint

régibb templomok helyén újra feltárt kegyhely. A három és fél méter magas barlangot cement oszlopok tartják; a szélessége 9, a hosszúsága 17 m. Padozatának mozaiktöredékei a IV. és VI. sz.-ból valók.

Itáliában készült mozaikképek azt a jelenetet ábrázolják, hogy Jézus éberségre figyelmezteti tanítványait. Az oltár alatt két alvó apostol szobra. A barlangban Péter apostolnak külön szobra van, karddal a hóna alatt... (A helyszínen bizonyára jobban tudják, hogy' tartotta a kardját, amikor az Úr Jézus rászólt).

* * *

Leszálltam Szűz Mária sírtemplomába a 48 fokú széles lépcsőzeten. E kegyhely az Istenanya sírjának emlékére épült. Ő, szeplőtelen fogantatása, istenanyai kiváltsága jutalmaként nem szenvedte el a test enyészetét, hanem csak érintve a földi elmúlás kötelező állapotát, mennybevitelével azonnal részesült szent Fia égi dicsőségében. E bazilikát, jogosan, a mennybevitelről nevezték el.

A sírt, körülfaragva, elhatárolták a sziklatömb többi részétől, és az így keletkezett kápolnát márvánnyal borították. A pici kápolnában 4-5 személy fér el mindössze. Benne egy méter magas faragott kőpad látható, amelyen Szűz Mária teste nyugodott.

Ez áll a levelezőlapomon: néhány görögkeleti pap és egy-két hívő végzi a szertartást, áhítatos hely; baloldalt kis ajtónál kémleltem be a sziklaszobácskába (sírba), amelyben átmenetileg a Szűzanya teste pihent; középen is van egy ajtónyílás; körül lehet menni, mint a hasonló szent helyeken; sok szép ikon, számos lámpa...

Körülötte megépült a részben földalatti templom, latin kereszt (†) alapon, 30×10 m. méretben.

Annak ellenére, hogy e zarándokhelyen sok más szertartás szerint végezhető istentisztelet, — a muzulmánok-

nak is van imahelyük —, a katolikusoknak tilos a misézés...

Visszatértem a napvilágra, és elhagyva a Haláltusa-bazilikát, ballagni kezdtem a Cedron völgyében délnek. A patak folyása mentén Absalom, Jozafát, Bene-Hezir és Zakariás sírja nevezetes, de igazán csak a nevük, mivel egyik se zárta magába a holttestüket; pusztán emlékek voltak kezdettől fogva a szomszédos hypogeum halottai tiszteletére. Nem valószínűtlen, hogy Jézus azokra a sírokra célzott a templom udvarán; megfeddve a farizeusoknak meszelt sírokhoz hasonló, látszatra mutatós tökéletességét (Mt. 23, 28-29)..

Jobbról megrendítő magasságba szökik a templom oromzata, amely híressé vált Jézus megkísértése és Sz. Jakab apostol vértanúsága miatt.

Följebb, északi irányban, a falakon feltűnik az Aranykapu, amelynek ilyetén létezése az V.sz.-ig nyúlik vissza; emlékül épült Péter apostol csodájának, amellyel az inaszakadtat meggyógyította (noha ez a valóságban kissé beljebb, a pogányok csarnoka bejáratánál történt), miként azt az Apostolok Cselekedete elmondja (Ap. Cs. 3, 2). A VII. sz.-ban keletkezett az a vélemény, hogy Jézus ezen a kapun vonult be Jeruzsálembe Betfágéból jövet, a nép ujjongásától kísérve. A VIII. sz.-ban viszont az a felfogás kezdett uralkodni, hogy Herakliusz császár itt hozta be a városba a perzsáktól visszaszerzett szent keresztet, 629-ben.

A falakon belül az Ékes kapuhoz 22 lépcső vezet le. A kapuzat belseje akárcsak egy két kupolás terem, három szürke márvány oszloptól két részre osztva. A keresztesek idejében virágvasárnap és Szent Kereszt felmagasztaltatásának napján kinyitották a kaput, a muzulmánok azonban befalazták « az irgalom és bűnhődés kapu-

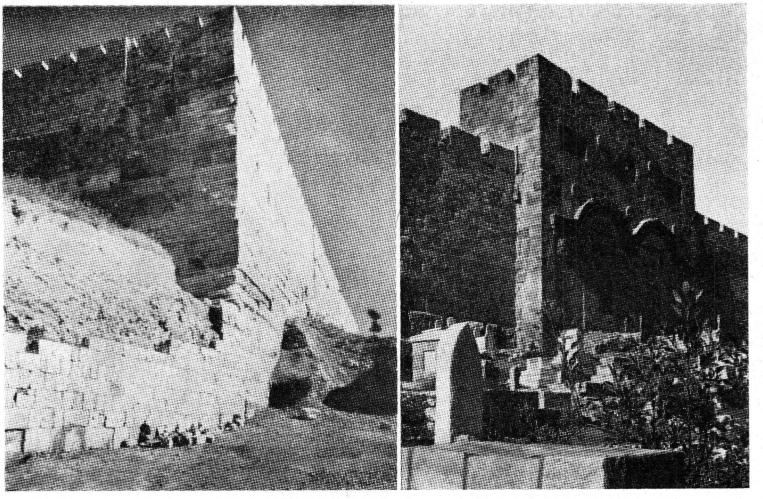

Jeruzsálem: a salamoni templom oromzata és « Ékes kapuja ».

ját », amely majd csak a Jozafát völgyében végbemenő utolsó ítéletkor nyílik ki.

...A templom oromzata alatt a Cedron-völgy ékalakban találkozik a Hinnom völgyével; ez a falakon kívül Új-Jeruzsálembe visz fel az Utolsó Vacsora terméig.

Az ősi Jeruzsálem ezen a részen, az Ofel-halmon terült el; a jebuzeusok földjének elfoglalása után « Dávid városa » nevet nyerte. A keményen tűző nap hevében, noha még csak 9-10 óra között járt az idő, izzadva kapaszkodtam fölfelé a domboldalon Siloe kertjei közelében, ahol valamikor a « király kertje » díszlett.

Ezen a részen tisztelik Izaiás próféta vértanúságának helyét, sírját pedig az Ákáz létesítette vízvezetéknél.

Szomorúan nevezetes völgyek találkozásánál, a Cedron, a Tyropeon és a Hinnom völgy központjában álltam. Ez utóbbi héber neve « Ge-Hinnom, — a mi szóhasználatunkban Gehenna —, megrázó ténynek a színhelye:

itt vetettek lángba ártatlan gyermekeket Moloch szörnyistenség haragjának enyhítésére az ammoníták. Joziás király döntette le a kegyetlen áldozatok pogány oltárát. A völgy neve azonban mindmáig ez emésztő lángokra emlékeztet, és átvitt értelemben az örök kárhozatot is jelenti, miként ez többször szerepel az evangéliumokban (Mt. 18, 9; Lk. 12, 4-5).

A vigasztalan táj gyéren telepített ólajfái alatt kerestem menedéket az égető nap ellen, elmerülve gondolataimban... Arra lettem figyelmes, hogy kövek hullanak a közelemben. Nem rettentett meg, de tovább mentem. Nem lehetett más, aki hajingált, mint az a gyerek, aki mindig a nyomomban járt - baksisért (nekem is elkelt volna).

Ebben a völgyben terül el Haceldama, azaz « vér mezeje », amelyet Júdás harminc ezüstpénzén vásároltak meg a zsidók egy fazekastól az idegenek temetkezési helyéül (Mt. 27, 3-10).

— Negyed tizenegy, Siloe vízmedencéjéhez értem. Felidéződik eszemben a Szentírás elbeszélése a vakon született ember meggyógyításáról. Kikeresem a Szentírásban: János evangéliumának 9. fejezete, 1-41 vers: « ...a földre köpött, sarat csinált a nyállal és a sarat rákente a vak szemére, majd azt parancsolta neki: Menj, mosakodjál meg a Siloe fürdőben (ennek értelme: küldött); az pedig elment, megmosakodott és amikor visszatért, már látott ».

Jézus e csodája minden kor számára szentté tette Siloe vizét, és az V. sz.-tól templom állt mellette a « Megvilágosító Üdvözítő » tiszteletére. A betegek és leprások szüntelenül felkeresték gyógyulásuk reményében. Ma mindösszesze a romok utalnak a hajdani épületekre. Mintha csak egy szűk várudvart alakítottak volna át vízmendencévé, amelybe Ezekiás király (Kr. e. 700 körül) vezettette a vizet sziklába vájt csatornával. A 16 m. hosszú, 5 m. széles és 6 m. mély jelenlegi lépcsős mendencét valójában a réginek romjai közül tárták fel.

Az oszloptöredékes vízben egész gyerekhad lubickolt... Nem ütköztem meg rajta, — de nem is így képzeltem el magamnak Siloe tavát.

Sion hegye és halma között a Tyropeon völgyét követtem. Az asszuncionista atyák ásatásai felszínre hozták azokat a lépcsőket, amelyek az Utolsó vacsora termétől a Cedron völgyébe vezettek. Feltehető, hogy Jézus ezeken ment le a Getszemáni kertbe szenvedésének és keresthalálának előestéjén.

Mialatt Sz. Péter bánatának emléktemplomához igyekeztem (Sz. Péter « in Gallicantu », vagyis a « kakasszóra » emlékeztetés), hűsítő italért bementem egy arab üzletecskébe. A gazda látva az izzadtságot rajtam, szólította a fiacskáját, hogy hozzon széket az ajtó elé...

Mintha csak otthon mondták volna: Jöjjön, tisztelendő úr, üljön le egy kicsit...

A másnapot, augusztus 5-ét, múzeumlátogatásra szántam. A város falain kívül, az északi dombon áll a Palesztinai Archeológiai Múzeum hatalmas épülete. A keresztesek hada ezen a részen táborozott, amikor 1099. július 15-én elfoglalta Jeruzsálemet.

A Rockfeller-alapította múzeumról, amelybe 95. - Fils (kb. 200. - líra) jeggyel lehetett belépni, a következő « méltatást » írtam útikönyvem lapszélére: « nagyszerű termek, gondos rendezés, jó őrök, kényelmes székek, kitünő világítás ».

Húszezer kötet alkotja a könyvtárát. Termeiben bőséges anyag mutatja a palesztinai ember történetét a kőkortól napjainkig. Látható a « galileai koponya », a kármel-hegyi ember csontváza (Palaeanthropos Palaestinensis). Képviselve vannak az összes fejlődési korok különféle tárgyakkal (vaskor, perzsa műveltség, hellén, római, bizánci). Külön teremben a Holt-tenger melléki Qumran-

ban talált dolgok szemlélhetők, kerámia edények, tekercstartók, az esszén közösség berendezési tárgyai.

A múzeum medencés udvara szívesen köszönti és nehezen búcsúztatja a látogatókat.

* * *

1963. augusztus 6-át Jerikó, a Jordán és a Holt-tenger napjaként könyvelhetem el a naplómban.

Reggel fél tízkor a 28-as autóbusszal keltem útra Jeruzsálem damaszkuszi kapujától a 37 km-nyire fekvő Jerikóba. Egy jó ideig Jeruzsálem falai mentén haladtunk, majd elhagyva bal kéz felől a Getszemáni kertet, a Cedron patak völgyében mind feljebb hágva az Olajfák hegyén, — felejthetetlen kilátás a templom oromzatára, magára a városra, az Ofel és Botrány hegyére, Júdea pusztájára, a Jordán környékére! —, öt km. után már Betániát érintettük.

Innen vigasztalan vidék következett; csupasz hegyek, kősziklák mindenfelé, kevéske és hitvány megművelt földdel. Ilyen tájon érkezett a gépkocsi 19 km. megtétele után az « Irgalmas szamaritánus » megállóhoz, amely az Úr Jézus közismert példabeszédére emlékeztet (Lk. 10, 2-37). Ez Jeruzsálem és Jerikó között a feleút, minden korok rablóvilágának jellegzetes, keresett helye... Elhagyatott, zord vidék. Talán ez a tudat tette figyelmessé gépkocsivezetőnket, aki egy üresen veszteglő autó mellett hirtelen megállt...

A 26. km-nél, 25 perces út után, tábla jelezte: « Sea Level », a Földközi-tenger szintje, ahonnan azonban még 400 méterrel lejjebb kellett mennünk. A kigyózó út hirtelen lejteni kezdett, egészen végcélunkig.

Jerikó, vagy arabul Ariha, a régi vályogviskók helyén ma - igazi oázis közepén csinos, új város, széles utcákkal, izléses középületekkel, vendégházakkal, banán és narancs-

ligetekben szétszórt magánházaival. A szentföldi ferences atyák 1924 óta plébániát vezetnek és zarándokházat látnak el.

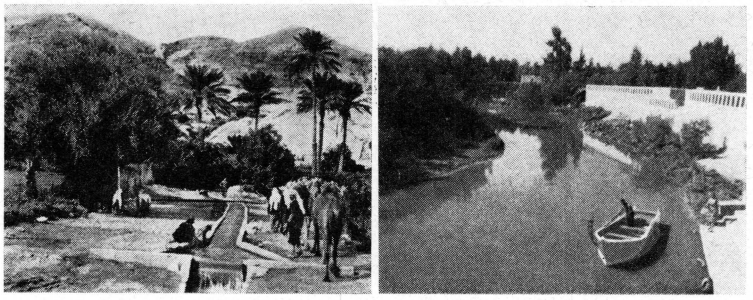

Jerikói részlet és a Jordánon Jézus megkeresztelkedésének hagyományos helye.

Ezt a várost foglalta el elsőnek Józsue, csodálatos eseményektől segítve (Józsue könyve, 4-6). Lehetetlen még csak röviden is ismertetni e város mostoha történelmi sorsát, amelyet valamikor híres balzsam-ültetvényei is gazdagítottak. Érdemes azonban megemlíteni, hogy Nagy Heródes fejlesztette vonzó művelődési központtá, amelyen a távoli tartományokból jövő utasok szívesen haladtak át Jeruzsálembe mentükben.

Krisztus születése után 325-ben püspöki székváros lett, Szent Szába irányítása mellett pedig hosszú időn át a szerzetesi élet fellegvára. Cosroe seregei 614-ben mindent tönkre tettek, míg a XII. sz-ban a keresztesek megint életre nem keltették a jelentőségét; sajnos, nem tartott soká.

Jézus Jerikón ment át, ha a Jordánon túlról jött. Minden bizonnyal itt mondotta tanítványainak: « Íme, felmegyünk Jeruzsálembe és az Emberfiát átadják a főpa-

poknak és az írástudóknak. Halálra ítélik és átadják a pogányoknak, hogy kicsúfolják, megostorozzák és keresztre feszítsék, de harmadnap feltámad » (Mt. 20, 18-19).

Jerikó vidékére tehető a vak meggyógyítása (Lk. 18, 35-43) és Zakeus meghívása is (Lk. 19, 1-10). Milyen kedvesek voltak ezek a vámosok Krisztusnak...

Az aleppói arab ferences régész, Páter Cassi Bonaventúra kísért Jerikóban, aki — micsoda meglepetés! — most itt helyettesített. Ő volt az, aki július 16-án a beyrouthi « Terra Santa » kolostor kapujánál oly előzékenyen fogadott, noha ott ő maga is vendégként tartózkodott. Szakszerű vezetésével tekintettem meg Jerikó nevezetességeit, az « Elizeus-forrás » után — a próféta tette ihatóvá a keserű vizet — az ősi Jerikó falait, amelyeket 1907 óta folyamatos német és angol ásatások (1930, 1952, 1958) tettek láthatókká. Meglepő eredménye e sok áldozatos és szakszerű munkának: Jerikó kora tízezer évre tehető, tehát egyike, ha nem elseje, az eddig ismert legrégibb városoknak.

Kis arab belépőjegy az emléke ennek az élményemnek.

Egészen közelinek tünt az egyébként is csak négy km-re levő sziklabérc, a « Negyven napi böjt » vagy « Kísértés » hegye (arabul Gebel Quruntul), ahol az Üdvözítő, megkeresztelkedése után közvetlenül, nyilvános működésének kezdetekor, negyven napon át böjtölt (Márk, 1, 12; Lk. 4, 1). A hegy oldalához fecskefészek módjára tapad az 1895-ben épült keleti kolostor.

Ebéd után a Jordánhoz vitt el P. Cassi. A szelíd szent víz nyolc km-re folyik Jerikótól. A ferencesek kápolnát építettek Jézus megkeresztelkedésének hagyományos helyén. Az 1956-i földrengéskor maga az épület elpusztult, de megmaradt az oltár és ma is alkalmas a szabadban misézésre zarándoklatok alkalmával.

Jézus megkeresztelkedésének eseményét Máté, Márk, Lukács részletesen leírja (Mt. 3, 13-17; Mk. 1, 9-11; Lk. 3, 22). A kereszténység első ideitől tisztelt pontja volt ez a Jordán partjának, ahová a hitújoncok keresztelkedni jöttek; de hajdan nemcsak ők, hanem a szertartáson résztvevők is mind a vízbe szálltak fehér lepedőbe burkolódzva, amit életük végéig megőriztek, hogy végül halotti lepelként szolgáljon nekik.

Kora délután lévén még, egyedül elmélkedtem a hely szépsége fölött, lelépkedtem a párkányos part fehér kövű lépcsőin, beléptem a kikötött bárkába, majd beleereszkedtem a szelíd folyású vízbe. A medrét bársonyosnak, kissé iszaposnak találtam.

De végét kellett vetnem e testi-lelki üdülésnek, mert P. Bonaventúra el akart vinni a Holt-tengerhez, ami innen mindössze 6 km. Jó utakon értük el « Lót tavát », ahogy az arabok hívják. A hossza 76 km., legtágasabb szélessége 16, a kerülete 230 km., felülete 920 négyzetkm. Vízszintje közel 200 méterrel lejjebb fekszik a Földközitengernél; átlagos mélysége 400 m., kivéve a félszigettel elválasztott déli részt, amely nem mélyebb 6-8 méternél.

A bágyasztó melegben a fürdés is bágyasztó volt, még csak meg sem lehetett merülni, mert a víztömeg 22-33 % -os sótartalma állandóan felvetett. A fáradtság ellen pihenő korlátok szolgálnak, hiszen könnyen megtörténhetnék alkalmi rosszúllét is. A Holt-tengerből 6-8 millió köbméter víz párolog el naponta, évente száz ezer tonna klórkáliumot termelnek ki belőle (napi 300 tonnát), évi ötven ezer tonnányi kálisót és évi 60 tonna (napi 1700 kg) brómot.

E lexikoni adatokon kívül talán sokkal jobban érdekel mindenkit a Kirbet el-Qumran, vagyis az a hét km-re található barlangsor, amelynek egyikében beduin bennszülött héber kéziratot talált Izaiás próféta könyvének teljes

szövegével, a Habakuk próféta könyvéhez írt magyarázatokkal és közösségi élet szabályzatával. Az 1947-i becses lelet azóta is erősen foglalkoztatja a tudományos világot, annál inkább, hogy a távolabbi partvidék további hasonló meglepetéssel szolgált, és az eddig átvizsgált barlangok száma több mint tíz, az iratoké pedig hatszáz.

Csak messziről láttam a pára fátylán keresztül a töredezett parti sziklafalat, de nem kerültünk el odáig, mert P. Cassi igyekezett vissza Jerikóba. Le is tett egy közeli megállónál, búcsúzásképpen azonban felhívta figyelmemet a Holt-tenger keleti partján, Nébó hegyénél, arra a csapott tetejű halomra, Macheronte, vagy mai nevén Makaur helységére, ahol Heródes fejét vétette a Keresztelőnek...

Macheronte halmán építette újra Nagy Heródes a régi várat tágabb méretekben, a Krisztus születése előtti 25-13. esztendőkben; bástyatornyos falakkal vétette körül, fegyvertárakkal, víztárolókkal látta el. Ez erődnek számító palotában vétette fejét Keresztelő Szent Jánosnak Heródes Antipász, mivel szót emelt házasságtörő viszonya ellen testvérének, Fülöpnek feleségével.

* * *

Másnap hosszabb utat tettem meg kilométerekben, de élményekben talán kisebbet.

Vagy ki tudja?

Csak két városba mentem, — előre ezt sem láttam teljesen —, amelyhez Jézusnak két nevezetes találkozása fűződik: Szamariába és Emmauszba.

Szamaria tartományának a lakói, — Galileától délre, Júdeától északra —, gyűlölték a zsidókat, mert maguk zsidó-pogány keveréknép lévén, régi ellenszenvüket a vérbeli zsidók iránt sohasem tudták legyőzni. Jahvét Istenüknek tartották ugyan, de pogány hagyományaikat is

őrizték és az ószövetségi könyvekből csak Mózes öt könyvét fogadták el; sőt, a jeruzsálemi templom helyett a Garizim hegyen épített saját templomukat tartották az igazi istenházának. Ilyen ellenszenves viszonyok között zsidó számára még a közlekedés is veszélyt jelentett Szamaria területén, el is kerülték tehát és Júdea meg Galilea összekötésére a Jordánon-túli utat választották (Vö. Mt. 19, 1; Mk. 10, 1; Lk. 9, 51-54).

Mikor Jézus a farizeusokkal folytatott vitájában istenségét kinyilatkoztatta, azok felháborodásukban a legnagyobb sértéssel illették, amit csak egy zsidónak a szemébe vághattak: « Ugye, joggal mondjuk, hogy szamaritánus vagy, és ördögöd van » (Jn. 8, 48).

Mindezek figyelembevételével igazán átérezzük Jézus csodálatos jóságát és irgalmát a szamaritána asszonyhoz, mint ahogyan megértjük óriási jelentőségét az irgalmas szamaritánusról mondott példabeszédének!

Szikar városka mellett, Jákob kútjánál hirdeti meg a házasságtörő szamaritána előtt, hogy az Ő tanítása, kegyelme, szeretete minden embernek életet jelent.

Szamaria, Naplusa: Jákob pátriárka kútja.

A görögkeletiek gondozásában levő szép zarándokhely boltíves termében kerek fövegű szerzetes szolgálja ki a

látogatókat. A kőkút kávája felett vascsigán engedi le a mélybe a rézvedret, húz a hűs vízből, majd a csigaszerkezet vaspálcikáján függő csészével nyújt belőle a tikkadt utasnak...

Előtérben jó festmény jeleníti meg a bibliai eseményt (Jn 4, 5-42). A szamariai asszony bal karjával korsóját tartja, jobbjával a korsó zsinegét. Arca sötétes, majdnem elborult, Jézusé maga az isteni tudás, ítélet, irgalom; kitárt keze intelem és bocsánat...

Itt is, ott is gyertya ég... Szent hely ez... A kút is az, mióta Krisztus az élő vizet igérte és adta annak a félpogány asszonynak, majd az egész emberiségnek.

Fehér porköpenyben, fekete pántos fehér fejkendővel róttam az utat tűző napfénynek kitetten Hebal 938 méteres és Garizim 870 méter magas hegyhátai között, Naplusától keletre úgy két km-nyire...

Ószövetségi események színhelye... Sichem az amoreusok (Noé megátkozott fia, Kám unokájáról, Ámorról hívták így őket) székvárosa volt. Itt, e két hegy lábánál, micsoda ünnepélyesség Izrael tizenkét törzsének eskütételekor! (Deut. 11, 29; 27, 11-14). Mózes hadvezére és utódja, Józsue, a kapott parancs szerint, a két hegynél felállított hat-hat törzset. Miután Hebal csúcsán 12 faragott kőből készült oltáron bemutatták az áldozatot, lent a völgyben a leviták olvasni kezdték az esküszöveget (Józsue, 8, 30-35). A tizenkét törzs között ott a Frigyszekrény! Ott, ott, Jákob kútja közelében... Jelen az egész nép, a bírák, vezérek, vének, leviták és papok. Megszólalnak a harsonák; azok, amelyek hangjára Jerikó falai leomlottak... És felhangzanak Hebal hegye felé az eskü szavai: áldás azokra, akik a törvényt megtartják! Majd Garizim hegye felé: átok azokra, akik megvetik! Dörgésszerűen visszhangzik minden mondatra a felelet: Amen!

Istenem, hol járok?... Ilyen történelmi események

színtere ez a most annyira kopár vidék?! Hát így folyt az ember élete mindig? Látszatra szürke hétköznapokként, a valóságban örökéletre szólóan?...

Mielőtt bementem volna Naplúsa városába, megtekintettem Sebastijeh romjait, meg az előzőleg Elizeus sírjaként tisztelt helyen Keresztelő Szent János 1165-ben épült bazilikájának romjait...

Két nevezetességet nem láttam: Egyiptomi Józsefnek Jákob kútjától csak néhány percnyire eső sírját, — gondolni sem mertem volna, hogy az a dísztelen kis fehérfalú épületecske az ő sírja lenne —, meg a Naplúsában féltve őrzött Pentateuchus-tekercset, a XI. századbeli kódexet. Egyiket is sajnálom meg a másikat is, de nehéz volt egyedül. Meg míg errre-arra bolyongtam, betérve egy úi iskolaépület kertes udvarába is, a közeli arab menekült tábor lakóinak feltünhettem, — lerítt rólam, hogy nem vagyok arab —, visszafodultam tehát a városba. Vettem valami déligyümölcsöt, és megtértem Jeruzsálembe. Csak 67 km.

Régen elmúlt az ebédidő, jobbnak láttam « kint maradni ». Szétnéztem az autóbuszok között, és láttam hogy Emmauszba megy egy, nem is sok idő múlva. Fölszálltam rá.

Alighogy elindultunk, a Scopus-hegy (819 m.) emelkedőire értünk. Neves vezérek kémlelték valamikor innen e bevételre szánt várost, Jeruzsálemet: Szennakerib. Nabukodonozor, Nagy Sándor, Titus, Bouillon Gottfríd...

Erre fekszik Jeremiás próféta szülővárosa is, az egykori Anatot helyén keletkezett mai Anata.

Emmausz Jeruzsálemtől mindössze 18 km-re esik északnyugatnak; egyhamar odaértünk. Kis muzulmán falu szép óratoronnyal. A ferencesek 1901-ben jó harminc méteres templomot építettek a régi romjain XII. századi modorban. A főbejárat fölötti majolika az emmauszi ta-

nítványok találkozását örökíti meg Jézussal (Lk. 24, 13-35). Belseje csupasz faragott kövekből készült, színes üvegablakai emmauszi vonatkozásúak. A főoltár mély domborműve a « kenyértörést » ábrázolja. Az egész templom elmélkedésbe ringat a csendjével, köröskörül olvasható jeles szentírási idézeteivel. A bal oldalhajó 18 méteres teremszerű helyisége Kleofás házának felel meg, ahol e kedves tanítvány vendégül látta Jézust feltámadása után.

Emmausz is, mint annyi más szentföldi hely, tele a letünt korok roskadt köveivel...

De a táj friss és szép. A susogó fenyők és ciprusok közül termékeny vidéket látni, meg kéklő hegyvonulatokat. A kora délutáni órákban csillogni láttam a Földközi-tengert is, Jaffa környékén.

A kedves rendi testvérek megosztották velem kenyerüket...

1963. augusztus. 8. Július 26-ától tartózkodtam Ó-Jeruzsálemben. Két hetet!

Elérkezett a búcsúzás napja Jordániától. Hálás szavakkal elköszöntem az ó-jeruzsálemi ferences kolostor elöljáróságától, P. Ignazio Mancinivel az élükön; a jóságos testvérektől, főleg Selinger Szaléz testvértől, és könnyű holmimmal elballagtam Jordánia és Izrael határára, a városban levő híres Mandelbaum-kapuhoz, ahol 1963 óta át lehet járni egyik országból a másikba.

Mint minden hasonló határátlépést, ezt is bizonyos kíváncsiság, elfogódottság, fontolgatás előzte meg.

Egyszerű volt. Az izraeli tisztviselő kezébe vette az üres útlevelemet, és rám nézett. Azt kérdi: « Honnan? » - Mondom: « A működési helyemről ». Azt mondja: « Gondoltam... », és nevetve visszaadta, vízummal ellátva.

Külön útlevél volt. Mert ha már a jordániai vízummal ellátott útlevelet adom oda neki, az izraeli vízumot nem üti bele...

Más országban termettem hirtelen, anélkül hogy más városba mentem volna. Ez is Jeruzsálem volt: Új-Jeruzsálem. A nap délutánját, estjét és éjszakáját a jezsuiták világhírű biblikus intézetében töltöttem, előkelő, példás, kellemes környezetben. A lengyel rektor atya szívélyesen fogadott. Otthonom lett erre a rövid időre négy csipkézett tornyú hatalmas épületük.

A másnapot gyönyörű hellyel kezdtem: Szűz Mária elszenderülésének templomával. Ott miséztem hét órakor, és kilencig maradtam. Nem lehetett csak olyan könnyen elszakadni onnan...

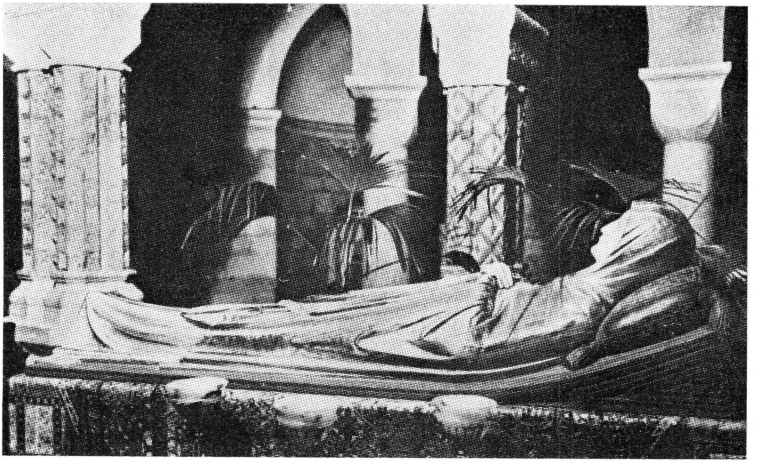

Jeruzsálem: a Szent Szűz szobra, boldog elszenderülésének templomában.

Már a IV. századtól Sion-hegyének nevezték, helyrajzi tévedésből, Jeruzsálemnek ezt a nyugati dombját.

Egyik legmagasabb pontjára helyezi egy nagyon is

valószínű hagyomány Jézus tanítványának a házát, aki a Mester rendelkezésére bocsátotta termét a húsvéti lakoma elköltésére. Ebben a házban született az Egyház a Szentlélek eljövetelekor, és itt talált otthont a Boldogságos Szűz is földi élete végéig, amikor csak elszenderült a halál karjában, de teste soha nem indult enyészetnek.

Ezen a helyen épült meg 1900-1906 között német adakozásból a mai Dormitio-templom Szűz Mária tiszteletére. A beuroni bencések folytatják benne a lelkipásztori munkát; 1951 óta közvetlenül a római Szentszék joghatósága alá tartozik. A románikus izlésű templomot szilárd tömegű torony és szögletes kupola teszi jellegzetessé. A túlonnani Olajfák hegyéről mindig sóvárogva tekintgettem felé Ó-Jeruzsálemből...

Kerek központi altemplomának főoltára előtt a menynyei vigasságba vitt Szent Szűz finom szobra.

Itt, Jeruzsálem nyugati halmán fizette le a halál bérét, — megtette isteni Fia is —, és elszenderült testét átvitték az Olajfák hegyének lábához, hogy eltemessék. A keletiek ott tartják tiszteletben sírját, amelyben istenanyai szűzi teste pillanatnyilag pihent. Soha el nem porladt: részesült szeplőtelen lelke égi megdicsőülésében, ahogyan ezt XII. Piusz pápa 1950. november elsején a római Sz. Péter bazilikánál hitigazságként ünnepélyesen kihirdette.

— Szűz Mária elszenderülésének templomától talán száz lépést sem kellett tennem az Utolsó vacsora terméig Sion-hegye tetején. Csarnokos udvarból lépcsőzet vezet fel hozzá. Két teremről van szó a legrégibb hagyományok szerint, de a bibliai elbeszélésnek megfelelően is (Mk. 14, 12-16; Lk. 22, 12). Az Utolsó vacsora helye emeleti tágas terem volt tehát.

Jézus felment tanítványaival e vendégterembe. Az étkezés előtt példaadó alázattal megmosta tanítványai lábát. Asztalhoz ülve, isteni szeretettel és hatalommal szent

testeként és véreként adta nekik a megtört kenyeret és a kehely borát. (Mt. 26, 26-28; Jn. 13, 4-5).

E történelmi események és adatok alapján maradt mindig e felső terem az Eucharisztia és egyházi rend alapításának tisztelt emlékhelye, amit a XIV. sz-ban 16 × 10 méteres gótikus teremmé alakítottak.

Ez emeleti teremben gyűltek össze a tanítványok a Boldogságos Szűzzel együtt Krisztus mennybemenetele után, százhúszan összesen, hogy az áruló Júdás helyébe új apostolt válasszanak (Ap. Cs. 1, 12-26).

Az első « egyetemes zsinat » után e teremben jött el a Szentlélek (Ap. Cs. 2, 1-4), és ősi hagyomány szerint e szent helyen szenderült el Szűz Mária is.

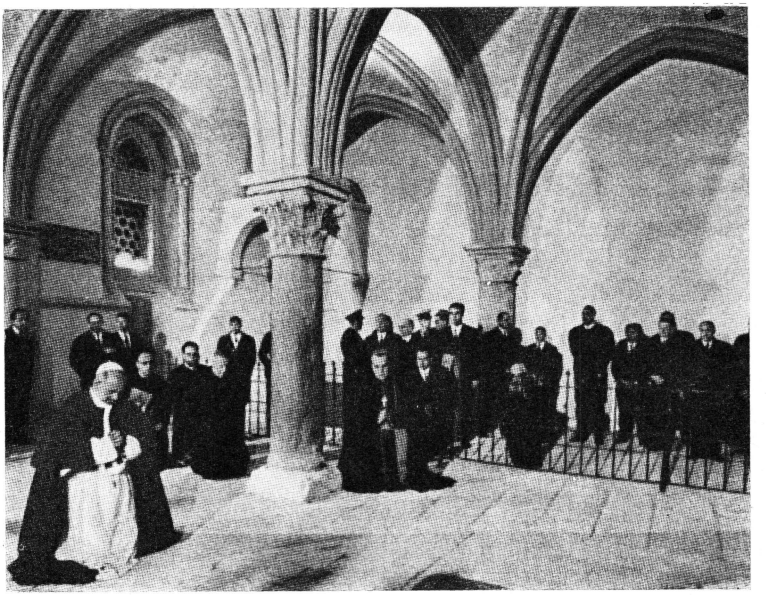

Jeruzsálem: VI. Pál pápa az Utolsó vacsora termében 1964-i szentföldi zarándoklatán.

A szintén csúcsíves földszinti terem a föltámadt Üdvözítő megjelenésének emlékét őrzi. Ide gyűltek össze a megfélemedett tanítványok Jézus elfogatása és keresztrefeszítése után; itt jelent meg közöttük, köszöntötte őket és megadta nekik a Szentlelket, a felhatalmazást a bűnök bocsánatára (Jn. 20, 19-23). Nyolc nappal később ismét megjelent nekik; ezúttal Tamás apostol is velük van és személyesen meggyőződik Krisztus feltámadásáról, Urának, Istenének vallva (Jn. 20, 26-29).

Az Utolsó vacsora házának ez alsó termében mutatják az izraeliták Dávid király sírját, noha ők is tudják, hogy a szent király sírja az Ofel déli halmán lehet. Az említett, sírt, amely tulajdonképpen hosszúkás szarkófág, hímzett selyem takaró fedi, tele ezüst ereklyetartó félékkel. Talán rabbi lehetett, aki átvette a kezébe adott tárgyakat és a koporsóhoz érintette.

Az Utolsó vacsora épületéből kijövet a közvetlen közelben épült ferences templomhoz mentem. A homlokzat csúcsíves főkapujához két kecses lépcsőzet visz. A kolostor belseje csupa derű, báj és egyszerűség. Akárcsak valami régi római háznál, átriumból nyílnak a folyosók és szobák. Az olasz ferences testvér, Fra Isidóró kedveskedett vezetésével és magyarázatával.

Ettől a « Coenaculum »-templomtól rövid távolságra törött oszlop jelzi a helyet, ahol régi-régi legenda szerint el akarták ragadni a Szent Szűz testét, miközben a menet Jeruzsálem falai mentén az Olajfák hegyén készített sír felé tartott...

Ez a már IV. sz-tól élő legenda mondja, hogy az ellenséges érzelmű zsidók közül valaki kezét merte nyújtani Jézus Anyjának holtteste felé, de láthatatlan erő megbénította, megcsonkította. Csak Szent Péter közbenjárására nyerte visza testi épségét; kereszténnyé is lett.

Meglepő legenda, amelyről a XVII. sz. figyelmes fe-

rences zarándoka, Páter Kiss István is megemlékezik útleírásában (Pásztor Lajos, Róma 1958: P. Kiss István, Jeruzsálemi utazás, 167. o.), « hiteles szent atyákra » hivatkozva.

Egyetlen ilyen festményt a Bracciano-tó melletti község, Trevignano Romano templomában láttam, Rómától északra. Raffaello festői iskolájának remekműve szemlélteti a leírt eseményt.

— A Dávid-kapuval szemközt az örmény pátriárkák temploma és temetője. Körülötte az épületek Kaifás főpap házának helyén emelkednek. Őhozzá hurcolták Jézust a Getszemáni kertből elfogatása után, hogy színlelt tárgyalással elítéljék a papok és a nép vénei... (Mt. 26, 57-68).

Míg a palota nagytermében folyt a tanácskozás és vádkihallgatás, lent, az udvarban, még fájdalmasabb dolog szomorította el Jézus Szívét: Péter apostol háromszor is letagadta, hogy tanítványa; sőt erősítgette, hogy nem is ismeri... (Jn. 18, 15-18; 25-27).

— Mialatt az utcán lépkedtem, kandi szemek tekintgettek le a tornyokból...

* * *

Ugyanennek a napnak delén Új-Jeruzsálemben felültem a 10-es autóbuszra a Jaffa főútvonal központi állomásán, hogy Ain Karembe, Zakariás főpap és Erzsébet asszony városába látogassak. A nyolc km-es utacska félóráig tartott.

Ain Karem ősi, már a bronzkortól lakott hely. Hogy Keresztelő Szent János hazája, azt számos hagyomány, régészeti és irodalmi bizonyíték támogatja. Ide jött a Boldogságos Szűz Názáretből, — maga is fiatal édesanya —, hogy meglátogassa, segítse idősebb korában anyává lett rokonát, Erzsébetet, akinek ajkáról itt hangzottak el az Istenanyát dicsérő szavak: « Áldott vagy Te az asszonyok

között és áldott a Te méhednek gyümölcse! » — Mária megszólalt: « Lelkem magasztalja az Urat, és szívem ujjong megváltó Istenemen... » (Lk. 1, 42-47).

E házban született Jézus előfutára; Zakariás főpap itt mondott hálaszavakat: « Áldott az Úr, Izrael Istene, mert meglátogatta és megváltotta népét... » (Lk. 1, 68).

A Keresztelő Sz. János tiszteletére épült első templomot a XII. sz.-ban újra emelték, de a szaracénok pusztításai következtében a XVII. sz.-ban megint tatarozásra szorult. Belsejéből lépcsőzet vezet a barlangba, Zakariás házának egykori részéhez.

A délután folyamán elbarangoltam a Keresztelő elvonultságának és remeteségének helyei felé; órákon keresztül élveztem a magányt és csendet, amelyben a hivatására készülő szentéletű ifjú éveket töltött, mígnem a derűs egyszerűségből ki nem lépett az élet harcába...

A ferencesek kis zárdája kaput nyitott, és P. Umberto M. Lissa, velencei rendi testvérem a Szeráfi Atyában, jókedvű örömmel mutatta meg a « Sz. János pusztája » kertes kolostort, majd magamra hagyott a « pusztába kiáltónak » hazájában.

Másnap, augusztus 10-én, befejeztem a szerkesztő barátomnak ígért jeruzsálemi levelet, és feladtam neki.

Jeruzsálem, Róma, Assisi

Jeruzsálem, 1963. augusztus 10.

A címben szereplő három városnév nem egy zarándokút folytatólagos állomásait jelenti, hanem a jelen esetben azt a szoros szellemi és történelmi kapcsolatot, amely Krisztus kereszthalálának, dicsőséges feltámadásának, az Egyház alapításának színhelyét; az Üdvözítő földi Helytartójának, az Egyház látható fejének székvárosát és az Úr Jézus alázatos követőjének és képmásának, Szent Ferenc-

nek szűkebb hazáját összefűzi. Az első kettő, mióta a keresztény egyház és első zsinat feje, Péter, római püspöksége és egyházkormányzása koronájaként a császári birodalom ugyanezen fővárosában vértanúhalált szenvedett, kezdettől elválaszthatatlanul egybekapcsolódott; a harmadik pedig már hosszú évszázadok óta arra a sok bölcsességre, munkára és áldozatra utal, amellyel Szent Ferenc fiai a Megváltó életének, szenvedésének, halálának, megdicsőülésének, isteni gondoskodásának áldott helyeit, földi emlékeit őrzik és gondozzák.

Minden másnál nagyobb lelki élmény egy szentföldi zarándokút. De föltétlenül zarándok-lelkülettel kell megtenni, nyugodtan, csendben, imádkozva, elmélkedve. Csoportos zarándoklattal ez éppen úgy elérhető, mint magánosan. A szent helyek sajátságos áitatosságai és szertartásai hatásosan elmélyítik az odavonatkozó vallásos érzelmeket és gyümölcsözővé teszik a látogatást. Az általános hitbeli meggyőződésen kívül számos alkalmi kegyelem forrása lesz a zarándoklat egy-egy része. A Getszemáni kert bazilikájában a csütörtök délutáni imádási óra a vérrel verejtékező Megváltó tiszteletére; a péntek délután három órai keresztút az egykori prétori palota helyéről a meredek lépcsős utcákon végig a Kálvária hegyét magába záró Szentsír bazilikáig: a naponkénti belső körmenet ebben a bazilikában oltártól-oltárig, kápolnától-kápolnáig, ahol az Úr Jézus felfeszítésének közvetlen előzményeire, végül kereszthalálára és feltámadására, majd ezt követően többszöri megjelenésére emlékezünk. Betlehemben a születési barlanghoz történő mindennapi gyertyás levonulás; Ain-Karemben, Keresztelő Szent János születésének kegyhelyén Jeruzsálemtől 8 kilométernyire, a hegyek között délre, hasonló szertartás, és így tovább, az összes szent helyek szokásos áitatosságai, mind-mind alkalmat adnak mélyebben átélni a bibliai eseményeket.

A Szentföld zarándokhelyeinek őrzésére, jogi és anyagi természetű védelmére, karbantartására s liturgiai ellátására egy-egy szerzetesi közösség szolgál. Így a jeruzsálemi Szent Anna templomnál a Fehér Atyák szerzetesi családja; Szűz Mária elszenderülésének helyén a bencéseké; az új szentélynél, Péter tagadásának vélt helyén az asszuncionistáké; Kármel szent hegyén a kármelitáké. De a számunkra oly drága helyek javarésze a ferences atyák gondozása alatt áll, akik a századok folyamán kialakult jogszokások, szerzett előnyök, utólérhetetlen gyakorlatiasság, felmérhetetlen áldozatok és a legutóbbi időkig elszenvedett vértanúság természetfeletti ereje által nemcsak maguknak nyertek elévülhetetlen érdemeket, hanem biztosították a mindenkori keresztény hívek számára is a szentföldi zarándoklatok lelki gyümölcseit.

Nem volt előttem ismeretlen fogalom a Custodia Terrae Sanctae, *a* Szentföldi őrség, *eddig sem, mint ahogyan hallott róla minden katolikus hívő — azonban csak most tapasztalom, mit jelent ez a három szó gyakorlatban.*

Idegenben járni mindig körülményes és az útbaigazítás még szomszédos országokban vagy hasonló nyelvterületen is roppant hasznos; de pótolhatatlanul szükség van rá a messzi idegenben, ahová az ember csak ritkán, ha nem egyszer jut el életében és ahol a nyelv, a szokások, a pillanatnyi körülmények szinte felülmúlhatatlan nehézségeket okozhatnak. Nos, amint feltűnik valahol a jeruzsálemi ötös kereszt, a közismert szentföldi jelvény, már magában biztos támpontot jelent, amelyből számos irányban lehet elindulni földrajzi és erkölcsi értelemben.

A Ferences atyák Szentföldi őrsége *hatalmas, mintaszerű rendi és jogi szervezet, a legteljesebb egyházi elismeréssel és szentszéki támogatással. Hetvenöt házban 463 rendtag, felerészben misés pap áll helyt a keresztény katolikus világ legféltettebb pontjain. Soraikban huszonöt*

nemzet fiai találhatók meg. Legtöbben az olaszok vannak, s körülöttük a gyerekek, közvetlen munkatársak és ismerősök otthonosan beszélik az olasz nyelvet, nem kis örömére azoknak, akik Itáliából jönnek a Szentföldre. Rajtuk kívül igen sok az amerikai, spanyol és francia, de szép számmal dolgoznak a Custodiában németek, egyiptomiak, szírek, libanoniak, örmények, szlovákok, csehek, palesztínaiak, jugoszlávok, lengyelek és más nemzetbeliek is. Nekem kimondhatatlan örömömre szolgált, hogy a jeruzsálemi Szent Üdvözítő kolostorban a Szentsír bazilika közvetlen közelében; Betlehemben, a születési barlangnál; Új-Jeruzsálem alatt Ain Karemben Keresztelő Szent János születési helyén; de már az egyiptomi Alexandriában is, a Szent Katalin-kolostorban magyar szóval fogadtak, magyarul magyarázták a nevezetességeket és — bocsánat az evilági megjegyzésért — magyaros ételekkel is megvendégeltek.

A szentföldi ferences őrség gondozásában öt bazilika, 65 templom, 45 kápolna, 73 szentély vagy kegyhely áll. A latin szertartású katolikusok lelki ellátására 40 plébánia és 19 lelkészség szolgál. Föltétlenül meg kell említenem az ó-jeruzsálemi ferencrendi biblikus intézetet, amelyben évente sok pap, más rendekből is, kap szakszerű, tudományos kiképzést. P. Elpidius Pax dr. berlini származású tudós professzor irányítása mellett. A főiskola az Ostorozás-kegytemplom oldalán épült és gazdag könyvtárral, egyedülálló érmegyűjteményű múzeummal rendelkezik. Az Ain-Karemben levő újoncház, a betlehemi papnevelő — eddig e kettőt volt szerencsém látni — már a hely szentségéből is önként fakadó, az ihletett neveléssel pedig erősen felfokozott evangéliumi szellemben készíti elő növendékeit az apostolkodásra.

Amikor Lino Zanini c. érsek, apostoli nuncius, jeruzsálemi és ciprusi apostoli delegátus, akinek szívjósága és

alázatossága nagyszerűen párosul a nemzetközi élet terén szerzett gyakorlati jártasságával, 1962 július 25-én a Szentsír bazilikában ünnepélyesen átvette hivatalát, a legnagyobb elismerés hangján méltatta a Szentföld őreinek, a ferences atyáknak, sok évszázados érdemeit és további áldozatos munkájukra az Úristen legbőségesebb áldását kérte. A pápa hivatalos és törvényes képviselőjének — amint P. Lino V. Cappiello szentföldi custos atya tisztelettel hangoztatta üdvözlő beszédében — személye és jelenléte alázatos engedelmességre és teljes alárendelésre kötelez a Szentszék iránt, amelytől készséggel várja a mindenkori rendelkezéseket.

A legfelelősebb szentföldi ferences atya egyúttal utalt az egyetemes ferencrend több mint hét évszázados szakadatlan működésére, amellyel a pápák akaratából odaadóan őrizték és védték az emberi nem Megváltójának szent helyeit és ígérte, hogy a régi lankadatlan buzgalommal fogják folytatni ezután is a munkát, tele bizalommal az isteni Gondviselés és az Apostoli Szentszék iránt.

Természetesen maga a Szentszék mindig a legmeszszebbmenően méltányolta a ferencrend érdemeit és hogy csak a legújabb időkből vegyek példát, a jeruzsálemi pátriárkai székre 1950-ben az akkor már 13 éve custost. P. Alberto Gorit nevezte ki: Sua Beatitudo Mons. Gori, aki Ó-Jeruzsálem csúcsíves latin pátriárkai palotájában lakik felemelő egyszerűségben, több államra kiterjedő egyházmegyéjét szabadon látogathatja, egyházkormányzati intézkedései gátlástalanul foganatosíthatók. Talán itt említhető meg leginkább az az örvendetes adat, amelyet « A jeruzsálemi latin pátriárkai egyházmegye » című 1963-ban megjelent, 85 oldalas francia tanulmányából veszek, hogy az arab lakosságú Jordániában 60 parlamenti képviselő közül 10 keresztény, öt pedig kimondottan latin szertartású katolikus. (v.ö. i. m. 61. o.) Az is tény, hogy a felsőbb szel-

lemű és szilárdabb módszerre épült katolikus iskolákba szívesen járatják gyermekeiket a muzulmánok, habár a katolikus oktatás és nevelés ilyetén előnyben részesítése nincs mindig következmények nélkül. De Róma szelleme hat és hatása alól nehéz kivonnia magát annak, aki a legbiztosabbat és legállandóbbat keresi...

Az Isten kegyelme csodálatosképpen érezhető itt lépten-nyomon. Nem bebeszélés eredménye ez; semmiesetre sem.

Részben betudható az elmélkedésnek, a visszavonultságnak, a csendnek. Mindez alkalmas, szinte nélkülözhetetlen kerete a hit átélésének. Mély érzések a világ zajában nem teremnek. Nagy « helyzeti » előnye van annak, aki egyedül, magányosan, hosszabb időt, heteket, napokat, órákat tölthet el a szent helyeken, hogy ideje legyen a lelki pihenésre, az érzelmek kifejlődésére, a bibliai események nyugodt elképzelésére. Általában nem egyéni hiba, hogy a talán soha vissza nem térő alkalmak hatástalanul múlnak el, a megfelelő belső élmények nélkül. Legtöbbször az idő rövidsége, de nem egyszer a felületesség és a mások hangoskodása, figyelmetlensége az oka a lelki gyűmölcsök elmaradásának. Másrészt az is igaz, hogy kár lenne zavartatnunk magunkat a kellemetlen külső körülményektől, amikor fokozott belső figyelemmel magunkba zárhatjuk mindazt, ami épületes és szent. Zarándokutunkon tulajdonképpen nem is a mát, a mait keressük, hanem az akkorit, amikor Ő élt és amikor azok éltek, akik Róla szóltak, vagy Érte haltak...

Azért nem rontotta le várakozásomat a Szentsír bazilika belépőjénél a « díványon » újságot olvasó arab polgári őr. Nem másította meg az áhítatomat a Via Dolorosa szennyes kövezete. Nem hamisította meg bibliai elképzeléseimet a Siloe tavában, vagy inkább hepe-hupás medencéjében ma lubickoló pőre gyerekek hada. Nem marad

bosszantó emlék a « baksis » nélkül hagyott fiú rejtett kődobálással kifejezett méltatlankodása a Gehenna völgyében.

És végül azért, mert a szentföldi zarándoklat a hitet megerősíteni hivatott tetteiben és eredményeiben, nem pedig megadni, — a legkisebb mértékben sem okozhatott csalódást, ha régészek különböző felfogását tapasztaltam és ismertem meg az ó-és újszövetségi szent események másodlagos körülményeiről.

Viszont, gazdagon árad a szent helyeken a meggyőződés forrása; és a Krisztus Urunk életéhez, halálához, földi megdicsőüléséhez fűződő emlékek messze felülmulják, felül is kell múlniuk, az érzéktelen vagy tiszteletlen világ gyengeségeit. Ó, milyen áhítattal lehet megcsókolni az Úr Jézus bebalzsamozásának vörös márvánnyal takart helyét a Szentsír bazilika mozgalmas bejáratánál is! A keresztfának gödrét jelző kerek ezüst lap a görögkeletiek oltára alatt illatozik a kenetektől, könnyektől, kegyelmektől... A legszentebb és legdicsőségesebb sír belső terében a halhatatlanság örök Királyának imádását jelenti a térdrehullás. A szentségi kápolnában az oltárkép minden lélek és minden édesanya, minden gyermek boldog találkozását fejezi ki a feltámadt Üdvözítő országában. Mennyi szenvedés és életkereszt lehelete árad a szent kereszt feltalálásának tiszteletreméltó hűvös barlangjából! A Lithostrotos óriási kövein látható kétezeréves játékvonalak a történelmi időkben, a mindennapi élet keretei között végbement istenemberi áldozatra utalnak! Munkácsy Mihálynak Ecce Homoja ugyanitt felidézi a pilátusi igazságkeresés áldozatra nem vállalkozó bűnös gyengeségét és megalkuvását.. Az Olajfák hegyén, a Getszemáni kertben, a templom közepén vagy falain kívül, a kort szinte nem ismerő olajfák között, a halványsárga, rózsaszín erezésű sziklapadok még őrzik az Üdvözítő térdének nyomását. És ott, a közelben,

ahová az átmenetileg elszenderült Szűzanya romlásra nem ítélt testét lehelyezték, a keleti énekek és imák között alázattal hajlik a fej a kicsiny sírkápolna nedves kőfalára...

A Szentcsalád menekülésének egyiptomi háttere, a homoksivatagból kiemelkedő piramisok és pálmák... A Holttenger vigasztalan vidéke... A negyvennapos böjt sziklás hegye alatt a pálmáktól és fügefáktól hűs jerikói kertek... A közeli Jordán csendesen folydogáló szőke vize... Betfágé és Bethánia lankás vidéke... A mennybemenetel arab kupolás kápolnája, a Miatyánk temploma az Olajfák hegyének gerincén, ahonnan széles kilátás nyílik Júdea puszta hegyvonulataira... Lázár sírjának mélybeszálló hosszú lépcsői... A betlehemi pásztorok mezeje... Jákob kútja Szamaria tartományában... Ain Karem ciprusligetekkel dúslakodó völgye Szűz Mária látogatásának és Keresztelő Szent János születésének kegytemplomával... János pusztája... Mind, mind új életre kelti az ó-és újszövetségi bibliai eseményeket.

Áldott élet volt, amely értünk itt folyt le, de áldott az is, amely Érte itt folyik... Jeruzsálem életet adott Rómának és Róma Assisinek... Most pedig Szent Ferenc fiai révén a krisztusi életadó kegyelem bőségesen áradoz a lelkekre a Szentföld minden pontján, ahová csak eljut a zarándok. Míg önmagukban kialakítják az Üdvözítő képmását, szülőföldjén mennyei országának elterjedésén dolgoznak a Szentföld őrei.

Szent Péter, az égi kulcshatalmak birtokosa és Páduai Szent Antal, a « Custodia Terrae Sanctae » mennyei pártfogója oltalmazza őket és áldja meg minden buzgó munkájukat.

* * *

Augusztus 11-én még egyszer elmentem Ain Karembe; a « Látogatás » — templomban óhajtottam misézni. P.

Umbertino Berti, ferences nyelvész doktor fogadott szeretettel, és ő mutatta meg a kívül-belül gyönyörű templomot. Kovácsolt vasrácsozat a csarnokos főbejárat előtt. A homlokzat mozaikja: az öszvérháton érkező Szent Szűz látogatása Erzsébetnél, a vatikáni mozaikműhely alkotása.

A templomkerítésen belül igen sok nyelven a « Magnificat » szövege csempézett táblákon!

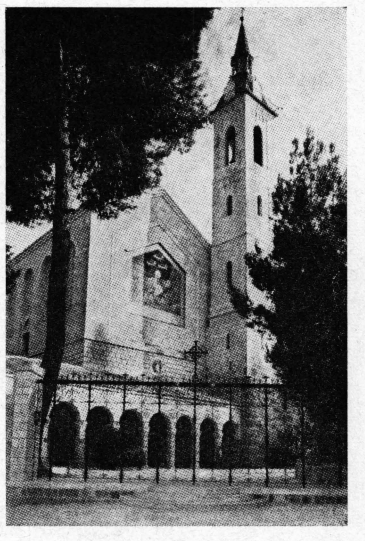

Ain Karem: Szűz Mária látogatásának temploma. Ezen a bibliai helyen hangzottak el Erzsébetnek Máriát dicsérő szavai: « Áldottabb vagy te minden asszonynál, és áldott a te méhednek gyümölcse! », — a Boldogságos szűz hálaimája: « Magasztalja lelkem az Urat, és ujjongjon szívem üdvözítő Istenemben », — valamint Zakariás főpap himnusza: « Áldott legyen az Úr, Izrael Istene, mert meglátogatta és megváltotta népét » (Lk. 1, 42-68).

Ennek az 1939-ben újraemelt egyhajós templomnak a helyén a XV. sz.-ig kettős szentély állott Zakariás házának alapfalain. A későbbi időkben romossá vált kegyhelyet muzulmánok használták lakásnak. Ma gyöngye az egész Szentföldnek. Tiszta, rendezett, előkelő minden, — jegyeztem fel az egyik levelezőlap hátára. Az altemplom jóvizű ciszternájából inni zarándokszokás.

A felső templom csupa derű, csupa fény. A nyitott gerendatetőzet toszkánai színekben pompázik, a mozaikpadlózat a lég, föld és tenger növény - meg állatvilágát ábrázolja. A szentély félkörívű falán óriási falfestmény Szűz Máriát ünnepli, akinek a Szentföldi Őrség és latin pátriárkátus az újjáépített kegytemplomot felajánlja.

A bal oldali színes falfestményeken éneklő-zenélő angyalok, a jobb oldaliakon (öt képben) Mária kiváltságai és közbenjáró ereje: Isten Anyja, Szeplőtelen Fogantatás, Kegyelem Anyja, Keresztények segítsége, Bűnösök oltalma! — A képek között a « Magnificat » versei. A bronzgyertyatartók pálmával stilizáltak; az oltárok és ablakok karrárai márványból.

Gyönyörű vasárnap-reggel, emlékezetes Zsuzsannanap volt. Hála érte Nagy Atanáz ferences testvérnek is.

— Ain Karem községe teljes bájában bontakozott ki. Az új héber telepek között itt is, ott is valamilyen egyházi intézmény, szerzetesház. A helyi temetőben nyugszik A. Ratisbonne, a Sionról nevezett Miasszonyunk női szerzetesrend alapítója. Az azelőtt nagyjából háromezer muzulmántól és háromszáz kereszténytől lakott község ma teljesen héber lakosságú; csak a szerzetes közösségek maradtak a helyükön.

Jeruzsálemtől Hajfáig és Kármel hegyéig.

Augusztus 12-én búcsút vettem egész Jeruzsálemtől, az ótól és újtól; abban két hetet töltöttem, — és környékén —, ebben négy napot, — és környékén.

Igaz hálát mondtam a biblikus intézet igazgatójának, és délután négykor autóbuszra ültem Tel Aviv felé.

A 71 km. megtételére elegendő volt másfél óra. Szép tájakon, fiatal erdőtelepítések, jól megművelt termőföldek között szaladt a teli autóbusz. Az úton papi imámat végeztem. Társam nem akadt, egyedül készültem meglá-

togatni Szent Péter apostol látomásának kegyhelyét Jaffában-Joppében. Ott kapta a buzdítást, hogy Kornél pogány századost, — és utána a többi nem zsidót —, tépelődés nélkül vegye fel az Egyházba (Ap. Cs. 10).

Jeruzsálemben nagyon a lelkemre kötötték, hogy Tel Avivban, az autóbuszvégállomáson, jól adjam értésére bármelyik taxisnak, hogy Jaffába akarok menni és nem Haifába, mert a két város nevét könnyű összezavarni, lévén olaszul az egyik Kajfa, a másik Giaffa...

A hiba mégis megtörtént, mert amikor leszálltam a jeruzsálemi társasgépkocsiról, és tájékozódni igyekeztem, egy nagytaxis megfogott, — és nehéz lenne eltalálni, ki volt a bűnös —, nem a Tel Avivval egybeépült Jaffába vitt, ahol a ferencesek vártak rám, hanem északnak, Kaifába...

Először csak az tünt föl, hogy a közeli Jaffába az út sokáig tartott, másodszor pedig az, hogy balkéz felől feltünt a tenger, amelynek partján párhuzamosan haladt az út. Ekkor már biztos voltam benne, hogy északnak megyünk, — rajtam kívül még vagy négyen voltak a nagytaxiban —, tehát Haifába és nem Giaffába-Joppéba...

Beletörődtem.

Háromnegyed hatkor indultunk Jaffából, kevéssel hét után már Haifa fogadott be közel száz (pontosan 97) km. után. Sikerült eljutnom a ferences zárdába is.

Így végződött augusztus 12-e. Szerencsésen.

Haifa jelentős ipari és kereskedelmi központ, múzeumokkal, egyetemmel, képtárakkal, zenei főiskolával. Lakóinak száma meghaladja a kétszáz ezret; túlnyomó többségben héber, kis százalékban katolikus és muzulmán. Fekvése határozta meg a hármas települést: a hegyen, a hegy oldalán és a tengerparton. Galilea melchita püspöke itt székel. Virágzanak a katolikus intézmények, napközi otthonok, iskolák, kórházak és zarándokotthonok.

A város lelkipásztori munkáját a kármelita atyák vég-

zik, akiknek ősi kolostorát másnap, aug. 13-án, kedves élményem volt meglátogatni.

Kármel!

A Kármel-hegy láncolata 25 km. hosszúságban, 6-8 km. szélességben koszorúzza Haifát, és 500 méterre magasodik a lábánál hullámzó Földközi-tenger színe fölé. Kiugró sziklabérce egyrészt a tenger vizében tükröződik, másrészt Ezdrelon kiterjedt síkságán uralkodik.

Kármel neve héber eredetű, « kertet » jelent. Megérdemli rendkívüli, a Szentírásban gyakorta emlegetett termékenysége miatt (Én. én. 7, 5; Iz. 35, 2).

Kármel hegyéhez fűződik Illés próféta vitája Baal papjaival az egy igaz Isten felől; valamint Elizeus próféta tartózkodása. De pogány érdeklődésnek, sőt, tiszteletnek is örvendett, hogy csak Pitagórászt, Veszpazián császárt, Tacituszt és Szvetóniuszt említsem.

A kereszténység kezdetétől keresett helye a magányos elmélkedésnek és elvonultságnak. Illés prófétától a kármelita szerzetesrend alapításáig 1212-ben, mindig szent talajnak számított Kármel hegye.

Nos, aug. 13-án a kármelitákhoz, a Stella Maris sétányon könnyedén szaladt felfelé a városi busz, kertes házak között. A három kilométeres úton szebbnél szebb kilátás nyílt a tenger felé.

A kármelita kolostor és kupolás templom épülete (1827-ből) fellegvárként jelenik meg az érkező előtt! A belépőnek a magasba emelt oltár tűnik azonnal szemébe, a « Kármelhegyi Boldogasszony » szobrával. Illés barlangjába a szentélyből lehet lemenni.

Két órácskát töltöttem el Kármelen, tiszteletemet téve a kolostor lakóinál, és elmélkedve a sziklabarlang és templom falai között; majd kilenckor lesétáltam Haifába a kacskaringós műúton, újra élvezve a változatos kilátást.

Órákon belül elhagytam a Földközi-tenger partját, hogy majd csak aug. 30-án térjek vissza — ugyanide...

* * *

1963. VIII. 13, kedd.

Negyed háromkor autóbusszal indulás Názáretbe (39 km.). Negyed négykor érkeztünk meg, miután először elhagytuk Kármel hegyének zöldelő lankáit jobb kéz felől, majd termékeny síkságon, gyümölcsösök, szőlők, szántóföldek között elértük a hegyes-völgyes város határát.

A Terra Santa és Annuntiatio - bazilika építkezései miatt nehéz lett volna feljutni a kolostorhoz a kerteken keresztül, taxit kellett fizetni (másfél librát, vagyis 330. olasz lirát; szerény összeg). Arab gyerekek szedték el tőlem a holmit, « baksis » fejében (ez is másfél libra volt!).

Francia ferences testvér adott szobát, P. III. 4; magasan az ablak, hosszú cseréptető alatta, emelődaru a közelben, tágas kilátás délre!

Azonnal megmutatta a bazilika műszaki rajzait, az első « Ave Mária » jeleit; lementünk az isteni Ige megtestesülésének kápolnájába, ahol egy francia pap délután öt órakor éppen szentmisét mondott szerzetesnővérek számára. Végighallgattam. Az Ige most is Testté lett és miköztünk lakozott...

Elsétáltam a hét-nyolc percnyire levő « Szűz Mária-forráshoz », az arab negyeden át. Útkereszteződésnél, ligetecske árnyékában találtam meg a fedett kutat. ... Rozsdás vízcsövek, szennyes környezet, pocsolya... Közegészségi követelményekhez is méltatlan állapot.

Annyira nem zavart azonban, hogy ne ittam volna az édeskés vízből.

Nyolcra visszatértem a ferences rendházba; a vacsoránál egy francia biblikus professzor volt az asztaltársam a jeruzsálemi Flagellátio-tanulmányi házból, és egy friuli, olasz páter, P. Emilio.

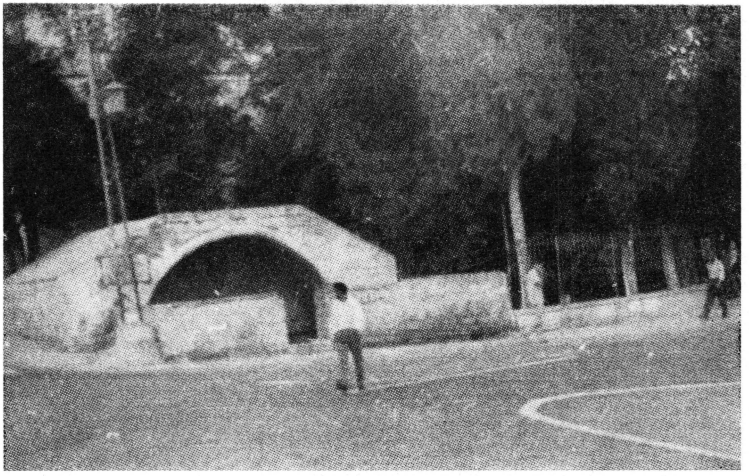

Názáret: Szűz Mária forrása (a szerző felvétele).

Másnap reggel fél hatkor misére voltam kiírva a kegytemplomban. Harangjáték ütötte ki ötkor az « Áve, áve... » világszerte énekelt dallamát... A hegyek gerince és magasabb csúcsai még párában úsztak, fátylat borítva a templomok és lakóházak javarészére is.

A közeli zárdában apró csengőcske csilingelt, és rigó fütyült a kertben.

Názáret csaknem 300 m. magasan fekszik a tenger színe és száz méternyire Ezdrelon síksága felett. Körösköröl hegyek határolják, lejtőiken olajfaligetekkel, fügefákkal. A lakosság főként földet mível. A műveltségi fok igen magas, asszonyaik közmondásosan szépek. A város három részre tagolódik: latin, görög és muzulmán.

A ferences atyák latin bazilikája (az Angyali üdvözlet, vagy az Ige megtestesülésének helyén), az eredeti emlékkápolnát, amit még Sz. Ilona császárnő építtetett, és a későbbi kereszteshábórúkbelit követte 1730-ban; ezt

1871-ben bővítették, és egészen 1955-ig ebben a templomban végezték a szertartásokat, amikor is új bazilika építéséhez fogtak.

Mindig érintetlen maradt és változatlan a templom alatti barlang vagy sziklába vájt lakószoba, amely az Angyali üdvözlet bibliai helye, amint azt kezdettől szakadatlanul hitték és tartották a názáretiek.

A kápolna főoltárának asztala alatt e szavak utalnak az isteni Üdvözítő megtestesülésére: « Verbum caro hic factum est », « Az Ige itt lett testté ». Az oltár fölött a szent jelenetet ábrázoló kép.

Misémnél Dunda Imre palermói ferences testvér segédkezett.

Átmentem a Szent Család-templomba; itt számos pap misézett különböző oltároknál. Ezt a templomot hivatalos útikalauzok Sz. József háza-templomának hívják, mivel hagyomány szerint Jézus nevelő atyja itt lakott. A templom padozata alatt a régi község házi önellátási berendezkedései láthatók, mint gabona —, olaj — és víztárolók, medencék vagy földbesüllyesztett cseréphordók. A templom szentélyének falán három bibliai jelenet képe: a Szent Család, Sz. József álma, Sz. József halála.

A főoltár alatt latin szöveg Jézus gyermekkorára utal: « Hic erat subditus illis », itt élt engedelmességben irántuk... (Lk, 2).

Ez a nap igen gazdag volt látnivalókban és élményekben.

Bejártam a várost is, lejtős utain érdeklődve figyeltem a járást-kelést, az üzleti és vásári életet, a keleti öltözködés és viselet sok-sok különlegességét. Így jutottam el a görög katolikusok plébániájához és mellette egy öreg épülethez, amit már a VI. sz.-tól Názáret zsinagógájának tartanak, ahol Jézus gyakorta megfordult; fejtegette az Írást is, Izaiás szövegét, tisztázva az igazságot, hogy Isten

országa nem izraeli nemzeti kiváltság lesz; evvel annyira magára haragította a hallgatókat, hogy egy emberként támadtak rá, kihurcolták a városból, és egy bércről le akarták taszítani, Ő azonban bántatlanul eltávozott közülük... (Lk. 4, 16-30).

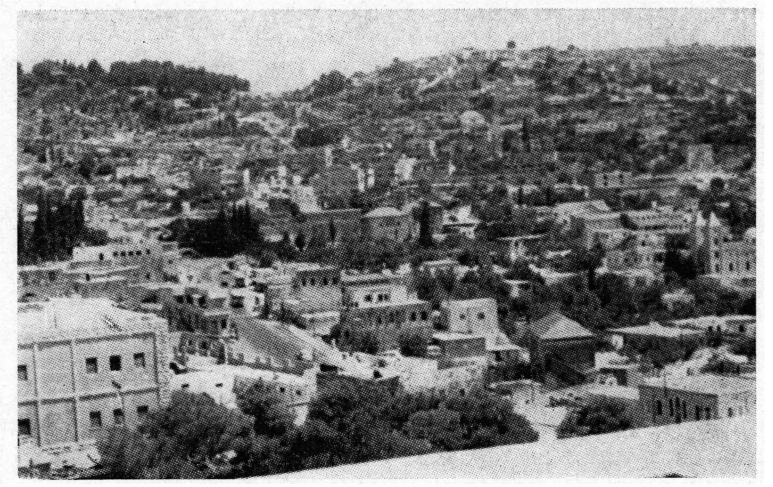

Názáret látképe a ferences kolostorból (a szerző felvétele).

Ha az Ezdrelon-síkság fölé 200 m. magasan kiugró bércig, a « letaszítás hegyéig » nem is jutottam el, láttam és lefényképeztem. Valamikor templomocska és kolostor állt rajta, a környékén pedig 1935-ben történelem előtti barlangot fedeztek fel ősrégi emberi csontokkal...

Voltam viszont az « Aggódó Szűzanya » közelebbi templomában (amikor megtudta Fia elhurcolását, aggodalmában utána ment...), « Sancta Maria Tremoris »...

A Fájdalmas Anya szívét már ekkor tőr járta át...

Amíg a város határában bolyongtam, szántóföldek mesgyéjén, berkek és csalitok szegélyén, figyelmes lettem

egy lézengő suhanc settenkedésére magam körül (fényképezőgépet tartottam a kezemben), és - a jeruzsálemi figyelmeztetés fülembe csengett: kihez fordulhatnék kellemetlenség esetén? - meggyorsítottam a léptemet Názáret irányába.

* * *

Nagyboldogasszony ünnepének vigíliáján a názáreti Egged-től, azaz központi autóbusz állomástól 13. 45 - kor kimentem Kána, « Kefar-Kana » városkájába, Krisztus első csodájának hagyományos színhelyére. (Ján. 2, 1-11). A távolság mindössze nyolc kilométer, Rene falu és Meshed (Jónás próféta szülőhelye) után. Kaktuszbokrokkal szegélyezett úton, íme, már Kána kútjánál vagyunk, ahonnan talán a vizet vitték a menyegzői asztalhoz..., hogy azután színbor legyen belőle az Istenfia hatalmával.

Majdnem azt mondhatnám, hogy egyutcájú község, eléggé rendezett házakkal. Ezerkétszáz lakója lehetett, amikor arra jártam, kétharmad keresztény, egyharmad muzulmán. A latin, görög katolikus és görögkeleti egyház egyaránt rendelkezik saját templommal. A kétszáz főnyi latin katolikus hitközség lelkipásztori munkáját a ferences atyák folytatják, a tőlük megszokott ügyességgel és tapintattal, gyakorlati jártassággal. Vannak elemi iskoláik is, külön a fiúknak, külön a lányoknak.

Mivel Kána a Tibériás-tengerhez vezető úton fekszik, emberemlékezet óta volt itt emlékkápolna, míg az eredeti alapokra 1879-ben fel nem építették a jelenlegi kéttornyú, szép templomot, maguk a ferencesek. (A munkálatok során V. sz.-ból származó héber szavakat találtak a mozaik padozaton).

A főoltárkép jó munka: csarnokban kifeszített sátorlap alatt fiatal pár és különféle asztaloknál a násznép; Jézus áldólag feléjük nyújtja a kezét, míg oldalt a korsókba vizet töltenek; balra az első emberpár, jobbra Tó-

biás, virágkoszorús hitvesével, aki mögött a kiűzött gonosz lélek látható; fent a mennyei Atya szeretettel kitárt karokkal.

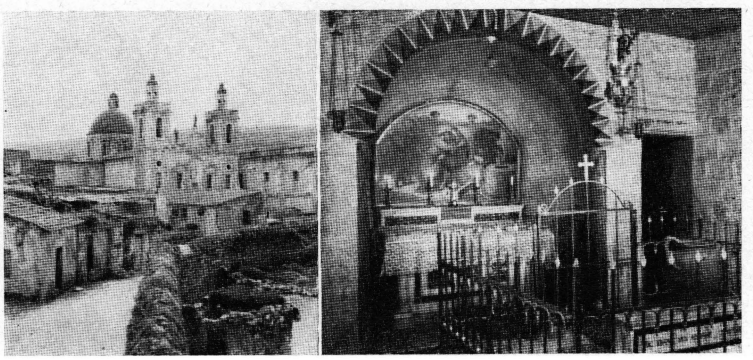

Kána: a Jézus első csodájának emlékére emelt templom.

Az arab kántor (Jeruzsálemben is működött), naturalista és kitünően játszott a jobb oldali hereszthajócska harmóniumán. Kíséretével elénekeltem az « Égi szűz virág » első versszakát, utána pedig a lengyel himnusz dallamával kedveskedett, amit annyiszor hallottam a miskolci minorita templomban...

Mint mindenütt, Kánában is könnyű dolgom akadt, mert olaszul beszélő szerzetes atyákkal és testvérekkel találkoztam; ez szerfölött hasznos az arab, héber és arámi nyelvet nem beszélő idegen számára!

Egész Kána kedves érzelmekkel telített. A község elején fekszik a Bertalan apostol, — János evangélista szerint Natánael (1, 45) —, tiszteletének szentelt kápolna, mert kánai születésű volt!

Ó, Istenem, mennyi szépség ekkora helyecskén.

E termékeny tájakon történt volna a farizeusoktól elítélt szombati kalászszedés is, amit maga Krisztus iga-

zolt, magasabbrendű értelmezést adva a megkövesült, kicsinyes törvényeknek: « Ha tudnátok, mit jelent: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot, sohasem ítéltetek volna el ártatlanokat » (Mt. 12, 1-8).

Kána, Kána, óriási események színhelye voltál!

— Nápolyi zarándokok autóbuszán tértem vissza Názáretbe.

* * *

1963. Nagyboldogasszony napján reggel negyed nyolckor a Szent József-templom főoltárán miséztem. Ennek a templomnak elődje az « isteni Gyermek nevelkedése » nevét viselte, és már a VI. sz.-ban létezett. A jelenlegi a keresztesektől épített későbbi templom alapjain nyugszik. Az 1930-ban emelt szerzetesház az Angyali üdvözlet és Sz. József temploma között húzódik; ebben volt szerencsém lakni.

A Casanova zarándokház mellett vélték egyesek Jézus nevelőatyjának sírját, de az ott feltárt temetkezési hely egyetlen héber sírja aligha lehetett Sz. Józsefé, mert se a hagyomány, se a régészet nem beszél erről.

Augusztus 15! Lehetett-e szebb kirándulást elképzelni ennek a napnak délutánján, mint Szűz Mária szüleinek, Joachimnak és Annának a házához?!

Sefforis! A görögök úgy hívták: Sepphoris, a héberek: Sippari. A Kármelhegy « igazi » kármelita atyáival mentünk át gépkocsin a 6 km-re levő városkába. « Mária kútja » előtt vezet ki az út Názáretből, hamarosan emelkedni kezd, hatalmas körökben kígyózik az irgalmasok kórháza és árvaházak között, míg a csúcson lenyügöző látképben nem részesített mindannyiunkat: Názáret, a környező hegyekkel és síksággal.

Sefforisba azonban lejteni kezdett az út.

Nem érkeztünk idegenbe, öregségében is délceg fe-

rences atya jött elibénk, P. Iván Franković. Nem is tudtam volna másként elképzelni Sz. Anna házatáját, ezek között a százados fák között...

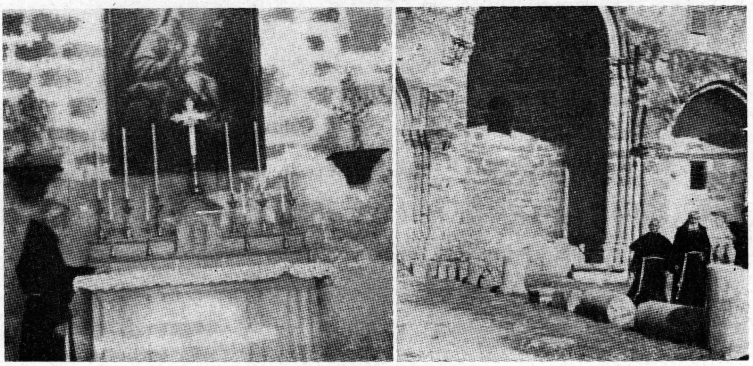

Sefforis: Franković Iván ferences atya Sz. Joachim és Sz. Anna templomában, a szerzővel.

A tudós és költő horvát atya, ha úgy adódik, — ami nem ritkaság —, pátriárkák, püspökök és kiváló vendégek látogatásakor akkurátus latin rigmusokba önti a saját és mások érzelmeit.

SALVE MATER PIETATIS

Canae Galileae

Anno mariano MCMLIV

Mater sis matrum amans, amata,
Ac Parens patrum sollers et grata:
Filias adorna pietate,
Filios illustra castitate.

O Mater sancta Dei, Domini,
Nati Filii ac Genuini:
Sis benigna Mater et servorum
Cara etiam adoptivorum!

Lacrimas terge, nubila pelle,
Omni dolori solamen praebe;
Quoque humore materno more
Verso in vinum caeli sapore.

Prout in Cana aderas sponsis
Adesto ubique Christianis:
Quolibet laeto vel tristi die
Nomen, juvanem sonet Mariae!

* * *

EXCELLENTISSIMO DOMINO
DOCTORI IOANNI KALDANI

Episcopo Titul. de Cunavia pro Nazareth
Die Consecrationis Episcopalis
Nazarethi 9 Febr. 1964

Caput biblici vallis Esdrelon,
Nazareth alta, civitas sancta;
Hic dulcis sonuit melodia:
AVE MARIA.

Ave et ultra centies millies
Consonant voces Mariae filii;
Eam orantes atque clamantes
MATREM AMATAM.

Lilium princeps florum omnium,
Nazareth flos ac princeps urbium:
Flos Florem novi floruit anni
HANA KALDANI.

Dove sta Monsignor Kaldani?
PAPA PAULUS SEXTUS Roma venit,
Nazarethi quaerit, et ei quem amat
ANULUM DONAT.

Anulum donat Nazarethi alto,
Praesulem creat in Monte Beato
PAPA Ipse benedicto ore
DE NOVO MORE.

Nomen jam portas dilecti IOANNIS:
Omnes es amans, ab omni amatus,
Doctus, devotus et clemens Praesul
NECESSE ESSE.

IOANNES PRAESUL Excellens gaude:
Nos duces, docebis SUMMA CUM LAUDE
Portae Coelestis Jerusalem plusquam
POETAE ANNIS!

P. Joannes Franković OFM
annos natus 82 sacerdos 59
Akrostikon - KALDANI

* * *

Az a három óra, amit társaságában és vezetése mellett eltöltöttünk, a sefforisi derű meg nyugalom élménye maradt...

Sefforist a rómaiak idején Diocesáreának hívták Augusztus császár tiszteletére. Kr.u.a VI. században püspöki székhely, míg a keresztes háborúkban gyakori gyülekező-

helye a keresztény seregeknek, nagyszerű vízbősége miatt. Amikor ott voltunk, magas földhányások jelezték az új vizcsatornázás munkálatait; tekintélyes távolságok leküzdésével biztosítják majd az izraeli vízellátást.

Mint majdnem mindig, a régi nyomokon és romokon álló Sz. Anna-templom is egyedülálló a maga nemében szabálytalan alaprajzával, mindössze két oszlopos belső terével; a hossza kb. 40 m., a szélessége 15.

Több száz méternyire új női zárda áll, a Sz. Anna-apácáké, akik háztartási szakiskolát és orvosi rendelőt nyitottak.

A szelid lejtők tetején várkastély áll 1745 óta, hajdani héber és templomos lovagrendi erőd köveiből. Még amfiteátrum romjai sem hiányoznak ebből a bibliától nem említett, de mindig fontos művelődési központból.

* * *

Augusztus 16-ára, — Szent Joachim napja —, ritka szépségű és fontosságú tervünk volt; illetve tervük volt a jeruzsálemi ferences biblikusoknak; és nekem sem szántak más szerepet, mint hogy ezúttal én is biblikus legyek, Tábor hegyénél és Tibériásnál.

Negyed kilenckor indultunk autóval. Harminc perc múlva a Kis Hermon-hegy oldalában látható volt Naim; nem mentünk el a kis muzulmán faluig és a régi alapfalakra emelt ferences emlékkápolnáig, de lélekben felidéztük az evangéliumi eseményt, Krisztus csodáját, az ifjú feltámasztását (Lk. 7, 11-16).

Pénteki nap volt. Meg szoktam jegyezni a napokat, mert magamról és másról tudom, hogy nagy utak alkalmával összezavarjuk őket, nem tudjuk, hányadika és milyen nap van, noha ez a látszólagos semmiség az utólagos visszaemlékezéseknél fontos támpont, hogy mennyi ideig és milyen hétszakban jártunk valahol.

Názáret és Tábor-hegye között a távolság, Afuleh-en keresztül, 35 km. Amint Baldi páter olasz útikalauzába beírtam, negyed tízkor értünk oda.

Dávid király dicsérő szavakat használ felőle egyik zsoltárában (88, 13), méltónak találva arra, hogy Hermonnal együtt az Úr nevét magasztalja!

Egész Palesztinában egyedülálló a szépsége és természetadta méltósága. Közel 600 méterre emelkedik ki a környező síkságból; lenyügöző.

Varázslatos és regényes szépség fedezhető fel rajta lépésről-lépésre; sejtelmes párába burkolódzik a teteje, amely minden látszólagos kicsisége ellenére egy 400 × 1200 méteres fennsík.

Bükkfák, terebintus, szentjánoskenyérfák között kacskaringózik az út a hegy oldalában, egyre-másra változatos tájképet nyújtva. De ne vessünk meg néhány történeti adatot sem a Tábor-hegy felől. Szent határhegynek tartották az északi izraelita törzsek; beszédes jelkép Jeremiás próféta szemében; Barak győzelmének színhelye a Debora prófétanő tanácsára megkezdett harcban Sisara hadai ellen (Bírák k. 4, 6); Veszpazián római császár Kr. u. 69-ben elfoglalta, mint hadászati pontot.

Számunkra azonban mindez eltörpül Krisztus Urunk dicsőséges színeváltozásának ténye előtt (Lk. 9; Mt. 17; Mk. 9).

Hosszúra nyúlna a Tábor-hegyen keletkezett vallási tiszteletet részletezni; legyen elég annyi, hogy Origenes, a III. sz. elején, tehát igen közel az apostoli időkhöz, már említi a hegyet, mint Urunk isteni megdicsőülésének földi színhelyét. Tény, a IV. sz.-tól létezett rajta egyházi épület; később szerzetesek telepedtek meg a hegyen, püspöksége is volt; különböző korokban templomok épültek, de az állandó viszály a szaracénokkal és muzulmánokkal, a templomokat elpusztitotta, míg 1924 ben a ferencesek fel nem építették a mai művészi bazilikát.

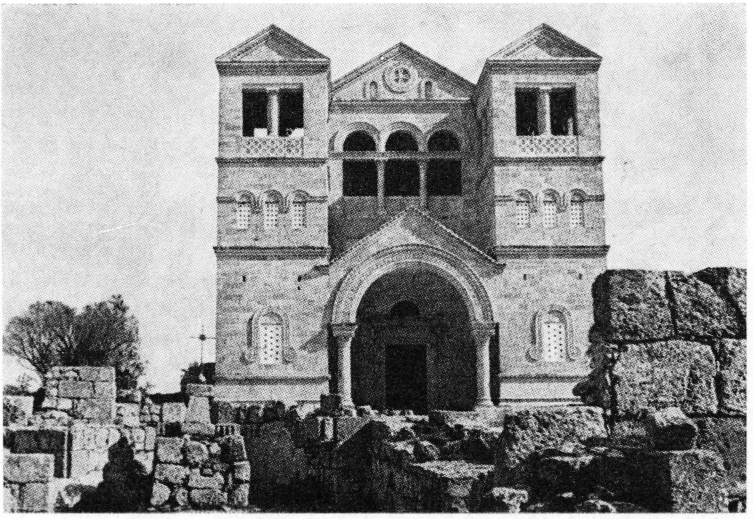

Galilea: Jézus megdicsőülésének (színeváltozásának) bazilikája Tábor hegyén.

A római-szír modorú bazilika két tornya összeköti a főépülettel Mózes és Illés kápolnáját, jelképesen megvalósítva Péter apostol óhaját a három hajlékról. A bazilika három hajós belsejében 12 széles lépcső visz le a régi templom maradványaihoz; itt Krisztus színeváltozásainak ábrázolása ébreszt bennünk teológiai gondolatokat: születése, szenvedése, halála, föltámadása és az Oltáriszentség. A felső templom középső mozaikja tábor-hegyi megdicsőülésének jelenete.

A bazilika körül megtekintettük a bencés monostor romjait is.

Érdemes idefűzni, hogy a hegy fennsíkját hosszú kőfal északi és déli részre osztja; az északi a görögkeletieké, a déli a ferenceseké, mint a Szentföld őreié.

A tábor-hegyi kilátást Szentírással a kézben lehet iga-

zán értékelni; akkor a természeti szépségeken túl látomásszerűen élednek újra messzi századok és népek, az emberi történelem ismert és fontos eseményei. Ezdrelon zöldelő síksága; a Kis-Hermon és Gelboe hegyei, meg távolabb Efraimé, míg a Földközi-tenger partján Kármelhegye. Hatalmas könyvnek sűrűn teleírt lapjai ezek híres történetekkel, csodálatos, hősi harcokkal, seregek és népek elszánt összecsapásával, büszke vezérek diadalmenetével, az isteni hatalom megrázó megnyilvánulásaival.

A Názáret felőli halmok, a magasba szökő Nagy-Hermon havas csúcsai, a Jordán völgye, Genezáret tava, Naim falucskája, Szamaría dombos vidéke, mind-mind egy csodálatos szépségű óriási térség, amelyet Jézus keresztülkasúl járt tanítványaival együtt. Látjuk a szelíd lejtőket, amelyeken elhangzott a nyolc boldogság tana, szemünk előtt a példabeszédekben szereplő sok kedves táj. Megszentelte valamennyit Krisztus földi élete, isteni tanítása, csodákkal kísért végtelen irgalma.

Amikor lejöttünk a Táborról, útba esett Daburijeh falvacskája (Józsue könyve 19. fejezetének Dabereth-je), ahol a Mester hátrahagyta tanítványait, kivéve Pétert, Jakabot és Jánost, akikkel felment Tábor-hegyére.

Nos, híre kelvén a lenti apostoloknak, gonosz lélektől megszállott fiút vittek hozzájuk, hogy gyógyítsák meg. Nem sikerült nekik. Visszatérve, Jézus visszaadta testi és szellemi egészségét a megszállottnak. A tanítványok megkérdezték tőle, miért nem sikerült nekik? Azt válaszolta: « A gonosz lelkeknek ezt a fajtáját nem lehet elűzni, csak böjttel és imával ». (Mk. 9, 28).

E helységből sem hiányoznak a ferencesek, akik ásatásaik során feltárták a régi 22 × 10 méteres templom maradványait...

Negyven kilométeres út állott előttünk a Tibériás-tengerig, amikor tíz órakor elhagytuk Daburijeh faluját.

Augusztus 16-a is nagy napként szerepel tehát a jegyzeteimben.

Hol is kezdjem a második, nagyobbik felét?!

Tizenegykor értünk Tibériás, arabul Tibarijeh városába. Azonnal megéreztük a jelentős szintkülönbséget: 212 méterrel fekszik lejjebb a tenger szintjénél a hasonló nevű tó nyugati partján. Lakosainak száma akkoriban 18.000 lehetett; valamennyien héberek, elenyésző számban keresztények. A város külső képe igen kevert, érdekes: bazalt kőkockákból összerakott várfalak meg bástyák, elavult polgári házak, a zöldelő dombokon villaszerű lábasházak, a forgalmasabb utcákon villanyrendőr, -egyaránt a mai Tibériást jelentik.

Heródes Antipasz alapította, — Galilea kormányzói székhelyének szánta —, és hízelgésből Tibérius római császárról nevezte el. Először csak idegenek lakták, de később a zsidók is megbarátkoztak vele, és éppen ők virágoztatták fel. A római-zsidó háborúk idején Flávius József (gyakori, ismert név) megerősítette, de nem tudta kivédeni Veszpazián római császár seregeinek a támadását. Jeruzsálem pusztulása után a II. sz.-ban a héber synedrion (Sanhedrin) központja lett, ahol fénykoráig jutott a talmudi iskola; ennek eredményeként jelent meg a IV. sz.-ban a Gemara vagy másként Jeruzsálemi Talmud, a Misna magyarázata. Nagy Konstantin keresztény római császár alatt megépült az első keresztény templom, sőt püspöki székhely lett Tibériás. Az arabok azonban elfoglalták 637-ben, míg 1099-ben a keresztes hadak el nem űzték őket. Tankréd herceg fallal vétette körül a várost, templomokat és kolostorokat épített, Saladin azonban 1187-ben megkaparintotta Tibériást, amely rohamos pusztulásnak indult. A XVIII. sz.-ban kezdték benépesíteni héber telepesek (az újabb falakat látni most földrengés okozta romjaiban).

Ennyit míndjárt illett tudnunk.

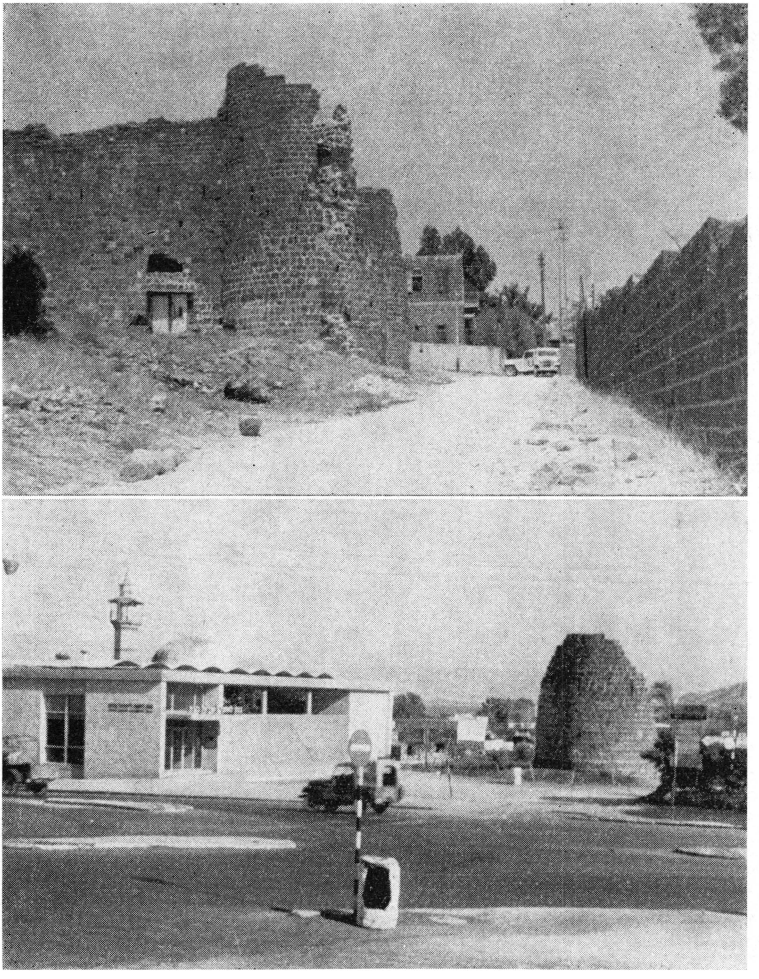

Galilea: Tibériás városának két sajátságos részlete
(a szerző felvétele).

Biblikus paptestvéreim és fenkölt lelkű barátaim oldalán, meg a velünk levő gépkocsik segítségével, villámgyorsan peregtek le a látogatás rövid órái.

Első célpontunk nem lehetett más, mint társaim szerzetes rendháza a tó partjára épült Sz. Péter templom mellett. (Ahogy beléptünk a homlokzat előtti csarnokos udvarba, átriumba, meglepett — immár másodszor — a római Sz. Péter bazilikában tisztelt Apostolfejedelem-szobor tökéletes mása).

A spanyol guardián atya, P. Cortesi, — nomen est omen, még a neve is udvariast jelent —, magyarázta el a latin templom történetét, a keresztes háborúktól egészen az 1944-es tatarozási munkálatokig. Mondta és láttuk, hogy a templom szentélye háromszögben ugrik előre a tó partján, mint valami éles hajóorr, ellenállva szélorkánnak, viharos hullámzásnak. Való tény, hogy fennállása óta soha össze nem roskadt. A századok hosszú során mecsetnek is használt templomot a Szentföld hivatott őrei, a ferencesek szerezték meg végre és áldozatos hűséggel gondozzák.

E szép pénteki nap delekor már a Tibériástól északra található kis Tabgában voltunk, — pontos feljegyzésem szerint az útikalauzban —, Péter apostol elsőségének, primátusának szerény kis kápolnájánál a part fái és füzesei között.

Mielőtt odaértünk volna, érthető kíváncsisággal néztük meg a hőforrásoknál feltárt és átalakított templomot az út és tó között, amely a csodálatos kenyérszaporítás emlékét őrzi úgy emberemlékezet óta tisztelt szikladomborulatával, mint az V. században rakott mozaikjával, amely kenyérrel teli kosarat ábrázol két hallal... (Az új tempolmot a kölni katolikusok emelték 1935-ben).

Az áldott mindennapi kenyér csodálatos megszaporításának sziklájától az isteni ige, a « nyolc boldogság » hegyére mentünk, a Tibériástól Kafarnaumba vivő (16 km-

es) úttól északra. Háromnegyed egykor értünk fel a 150 m. magas emelkedésre a tó északnyugati partja fölött.

Felejthetetlen kilátás a Genezáreti-tóra a déli verő napfényben!

Alattunk a termékeny lankák és dús füvű kaszálók. Itt hallgatta a népsokaság Krisztus tanítását az igazi emberi nagyságról és boldogságról (Mt. 5, 1-12).

— Gyönyörködtünk a 6 szögletű, kecses kupolás templomocskában, körüljárva nyitott csarnokát, ahonnan szerteszét tekinthetett a szem Szíria hegyes határától Jordániáig. Egyszerű finom berendezését nem lehetne röviden ismertetni, pusztán csak annyit, hogy A. Mistruzzi híres szobrász készítette az oltárszekrényt. A kápolna az olasz hithirdetés nemzeti szövetségének ajándéka; ez létesített itt zarándokházat is.

* * *

Délután négykor a tónak majdnem legészakibb pontján, a valójában csak néhány kilométernyire levő Kafarnaumban (héberül Kefar-Nahum) leledztünk.

Kafarnaum Krisztus Urunk korában jelentős szerepet játszott úgy a Sziriából jövő és itt áthaladó karavánok miatt, mint a római helyőrség jelenléte következtében. Ismerjük nagyon jól a századost, aki feje volt a garnizonnak, meg a karavánok egyik adóbehajtóját, Alfeus fiát, Lévit. (Mt. 8-9; Mk. 2; Lk. 5; Lk. 7).

Az addig ismeretlen, — és nem is kedvelt —, emberből nagy apostol lesz és nagy evangélista: Máté; a százados alázatos, bizakodó szavát pedig milliók és milliók ismétlik, amikor az éppen Kafarnaumban előre jelzett és megígért égi eledelben Krisztus testét és vérét veszik: Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szóval mondd, és meggyógyul az én lelkem!

Jézus, miután elhagyta Názáretet, Kafarnaumot választotta központjául, innen tett igehirdetői utakat, ide

sereglettek hozzá a szavára szomjasok és a gyógyulásukat kérők, de leginkább itt settenkedtek körüle ellenfelei is...

Délután derekán járkáltunk a kafarnaumi (az izraeli levelezőlapon Kfar Nachum áll) zsinagóga romjai között, a Boldogság-hegyétől csaknem három kilométernyire. A zsidó vallással rokonszenvező római százados építette meg a mainak romjai alatt a szerényebb méretű zsinagógát; erre emelkedett a III. sz.-ban a faragott mészkőből 25 × 19 méteres terjedelemben a jelenlegi romos zsinagóga, korintusi és dór oszlopokkal, szőlővesszők, olajfaágak, a salamoni meg dávidi címerek, valamint a hétágú gyertyatartó faragott díszeivel.

Galilea: a kafarnaumi zsinagóga romjai.

E zsinagógától egy kissé délnek, a nyolcszögletű mozaik padozat hajdani keresztény épitkezésnek a maradványa. Az utóbbi egy-két évtized szakszerű ásatásai következtében több, igen egyszerű lakószoba került napfényre. Közülük egy 7 × 6 méteres helyiség különösen feltünt

gondozottsága és faldíszítései miatt; itt-ott közbenjárást kérő görög, héber és szír szavakat is olvashatunk. A zsidó-keresztények már az első századtól tiszteletben tartották a helyet, minden jogos feltevés alapján az apostolfejedelem iránti tiszteletből, akinek a háza lehetett. Az V. században feléje emelt bizantin bazilikának központi gyűrűje lett a már ismertetett nyolcszögű padozat. A Péter diákonustól (mások szerint Eteriától) közölt ősrégi szöveg Péter apostol házának templommá alakításáról beszél: « In Capharnaum autem ex domo apostolorum principis ecclesia facta est, cuius parietes usque hodie ita stant, sicut fuerunt ». A VI. századbeli piacenzai zarándok is nyilatkozik erről: « Item venimus in Capharnaum in domo beati Petri, qui est modo basilica ».

Jézus Péter házában élvezett vendéglátást (Mt. 8, Mk. 1). Egyszer még a tetejét is felbontották, hogy elébe ereszszék a béna beteget ágyastul. Magányos elvonultságában is gyakran megzavarták: « Mester, mindenki téged akar! » Egész Galileából, Judeából, Jeruzsálemből, Sydon és Tirus városából, vagy éppen Idumeából megszámlálhatatlan sereg tódult hozzá, hogy tanítását hallgassa, vagy hogy puszta kézfeltétellel gyógyítsa meg betegeiket. Soha senki e földön több testi-lelki nyomorúságot nem látott nála, és ő jót téve járt közöttük.

Jeruzsálemen kívül Kafarnaumhoz fűződnek a legmegrázóbb események Jézus életéből. De a város nem érte fel ésszel mérhetetlen kiváltságait. Kemény beszédnek tartotta a mennyei kenyér ígéretét is, a szent testével és vérével történő kegyelmi táplálkozást (János 6). Határozott kérdésére, hogy vajon tanítványai is el akarnak-e távozni emiatt tőle, Péter, a tizenkettő nevében, meggyőződéssel felkiált: « Uram, kihez mennénk? Az örök élet igéi nálad vannak! »

A zsinagóga falai között történt ez.

Kafarnaumban hirdette a böjtöt és alázatosságot; itt

hangzott el isteni tanítása a szombatról meg a botrányról. (Vö. Mt. 17, 23-26; 4, 40; 8, 5-13. - Mk. 2, 1-12; 5, 25-34).

Mégsem kerülte el a sorsát Krisztus ítélete következtében (Mt. 11, 23-24)...

Ez az augusztus 16-a emlékekben gazdag nap lett számomra.

* * *

Öt órára járt az idő, szállás után kellett nézni, visszatértünk tehát Tibériás városába. Dúsan tenyésző délszaki fák között több emeletes zarándokházban helyezkedtem el, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt a Genezáreti tóra, azon túl a szíriai határhegyekre. Feljegyzésem szerint jó ellátást kaptam.

Alkonyattájban lementem a tóra evezni és fürödni. A csendes, ragyogó felületű « tengerben » nyert felüdülésre nehéz éjszaka következett a mély szintű városban; a levegő sűrű páratartalma és magas hőfoka többször megizzasztott a « pihenés » óráiban. A reggeli szentmise után szívesen siettem tehát a tópartra sétálni. De húzott a tulsó part is meg a tó közepe, motoros bárkába szálltam tehát (három Libre Izrael-be került az odavissza út, ami kb. egy amerikai dollár).

A szombati ünnepi csend megüllte az egész várost és a tavat. A 21 km. hosszú, 11 km. széles, 40-45 m. mély vízfelületről, amely 212 m.-rel mélyebben fekszik a Földközi-tenger színénél, kényelmesen körültekinthettem, amíg a hajócska haladt. Íme, Magdala romjai, Genezáret termékeny földsávja, a Boldogság-hegye, Kafarnaum, Betszaida... Távol Hermon hatalmas tömege... Mennyi, de mennyi evangéliumi esemény fűződik minden talpalatnyi helyhez!

A kis motoros negyven percig ment, akkor elérte a Szíria felé eső partokat, az Ein Gev nevű kibucnál, amely nem más, mint mintagazdaság. P. Cortesi szerint a színház kb. ötezer férőhelyes!

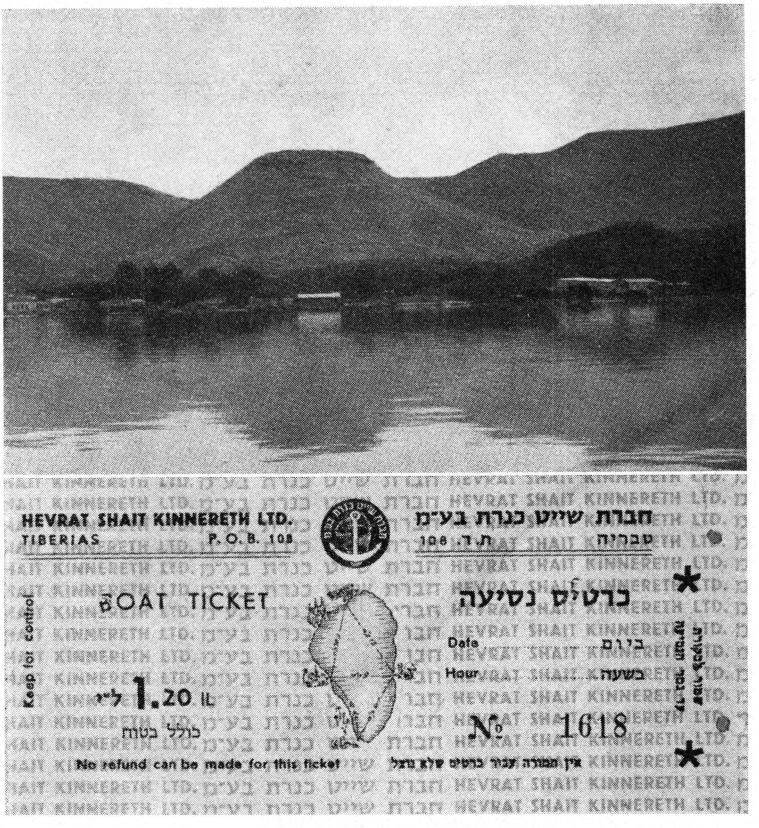

A Genezáreti tó keleti partja Ein Gev kibuccal és hajójegy.

Nem sok idő állt a rendelkezésemre, minthogy 12. 15-kor már indult vissza a bárka, így egy távoli sásos, de igen tiszta vízű részben megfürödtem a déli hőség csökkentésére.

Visszafelé is olvasgatva Baldi páter nagyszerű útikalauzát, oldalvást láttam Kursi bizantin település romjait, Gerazéni környékén, ahol Krisztus meggyógyította az ör-

dögtől megszállottat, a gonosz lelkeket pedig sertések alakjában a tó vizébe kergette elpusztulni (Mt. 8, 28-34).

Kora éjszaka távoli tüzek villantak fel a szír határ táján; futkostak az UN-kocsik..., na nem, hogy eloltsák a tüzet, hanem hogy megállapítsák, ki gyújtotta meg.

Vasárnap, a Tibériásnál töltött harmadik napom reggelén megint sétára kerekedtem; a kellemes melegben nem álltam ellen a víz hívásának, és a katonai hajóállomás fölött, tehát jól kint a városon kívül, megfürödtem.

Ittam a tó vizéből...

Így való.

Megtettem ezt 1956-ban Lourdesban is, amikor a fürdőmence vizéből, — amelyben előttem sokan mások megmerültek —, aggodalom nélkül merítettem a bádogbögrével és kétszer meghúztam...

Ebéd után átgyalogoltam a hat km-re fekvő Migdalba, a hajdani Magdala (Madgalel, Maget) helyére, ahonnan a bűnös de bűnbánó Mária a Magdalai-Magdalena-Magdolna nevet kapta (Lk. 7, 36-50). Valamikor jelentős szerepet vitt a négyezer lakosú, teljesen görög műveltségű és többszáz evezőshajóból álló vízi haderővel rendelkező városka. Veszpazián és Titusz földig rombolta, a tóparton csak egykori falainak és két toronynak maradványai utalnak a múltjára.

A párába vesző Galambok-völgye elábrándoztatott a fölébe emelkedő két (200 és 300 m.) sziklafallal, amely telis-tele barlangnyílásokkal. A Makkabeusok első könyve (9, 2) említést tesz az Arbéla sziklaüregekről, hogy Galilea lakói ide menekültek III. Demetrius hadai elől Kr. e. 160-ban.

Abban az irányban látszott a lónyereghez hasonlító (a tó színe felett 528 m. magas) hegy is, Hattin, ahol 1187. július 4-én a félhold győzött a keresztes hadak fölött. Saladin foglyul ejtette Lusignano Giudót; a templárius és

ispotályos lovagrend nagymestereit pedig, a legjobb vezérekkel együtt, lefejeztette....

A romos Migdaltól Ginneisar « kibbuz » banán- és narancsültetvényei mentén felsétáltam a mai Migdal héber

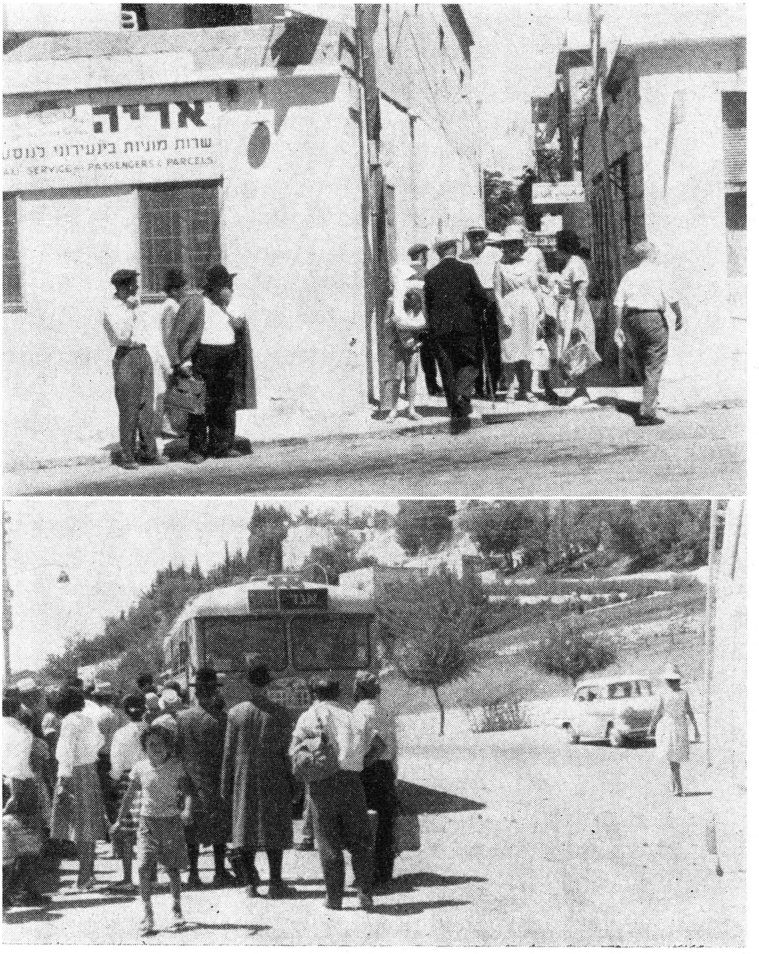

Safed: utcai kép és autóbuszállomás (a szerző felvétele).

községbe a domboldalon. Örvendetes látvány a hat km. hosszú és három km. széles termékeny földsáv a tó partján, frissen szántott földekkel, egyengetésre váró új utakkal.

Beléptem egy tiszta kis élelmiszerüzletbe. A délutáni hőség megkívántatta velem az aludtejet. Izlett, kértem még egyet, majd a harmadikat. Amikor fizetni akartam, a kereskedő csak kettőért fogadott el pénzt, mert, amint magyarázta, náluk ez a szokás sőt törvény: kettőn felüli fogyasztásnál a harmadikat (talán a negyediket is?) ingyen ráadásnak adják. És mosolygott. Mosolyogtam én is. Ritka meglepetés, jó emlék. Úgy látszik, fáradt lehettem, mert pici naplójegyzetem szerint 17. 45-kor Egged-del (autóbusztársaság) tértem vissza Tibériásba.

Hétfő, augusztus 19. « - Egged-től » (mégsem közlekedési társaság lehet, hanem az autóbuszállomás) negyed nyolckor indultam Safedbe, a Tibériástól 35 km-re, 838 m. magasan fekvő városkába. Amikor Krisztus azt mondotta, hogy « a hegyre épült város el nem rejthető » (Mt. 5, 14), a tömeg szeme bizonyára Safedre tévedt...

Migdal mellett vitt az út, aztán állandóan emelkedett, tágas panorámát nyújtva a Genezáreti tóra és a környező hegyekre. Negyed kilenckor értünk fel a Tóbiás első könyvének első fejezetében szereplő Sephetbe (héber nevén Zefatba). Az 1837-es földrengés lerombolta, de újjáépítették; mindamellett számos szűk utcája ma is keleties jellegűvé teszi, változatossá pedig a mecset és középkori keresztes lovagvár.

Engem azonban most a zsinagógái érdekeltek. Sikerült helyi vezetőt kerítenem, — igazán nem tudom, milyen nyelven értekeztünk egymással, olaszul-e vagy németül —, aki ügyesen és gyorsan elvezetett egyikbe is, másikba is.

A jeruzsálemi templom pusztulása után Zefat papi

családok és héber telepesek központja lett, a talmudi tanulmányok és tudományok felvirágoztatásával. Hosszú, nehéz századok után lengyel és spanyol héberek menekültek ide a XVI. sz.-ban, hiressé téve a várost a « kabala » révén. Palesztina első nyomdája is itt létesült 1563-ban. A zsidók kiváltságos, szent városuknak tartják.

Safed (Zefat): a « Ha' ari » zsinagóga belseje és környéke (kísérőmmel).

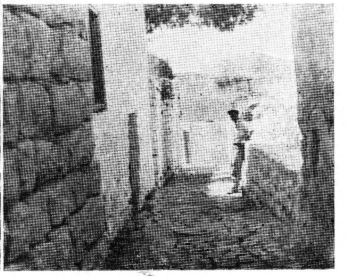

A « Ha'ari - zsinagóga boltíves belseje meglepően hasonlít a keresztény templomok berendezéséhez: faragott csavart oszlopok az emeletes « oltáron », térdeplőszerű támlás padok, vasráccsal elzárt lépcsős emelvény, terítővel takart állvány könyvvel; fali kép a jeruzsálemi « sirató falat » ábrázolja. — A másik, az « Abuhab » - zsinagóga becses kincse a Törvénynek egy tekercse Spanyolországból.

Két órát töltöttem Tóbiás vélt hazájában, 10. 30-kor indultam vissza Tibériásba, miután még végigjártattam szememet a zöldelő vagy sziklás dombokon, a termő lankákon, a mai élet nélkülözhetetlen tartozékain, az emeletes házakon, szép szállodákon, a távoli, pázsitos úszómedencén.

Délután ötkor, egy kissé nehéz szívvel, búcsút vettem a Tibériás - tengertől, és visszatértem Názáretbe.

* * *

Augusztus 20-át (keddre esett), Szent István királyunk napját Názáretben kezdtem. Kora reggel fölzarándokoltam a szaléziánus atyák templomába, kilenckor a názáreti bazilika altemplomában, az «Angyali üdvözlet» - kegykápolnában megmiséztem, utána lapokat írtam, elköszöntem a meleg szívű spanyol guardián atyától és déli egykor arab busszal elindultam Hajfába (39 km.); kettőkor értünk oda.

A Szentföldi Őrség minden áldozatra kész tagjai nélkülözhetetlen segítséget adtak a Ciprusba hajózásnál: útlevél, vám, szállítás, nyelv! Az « Adriática » hajóstársaság « Messapia » nevű hajójára kötöttek le előzőleg helyet, ami 23.-dollárba került (evvel a pénznemmel állították ki a jegyet, amely Larnacába szólt). Csak annyi áll a jegyzetemben, hogy négykor szálltam hajóra és éjfél előtt egy órával (horrible dictu!) hagytuk el Hajfa kikötőjét. Nem lehetett rossz az utazás, de rövid is volt, mert másnap, aug. 21-én reggel kilenckor már kikötöttünk Larnacában.

Cirpus szigetén

A sziget partjai kopárok, akárcsak a távolabbi hegyek. A vámvizsgálatnál előzékenyek voltak: vatikáni szolgálati útlevél! —« Governo? » — Bólogattam.

Ciprus szigetén csak órákat töltöttem; nem lehetett maradnom, mert a nyári szabadságom kezdett lejárni, és még hátra volt Török — és Görögország. Tíz órakor a « Terra Sancta » — templomban megmiséztem; a jóságos P. Simi ferences lelkipásztor készített az oltárhoz, és gvardián meg plébános létére szeretettel szogált a szentmisénél. Mivel többen is voltunk, akik megleptük, azt hiszem, a saját ebédjéről is lemondott, hogy kielégítsen bennünket... Isten áldja meg érte.

A néhány órás larnacai tartózkodás csak arra volt jó, hogy ott, a helyszínen megismerkedjem egy kicsit Ciprus őskeresztény történelmével.

István szerpap halálát követően a keresztények Ciprus szigetére menekültek Jeruzsálemből (Ap. Cs. 11, 19-20). Barnabás apostol, Pál társa, ciprusi zsidó szülőktől származott, Lévi nemzetségéből. Első hithirdető útján Pál apostol bejárta az egész szigetet Salaminától Paphosig, ahol Sergius Paulus prokonzul székelt, és akinek jelenlétében folytatott vitát Bar Jézus hamis prófétával (Ap. Cs. 13, 4-12). Az apostoli zsinat után Barnabás apostol visszatért Ciprusra. Pál és az ő emlékét számos helység őrzi a szigeten.

A köztársaság fővárosa az 50.000 lakósú Nicosia, (a 17.000 lakosú) Larnacától 45 km-nyire; csúcsíves székesegyházát említették előttem, mint nevezetes műemléket. A mai város — mondották — csak felét foglalja el a velenceiek által falakkal körülvett területnek.

Larnacától csaknem azonos távolságra fekszik Famagosta hatezer lakosú városa. Egykori kiterjedt területén harminc gótikus templom állt; ma romjaik láthatók, kivéve néhányat, amely ma is istentiszteleti hivatását tölti be.

Famagostától 12 km.-re Salamina romjai a sziget régi fővárosából maradtak. Úgy Pál mint Barnabás térítő mun-

kát végzett benne. A legenda szerint Barnabás apostol itt szenvedett vértanúhalált a zsidóktól.

A 26.000 lakosú Limassol Ciprus legjelentősebb kikötője; a templomos lovagrend valamikori kastélya ma börtön, a jeruzsálemi ispotályosoknak pedig 1309-től nyomuk veszett. Limassoltól 42 km.re elérhető a föníciai eredetű, hatezer lakosú városka, Paphos; itt tisztelik az oszlopot, amelyhez Pál apostolt kötözték és megostorozták.

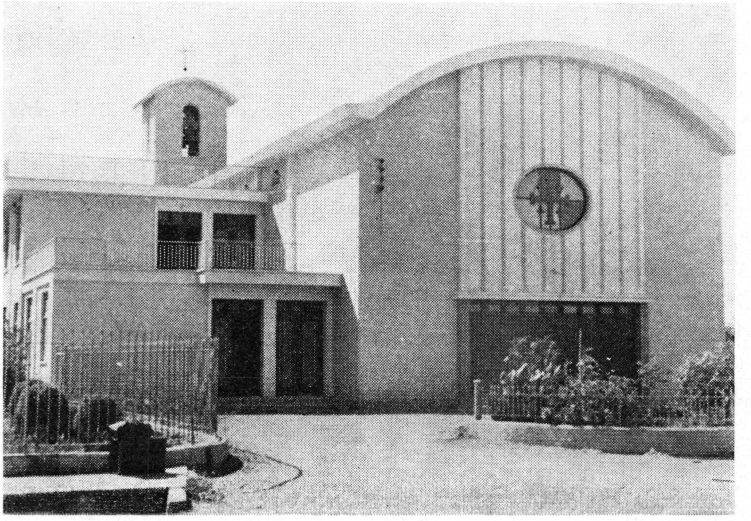

Ciprus szigete, Larnaca: a « Terra Sancta » róm. kat. plébániai templom (a szerző felvétele).

Sajnos, nem jöhetett szóba, hogy a mindössze 9.282 négyzetkm. területű és 200 km. hosszú, 70 km. széles szigetet beutazzam; csak rövid pihenőnek (?) számított a kiszállás, és noha igen marasztalt volna Simi gvardián atya és plébános, számlálgatva a napokat, amik még hátra

voltak a vakációmból, ebéd után, valamivel három óra előtt, a kikötőbe mentem. A vámvizsgálat, miként reggel, ezúttal is előzékenységgel történt és gyorsan. Sokáig vártunk az indulásra, de a fedélzeten az ismerkedés, a tengeri szellő, a sziget magas hegyvonulatának, az 1953 méter magas csúcsnak (Troodos) szemlélése pihenést, üdülést jelentett.

Este tízkor indult meg a hajó... Szépek voltak a parti városok, százezernyi lámpájukkal.

Éjfél előtt sikeresen szerzett két széken elterültem (reggel, amikor eltávolodtam a tanyámtól, a bőrszék is eltünt)... Már öt óra tájban felserkentem az álmomból, de nem pattantam fel; apródonként adtam erőt a derekamba, amit igen megnyomott a két szék közti « szintkülönbség ». Akkora kőszén füstöt eregetett a « Tari », hogy mi sem tudtunk gyerekkorunkban olyan bodrokat kerekíteni a rajzolt hajók fölé.

Olvasgattam. Augusztus 22-i zsolozsmámat Szűz Mária Szeplőtelen Szívéről már reggel elmondtam.

Negyed tizenkettőkor: föld! — ami nagy szó a döcögő, lassú utazás után. Tengeri csigabiga ez a hajó, de legalább nem ráz és nem inog, nem is lármázik (olvasom a hirtelen papírra vetett szavakat jegyzetlapomon)... Csendesen kérődzik, — már majdnem leszálltunk, hogy nagyot lökjünk rajta.

Az első épület és egyetlen, amit legelőször megpillantottam, egy fehér falú, fehér tornyú templom volt a hegyoldalban... Ave Maria... Amint hallottam, a hegy még Szíriához tartozik; egy órakor alatta jártunk és Iskenderunig még 4-5 órás út evvel a tengeri herkentyűvel. — Onnan autóbusszal Adanába!

Így írtam fel magamnak a fedélzeten, de nem jutottam el Adanába... Ha el is jutottam, nem láttam.

Törökországban

Délután öt órakor kötöttünk ki a Tarival Iskenderunban. Óriási lárma, hangzavar a parton. A vámon nehézség nélkül átestem (igazán nem volt mitől tartanom). Mindjárt közlekedési alkalmatosság után néztem Adana, Tarsus és Ancara felé. Akkor ugyan már alig tudtam elképzelni, hogy a két első várost megtekinthetem, mivel az odaérés éjszakára esett, és valahogy nem jött ki a lépés...

Találtam valami harmadrangú benzinbatárt, amely néhány órán belül Ancarába indult. Azonnal a tengerparti Turkis Bankba mentem pénzt váltani (1. — török lírát adtak 70. — olasz líráért), egy kicsit sétálgattam a parton, majd beszálltam a buszba, amely nyolckor neki indult a nagy útnak.

Senkivel sem tudtam társalgásba elegyedni, noha én is az ural-altáji nyelvcsaládhoz tartozom, és csendben befészkeltem magam a meglehetősen gyenge rúgózású ülések egyikébe...

Az Iglaz Doglari hegység vonulatain törte át magát a társasgépkocsi, majd tengerparti síkterületen haladt. Kezdett erőt venni rajtam az álmosság az előző éjszakai rossz pihenés után, amikor — három órai út letudtával — az autóbusz hosszasan megállt valami perpatvar miatt az utasok között. Rendőr került elő. Kellemetlen hangulatban értünk Adanába, ahol teljes tájékozatlanságomban, éjnek idején nem kívántam megszakítani az utat vadidegen városban; pedig a Seyhan folyó bal partján fekvő, történelmi időket átélt művelődési központ nyújtott volna látnivalót a letűnt korszakokból, többek között Hadrián császár II. századbeli 21 ívű, 319 méter hosszú hídját, Akca Agha XV. sz.-i, valamint Halil és Piri Bey XVI. sz.-ból való mecsetjét (Ulu Camii).

Éjfélkor elindultunk megint. Ankaráig 486 kilométeres utat kellett megtennünk. Iskenderuntól Adanáig, az

E 5-ös országúton 140 km. volt mögöttünk. Tarsusnak tartottunk, de kevéssel előtte az irány hirtelen északnak fordult, a városba nem mentünk be...

1963. augusztus 23-a így kezdődött.

« Híres városnak » hívja Pál apostol, amikor harmadik útja végén Jeruzsálembe visszatér és beszél róla a népnek. Kisázsia legősibb városai közé tartozik. Már Krisztus születése előtt 1200 évvel jelentős városként szerepel a hittiták idején. Olvasható a neve III. Szalmanasszár asszír király « fekete obeliszkjén » (Kr. e. IX. század) és Judit könyvében (11,23) Holofernesz hadiútjával kapcsolatban. — Szennakerib 698-ban elfoglalja; 333-ban Nagy Sándor vonul be Tarsusba, de halála után egész Cilicia I. Seleucus Nicator uralma alá kerül. — A sztoikus bölcselők központjuknak választották. — Tarsus alapítója, az epikureus Sardonapálo sírja itt van.

Amikor Pál Tarsusban — Galileából kivándorolt buzgó és jómódú zsidó szülők gyermekeként — megszületett, a város a római birodalomhoz tartozott és Cilicia fővárosa volt. Julius Caesar elnevezi « Juliopolisnak ». Marcus Aurelius első találkozása Cleopatrával e városban történt. Augusztus császár növelte a város kiváltságainak számát. Az aposztata Julián Szíria fővárosává kívánta tenni (Antióchia helyébe) és ide temetkezni.

Tarsus vetélkedett Athénnel és Alexandriával. Lakossága erősen kevert lett: szír, anatóliai, héber, görög, latin.

A város legnagyobb dicsősége születésekor a Saul nevet kapta, az első zsidó királyét (Benjamin törzséből). Jó nevelést kapott, de gyakorlati mesterséget is tanult, a sátorkészítést (ponyva, sátorszövet házi gyártását). Tizenkét éves korában Jeruzsálembe került és Gamáliel tanítványa lett; buzgó írás- és törvénytudó vált belőle. Ellene dolgozott a hellenista kereszténveknek, részt vett István jeruzsálemi szerpap megkövezésénél.

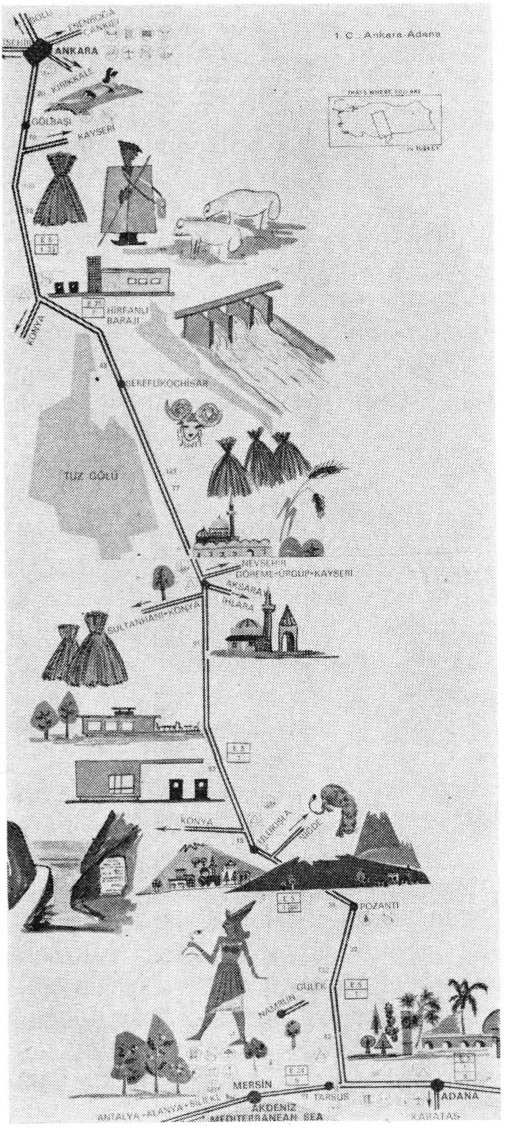

ANCARA

Sereflikoçhisar

Tuz Gölü
(Gölü - tó)

Aksaray

Taurus hegység

Pozanti

Adana
Iskenderun - Ancara
vázlatos útvonala

Sault joggal tartjuk Tarsus tőrőlmetszett fiának, ősi zsidó származású római állampolgárnak.

Cilicia volt székhelyéből jóformán semmi sem maradt. A Mersin felől jövő utast római kapu fogadja, amit a nép « Szent Pál kapujának » is hív; az ő nevét viseli a keresztény városrészben egy kút. A hajdani bizantin keresztény templom ma mecset.

Kedvezőbb lehetőségek között élmény lett volna mindezt látni, és élvezni a Cidus folyó sziklás medrében a vad vízesést, főleg ha hozzáveszem, hogy a jó örmény katolikusok udvariasságának híre kedvezően hatott a képzeletemre...

Amint ekként gondolkodám — ha nem is ilyen kidolgozott adatokkal — Tarsus és Pál apostol felől, gépkocsink szaporán haladt a Taurus hegység illatos fenyőrengetegei között. Csak a hirtelen kanyarulatok és gyors fékezések árulták el, mekkora nehézséggel küszködik a hegyi terepen, — hogy a megviselt rúgózás kellemetlenségét ne is említsem... Csak azután láttam a terképen, hogy Pozanti és Ulukisla között a Toros Dagi 3585 méteres csúcsa alatt jártunk. Micsoda tájkép ez nappal! De a Bor fölötti csúcs még magasabb: 3734 m.; az Ortaköy feletti csak 3253 méter.

Hűvös lett még a teli kocsiban is, és szinte hiányzott a kedv és készség kiszállni, amikor hat órakor Aksarayba értünk. De kellett a lábraállás a hosszú tétlenség után. Betértünk egy valószínűleg korhelylevesre szoktatott kisebb vendéglőbe. Rizslevest kaptunk húsdarabokkal (ezt sikerült kiolvasnom a batárban utólag rótt betűimből, amelyek a rázás miatt majdnem olyan megfejthetetlenek, mint a gubbiói etruszk táblák). Jól esett a kora reggeli órában.

Megkérdeztem az utasoktól, hol tartózkodtunk; azt válaszolták, hogy « Acsaiban »; így hallottam én, de nem ez volt a neve, hanem Aksaray.

Amikor kiértünk a községből, kelt fel a nap (nekünk); mindjárt más lett az utazás. Feltüntek a tehenek, csacsik, lovak, a földmíves élet mindennapi jelenségei; szép sík szántóföldek, nyájak, napraforgó táblák, « csacsigoló » asszonyok gyerekkel elöl, gyerekkel hátul; nyomtató lovak; kupacokban a széna, szalma, pelyva. Megindult az élet e napon is, augusztus 23-án... Kezdtem otthon érezni magamat.

Előkaparásztam a fényképezőgépet, és egy faerkélyes egyemeletes házról felvételt készítettem, amint a szorgalmas, fehér kendős, bugyogós nadrágú háziasszony éppen a két agyagkorsóért nyúl a lépcsőkön. Az ablakokon függönyök, a kőfalú kertben lombos fák (de a cseréptető ütött-kopott).

Ekkor már dombosabb vidéken jártunk, noha az Ekecek Dag legmagasabb pontja itt is 2135 méter.

Hét és nyolc óra között meglepő látványban részesültem: szinte végeláthatatlan szikes tófenék partját követte az út. Ahogy szemmértékkel megítélhettem, elérheti a mi Balatonunk nagyságát. Lefényképeztem egyszer, de a kép keveset mutat: közelben az elmosódó hepehupás partokat, beljebb a fehér talajt és ködbevesző láthatárt... Ez ma Tuz Gölü, vagyis Tuz-tó.

Szomorú látvány.

Kisebb községeket érintettünk sár- és kőházakkal, majd nyílegyenes út következett. Ekkor már magasan járt a nap. Átmentünk Şereflikoçhisar városkán, azután magas hegy (az 1855 méteres Elmadag) tövében jártunk Gölbasi környékén, és hogy, hogy nem, tizenegy órakor megérkeztünk Ancarába.

Akárcsak a mesében, gyorsan célomhoz értem, az olasz plébániára, P. Zaccaria ferences atyához; szívélyesen fogadott. Az olasz követség területén levő kápolnában megmiséztem. Vendégül látott, és szállást készített.

Ankara lakosainak száma, a külvárosokkal együtt,

meghaladja az egy millót; 851 méter magasan fekszik a tenger színe fölött Anatólia szívében, az Ankara folyó partján. A régi városrész trachit sziklabércen épült; a modern városrész, a sokkal kiterjedtebb Yenisehir a lapos területen. A frígiai eredetű város Kr. e. 25-ben Galácia, az új római tartomány székhelye lett.

— A galaták kelta néptörzset alkottak; az Elba partjairól és a Friz szigetekről vándoroltak el Kr. e. a VI. sz. - ban; Gallián, a Dunavidéken, a Balkán félszigeten, Görögországon és Macedónián keresztül Kisázsiába jutottak; I. Attalosz, Pergamon királya Kr. e. 232-ben a garázdálkodó galatákat legyőzte és Kisázsia középső részére telepítette őket, amelynek központja Ancyra, a mai Ankara volt.

A galaták a római tartományban is megőrizték nemzeti és faji önállóságukat. Ezeknek a galatáknak írta Szent Pál a levelét, kétségtelenül harmadik hithirdető útján, és valószínűleg Kr. u. 53-54-ben.

Az egész levélen végighúzódik a Krisztus keresztjének titkáról szóló gondolat, és az a tanítás, hogy ebből a keresztből származik megváltásunk, Istennel való kibékülésünk; nincs megigazulás, nincs üdvösség, csak az Úr Jézusban való hit által:

« ... Amíg az örökös kiskorú, semmiben sem különbözik a szolgától, jóllehet mindennek ura. Gyámok és gondviselők felügyelete alatt áll, apjától meghatározott ideig. Így mi is, amíg kiskorúak voltunk, a világ elemeinek szolgálatában állottunk. De amikor elérkezett az idők teljessége, az Isten elküldte a Fiát, aki asszonytól született, és alávetette magát a törvénynek, hogy kiváltson minket a törvény szolgaságából, s az Isten fiaivá lehessünk. Mivel pedig az Isten fiai vagytok, az Isten az ő Fiának Lelkét árasztotta szívünkbe, aki őt így szólítja: Abba, Atya! Tehát nem vagy szolga többé, hanem fiú; ha pedig fiú, akkor az Isten kegyelméből örökös is ». (Gal 4,1-7).

Ancyra a IV. sz.-ban több zsinat színhelye. A bizánci birodalom, arab uralom, ottomán hódoltság, végül legújabban az első világháború után új történelmi korszak kezdődik Ankara számára: Kemal Atatürk 1923-ban a Török Köztársaság fővárosául választja. Ma nemcsak a törökországi úthálózatnak és légi közlekedésnek élénk központja, hanem az iparnak és kereskedelemnek is (« Angora » gyapjú!).

Délután felsétáltam a fellegvárba, a Hisarba. Róma és Augusztus császár templomának falán latinul és görögül olvasható a császár végrendeletének azonos szövege, amelyet sírja bejáratára vésetett Rómában. A Cittadellát két fal övezi a Krisztus születése utáni VII-IX. sz.-ból. A megdűlt falú házak eresze kiugró, nem egyen barátságos, üvegablakú erkély.

Egész Ankarából látható az 1855 méteres Elmadag.

Estére járt az idő, amikor megtértem a « Modern Palas Oteli » - be, a Kizilayon. Nem volt elég egy délután, hogy még múzeumba is elmenjek, ámbár az archeológiai Bogazköy tanulságos lett volna az Alaca Hüyük vidékéről gyújtött hittita leleteivel.

A Tarin és a benzinbatáron töltött két előző éjszaka után végre kipihenhettem magam.

Ankarából Istanbulba.

Zsolozsmás könyvem fehér lapjain « P. Zaccaria Bani, Amb. d'Italia-Ankara 23-VIII-63 » bejegyzés és a pecsét: « Paroecia S. Pauli Apostoli + Ancyrae » bizonyítja és teszi emlékezetessé « hivatalosan » ankarai tartózkodásomat.

— Nyolc órakor indult a kényelmes, nagytávolsági autóbusz Istanbulba: 438 km. Az út szakaszait rövid szavakkal jeleztem hevenyészett kis « naplómban », és nem kívánok rajta változtatni, hadd maradjon meg a maga

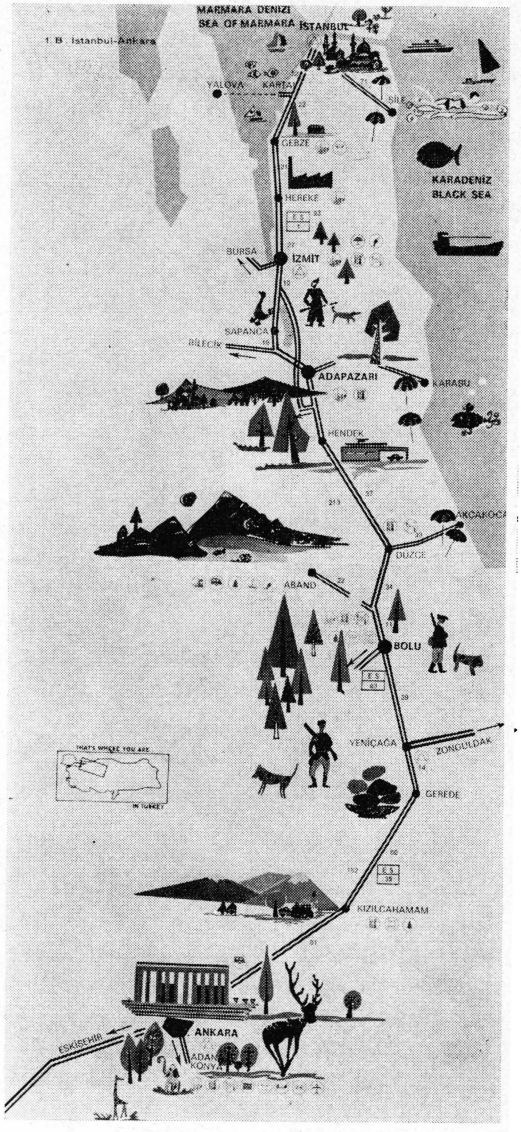

ISTANBUL

Izmit

Sapanca

Adapazari

Düzce

Bolu

Gerede

Kizilcahamam

Ancara

ANCARA-ISTANBUL
vázlatos útvonala

eredetiségében. Előlegbe említem: Ankarától azonnal északnyugati irányt vettünk, Kizilcahamam felé.

8. 30: hegyek köröskörül; szántóföldek; nyomtatás lóval; pelyvaszórás; kopár középhegyek; határba vonuló kétlovas szekerek, hátul ballagó csikóval...

10 órakor: cserjés, zöldelő hegylánc gondozott szerpentinnel le a völgybe, füves partú folyócskával. (Ez a 2015 méteres Isik hegy lábánál lehetett).

Fél tizenegy tájban emelkedni kezdett a hegyek oldalába vájt út fiatal fenyőerdők között; hátratekintve, kb. 70-90 km. távolságban gyönyörű kéklő hegyvonulat regényes csúcsokkal, fent a tetőn fenyvessel, ... a közelben ólak, fakalibák, tisztások, legelők, nyáj = bükki táj!

(Kizilcahamam óta még nyugatibb irányt vettünk Gerede-nek).

... Húsz perc után lefelé; kis község szélén apró temető; kőkupacok néhány egyszerű viskóval... — Aztán elénk tárult egy hatalmas völgykatlan! Lementünk; jobbról hegyek határolják; bivalyok jöttek velünk szemben...

— A kísérő kisasszony indulásunk után cukorkát osztogatott az utasoknak, tizenegykor egy kis kekszet. Autóbuszunk a lehető legkorszerűbb, csupaablak. Az útitársak komolyak. Ankara-Istanbul! —

11 óra tájban megálltunk egy nagy bárnál, kitünő teát szolgáltak fel, — ingyen! Balra egy nagyobb, rendezetlen.

Fél tizenkettőkor megindultunk, a kisasszony kölnit öntött kinek-kinek a kezére. A távoli hegykoszorú = teljes Feszty-körkép!

Már mindig lefelé, egészen egy tó partjáig. A nagy Iskenderun - Ankara - Istanbul út: E 5. - Sok bivaly és apró tehénke...

12 után is: hegyek balról-jobbról; bivalyok a nádas pocsolyájában... Piros cserepes falvak... 12. 15: csinos község főutcáján át; megálltunk egy-két percre.

— Törökország = olcsó ország.

— Síránkozó énekük ugyanaz, mint az araboké, de egy kicsit kellemesebb...

12.30: teljesen nyugati irányban haladunk két hegyvonulat között. (Ez Bolu környékén lehetett, amint utólag tanulmányozom a térképen). A meleg: kabátban is tűrhető. Delelnek a földeken. Balról gyönyörű erdős hegyek, lent lapos partú folyó. Asszonyok buggyanós szabású nadrágban. Magyar falusi házak...

12. 45-kor ismét hegyi úton; jobbról üde fenyőerdők a fenséges hegyeken (most látom a térképen, hogy megfelel az 1954 méteres Bolu Daglinak). A rádióban (Ankara) cimbalom és női ének.

12. 50: lefelé; tiszta házak; hegyi út mentén új mecset friss minarettel; ismét nagy völgykatlan, balról lomberdő, hegyek; útkiigazítások, földgyaluk; kerítésekkel, sövényekkel védett kukoricatáblák: sűrű, vézna szárak, a lankákon is szőlők módjára... Fuvolajáték... nyugodt, békés élet... Ezek a hamvas hegyek! (13 óra. Düzce után lehettek, de csak 1760 méter magasak...).

13. 25-kor megálltunk: ebéd. (Gyorsírónál is gyorsabban írtam, képtelenség — tíz év után — kiolvasni, hogy mit ettünk, csak a marhaszeleteket látom rizzsel, de ez is elég...).

13. 45-kor indulás.

14. 55-kor (közben talán elszundikáltam) áthaladtunk egy nagy folyón (keresem a nevét, de mindössze azt látom, hogy Karasunál ömlik a Fekete-tengerbe, amelynek déli partjaival már régóta haladunk úgy 30-50 kilométernyire párhuzamosan).

Utána egy városka (ennek Adapazarinak kell lennie, a távolságok és « helyi szemlék » után ítélve!); ipari központ (?); az úton egylovas fiáker; katonai autó fiatal katonákkal; a városban kétlovas fiáker hajtott ki egy udvar-

ból; kovácsműhely; kockakő burkolat a város szélén, de rázós, egyenetlen.

15. 15-től bal felől sokrétű hegylánc; tó: fölötte a túlsó partján egészen alpesi táj (nem lehet ez más, mint Sapanca).

15. 45-kor átmentünk a most (akkor 1963-mat írtunk) készülő széles betonútra; azután újabb harmadrendű út.

16. óra: megállás, teázás (megittam két üveg Coca-Colát); utána kitünő út; jobbról megpillantani a tengert (a Fekete-tengert, mert Izmit onnan csak 40 km.).

16. 10: balról megjelenik a tenger, hegyek a háttérben (ez pedig nem lehet más, mint a Márvány-tenger hosszúkás keleti öble); az első gőzös valami ütött-kopott vontató volt; halászbárkák, csónakok, kis vitorlások.

16. 45-kor már megint látszik messziről a tenger maga, valami kísérteties nagy hajóárnyékkal... Már jó ideje láthatók szőlők és gyümölcsösök (igen gyakoriak); dúsan termő, zöldelő tájak. Elhagytuk a partot és a vasútat; jobbról ismét feltárul egy tágas völgyrendszer.

17 óra előtt 5 perccel a távolban feltűnik egy község minarettel; lapos szántóföldek között, napraforgó táblák, tarlók mellett megyünk. Az öböl ismét látszik. Pont öt óra. A ragyogó tengeren két kis sziget tűnik fel; a tengerparttól 2-3 km.-re szalad a társasgépkocsi; újabb kis szigetek. Közelünkben a vasúti sínpár. A határokban tiszta, egészséges új házak. Olajfák.

17. 15: az öböl partján füstölgő gyárkémények, dús olajfaligetek; az öböl másik partján hegyek.

17. 20: még 21 km. Istanbul. A Márvány-tengerben két nagy sziget; szinte takarja előlünk egyik a másikat. A nyugtába hajló nap ellenben kidomborítja az alakjukat.

Az egykori római tartomány, Bitinia területét járjuk...

Csinos új település, felette korszerű szanatórium.

17. 35: szembetűnik két magas kupolás mecset; bal-

ról a tenger hajókkal; előttünk négy tornyos négyszögű hatalmas palota.

Elértünk Üsküdarba, vagy másként Scutariba (az egykori Chrysopolisba), a Fekete-tengert a Márvány-tengerrel összekötő Boszporusz kisázsiai partjára. 17. 45!

18 órakor kompra lépett az autóbusz, így mentünk át az európai Istanbulba. Egy derék örmény, aki tudott németül, arab barátjával igazított útba.

Istanbulban.

A Fekete-tengert Márvány-tengerrel összekötő Boszporusznak istanbuli szájánál a másfél-két km. széles szoroson átkelve buszostul-mindenestül a fürge komppal, tüstént Beyogluba mentem. Istanbul e részének fekvését igen vázlatosan Budáéhoz hasonlíthatnám, csakhogy az Aranyszarv-öböl a lejjebb elrekesztettnek képzelt Dunának felelne meg...

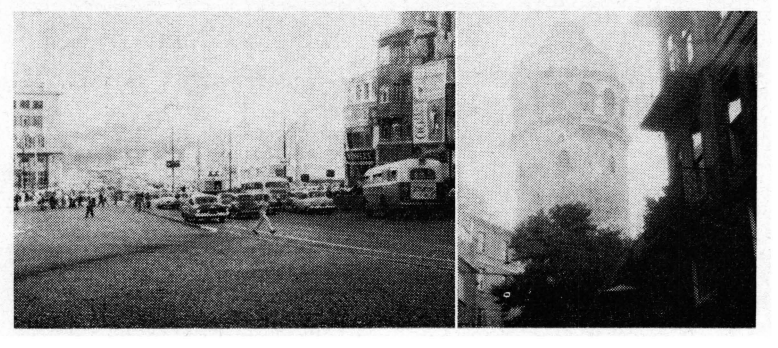

Istanbul: a Galata-híd és Galata-torony (a szerző felv.)

A Beyoglu szövevényes úthálozatának központjában találtam meg a minorita ferencrend templomát és kolostorát, ahol a minoriták keleti tartományának főnöke, P.

Angelo M. Beghetto is székelt. Imakönyvembe jegyzett néhány atyai sora csakugyan a « Pace-Bene » szellemét sugározza; vendéglátásuk Szeráfi Atyánk lelkületéből fakadt.

Rendünknek már 1265 óta létezett fióktartománya Törökországban, elválasztva a régebbi (1217) palesztinai (vagy szíriai) tartománytól, míg 1469-ben teljesen függetlenné nem lett. A mai templom csak 1906-ban épült (Sent Antuan Kilisesi).

A várost Byzas (a megáriák királya) alapította Krisztus születése előtt a VII. sz.-ban; róla nevezték el Byzáncnak. Bizánc kezdettől jelentős volt, mert Európa és Ázsia határán fekszik. Amikor Fatih Sultan Mehmet elfoglalta, az ottomán birodalom fénypontjává vált. Felbecsülhetetlen kincsei: történelmi nevezetességű palotái, — legelsősorban a szultánok fejedelmi palotája, a Topkapi —, a bizantin és római műemlékek, a múzeumok (ősi síremlékekkel, a delfi jóslatok bronzalapzatával, stb.), az ottomán építőművészet szebbnél szebb alkotásai, 550 mecset, — hogy hirtelenében többet ne említsünk, mint a « Kék » - mecset és a Hagía Sófia —, de e kincseken kívül, vagy talán felett, természeti szépségei!

Istanbul: a Hagía Sófia és « Kék » - mecset.

A jezsuita templomban helyezték sírba a « nagy fejedelem », II. Rákóczi Ferenc tetemét 1735. április 8-án bekövetkezett halála után. Ez a templom az Aranyszarv-öböl Galata-hídjával szemközti utca mentén található, a Beyogluba, vagy másként Perába vivő Yüksek Kaldirim egyik mellékutcájában. Mikes Kelemen, a « vezérlő fejedelem » mindhalálig hűséges bujdosó társa intézkedett kegyelettel a végtisztesség megadása felől. ... A bujdosók sorából a halál tovább szedte áldozatait. Mikes egymaga maradt, míg 1762-ben, a pestis áldozataként, ő is be nem fejezte földi zarándoklását Rodostóban, ahol a Hortus Hungarorumban temették el, a « nagyságos fejedelem » egykori sétakertjében, a későbbi magyar temetőben... 1830-ban az összes bujdosók csontjait új sírkertben közös verembe tették...

— Azt írta Mikes Kelemen — költői vagy igazi — gr. P.E. nénjének 1720. április 24-én Rodostóból: « Édes néném, ha nem mondanám is hogy ide érkeztünk, csak arról megüsmeri ked, hogy honnét dátálom levelemet. Elég a, hogy az Isten szerencsésen ide hozott mindnyájunkat. És mihent ide érkezett Bercsényi úr, mindjárt anagrammát csinált a város nevéből, és e jött ki belőle: Ostorod. Ez igen hozzá illik a bújdosókhoz. Elég a, hogy erről eleget lehetne elmélkedni, de azt hagyjuk másszorra, most pedig fogadásom szerént hadd írjak meg mindeneket kednek... » (XXXVI. levél). Majd ugyanaz év május 28-án így ír: « Már mi itt derék házastüzes emberek vagyunk, és úgy szeretem már Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont. De tréfa nélkül, édes néném, mi itt igen szép kies helyett vagyunk. A város elég nagy és elég szép, a tengerparton lévő kies és tágas oldalon fekszik. Az is való, hogy Európának éppen a szélén vagyunk. Lóháton innét Konstanczinápolyba két nap könnyen el lehet menni; tengeren pedig egy nap... » (XXXVII. levél).

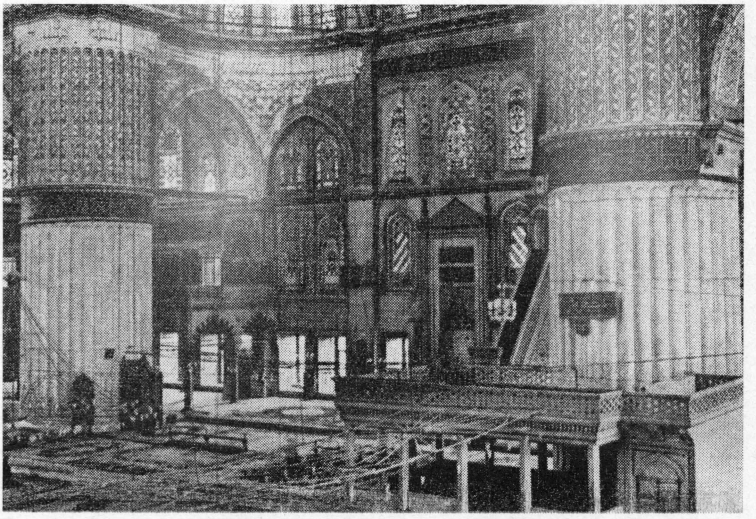

Istanbul: a « Kék » - mecset belseje.

... De a bujdosók sorából a halál egyre szedte áldozatát, míg Mikes egymaga maradt azok közül, akik Rákóczival jöttek ki Magyarországról.

Tudtam, tudtam kívülről Lévay József « Mikes » című költeményének kezdő sorait:

« Egyedül hallgatom tenger mormolását,
Tenger habja felett futó szél zúgását,
Egyedül, egyedül
A bujdosók közül,
Nagy Törökországban;
Hacsak itt nem lebeg sírjában nyugovó
Rákóczi nagy lelke, az eget csapkodó
Tenger haragjában! »

* * *

— Valaki hozzám lépett, és megkért, hogy álljak fel az ablakmélyedésben levő zsámolyról, nem ülésre szolgál,

hanem a korán olvasására... Megint hibáztam a mecseti fegyelem ellen, most a « Kék »-mecsetben, amelynek csendes ablakszögletéből merültem el a Márvány-tenger csillogásában és gondolataimban.

A kék csempékkel borított Ahmet szultán-mecset (1616) és a vele szemben büszkélkedő Ayasofya művészi gazdagságát meg sem kísérlem leírni, de nem is lennék képes. Inkább még Mikessel maradok, mert jártam ott, ahonnan ő 1718. augusztus 25-én (a nap is egyezik!) ezt a levelet írta:

« Bujukdere. Hálá Istennek, ide érkezénk tegnap. Drinápolyból 16-án indulánk ki... Elég a, hogy tegnap ide érkezvén, azt gondoltuk, hogy mind palotákba szállítnak bennünket; de itt a városban egy ép házat sem találtunk. Azért az urunk kényszerítteték a város mellett lévő kis mezőn sátorok alatt maradni mind addig, valamíg más rendelést tesznek, és jobb helyre szállítnak. Azt nem volna szükséges megírni, hogy csak három órányira vagyok kedtől. Mivel azt elgondolhatom, hogy ezt a szép kanálist már ked feljárta, azt sem volna szükséges megírni, hogy a kanálisparton vagyunk a Feketetengernek a torkától egy ágyúlövésnyire... » (XVII. levél).

Szóval, Büyükderében, megfordultam én is, a Boszporusz nyugati, azaz európai partján, de nem három lapátos hajóval, hanem négykerekű autóbusszal. Lapát, sőt, fedélzet nélküli tengerjáró bárkát is láttam eleget a Boszporusz hajójavító műhelyeinek meglehetősen elhanyagolt környezetében, szeméthalmok között. Annál inkább tetszett a tengerszoros partjain épült lélekvidámító és testüdítő községek sora, így Büyükdere, ahol a minoritáknak templomuk van Szűz Mária születésének tiszteletére.

Büyükdere előtt Yeniköyn is átmentünk, azon a helységen, ahonnan Mikes Kelemen 1718. szeptember 22-én már azt írhatta «nénjének» (úgy szerette, mint a « káposztát »!): « Az urunknak rendes és alkalmatos szállása va-

gyon. Azt is tudja ked, hogy éppen a tengerparton vagyunk, és olyan igen a tengerparton, hogy az én házam alá vizen béjöhetni... Ma szállottunk be ide, és annyi portékánk vagyon, hogy félóra alatt kiki berakoskodott a szállására. A házamban se szék, se asztal nem alkalmatlankodik. A való, hogy vagyon egy kis szék formára csinált székecském — ha le akarok ülni, arra ülök, de még más hasznát is veszem; mert ha írni akarok, azon kell írnom. Micsoda szép állapot, mikor el lehet lenni annyi sok házi eszköz nélkül! »

Yeniköyben maradtak 1720. áprilisáig, akkor átköltöztek Rodostóba...

* * *

Szerettem volna valamit tudni a rodostói egyházközségről, és kérdezősködtem az istanbuli plébániánkon (Parrocchia di S. Antonio, Istanbul — Beyoglu, Türkiye), van-e kapcsolatuk Rodostóval. Nem kis csodálkozásomra kezembe adták (ar Úr 1963. esztendejének augusztus 26. napján) a rodostói római katolikus plébánia keresztelési anyakönyvét: « Liber Baptizatorum Rodostiensis Ecclesiae 1849 ». A kötet 30 cm. hosszú, 10 cm. széles, és 52 lapot tartalmaz. A másik végéről a bérmálási bejegyzések találhatók: 1863, 1872, 1876, 1882, 1889 (öt oldal az egész!).

A keresztelési anyakönyv tisztán le van másolva egy külön könyvben: « Liber Baptizatorum Paroeciae S. Mariae Rohedesti ab anno Dni 1849 », és folytatott 1940-ig. « Tekirdag — Rodosto » (leginkább olaszok meg örmények).

Felírtam magamnak néhány más adatot is: 1936. július 31-én Rodostóban a katolikus hitre tért a kálvinista felekezetből Molnár Mihály (sz. 1916. II. 17. Rákospalotán) és Molnár László (sz. 1922. VIII. 20. Budapesten); jegyezte: R.P. Joannes Wendel S.J. delegatus. (Ebben a két könyvben mindössze ennyi magyar vonatkozást talál-

tam). A plébánosok: Joseph Gasparri M.C. (rövidítése a Minorum Conventualium, konventuális minoritáknak), Nicolaus Vissani, Aloysius Marino, Franciscus Randazzo, Bernardus Musa, Bonaventura Flamini, Seraphinus Fenech, stb.

A házassági anyakönyvet szintén megvizsgáltam: « Liber Matrimoniorum ab anno Dni 1849, Roedesti » (azaz Rodostóban), egész 1921-ig. A régi hosszúkás könyv le van másolva.

A rodostói Szűz Mária plébánia pecsétje tojásdad alakú, középen a Mennybevitt Szent Szűz kitárt kezű alakjával, lábánál angyalfejekkel; középen lent, a felírás kezdete és vége között a ferences címer: « Sigillum Paroeciae S. Mariae Rodostoniensis Ordinis M. Conv. », (Minorum Conventualium).

Olasz és néhány más nemzetiségű házasságkötést láttam benne, de magyart nem.

A harmadik a halotti anyakönyv volt, hosszúkás ez is: « Liber Mortuorum Rodostiensis Ecclesiae ab anno Dni 1848 ». A tizenhetedik, nem számozott oldalon, ezt az olasz szöveget olvastam: « Rodosto 31 Gennaro 1877. Il risultato della esumazione dell'antico cimitero si è oggi trasportato nel nuovo e colá inumato in una fossa comune dove si porrá una lapide, che porterá la seguente iscrizione: « ossa esumate dall'antico cimitero, il 31 Gennaro 1877 ». Még a következő szavak tartoztak hozzá: « In Visitatione Pastorali Ecclesiae Rodostensis... », így: « Rodostensis ».

Az olasz szöveg azt jelenti: « Rodostó, 1877. január 31. A régi temető kiásott tetemeit a mai napon átszállították az újba és ott közös sírban elhantolták, ahová emlékkövet helyeznek majd a következő felírással: « a régi temetőből kiásott csontok, 1877. január 31 ».

A halotti anyakönyvben az utolsóelőtti bejegyzés:

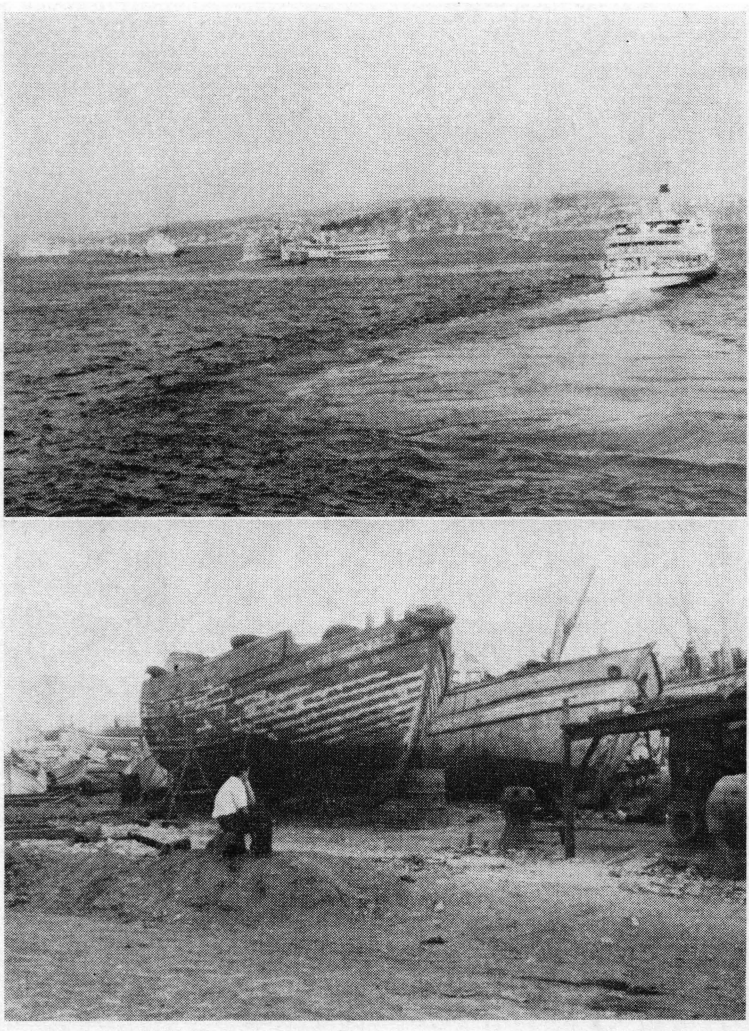

Istanbul és Boszporusz vidékén (a szerző felv.)

« 141. Anno Dni 1941. die 3 Februarii ». Az utolsó: « Die 20. Aprilis 1942 ». (Tekirdag).

... Lélekben Rodostóban jártam.

* * *

Az imént feljegyzettek már 1963-ban is a múlthoz tartoztak, azt az eseményt azonban, amiről alánt lesz szó, 1963-ban még méhében hordozta a jövő.

Dicsőségesen uralkodó Szentatyánk, VI. Pál pápa, 1967. július 15-én bejelentette a bíborosi testületnek, hogy a Hit évének hajnalán Törökországba kíván utazni a hajdani Konstantinápoly, valamint Efezus városának meglátogatására, ahol fontos egyetemes zsinatokat tartottak és a Szűzanya tisztelete mindmáig kedvesen virágzik.

Az útra még abban a hónapban sor került. Így történt, hogy július 26-án reggel fél nyolckor az istanbuli minorita plébániai bazilikában, a minoritarend akkori egyetemes főnöke: P. Basilius Heiser; akkori és jelenlegi prokurátora: P. Lodovico Cava; egyszersmind a minoriták keleti tartományának főnöke: P. Maximilián Chilin üdvözölhette a Szentatyát a rendtagok és megszámlálhatatlan hívősereg élén.

Szentmiséje evangéliuma után a pápa beszédet mondott olaszul; hű fordítása a következő:

« Nagy a Mi vigaszunk, hogy ezen a reggelen veletek lehetünk e ragyogó város buzgó katolikus közösségében, a Pera-út ismert városrészének szívében, ahol más érdemes és tevékeny plébániák is léteznek, mint a ferenceseké, a Draperis Szűz Mária templom és Szent Domonkos fiaié: a Sz. Péter. Ezért ki óhajtjuk fejezni az összeszedettség ez órájában, a Szent Titkok ünneplésekor, érzelmeink bőségét, és üdvözölni, bátorítani benneteket egy meglehetősen részletező és kiadós társalgás szavaival, amennyiben e teljesen elfogalt nap kötelezettségei megengedik Nekünk ezt az annyira óhajtott lehetőséget.

De egy szót szeretnénk mondani nektek, szeretett Fiaim és Leányaim, akik szentmisénk oltárához összejöttetek imádkozni. Legelsősorban, hogy kifejezzük tetszésünket a jó ferenceseknek, a konventuális minoritáknak, akik ezt a plébániát vezetik, és Szent Antal sugárzó fényében megteremtették az élő áhítat és buzgó istentisztelet központját. A templom már magában véve vitathatatlan értékű, építészeti vonalainak rendezett és fenséges ünnepélyessége miatt, mert egyesítik az elmélyedést és imát az áldozatos lelkek érdeméből, amelyek igazi áldozattal akarták építését. Nagyon szerette boldog emlékű Elődünk, XXIII. János, aki amikor mint apostoli delegátus itt állt az Apostoli Szentszék szolgálatában, szeretett idejönni, és nem kevés alkalommal tartotta a kilencnapi ájtatosság szentbeszédeit a templom védőszentjének tiszteletére. A kedves és jó Roncalli Pápa, akinek annyira tetszettek a népáhítat legegyszerűbb módjai is, elhozta nektek az ő nagy lelkének buzgalmát! Emléke, itt is, felejthetetlen.

Ezekhez az okokhoz, amelyek figyelmünkbe ajánlják ezt a templomot, járuljon az a tény, hogy a nagy portugál szent tiszteletét, aki a róla elnevezett páduai bazilikában levő dicsőséges sírja által Itália ékessége lett -, nagyon ápoljátok, és ez mostmár túllépi a katolikus közösség legtágabb körét is; Szent Antal nevében a kiterjedt, valódi, éber szeretet, — amely nem ismer határokat —, itt össze tudta gyűjteni és testvérekké tenni a lelkeket minden nemzetből és felfogásból. Tisztelet nektek, Szent Ferenc fiai. Becsület nektek, más plébániák és katolikus intézmények papjainak és szerzeteseinek is, akik e nemes terület lelki érdekeit gondozzátok a szent szertartások fényével, valódi buzgóságban, amely szétszakíthatatlanul egyesíti a szíveket az őszinte és gyakorlati emberi meg keresztény erények varázsával! Az Úr jutalmazzon meg benneteket, támogasson titeket, és áldja meg fáradozástokat.

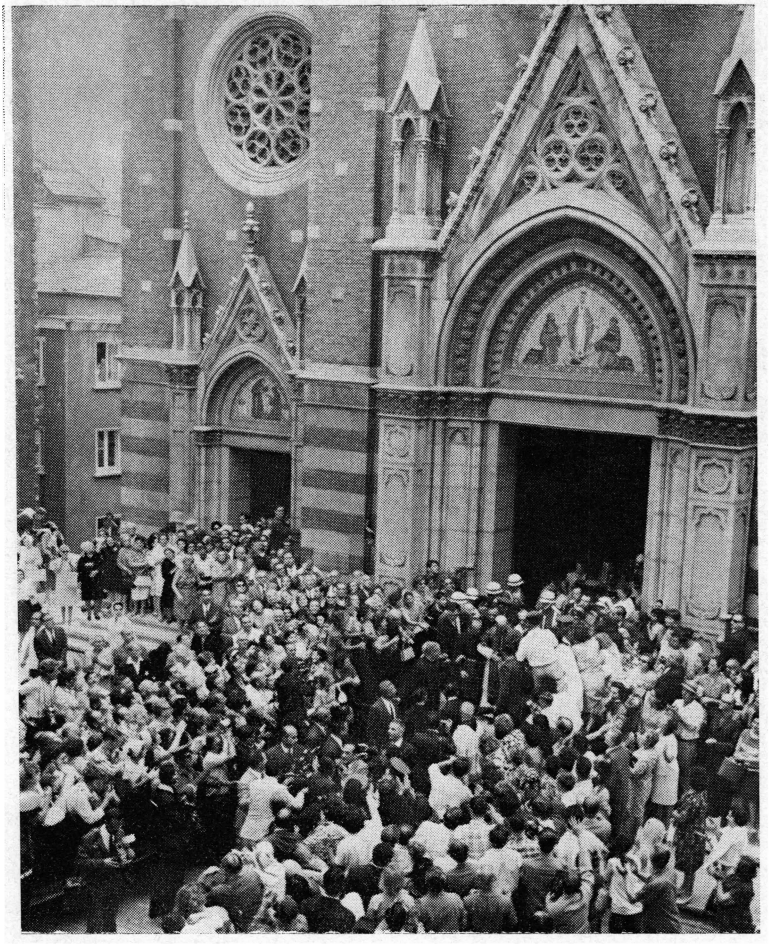

Istanbul: VI. Pál pápa 1967-ben a Sz. Antal bazilikánál (f. Giordani)

Azonban a Mi ölelésünk ugyanígy át kívánja karolni Isten teljes népét, amely ma itt egybegyűlt; e város és egész Törökország katolikusainak válogatott képviseletét; a munkás és csendes nővéreket, akiknek annyival tarto-

zunk értékes apostolkodásukért, a szükségben szenvedők alázatos és elrejtett szolgálatáért; egyszerű jelenlétük tanúbizonyságáért a világban; és nektek, kiváló szülők, nemes és reményteli fiatalok, szeretett gyermekek. Mind, mind üdvözlünk benneteket, mind átölelünk, és igazán senkit sem szeretnénk kifelejteni, kérve titeket, hogy hazatérve mondjátok meg szeretteiteknek, főként akiket megpróbál a szenvedés: a Pápa szereti őket és sokat vár hitüktől.

Istanbul: VI. Pál pápa miséje a Sz. Antal bazilikában (f. Giordani).

Igen szeretett Fiaim és Leányaim, ez a mi emlékeztetőnk, sőt, a Mi vezérszavunk, amit figyelmetekbe ajánlunk a lelkek mai találkozásának emlékére: sokat várunk a hitetektől. Utazásunk, amint első bejelentésétől kezdve mondottuk, a Hit évének pirkadtakor történik, azoknak

a helyeknek tiszteletében, amelyek jogosan mondhatók kiváltságosaknak úgy a hit bizonyítékai, mint jelentőségük miatt számunkra, akik kései, de reméljük, nem érdemtelen örökösök vagyunk. A Hit évére emlékezés mindig szívünkbe és szívetekbe lesz zárva ez egység és szeretet nevében tett utunk alkalmából.

Igen, tudjátok szüntelenül magasba tartani a hit lángját! Az Egyetemes Zsinat, emlékeztetve a híveket Jézus Krisztus papi, prófétai és királyi hármas feladatában való részesedésükre, szüntelenül buzdította őket a hit átélésére, gyakorolva a hívek közös papságát « a szentségek vétele, az ima és hálaadás, a szent élet tanúbizonysága, a lemondás és tevékeny szeretet által, és terjesztve mindenütt az Ő eleven bizonyságát, főként a hittel és szeretettel folytatott élet révén ».

Biztosak vagyunk benne, hogy megfeleltek majd e követelményeknek, azt a tényleges szeretetet nyújtva Jézusnak, amely a « dicsőség magasztalása » lesz az Úr részére, belső öröm magatoknak, ragyogó példa másoknak. Maradjatok hűségesek az értelem és érzelem, az ész és szív teljes ragaszkodásával, és az Úr kegyelme állandóan veletek lesz, hogy megerősítsen, vezessen, megvilágítson; hogy megéreztesse veletek — Szent Pál szavaival mondjuk —: már nem vagytok «idegenek és jövevények, hanem a szentek polgártársai és Isten Házának lakói, az apostolok és próféták alapjaira építve, magával Krisztus Jézussal mint szegletkővel, akiben az egész jól emelt épület szilárdan áll az Úr szent templomaként » (Ef 2, 19-21).

Ez a Mi kívánságunk, Szeretett Fiaim és Leányaim, ez a Mi imádságunk, a Mi áldásunk ».

Görögországban

Istanbulból augusztus 26-án, hétfő este tizenegykor indulás nagytávolsági busszal (de kevésbé kényelmessel, mint az ankarai úti volt). Éjfélkor az úton leálltunk egy

félórára a világítás miatt; piszmogott vele... Fél hatkor értünk a határra. Csaknem három órát vártunk, mert a tisztviselő maga töltögette volna ki az összes űrlapokat az útlevélvizsgálatnál, ha képes lett volna. Az enyémet durván lecsapta, én vettem a kezembe egyet, percek alatt megcsináltam. A vámos belenyúlkált a táskába és kistáskába. Amikor a kezébe akadt a breviáriumom:

Mi ez?!

Nem ismeri az imakönyvet? Hová tegyem a vallástani ismereteit? Amikor diák voltam, én tanultam a görög kultúrát!

Mindez olaszul (mert tudott).

Így jegyeztem fel akkor magamnak.

Istanbultól a görög határ körülbelül 300 km. Kastaniesnél.

Fél kilenckor egy bár előtt megálltunk, és kilenckor már indultunk volna tovább, amikor a gépkocsivezető, egy barátja miatt, állatott bennünket fél tíz utánig. Két percen belül leállt egy benzinkútnál.

Nincs más feljegyzésem, csak az, hogy Kastanies görög határállomástól Aleksandropolisig (Dedeágaç) a távolság 136 km. volt, innen Kacaláig 181, majd Thessalonikiig 170 km.; összesen 489 km. a görög határtól eddig a városig, ahol buszt kellett cserélni, de csak este. Jó is volt a közel 800 km.-es utazás után megállapodni...

* * *

— Szaloniki-Thesszaloniké, Athén és Pireus után a legfontosabb város Görögországban; Macedónia tartományának kormányzósági székhelye, de az a katolikus püspökség és orthodox (görögkeleti) metropolita számára is.

Cassandrus alapította Krisztus születése előtt 316-ban, és feleségéről, aki Nagy Sándor nővére volt, Tesszalonikának nevezte el. Római provinciaként, a hozzá vezető Via Egnatia következtében, szerencsés korszakot látott.

A következő évszázadokban sokat szenvedett háborús betörések miatt; a törökök 1430-ban elfoglalták, mecsetté téve csaknem minden keresztény templomot. Az 1917-i tűzvész a török emlékeket is tönkretette, és az addig teljesen török hangulatú város megváltoztatta arculatát. A görögök az első balkáni háborúban szerezték meg a várost.

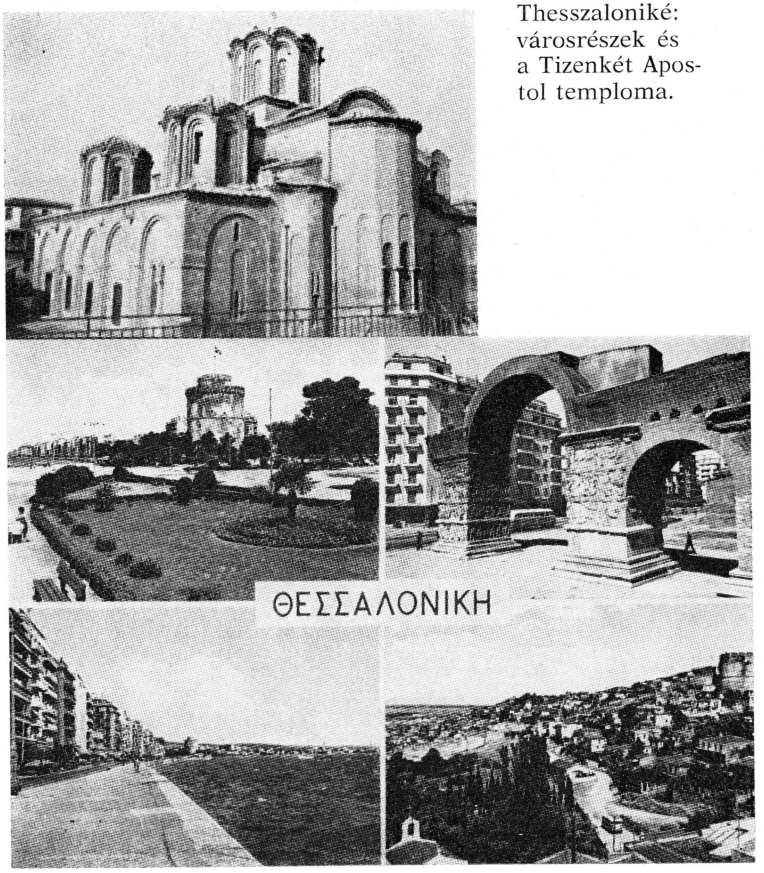

Thesszaloniké: városrészek és a Tizenkét Apostol temploma.

Thesszalonikét az említett borzalmas tűzvész után újraépítették, de az óvárosban még így is számos érdekes és értékes bizantin templom található, csodálatos mozaikokkal. A fallal körülvett (az eredeti 8 km.-ből pusztán a fele maradt meg) város mértani középpontjába az « odós Aristotélus » utcán jutottam A .világvárosias, szép tér elején az « Isten Anyja » (Theotokos) temploma áll (1208 - ból), másoldalt régi török fürdők, majd a városháza tömbje, meg az igazságügyi palotáé. Innen csak két lépés, az « odós Olŷmpu » keresztutcán túl, Szent Demeter ritka szépségű bizantin temploma a hasonló nevű utcában: « odós Haghíu Dimitríu ». A VII. századbeli, négy oszlopsorral tagolt öthajós görög bazilikának helyreállításánál minden megmaradt anyagot felhasználtak a tűzvész után.

Valamivel az Akropolisz-fellegvári közkert kapuja alatt látható a « Főangyalok » temploma az « odós Akropóleos » mentén. De a város más részeiben Illés próféta, Sz. Katalin, Sz. Ména, Sz. Antal, Sz. Konstantin, Sz. Gergely, az Üdvözítő, Sz. György, Sz. Pantaleimone, Sz. Atanáz, és a Tizenkét Apostol tiszteletére is építettek templomot. Ez utóbbi nagyon megnyerte a tetszésemet XIII. századbeli ötkupolás épületével. — A « Haghías Sofías » a görögkeleti metropolita katedrálisa.

Thesszalonikében született Cyrill, a Konstantinápolyban kitűnően képzett szentéletű szerzetes és hithirdető, a « cyrill » betűkkel írt szláv istentiszteleti szövegek atyja, aki testvérével, Methóddal együtt a IX. sz.-ban áldozatos apostoli munkát végzett Morvaországban, Rómában 869. február 14-én, 42 éves korában bekövetkezett haláláig.

— ... Szent Pálnak váratlanul és hirtelen kellett elhagynia Thesszalonikét a zsidók ellenségeskedése miatt, tehát nem fejezhette be gyönyörűen induló térítő munkáját. Timóteust azonban visszaküldte, és amikor ez küldetése teljesítése után őt Korintusban elérte, levelet írt a tesszalonikiaknak, dicsérve hitüket és szeretetüket:

« Mindig hálát adunk az Istennek mindnyájatokért, ahányszor csak megemlékezünk rólatok imádságainkban. Állandóan gondolunk Istenünk és Atyánk előtt tevékeny hitetekre, áldozatos szeretetetekre és Urunkba, Jézus Krisztusba vetett szilárd reményetekre. Mi tudjuk, Istentől szeretett testvéreim, hogy választottak vagytok, hiszen az evangéliumot nemcsak szóval hirdettük közöttetek, hanem erővel, Szentlélekkel és mély meggyőződéssel is... A tanítást a sok nehézség ellenére is a Szentlélek örömével fogadtátok és így Macedóniában és Achájában minden hívőnek példaképévé lettetek. Tőletek kiindulva terjedt el az Úr tanítása; nem is csak Macedóniában és Achajában, — Istenbe vetett hitetek mindenütt ismeretes lett, ezért nem is kell róla beszélnünk... ».

Első levelének elejéről valók e szavak...

— Az Egei-tenger vizének délutáni csillogását élvezve a « Leophóros Níkis » (Győzelem) tengerparti sétányon, elballagtam az említett Üdvözítő-templomhoz és a mellette található diadalívhez, amely Galérius római hadvezér Kr. u. 297-i győzelmét örökíti meg márvány domborműveken. Útközben, még a tengerparton, a « Fehér torony» hívta magára a figyelmemet (szerencsére, a Theszszalonikében vásárolt képeslap fogalmat nyújthat a város fekvéséről és szépségéről).

A tiszta és történelmi levegőjű város kellemes emlékeket hagyott bennem hátra, és egy kissé fájó szívvel ültem az esti órákban autóbuszra — Athén felé.

— Az éjszaka már maga rossz időszak az utazásra, de akinek sürgős az útja, azt is vállalnia kell.

Az, hogy a Szaloniki öböl természetadta szépségét nem láthattuk, még csak a kisebbik baj lett volna, de hogy a robogó autóbusz ablakát néhány rendetlenkedő fiatal egyre-másra nyitogatta az éjszakai metsző szélben, — nem jártunk mi akkor akárhol, hanem az Olympos 2911 méteres csúcsai alatt —, több volt a soknál, mert

hiábavalónak bizonyult az utasok részéről minden kérés, majd rendreutasítás. A léghuzat elkerülhetetlen hatását csak Rómában sikerült közömbösíteni, magyarán kigyógyítani.

Bosszankodással és bóbiskolással töltött néhány óra alatt, 186 km. lefutásával érkeztünk meg Larissába. De haladnunk kellett, Athén még messze volt (328 km.-re).

1963. augusztus 28-a állt a naptárban. Régi-régi regék, diákkori tanulmányok, történelmi események színhelyein suhant végig a képzeletem és némileg az autóbusz... Thermópylai, — Parnassós (2457 m.), — Delpho, — Marathon...

Déltájt értünk Athénbe. Thesszaloniké-Athén = 514 km!

Összegezve az Istanbul - Athén autóbuszutat, kilométerekben 1300 - at tett ki.

* * *

Szent Dénes püspöki székesegyházában (az Athén központját jelentő Akadémia, Egyetem és Nemzeti Könyvtár terének közelében) megmiséztem, köszöntöttem a plébános urat, aki nem más, mint Athén püspöke, és már mentem is a városba, hogy minél többet megnézzek belőle az esti vonatindulásig.

Athén Görögország fővárosa, közel egy millió lakóssal; halmoktól körülvett síkságon terjeszkedik.

Hajdan az Aeropago csupasz sziklabércen székelt az államvezető és törvényhozó szenátus. Itt ítélték el Demosténest 324-ben.

Ehhez a helyhez fűződik Sz. Pál apostol látogatása második útján, 52-ben (Ap. Cs. 17, 15-34; I. Tessz. 3, 1). Előbb a zsinagógában hirdette Krisztus tanítását, majd az áttérőknek, végül a téren, az « agorán » a pogányoknak, akiknek téves vallási meggyőződését megszámlálhatatlan istenszobor jelezte a városban. Néhány epikúreus és sztoikus fölvezette az Areopagéra, és ő rámutatva az « ismeretlen isten » oltárára, az igaz Istent hirdette meggyőző

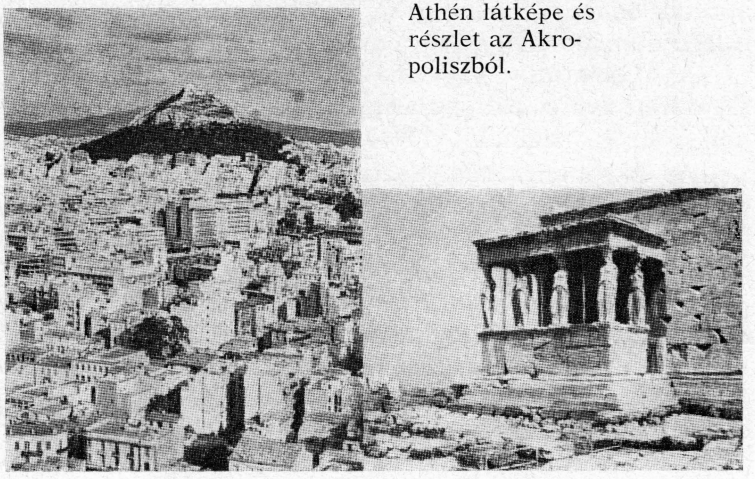

Athén látképe és részlet az Akropoliszból.

erővel. Hallgatói közül Dionizius, az « aeropagíta » lett később Athén első püspöke.

A Krisztus születése előtti évszázadok nagy nevei: Arisztidesz, Themisztoklesz, Periklesz a közeli Pnyx 40.000 férőhelyes körszínházához fűződnek.

Az Acropole a tenger színe fölé 156 m. magasra emelkedő és 270 × 156 m. kiterjedésű sziklatömbje Pizisztrátosz, Cimone, Licurgos, görög fejedelmek és római imperátorok épületeivel ékeskedett hajdanában, de még ma is büszkélkedik. Rajta a « Propilei » Periklesz rendeletére dór oszlopokkal készült Kr. e. 440 és 430 között; építésze Mnesicle volt.

Az « Athena Nike » jón oszlopokból álló templomocska.

A « Partenone » 70×31 méteres csarnoka, amit ugyancsak Periklesz kezdeményezett, az emberi elme egyik legjelentősebb alkotása a Kr. e. IV. századból; valamikor Athena Parthenos szobra ékesítette elefántcsontból és aranyból, Fidias mesterműve. Jusztinián császár idejében a Szentlélek temploma lett, később Szűz Mária tiszteletét

ápolták benne, mígnem a XV. sz.-ban mecsetté nem vált, a legújabb időkben pedig puszta emlékké...

A « Caríatidi », vagy másként « Core », tömör falhoz ragasztott kecses oszlopcsarnokocska, amelyet jón tunikás női szobrok tartanak.

Az Akropolisz délnyugati sarkán a Heródes Atticus Odeon, a délkeletin pedig a Dionyssos színház Eschilius, Euripides, Aristófanes darabjai sikerének színhelyét jelentette.

« Zeus Olimpicus », « Olympieion », amelyet lenyügöző templomként még Pizisztrátosz kezdetett meg Kr. e. az V. sz.-ban, Hadrián császár építtetett ki Kr. e. 130-ban. Az egykori 104 oszlopból 16 ma is áll. Hadrián császár diadalíve e műemlék mellett, a városi közkert mentén, a Dionyssiu Areopaghitou és Leoforos Amelias útja találkozásánál látható.

Athéntől Brindisiig.

— Késő délután vonatra ültem a Péloponissou — állomáson, amelynek vonalai a peloponézusi félszigeten ágaznak szerteszét. Nekem a patraszi kellett, mert még aznap ott kívántam hajóra szállni Itália felé. Ez a 230 km.-es szakasz volt a második « vasutam », az alexandriai-kajróin kívül...

Jaj, de régen volt.

A délszaki növényzet, festői tájak, ciprusligetek, szőlők, olajfakertek, ernyőfenyőerdők között robogó vonat pihenést jelentett.

Mégaránál jártunk közel 50 km. után; Kalamákinál 82, Loutrákinál 86 km. után. Rászaladtunk a korintusi csatorna 92 m. hosszú, 44 m. magas vashídjára. A csatorna, — több mint 6 km. hosszú, általában 20 m. széles és 8 m. mély —, az Egeon Pelagos Mirtoon vízfelületét köti össze a Jonion Pelagos Korinthiakós-öblével. 1893-ban nyitották meg.

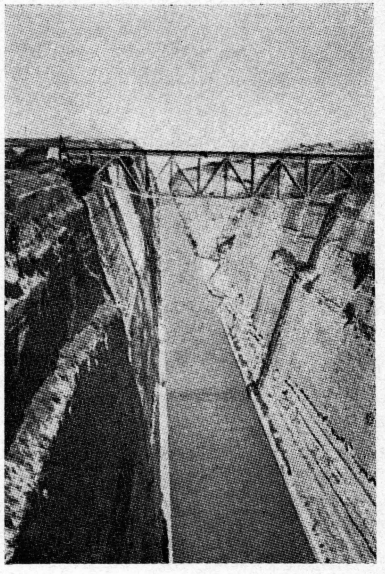

A korintusi csatorna jelentékenyen megrövidíti az utat a Fekete-tenger és az Adriai-tenger között, Kalamáki és Posidonia összekötő vonalában. A legmagasabb szárazföldi domborulat, amelyet építésénél átvágtak, 80 m. volt. Néró császár hajdani kísérlete 1,700 m. után csődöt mondott. Az 1881-ben kezdett francia vállalkozás is csak 1893-ban járt végleges — görög sikerrel.

A 91.km.-nél elértük Korintus városát, a mait; az ősi Kórinthos romjai hat kilométerre találhatók. Most se alkalom se hangulat nem lett volna hozzá, de Pál apostol két levele a korintusiaknak megfelelő tápot adott a helyhez fűződő elmélkedésnek.

Második apostoli útján jött először Korintusba, ahol 50 őszétől 52 tavaszáig működött. Ezalatt a pogányok virágzó keresztény egyháza alakult ki. Első levelét Efezusból írta, valószínűleg 55-56-ban. A régi bűnös szokások és a kívülről jött zsidózó tévtanítók zavart keltettek az egyházközségek életében. Egyes hívek állandóan pereskedtek egymással, és ügyeiket nem átallották pogány bíróság elé vinni; az asszonyok szabadosan éltek, távol a keresztény fegyelmezettségtől; visszaélések harapództak el a szeretetlakomák, agapék körül; tanbeli nehézségek is felütötték fejüket.

Minderről Kloe hozzátartozóitól értesült Sz. Pál és levélben írta meg feddését és buzdítását. Központi gondolata a szeretet! (I. Kor. 1, 4-8; 1, 26-29; 3, 10-17; 10, 31-33; 13,1-13).

Az első levél elküldése után Timóteus aggasztó híreket hozott Korintusból, amelyek az apostolt arra késztették, hogy személyesen menjen oda Efezusból. Nem sikerült úrrá lennie a zavarok fölött. Nem maradhatott hosszabb ideig Korintusban, és az általános fegyelmi intézkedések után visszatért Efezusba. Betegsége miatt nem mehetvén megint Korintusba, megírta a « könnyek levelét », majd Titusz jó hírei vételével Macedóniából a második levelet. Célját világosan kifejezi a 13. fejezet utolsó szavaival:

« Azért írom ezeket távollétemben, hogy ha majd megérkezem, ne kelljen keményen föllépnem azzal a hatalommal, amelyet az Úr nekem építésre adott, nem rombolásra. Különben testvérek, örüljetek, tökéletesedjetek, buzdítsátok egymást, éljetek egyetértésben és békében. Akkor veletek lesz a szeretet és a béke Istene. Köszöntsétek egymást szent csókkal. A szentek mind köszöntenek titeket. Urunk, Jézus Krisztus kegyelme, Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal » (II. Kor. 13, 10-13).

* * *

Mialatt vonatunk hűségesen követte a bájos Korintusi-öböl déli partját, képzeletem leröppent a délnek fekvő Mykenaihoz, a mikénei műveltség központjának romjaihoz, — alig lehetett többre mint 25 km. —; 110 km.-re Sikyonía (vagy Kiáton), a hajdani jón város mai modern településéhez értünk; azután Xilókastron következett, — tőle délre majdnem 2400 méteres hegység nyűgözi le az utasokat —, majd Diakoptón és Aígion (vagy Égion). De ekkor, hogy a térképre tekintettem, lent-lent, a Peleponézusi sziget (vagy csak félsziget?) csápjai között két név ragadta meg a figyelmemet: Spárta és Taigeto, — az

egyik a szigorú gyermeknevelésé, a másik a pogány gyermekpusztításé...

Lepantó szorosa után, — ki ne ismerné e nevet az egyháztörténelemből? —, íme, Pátre, azaz Patrasz!

Azonnal a hajóállomásra siettem. Az « Egnatia » motoros hajóra kaptam jegyet, amely 22 órakor szedi majd fel a horgonyt. A tájékoztató szerint 1960-ban építették a legfejlettebb műszaki tudással; tizennyolc csomót tesz meg óránként; a gyomrában és fedélzetén 120 gépkocsit képes szállítani, valamint 750 utast.

Jónak találtam...

A nyári, meleg estében egy-két lépést tettem a tengerparton; sült hal illata szállongott a levegőben.

Tízkor felhúzták a horgonyt, és az « Egnatia » elhagyta Patrasz kivilágított városát, Brindisi felé...

A kabinomba, — helyesebben: kabinunkba —, be-benézett az utastársam, de valójában egyedül pihentem egész éjjel, mert az ismeretlen úr nem tért pihenőre. A két előző török-görög éjszaka után végre jót aludtam.

Másnap, augusztus 29-én, reggel hét tájban kötöttünk ki az albán határ alatt fekvő Hegoumenítsa görög városkában, és kevéssel később Kérkyrában, azaz Korfu szigetén, ahol többen leszálltak. Kilenckor indultunk el újra és a délelőtt folyamán Argirokastro és Tepelene 2000-2500 méter magasságú görög hegyóriások alatt hajóztunk.

Kényelmes székek szolgáltak a napozásra; csendes, kellemes hangulat uralkodott a fedélzeten. Lassan elértük az Adriai-tenger déli vizeit, és délután öt órakor, menetrend szerint, befutottunk Brindisibe, — ahonnan június 30-án indulni kívántam a Szentföldre...

Megtekintettem a nagy város közelbe eső nevezetességeit, és még aznap este felutaztam Rómába.

* * *

Isten segítségével így fejeződött be a szép — « nap » — szép keleten.

TAMÁS, A TÖRTÉNÉSZ

Téli tájat óhajtottam látni, « igazi » hóval, száraz, csípős hideggel. Ilyen vidék legközelebb Rómához az Abruzzó tartomány, amit magas hegyei, égbenyúló bércei miatt « kis Svájcnak » is szoktak nevezni, « Piccola Svizzera »...

Tagliacozzo városkájában egyszer már jártam, évekkel ezelőtt, így az említett célon kívül az a vágy is vezérelt, hogy a nemrégiben újra átvett ősi minorita templomban meglátogassam neves elődünk, a világhírű ferencrendi író, Boldog Celánióri Tamás sírját. A nagy történetíró egyik fontos elvét és tanúságtételét VI. Pál pápa is kiemelte 1966. július 12-én tartott beszédében a minorita ferencrendi nagykáptalan résztvevőihez: « Szent Ferenc követőinek első nemzedékéről szólva ezt írja történeti jegyzőtök (« il vostro cronista »): « Erat eis exultatio magna » (nagy volt bennük az örvendezés) (1 Celano, n. 35).

... Előző napon, — az utat 1967. január 21-ére terveztem —, egy kicsit elkészültem a « Tuttitalia » abruzzi kötetéből, hogy ne legyen ismeretlen az előreláthatóan sok érdekesség.

Szombati napon indultam útnak; « korán » keltem, negyedhatkor, gyorsan elkészültem, mert a vonat 6. 21-kor indult a Termini pályaudvarról. Tagliacozzoban szándékoztam misézni, így tehát rövid reggeli után leléptem a 64-es végállomásához; hatkor indult az emeletes batár, 6. 15-kor az állomáson voltunk (ki korán kel, aranyat lel..., a menetjegy csak 20.- líra volt!). Ha nem akartam elszalasztani a jó korai vonatot, ajánlatosnak látszott

azonnal felszállni. Mondta a szerelvény mellett álló kalauz, hogy a kedvezményes jegyet is kiadják a vonaton, 100.-líra ráfizetéssel. A 92 km-es út 750.-lirámba került 650. - helyett. (Szóval mégsem keltem fel elég korán).

Alighogy kiszaladt a vonat Rómából, derengeni kezdett. Bagni di Tivoli táján a jellegzetes « parádivíz » - illat hatolt be (a szakaszban mindössze egy Pescárába utazó fiatalember ült), — majd a hegyek közé kanyarodó pályáról kilátás nyílt a még éjszakai vilagításban álló Montecelióra, erre a két bércre épült városra (a Néró-kastély romjait csak sejtettem, de ezúttal nem láttam a helyén...). Hét óra kilenc perckor Tivoliban jártunk. A világosodó égbolton kirajzolódott, még mielőtt az állomásra befutottunk volna, a « Villa Gregoriána » vadregényes csúcsán a félkör alakú, oszlopcsarnokos Vesta-templom.

Hűvös, száraz levegőjű reggel. Felkelt a nap a hegyek mögül, s 65 km-re Rómától, közvetlenül Arsoli után, elhagytuk Lazio (Latium) határát, átrobogtunk Abruzzo tartományába. Nyolckor voltunk Carsóliban, innen a teljes téli leplet hordó hegyek között és síkságokon át a harmadik állomásnál már Tagliacozzóba értünk fél kilenc körül.

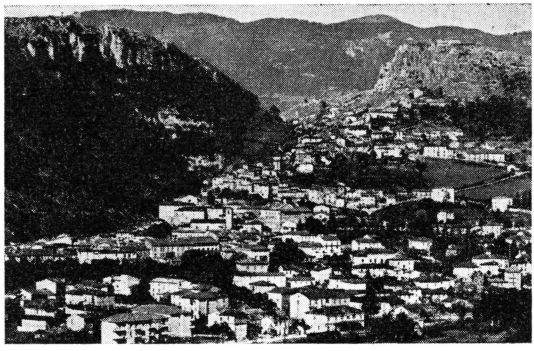

Tagliacozzo városának látképe.

Carsólinál kezdődik a híres « Mársica », egy hasonló nevű ősi nép szűkebb hazája. Erről a vidékről mondják, központi fekvése miatt, hogy « Itália köldöke ». E tájegységnek csakugyan sajátságos bemélyedése a « Conca del Fucino », Fúcsinó medencéje, amely a múlt századig még sekélyes tó volt, amíg végre le nem csapolták.

A « márs i » (a marso törzs többesszáma és nem a Mars-lakókról van szó!) leszármazottak manapság egészen másként élnek, mint a még nem is olyan távoli időkben.

Az utazáshoz gondosan válogattam meg az öltözetemet; magasszárú, gumitalpú cipőt húztam meleg harisnyával, a felöltőmre vízhatlan esőköpenyt vettem; és jól tettem: itt mindenütt téli világ uralkodott. A helybeliek, férfiak, asszonyok, gyerekek (szegények, fázósan siettek az iskolába) melegen öltözködtek.

A csaknem kihalt utcákon itt-ott megálltam, szemügyre vettem a régi palotákat, a hegyes jégcsapoktól ékes közkutat (díszkútnak alkották) az obeliszkkel, és áthaladtam a csúcsíves « Porta de' Marsi » íve alatt.

Tagliacozzo tulajdonképpen az Imele folyó rövid szorosában fekszik a tenger színe felett 750 m. magasan. Jelenleg téli képet mutatott, a közeli Velino-hegy 2480 méteres bérceivel.

A faragott kövekből épült csúcsíves Marsi-kaputól egy-két percen belül elértem a minorita ferences templom elé apró kis téren, mellette a volt rendházzal (jelenleg iskolaépület és csak részben szerzeteseinktől lakott). A régi ablakok ódon külsőt kölcsönöznek az egyébként is sok történelmi vihart megért épületnek.

Megálltam egy kissé a templom homlokzata előtt, élvezve a gazdag faragású ablakrózsát, valamint a portálé szépségét (XV. sz.).

Beléptem a templomba. A csúcsíves főhajóban a reggeli szentmisék természetfeletti hangulata uralkodott. A fiatal guardián atya, P. Palottini, akkor kelt fel az egyik

padból, hálaadása végeztével. Távolabb híveket láttam az oltár közelében, amely *szemben misézéshez* legújabban került a templomhajó közepére. Pedig a számos lépcső felett levő régi, márványberakásos oltár igazán trónolt a szent helyen, és volt annyira látható meg központi (ami a figyelem felébresztését illeti) mint a jelenlegi.

Szentmisém után megint Boldog Celánói Tamás urnájához mentem a templom bal falánál. A nagyméretű urna, vagy jellegzetes olasz kifejezést használva: « l'arca », egy bronzkeretű, négy üvegfalú koporsó. A ferences históríkus csontjait (amelyek azelőtt kisebb méretű ereklyeládában pihentek) hamuszürke ferences öltöny fedi. Fejét félig felhúzott csúklya takarja, a derekát hófehér kötél övezi, nagyszemű fekete rózsafűzérrel; a test piros bársony takarón nyugszik, a fej alatt aranyzsinóros piros párna.

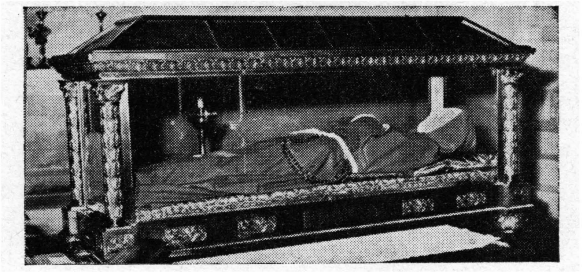

Celánói Tamás urnája a tagliacozzói minorita templomban.

A finom mívű bronzkeret négy sarkán a kecses oszlopokat, alapzatukon, a ferences címer díszíti, felváltva a marsicai püspök címerével, a csillagos trónussal. Az urnán fémtábla emlékeztet a Boldog földi maradványainak e legutolsó elhelyzéséről:

« Fr. Basilius M. Heiser Min. Gen. O. F. Min. Conv. Exuvias B. Thomae de Celano Discipuli S.P. Francisci

et scriptoris Chronicorum et Sequentiae Mortuorum rite recognitas heic reponendas curavit septimo Kalendas Octobris A. MCMLX septimo exeunte saeculo ab eius obitu Joanne XXIII Summo Pontifice Dominico Valerii Marsorum Episcopo ».

... Tamás Celánóban született, L'Aquila tartományában, 1185-1190 között; ezért hívják Celánói Tamásnak. Semmit sem tudunk gyermek-és ifjúkoráról, sem a tanulmányairól, adatszerűen. Ez utóbbiakat, több mint valószínű, Rómában végezte a pápai udvarnál, vagy esetleg a híres bolognai egyetemen. Azt is nehéz lenne megmondani, hogy Tamás nemesi származású volt-e, rokonságban a celánói grófokkal, akik a maguk részéről, Segni Tamás gróffal együtt, avval büszkélkedtek, hogy III. Ince pápához és IX. Gergelyhez rokoni kapcsolatok fűzték őket. Mindenesetre, méltóságteljes és lovagias viselkedése, amely egész életében és munkásságában jellemezte, a vele együtt ferencesekké lett író és nemes társak felemlítése, IX. Gergely pápától kapott támogatása, mind arra vallanak, hogy nem volt idegen tőle a korabeli előkelő élet és jómód, amelynek köszönhette azt is, hogy magasrendű tanulmányokat végezhetett, majd irodalmilag képzett, művelt, tudós férfivé válhatott. Annál érdekesebb, hogy az egyszerű szerzetesi életet választotta sorsául: 1215-ben, kevéssel azután, hogy Assisi Ferenc visszatért Spanyolországból, az assisi Porciunkulánál nyomába lépett, magára vette a ferences csuhát. « A jóságos Isten, az ő kegyességében, szeretettel megemlékezett róla is », — írja sajátmagáról Szent Ferenc első életrajzában 1228-1229 között. Nem kizárt lehetőség, hogy akkor már felszentelt pap volt, mint az sem, hogy Ferenc Atya kísérőtársaként 1216-ban vele járta be az Abruzzó vidékét.

Tamás minorita, «frater minor» kezdettől fogva, 1221 -ben megbízást kap a Szerafi Atyától és rendi helyettesé-

től, Fráter Illéstől, egy németországi tartomány alapítására, amelyhez több reményt fűztek, mint az elsőhöz, amely 1219-ben meghiúsult. Az említett év — 1221 — szeptemberében huszonheten elindultak tehát Németországba, Spirai Cézár vezetésével és Pian del Carpine Giovanni társaságában, akinek később IV. Ince pápa legátusi szerepet adott a tatárok nagy khánjához (1245-1247 között). A Celánói apostolkodása számottevőnek bizonyult; erre vall felügyelői megbízatása (Custos) a mainzi, wormsi, kölni és spirai házak felett 1223-ban, majd helyettes tartományfőnöksége egész Németország területén, amikor Spirai Cézár visszatért Itáliába.

Ha nincs is pontos adatunk Celánói Tamásnak Assisibe jöveteléről másodízben, 1226-ot biztosra vehetjük, oly gyakran és annyira hűségesen írja le Ferenc Atya halálát a Porciunkulánál 1226. október 3-án: « Láttuk ezeket, amiket elbeszélünk; kezünkkel érintettük, amit e kézzel leírunk; megkönnyeztük azt, amit most ajkunkkal hirdetünk »... (Tractatus, 5). Kétségtelenül jelen kellett lennie a Szeráfi Rendalapító szenttéavatásánál 1228. július 16-án, olyannyira részletesen számol be a szertartásról (Vita 1, 119-126). Az 1230. évben még Assisiben tartózkodott, itt írta a « Szent Ferenc Legendát a kórus használatára » (Legenda S. Francisci ad usum chori). Itt fogadta testvéri melegséggel, « gavisus », Gianoi Giordanot, aki a németországi küldetésben társa volt. Szent Ferenc ereklyéivel ajándékozta meg a hajából és ruhadarabjaiból, amiket feltehetőleg Fra Eliától kapott jutalomként az életrajzért, még pedig akkor, amikor a Poverello holttestét a Szent György templomocskából az új mauzóleumba hozták, a mai Sz. Ferenc bazilikába a « Mennyei halmon », 1230. május 25-én.

Az assisi « Szent Kolostorban », a Sacro Conventóban, a megdicsőült Ferenc Atya sírjánál található 1246-1247-

ben is, amely időben a Vita II, a Második Életet írja meg a szentről, IX. Gergely pápa óhajára. De ugyanitt dolgozza ki értekezését is a Szeráfi Pátriárka csodáiról (Tractatus de miraculis) 1250 - 1253 esztendeiben. Végül 1255-1256-ban, még mindig Assisiben, összeállítja Sz. Klára Legendáját (Legenda S. Clarae), aki a ferences kert első üde virágaként 1253. augusztus 11-én halt meg, és akit IV. Sándor pápa két évre rá, 1255. augusztus 15-én Anagniban a szentek sorába iktatott.

Ez az időszak, 1228-1256, a Celánói legtermékenyebb irodalmi működése. Ezután már végleg visszamegy szűkebb hazájába, Abruzzóba, és a Val di Varriban fekvő S. Giovanni klarissza kolostorában lesz lelkiatya, nem messze Celánótól, ahol született, és Tagliacozzótól, ahol majd teste pihen...

S. Giovanniban halt meg erényekben és érdemekben gazdagon 1260. október 4-én, amint a hagyomány tartja. Ott temették el, és a sírja ott volt egészen 1516-ig; ekkor a konventuális minorita ferencesek a tagliacozzói Sz. Ferenc templomba vitték a holttestét, mivel a klarissza kolostor megszünt már 1476-ban, és II. Gyula pápa rendelkezésére a még megmaradt birtok a tagliacozzói barátokra szállt.

Celánói Tamás írásai között a legfontosabbak kétségtelenül a Szent Ferencről szólók. Többször nekifogott az írásnak, de mindig hűségesen, tárgyilagosan, szeretettel: « Scripsimus haec tua dulci memoria delectati »,jegyezte a II. Vita végére; tudósító társainak, Ferenc Atya legbensőbb követőinek: Fra Leónak, Fra Rufínónak, Fra Angelónak lelkivilágát érzékeltetve. Ránk hagyta a ragyogó ferences « hármaskönyvet », trilógiát: Vita I, Vita II, és Szent Ferenc csodáiról írt könyvét, amelyben Assisi Ferencnek azokat a csodáit gyűjtötte össze, amelyeket nem tudott felvenni az első és második életrajzba.

Neki tulajdonítjuk a Sz. Ferenc legendát a zsolozs-

mázó kar részére: « Legenda S. Francisci ad usum chori », amely tulajdonképpen összefoglalása az első életrajznak; azonkívül a Sz. Klára legendát, « Legenda S. Clarae » (1255 -1256), amelynél tekintetbe vette és felhasználta a szenttéavatási per okmányait, a Sz. Damjánó klarisszáinak, valamint Sz. Ferenc első társainak tanúságtételén kívül. Mindkét mű az ő neve nélkül forog közkézen, de az írás szelleme, a kifejezésmód, a tárgyalt anyag mind őrá vall.

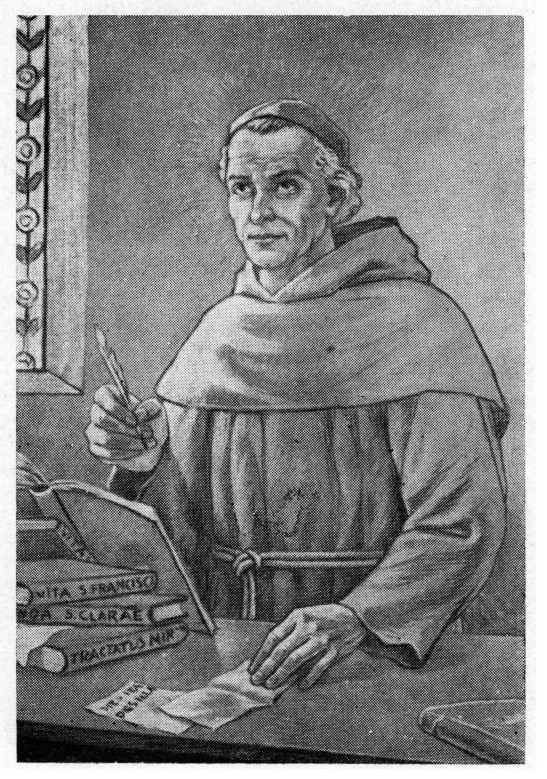

Celánói Tamás (P. Giovanni Lerario, olasz minorita festménye).

Celánói Tamásnak tulajdonítunk — egyéb más művön kívül — három sequenciát: kettőt Szent Ferenc sebhelyeinek tiszteletére, « Sanctitatis nova signa », a « Fregit victor virtualis », és a harmadikat, amelyet mindmáig olvashatunk a gyászmisékben: « Dies irae, dies illa... ». Ez utolsó sequenciának celánói szerzősége általában elfogadott; idejét 1250-1253 közé teszik. Pisai Bertalan (Fra Bartolomeo da Pisa) kimondottan őt mondja a szerzőjének, 1385-1390-ben írt munkájában: « Prosam de mortuis, quae cantatur in Missa, Dies irae dies illa, etiam fecisse dicitur ». Hasonló felfogást vall Filippo Ermini (Ginevra 1928), Szövérffy (1967), Leclerq (1950), The American Peoples Encyclopedia (1967), valamint Carducci, aki az említett sequenciát a három legnagyobb keresztény óda közé sorolja: Jacopone da Todi Stabat Materével, és Aquinói Sz. Tamás Pangue linguájával!

Tamásnak Sz. Ferencről írt I. életrajzához maga IX. Gergely pápa adta a megbízatást és felhatalmazást, végül 1229. II. 25-én a jóváhagyást. Fráte Eliától kezdve, aki Sz. Ferenc utolsó vikáriusa volt (1221-1227), a különböző rendi nagykáptalanokon át az egész XIII. és XIV. század telve Celánói Tamás dicséretével. Nem csoda. Ferenc Atya legelső és legbensőbb társai, Leó, Rufin és Angelus testvér, Greccióból 1246. aug. 11-én Crescenzius rendfőnöknek írt levelükben igen dicsérték és méltatták Tamás munkáját, hogy « tam veridico quam luculento sermone » készítette, hűséges, gazdag nyelvezettel, és ezt mindhárman készséggel tanúsítják, mert érdemtelenül ugyan, « licet indigni », de mégis a legtovább éltek a rendalapító atya mellett.

A XIV.- XVII. század meg nem szűnő elismerését a Celánói tudományos műveit illetően még csak vázlatosan sem lehet egy könyvfejezetben ismertetni. A XVIII. sz.-ból is csak Sabatiert, Sbaragliát, Tebaldit említem, a

XIX. sz.-ból Rinaldit, Papinit (1822), a XX. sz.-ból Pulignanit, Lemmenst, Goetzet, Tilmant.

És mint hívő és szerzetes férfi?! Állhatatosan törekedett az életszentségre, amit magának és másnak egyaránt szívből kívánt; szolgálta szavával, írásával, példájával. A tökéletesség tükörének Sz. Ferencet tartotta, mint Krisztus tetteinek hűséges utánzóját: « Beatum Franciscum speculum quoddam sanctissimum dominicae sanctitatis et imaginem perfectionis illius » (Vita II, 26). Igyekezett ebben a tükörben szemlélni önmagát, és ezért, mint Sz. Ferenc, ő is lemond a világi örömökről, átadja magát az elmélkedő és elmélyedő imaéletnek, állhatatosan gyakorolja a bűnbánat erényét. Meggyőzően ajánlja a bűnbocsánat szentségét: « O, quam amanda confessio peccatorum » (Tractatus, 41).

Casolini és Chiappini Celánói Tamásban megvalósítva látja a három evangéliumi tanácsot és szerzetesi fogadalmat, a szegénységet, tisztaságot, engedelmességet; mindketten vallják — a Celánói műveire támaszkodva — hogy a teológiai erények, a hit, remény és szeretet, valamint a sarkalatos erények: az okosság, mértékletesség, igazságosság és lelki erősség, természetfölötti életének szilárd alapjai voltak.

Ilyen képességekkel igazán kiváló hithirdető és felelős szerzetes elöljáró lehetett Németországban, majd később lelkiatya S. Giovanni in Val di Varriban.

Égi erejét és közbenjárását addig és azután csodálatos módon számosan élvezték, tisztelői meggyőződéssel adták és adják neki a « boldog » vagy « szent » jelzőt.

XXIII. János pápa 1959-ben, a ferencrend alapításának 750. évfordulóján Celánói Tamás érdemeit is felemlítette: « A két legfigyelemreméltóbb és legáhítatosabb ábrázolója Szent Ferencnek, valamint műve kezdetének, Celánói Tamás és Szent Bonaventúra, a világnak a vallásos, emelkedett, szent élet legtökéletesebb kézikönyvét

nyújtotta, és valóban mesteri módját annak, hogyan érhetnek el közös erőfeszítéssel Sz. Ferenc összes fiai nagyon biztató eredményeket a vallási és társadalmi megújhódásban ».

... « Il Retore di Celano », « Celánó szónoka », sokak méltató jelzőjét érdemelte ki:

erényes; tudós; lankadatlan buzgóságú író; tevékeny apostol; keresett lelkivezető; minden nemes ügy előmozdítója; képzett, művelt férfi; a tiszta humanista szellem előfutára; pontos és lelkiismeretes történetíró; Ferenc Atya alázatos követője; Isten embere; példás szerzetes; áldozatos életű pap; Assisi Ferenc irodalmi emlékművének alapvetője!

* * *

Tagliacozzói templomunkból kijövet, a nemzeti műemlékszámba menő kolostorudvar boltíves kapuja alatt megfigyeltem a ferences családfát; elballagtam az Orsiniek XIV. sz.-beli palotájához (Palazzo Ducale); eljutottam a « Tália » színházig és Szent Kozma — Szent Damján románikus bejáratú templomáig, amely klauzúrás apácáké. Végigmentem a Via dei Cordoni ódon középkori és reneszánsz palotákkal teli utcáján; az obeliszkes téren szóba elegyedtem a városbeliekkel, akik sajnálkozva mesélték, hogy nincsenek már azok a híres heti vásárok, amelyek azelőtt fontossá és forgalmassá tették a várost, ma autón oda megy mindenki vásárolni, ahová akar, nincs szükség helyi piacra...

Kiélvezve a déli verőfényt a havas utcákon és a meleg ebédlőt a kolostorban, 13. 03-kor a « menetrendszerű » vonattal átmentem Celánóba; csak 27 km. Húsz perc alatt Avezzánóban voltunk, ahol százával szálltak fel az iskolás fiatalok. Hógolyóztak, hancúroztak; apró kis gombócocska az én kerek kalpagomra is jutott.

Celánó Avezzánótól a második állomás; a fiatalok javarésze itt szállt le. Nekivágtam magam is az útnak.

Már az emelkedő főúton haladtam hóban és jégen, amikor kiskocsijával megállt mellettem a fiatal plébános Don Claudio, az állomás-környéki Szent Szív templom lelkésze; fölvitt a város terére, az egykori minorita templom elé. (Talán éppen ez volt az első « vidéki » ferences templom szent rendalapítónk tiszteletére, minthogy az igazán első ferences templom az assisi bazilika volt, lévén a Szeráfi Atya mauzóleuma).

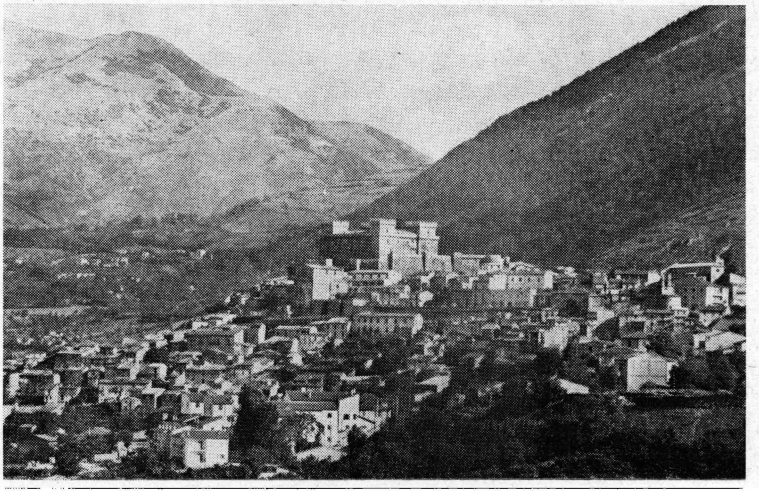

Celánó « várasának » látképe a Fucino-medence felől.

Szép faragású románikus kőkapun léptem be a barokk belsejű, egyhajós templomba. A főoltár körül foglalatoskodó polgári sekrestyéstől tudtam meg, hogy újabb eredetű kép a szentélyben Boldog Celánói Tamást mutatja; megnéztem: könyvet tart a kezében e felírással, « Dies irae, dies illa »...

A pontos órájú torony (jó benyomás!) lép módjára faragott régi része erősen elüt a későbbi faltól. A bejárattól balra (annak aki belép), 1926-tól emléktábla méltatja a Bol-

dognak eszmei és irodalmi hatását Dantéra és Michelangelóra.

A templom előttről jól lehetett látni a « Monte Tino » bércén a keresztet, amely a sekrestyés elbeszélése szerint azt a helyet jelöli, ahol valamikor Celánó gróf kastélya látta vendégül Assisi Ferencet, és a szent figyelmeztető szava után kevéssel, a várkastély ura vendégei körében meghalt. Az assisi Sz. Ferenc bazilika felső templomában Giotto egyik freskója is ábrázolja ez eseményt (a bejárattól balra).

Celánó mindmáig bástyákkal körülvett várához irányítottam a figyelmemet és lépéseimet. A városban itt-ott még látszanak az 1915. január 15-i földrengés nyomai, magános házfalak, csúcsíves csonka kapuboltozatok, üres ablakszemek... A Fucino (Fúcsinó) csaknem egész táját érintő, — mint mondok?! —, megrázó földrengés olyan pusztítást vitt végbe, hogy akkor élt személyek megindító elbeszélése szerint sokan a világ végét vélték eljönni a Jelenések könyvének szörnyű képei között.

Dias irae... Lehet, de nem föltétlenül kell istenítéletre gondolni. Krisztus életében nem egyszer isteni büntetésre gondoltak az emberek, amikor bajt, betegséget láttak, hogy ki vétkezett?! A szelíd, bölcs és mindenható Mester szava azonban magnyugtatta őket: senki, hanem hogy megnyilvánuljon, kitünjék Isten terve, hatalma és szeretete...

« Itália köldökét » a földrengés megmarcangolta, — az első világháborúba lépése idején egész Olaszországot is, — de ez a kemény megpróbáltatás felajzotta az egész fajtát, és soha nem tapasztalt népesedési szaporulat kezdődött a Fucinó táján. « A természetnek ezt a kegyét már alig remélhető idős asszonyok is életet adtak a gyermekeknek », olvasom a tartomány történetében.

Megálltam a vár alatti úton. A Fucino-medence mintha tejjel lett volna tele; köd ülte meg az egykori

tó helyét. Jelentékeny magasságú partszegélyén ma is látni véltem a régi halászfalvakat. De a lecsapolt tó környékének lakói « azóta » mások...

A Fucino területe 160 négyzetkilométer volt; hosszabbik tengelye 19 km.; legmélyebb pontján 22 m. mély; 670 m. magasan feküdt a tenger színe fölött; amíg a múlt évszázadban mesterségesen ki nem szárították, Itália harmadik tavának számított, a Gárda és Lago Maggiore után; de a félszigetnek első tava volt.

Mivel nézelődésem alatt úgy tünt ködokozta tejfehérségében, mintha nagyságra, hozzávetőlegesen, a Braccianói vagy Genezáreti tóhoz hasonlított volna, puszta kíváncsiságból kikerestem ezeknek adatait.

A Genezáreti tó felülete 65 kmq., 11-21 km. szélességű-hosszúságú; mélysége lemegy 45 méterig, a Földközitenger színe alatt 212 méternyire!

A Trasimeno tó Umbriában 129 kmq.; 16 km. szélességű; 4-5 m. mélységű; 258 m.-re fekszik a tenger színe fölött.

A Bracciano tó Láciumban 58 kmq.; 8-9 km. a hossza-szélte; a mélysége 80-100 m., de néhol eléri a jelentősebb mélységet is, míg legmélyebb pontja 160 m.; a tenger színe fölött 164 méternyire fekszik.

(A « Magyarország » című szép hazai útikönyvben látom, hogy a Velencei tó mai vízfelszíne 26 kmq.; szélehossza 3-10 km. A Balaton mai vízfelülete közel 600 kmq.! átlagos mélysége 3-4 méter).

A Fucino tófenék tehát még a Trasimeno tónál is kiterjedtebb.

... Az 1390-ben épült várkastély magas falakkal övezett udvarára « lyukas » fahíd vezet a sánc felett. Amikor néhány lépést tettem a kapun belül, a napfényben fürdő nyugati falon, a magasban, nyitott ablakot pillantottam meg, tele frissen mosott fehérneművel. Kérdő tanácstalanságomra a kastély « úrnője » szólott le. Mondtam, hogy

meg óhajtanám nézni a kastély belsejét, mire az ablakhoz hívta a « vár urát ». Így mondom, mivel csak az őr lakik, családjával, a hajdani Piccolomini kastélyban.

Tagadó választ adott: belül minden csupa lucsok, hó és sár.

Jobb lett kint, a « cikkrázó » havon, mint bent, a hideg termekben.

A mellvédes, csipkés tornyok tövéből ritka szép természeti látványban volt részem. A Monte Sirente előbércein, az égbetörő magas sziklafalakra merészen kúszó sötét fenyves olybá tünt, mintha szeszélyes szegélyű óriás felhő megmerevedett árnyéka lett volna.

A fényben ragyogó négy szöglettorony, a lőréses falak, a téli pompában tobzódó természet, a kívülről beszűrődő gyermeklárma csak nehezen érzékelhető hangulatot keltett. Az andalító nyugalomét, a békéét. A kék ég alatt...

A « várúr » leszállt a magasból. Vidáman mondotta, hogy a « várőrség » kereken hat gyermekből áll, míg ő, a feleségével, a vár hivatalos felügyelője az állam részéről.

Magamra maradtam. A terméskőből faragott párkányzatról láttam, hogy az alantabb fekvő úton gyászmenet tart a temető felé, pappal és nagyszámú gyászoló közönséggel, hangtalanul.

« Dies illa... ».

Istenem, ne legyen « dies irae », haragod napja!

Ezért imádkoztam a kastély kapujával szemközt a Szent János templomban.

Fél hatkor vonatra ültem. Avezzánóban egy órát vesztegelt, hogy előnyt adjon a Pescárából ugyancsak Rómába tartó « rapidónak », Itália leggyorsabb menetidejű vonatjának.

Egy-két állomás után egyedül maradtam a félkocsit jelentő szakaszban. Tíz órára futotta le vonatunk a 118 kilométert.

És aznap gazdagabb lettem egy ferences élménnyel.

TÍZ ÉV TÁVLATÁBÓL

Az 1962. október 11-én megnyílt II. Vatikáni Egyetemes Zsinat színhelyének, a Szent Péter bazilikának közelében készültek az alánti jegyzetek. Ha nem akarom megváltoztatni az « időszerűségüket », meg kell hagynom az akkori « mostot », ami visszatükrözi az adott helyzetet és nem teszi utólag kiértékelt tanulmánnyá az egyébként frissiben közzétett feljegyzéseket.

* * *

Az érdeklődés « keresztтüzében »

Ez Egyház katolicitásának, vagyis egyetemességének rendívüli erejű kifejezése és megújítása a most megnyílt zsinat. Minthogy pedig « *olyan műveltségben élünk, amelynek alapjait a kereszténység rakta le, az emberi művelődésnek sajátos módozatai között, amelyeket, kellő lelki felkészültség által, akarva nem akarva mindenkinek vallásos szemszögből, tárgyilagosan kell kiértékelnie, hogy összze ne zavarja a mellékest a lényegessel, a múlót az örökkévalóval* », — írja a vatikáni félhivatalos igazgatója, *Raimondo Manzini* a L'Osservatore Romano ez év okt. 20.-i számában, — mi sem természetesebb, mint hogy a zsinatról tudomást nem venni, vagy fontosságát lebecsülni, ellenkeznék nemcsak a bölcsességel, hanem a legszerényebb szellemi színvonallal is. Helyesen állapítja meg tehát a fent említett cikkíró, hogy maga a puszta érdeklődés az egyetemes zsinat iránt, már magában óriási sikert

jelent, noha — és ez is hozzátartozik az események rendjéhez — nem mindenki ugyanolyan szemszögből figyeli az Egyház általános megújhódásra irányuló munkáját.

Maga *XXIII. János pápa* a zsinat feladatául azt tűzte ki, hogy a világ és az emberi élet katolikus szemléletét, de még ezt megelőzően is, Isten mindenekfölöttiségét érthető és világos nyelven hirdesse a ma emberének; örök igazságok újra megfogalmazásáról lesz tehát szó az egyetemes zsinat tárgyalásain, hogy mindenki elégséges és szükséges útbaigazítást kapjon a mindennapi, egyéni és társas élet kapkodó bizonytalanságai között.

Vatikán: XXIII. János pápa a zsinat ünnepélyes megnyitására a Sz. Péter templomba vonul (f. Felici)

Kezdettől látszott, hogy senki sem tudja kivonni magát a hatás alól, amit a zsinat megnyitása és jövő munkája keltett, részben mindenkit lebilincselő ünnepélyességé-

vel, részben pedig a hozzá fűzött várakozással. Hitbeli szempontból szintén meghozta már most az első gyümölcseit, felfigyelést a lélek üdvrendjére. Nem zárkózik el a zsinat ténye és célkitűzése elől a vallást nem kellőleg méltányoló sajtó sem, és amint Manzini írja, más fénytörő kristályon keresztül nézi ugyan, de letagadhatatlanul foglalkozik vele.

János pápa szózata a külföldi küldöttségekhez

XXIII. János pápa a külföldi államküldöttségekhez külön kihallgatáson szózatot intézett.

A hivatalos francia szöveget a L'Osservatore Romano okt. 13.-i száma hozza teljes egészében. A szentatya, a béke szükségessége mellett, sőt, annak alapjaiként, beszélt a kölcsönös jóakaratról, az Egyház életerejéről az emberiség történelmében, lelki küldetéséről, az evangéliumi tanítás valódi átéléséről és gátlástalan hirdetéséről a világ népei között, a kereszténység fontosságáról és erkölcsi hatályosságáról, a hitélet és vallásosság jogos szabadságáról, az államok közötti egyezményekről, amelyek, természetesen, nincsenek áldozathozatal nélkül. A szózat ismét hangoztatja az egyetemes zsinat kimondottan vallásos jellegét, a kölcsönös szeretet és testvériség szükségét, a nemzetek közötti megértő, igazságos és nemes megállapodások hasznát, az Egyháznak minden népek fölötti kegyelmi uralmát és egyetemességét. Záradékul a Szentatya minden államfő Isten előtti felelősségére utalt, aki mint legfőbb Bíró, számon fogja kérni intézkedéseiket, cselekedeteiket.

Zsinati hétköznapok

Október 13.-ára volt esedékes az első zsinati ülés. Amíg a megnyitást teljes napfény kísérte reggeltől estig, a « szürke hétköznapok » munkáját az időjárásban sűrű

eső vezette be, amely már az előző napon, pénteken, kitartóan keserítette az új jövevényeket, akik nem ismerik a római éghajlat kedves szeszélyeit. Mert a híres « ottobrata romana », a római október, ha huncutkodik is az ismeretlenekkel, teljesen nem csapja be őket... (Egyébként a római esernyősöknek is kell élni...).

Nem a rossz időnek tulajdonítható, hogy az első tárgyalás igen rövid volt: mindössze egy óra hosszat tartott. A kilenckor megkezdett szentmisét is beleszámítva, tíz órakor már vége volt mindennek, és meglepődve hallottam a bazilika apszisánál fekvő palotánk ablakából, — a Szent Márta térre látok a szobámból —, hogy már hívják a kijövő bíborosok gépkocsijait. A hangszórók gyors egymásutánban hallatták a neveket, és szinte másodpercek alatt álltak elő a gépkocsivezetők.

A tárgyalás rövidségének az volt az oka, hogy Liénart, lillei bíboros püspök, akihez azonnal csatlakozott Frings kölni bíboros érsek is, a tíz szakcsoporthoz szükséges 160 zsinati atya jelöltségét, illetve megválasztását későbbi időpontra kívánta halasztani, hogy a zsinati atyáknak legyen elég alkalmuk a tájékozódásra.

Másodízben október 16-án ült össze a « congregatio generalis », azaz általános gyűlés. Ekkorra összeállították a különböző püspöki karok a bizottsági jelöltek névsorát, sőt, megejtették a szavazást is, vagy legalább is megkezdték. Aznap délután hozzáfogtak a több mint négyszázezer név ellenőrzéséhez, ami szóba került, s mivel az óriási munka két nap alatt nem fejeződhetett be, az október 18.-ára tevezett ülést már eleve 20.-ára halasztották.

Így keletkezett, egymásután kétszer, napirendi eltolódás, ami rámutat arra, mennyire kiszámíthatatlan az egyetemes zsinat tartama. Az első változás a zsinati naptárban mindjárt a legelején bekövetkezett, a fent említett gyakorlati javaslat miatt.

A pápa « magánlépései » a zsinat alatt...

János pápa nemhiába sürgeti az imádságot a zsinati munka sikere érdekében, ő maga jár elöl jó példával. Október 14.-én délután átment a Szent Ágoston templomba, hogy különös közbenjárásért esedezzék a Szűzanyához, akinek egyik legszebb szobra, Sansovino műve, itt található: az Istenanyát ábrázolja, karján a Gyermekkel. A Szentatya ájtatoskodásából nem maradt ki Szent Monika ugyanebben a templomban levő sírjának meglátogatása sem, aki az Egyház dicső fiának, Ágostonnak édesanyja volt.

Természetesen, a fenti címben a « magánlépések » pusztán azt jelentik, hogy a pápa függetlenül a most folyó szent zsinattól, amelynek ő éppen egyedüli feje, aki nélkül a zsinat sohasem hozhatna érvényes döntést, — Krisztus földi Helytartójaként állandóan végzi a világegyház kormányzásával járó tennivalókat, akár lelki ügyekről, akár jogi területről legyen szó.

Október 17.-én, például, a Szent Péter templomban kihallgatást tartott délelőtt negyed tizenegykor, amelyen számos Rómában tartózkodó püspök is részt vett, nem egy esetben saját egyházmegyéje híveivel. Mint mindig, úgy ezúttal is sorba vették a tömegesebb zarándokcsoportokat, mielőtt a Szentatya beszélt volna hozzájuk. Igen sokan jöttek Olaszország különböző vidékeiről, Francia-, Német-, Spanyolországból, valamint Kanadából, úgyszintén az északamerikai Egyesült Államokból, Hollandiából, Kolumbiából és Braziliából. Nem mondom azt, hogy magyarok nem voltak, mert hovatovább mindennapos látogatókká válnak a bazilikában, de azért korántsem hasonlíthatók össze a többiek számával.

A Szentatya megelégedéssel utalt a tényre, hogy ez a kihallgatás már az egyetemes zsinattal egyidőben, sőt, annak színhelyén folyik, habár maga a zsinat még egészen

a kezdeténél tart, és sok tennivaló van hátra. Az Anyaszentegyház várakozással van teli, úgy a lelkipásztorok, mint a hívek részéről, akik mindannyian egyesülnek a közös természetfölötti örömben és buzgóságban. XXIII. János pápa ezután az aznapi ünnepről, Alacoque Sz. Mária Margitról beszélt, akinek az Úr Jézus Szent Szíve titkait és óhaját kinyilatkoztatta, hogy melegedjék fel az emberek szíve az isteni szeretet tüzénél, amelyet mindennapos valóságnak kell érezniök. Végül megemlékezett a másnapi szentről, Lukácsról, akinek evangéliuma « csupa kedvesség és finomság »; ünnepe pedig nagyszerű alkalom arra, hogy a hívek a Szentírás olvasására buzduljanak és jártasságra tegyenek szert benne.

A pápa Őszentsége, mint a Vatikán állam feje, — de természetesen és még inkább, mint az Egyház látható feje, fogadja az államfőket vagy kormányférfiakat, akik hivatalos bemutatkozásként vagy tisztelgő látogatásra érkeznek hozzá. Október 21-én mutatta be megbízó levelét az új perui szentszéki követ, *Dr. German Aramburu Lecarós*, akivel a Szentatya hosszasan elbeszélgetett, elismerését fejezve ki a perui nép hitvallása iránt.

Látni való, hogy a zsinat idején is, szinte párhuzamosan halad az egyetemes Egyház tanácskozása és Krisztus földi Helytartójának kormányzói munkája, akinek viszont, mint fentebb is említettem, egyedüli és kizárólagos joga a zsinat végleges határozatait szentesíteni. Nem elnököl ugyan az üléseken, mert helyét egy tíztagú bíborosi elnökség tölti be, — igazi parlamenti szellemben —, de a viták menetét könnyűszerrel figyelemmel kísérheti a szobájában felszerelt hangszóró berendezéssel.

A harmadik zsinati ülés

A zsinat választási szakasza az alapokat rakta le a további tárgyalásokhoz. A bizottságok összeállítása tehát

a legnagyobb körültekintést igényelte, hogy a zsinati atyák választó vagy választhatósági jogán a legkisebb csorba se essék.

A harmadik ülésen már sor kerülhetett az eredmények kihirdetésére. A zsinat elnöki tanácsának előterjesztésére a Szentatya felmentést adott a szabályzat 39. cikkelye alól, aminek következtében az eredetileg hosszadalmas eljárás helyett megválasztottnak fogják tekinteni azt az első 16 zsinati atyát, aki az egyes bizottságokban a legtöbb szavazatot kapja.

Hét bizottságnak a tagjait azonnal ismertették: a hittudományi, szertartásügyi, hitterjesztési, keleti egyház, püspöki és egyházmegyei, papok és hívők fegyelmi, a világi apostolkodás és ezzel együtt a sajtó és szórakozásügyi bizottságét.

A választás tudomásulvétele után a főtitkár felolvasott egy latin nyelvű nyilatkozatot, helyesebben, nyilatkozattervezetet az összes zsinati atyák nevében, úgy a keresztények, mint valamennyi jóakaratú ember számára. Félórás tanulmányozás állott mindenegyes zsinati tag rendelkezésére, a kézhezkapott szöveg alapján. Mielőtt az azóta már sajtónyilvánosságra jutott részletekbe bocsátkoznék a jóváhagyást megelőző zsinati vitát illetően, változatlanul közlöm a magyar zsinati atyák fordítását.

* * *

« A szent zsinat atyái az emberiséghez »

« Minden embernek és minden nemzetnek küldjük az üdvösség, a szeretet és a béke üzenetét, amelyet Jézus Krisztus, az élő Isten Fia hozott a világnak és az Egyházra bízott.

Ebből az okból gyűltünk egybe ide XXIII. János pápa parancsára mi, az apostolok utódai, Máriával, Jézus Anyjával, imádságos lélekkel egysülve, egy, apostoli testületet alkotva, melynek feje Péter utóda.

Ragyogjon fel Jézus Krisztus arculata

Ebben a gyülekezetben, a Szentlélek vezetése mellett azt akarjuk keresni, hogyan kell önmagunkat megújítani, hogy Krisztus evangéliumához mindinkább hűek lehessünk. Az Isten teljes és tiszta igazságát akként törekszünk majd ennek a korszaknak emberei számára előadni, hogy azt megérthessék és szívesen magukévá is tegyék.

Minthogy lelkek pásztorai vagyunk, mindazok szükségletét ki óhajtjuk elégíteni, akik az Istent keresik, « ha talán elérik, vagy megtalálják őt, bár nincsen távol egyikünktől sem » (Ap. Csel. 17, 27).

Ezért Krisztus akaratának engedelmeskedve, ki önmagát halálra adta, 'hogy Egyházat teremtsen magának, melyben nincsen ránc vagy makula... hanem, hogy szent legyen és szeplőtelen' (Ef. 5, 27), minden erőnket és gondolatunkat magunkra, főpásztorokra irányítjuk és a reánk bízott nyájra, amelyet úgy akarunk megujítani, hogy annak a Jézus Krisztusnak szeretetreméltó arculata a népek előtt nyilvánvalóvá váljék, aki szívünkben felragyog « az Isten dicsőségének világosságául » (2 Kor. 4, 6).

Úgy szerette Isten a világot...

Hisszük, hogy az Atya úgy szerette a világot, hogy üdvözítésére Fiát adta oda, és ugyanezen Fia által minket a bűn szolgaságából megszabadított mindeneket kiengesztelvén őaltala önmagával, békét teremtvén keresztjének vére által' (Kol. 1, 20), úgy, hogy 'Isten fiainak neveznek minket és azok is legyünk'. A Szentlelket ezenkívül azért adja nekünk az Atya, hogy az Isten életét élvén Istent és testvéreinket szeressük, kik mindnyájan egyek vagyunk Krisztusban.

Ám annyira távol áll tőlünk, hogy Krisztushoz ragaszkodván elforduljunk a földi feladatoktól és teendőktől,

hogy éppen ellenkezőleg, hitünk, reményünk és Krisztus szeretete ösztökél bennünket testvéreink szolgálatára, és ekként az isteni Mesterhez, mint példaképhez hasonlókká leszünk, aki « nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy szolgáljon » (Mt. 20, 28). Ezért az Egyház is nem azért van, hogy uralkodjék, hanem hogy szolgáljon. 'Ő életét adta miérettünk, nekünk is életünket kell adnunk testvéreinkért' (1 Ján. 3, 16).

Ennek következtében, mivel reméljük, hogy a zsinat munkálatai révén a hit világosabban és élénkebben ragyog majd, várjuk a lelki megújulást és ennek nyomán azt a szerencsés ösztönzést is, amiből az emberiségre nagy jó háramlik: tudniillik, a tudományos találmányok, a technika haladása és a műveltség szélesebbkörű elterjedése.

Krisztus szeretete sürget

Minden nemzetből, mely az ég alatt él, gyűltünk össze, minden ránkbízott népnek panaszát, testi-lelki szorongását, fájdalmait, vágyait és reménységét szívünkön viseljük. Minden aggodalomra szorgos figyelemmel vagyunk, amelyek ma az embereket gyötrik. Irányuljanak tehát gondolataink elsősorban az alacsonysorsúak, a szegényebbek, a gyengébbek felé. Követvén Krisztust, könyörüljünk meg az éhségtől, a nyomorúságtól, a tudatlanságtól szenvedő tömegen; állhatatosan tartsuk szemünk előtt azokat, akik a kellő segítség hiányában még nem jutottak el az emberhez méltó életmódhoz.

Ezért most, midőn munkánkhoz fogunk, nagyrabecsülünk mindent, ami az emberi méltósághoz tartozik, mindent, ami a népek valódi közösségét elősegíti. « Krisztus szeretete sürget bennünket » (2 Kor. 5, 14); mert « aki látja, hogy testvére szükséget szenved és elzárja szívét előle, hogyan marad meg abban az Isten szeretete? » (1 Ján. 3, 17).

Két nagyfontosságú kérdés tárul elénk

XXIII. János pápa 1962. szeptember 11-i rádióüzenetében különösen két dolgot kötött szívünkre.

Elsősorban azt, ami a nemzetek közötti békét illeti. Senki sincs, aki ne gyűlölné a háborút, senki, aki ne törekednék izzó vággyal a békére, de mindenkinél jobban óhajtja ezt az Egyház, hiszen ő mindenkinek édesanyja. Ezt a békeszeretetét és békeakaratát az Egyház a római pápák és a püspökök szava által nyiltan hirdetni soha meg nem szünt, és mindenkor készen állott, hogy bárkinek őszinte béketörekvését egész szívvel támogassa. Ugyanő teljes erővel tőrekedik a népek egyesítésére és ügyeik, valamint lelkületük kölcsönös megbecsülésének megteremtésére. Vajon, ez a mi zsinati gyülekezetünk, mely csodálatot kelt faji, nemzeti és nyelvi különféleségével, nem a testvéri szeretet közösségéről tanúskodik-e, és nem annak mintegy látható jeleként tündököl? Minden embert tesvérünknek vallunk, bármilyen fajhoz vagy nemzethez tartozzék.

A pápa ezenkívül sürgeti a szociális igazságosságot. A « Mater et Magistra » enciklikába foglalt tanítás kézzelfoghatóan megmutatja, hogy a mai világnak nagyon is szüksége van az Egyházra, hogy feltárja az igazságtalanságokat és a méltatlan egyenlőtlenségeket, hogy helyreállítsa a dolgok és a javak igaz rendjét úgy, hogy az Evangélium elvei szerint az ember élete emberibb legyen.

A Szentlélek ereje.

Nekünk valóban nincsenek anyagi javaink, nincs földi hatalmunk; bizalmunkat Isten Lelkének erejébe helyezzük, kit a mi Urunk, Jézus Krisztus megígért Egyházunknak. Ezért alázatos hévvel hívjuk nemcsak testvéreinket, kiket mint pásztoraik szolgálunk, hanem minden Krisztusban hívő testvérünket és a többi jóakaratú embert, kiket az

Isten üdvözíteni és az igazság ismeretére eljuttatni akar (Tim. 2,4): hogy valamennyien velünk együtt munkálkodjanak a helyesebb és testvéribb közösség felépítésén ebben a világban. Az ugyanis az Isten szándéka, hogy a szeretet által valamiképpen már a földön felragyogjon az Isten országa, mint az Isten örök országának vetülete.

Ez a világ távol van még az áhított békétől azon veszélyek miatt is, melyek a tudományok kétségen kívül csodálatos, de nem mindig a magasabb erkölcsi törvényeket figyelembe vevő haladásából származnak. Azért könyörgünk, hogy ragyogjon fel ebben a világban a Jézus Krisztusba, a mi egyetlen Üdvözítőnkbe vetett nagy reménységnek világossága ».

* * *

Végre viták...

A vatikáni zsinat október 23-i általános ülésének vitatárgya a liturgia belső értékeinek kihangsúlyozása volt az Egyház istentiszteleti rendjében. A vita központi magját a papság és hívek igényes nevelése alkotta a nyilvános, külső istentiszteleti ténykedésekre, hogy azok csakugyan kegyelmi eszközök legyenek a lélek üdvösségének munkálásában. A « Mediator Dei » enciklika (pápai körlevél) a liturgiában megkülönbözteti « az emberi elemeket az isteniektől; ezeket, mivel az isteni Üdvözítő rendelte, emberek — természetesen — nem változtathatják meg, míg amazok módosulásokat szenvedhetnek, ha a Szentlélektől vezérelt szent egyházkormányzat jóváhagyja, az idők, külső körülmények és a lelkek igényei szerint », jegyezte meg a L'Osservatore Romano a gyűlés utáni számában, amely mintegy foglalata a tárgyalásoknak.

XII. Piusz figyelmeztetett, hogy « a múlttal szemben két végletet kell kerülni: a vak ragaszkodást hozzá vagy teljes semmibevevését ».

A vitában 16 zsinati atya vett részt. Egyébként, pontos adat szerint, ezen a napon 2337-en jelentek meg a Szent Péter bazilika zsinati termében.

A hatodik ülésre október 24-én jöttek össze az atyák, és a kilenc órai melchita görög katolikus szentmise, — amelyet görög és arab nyelven mutattak be —, majd az evangélium oltárra tétele után folytatták az előző napi tárgyalást. Kijelentették, hogy a zsinat nem fog kihirdetni semmiféle új tételt a szertartások lényegét illetően, pusztán megállapítja majd azokat az általános szabályokat, amelyeket esetenként a világ minden részéből való szaktudósok ajánlanak azután alkalmazásra, a Szentszék végleges jóváhagyásával.

Szerfölött fontos a szertartások Istenre irányulását szem előtt tartani, kettős sajátságának elismerésével, amely egyrészt Istenre vonatkozik, másrészt pedig az emberekre, ami végeredményben magában foglalja a láthatatlan és látható, lelki és jogrendi, természetfölötti vagy kegyelmi és kormányzói jelleget is. A zsinat hangsúlyozza a katolikus Egyházban ma is használatos szertartások további teljes jogú elismerését, tiszteletét és művelését.

Öt bíboroson kívül részt vett a vitában több mint tíz érsek, püspök és több zsinati atya. Az ülés déli fél egykor ért véget.

A hit a liturgiában.

Bizonyára nem kevesen csodálkoztak azon, hogy a zsinati tanácskozások elseje a szertartások körül folyt.

Pedig, ha jól meggondoljuk, a külső vagy nyilvános istentisztelet milyensége elárulja kinek-kinek a hitét is, amelyből a külső, látható cselekedet fakad. Hiába mondja valaki, hogy hívő ember, sőt, hogy « jó katolikus », ha nem adja meg, például, az imádást Isten Fiának az Oltáriszentségben, és emberi tekintetből restel letérdelni, ha éppen

nem is tartja « férfihez nem illőnek » ezt a keresztény katolikus nyilvános hitvallást.

Nem csak hangoztatni kell a vallásosságot, hanem gyakorolni kell; vagyis élni, érezni, cselekedni, a hit alapján. A szentmise, mint az Úr Jézus keresztáldozatának állandó, valóságos megismétlődése, a Krisztus alapította hét szentség kegyelemosztó ereje, a szentelmények és áldások, mind, mind Isten közelségét jelentik, és áldást, erőt az emberek számára; úgy is vegyük tehát valamennyi szertartást, mint istenáldást közvetítő tényezőt.

Nem ok nélkül tette meg az üdvözülés alapelvéül az édes Megváltó: « Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözül, aki nem hisz, elkárhozik ». Semmi esetre sem szabad a hitnek egyéni, világi, gazdasági, politikai színezetet felvennie, mert akkor könnyen megtörténhetik, hogy a keresztény ember, a keresztény társadalom, életmódjában, külső berendezkedésében kereszténynek látszik majd ugyan, de hinni nem fog sem az Egyházban, sem Krisztusban, sem Istenben...

Mennyire könnyű megérteni, hogy a második vatikáni egyetemes zsinat első tárgyalásai, kipallérozott hitigazságok, jogrendszer, erkölcstan és oktatás-nevelés pillanatnyi mellőzésével, pontosan a liturgia, az istentisztelet körül folytak.

Mert elsősorban hinni kell, hinni kell tudni és hinni kell akarni. Azután erre a hitre lehet építeni: meggyőződést, magatartást, működést, áldozatot, családot, társadalmat, országot, nemzetközi együttélést, szociális igazságot.

Egészen röviden: higgyünk a hitben!

A zsinat pápája békéért kiált...

Október 25-e zsinati szünnap volt, csütörtök lévén, de a csendbe belesikoltott XXIII. János pápa szava: « Békét! Békét! »

Déli tizenkettőkor olvasta fel rádióüzenetét a nemzetekhez és népek kormányzóihoz, hogy az emberiség legnagyobb kincsét, a békét, óva oltalmazzák. A francia nyelvű beszédet azonnal közvetítették az egész világnak, és számos távolbalátó és rádióállomás tette műsorára a nagyfontosságú felhívást.

A hiteles szöveg magyar fordítása:

« Uram, hallgasd meg szolgád könyörgését, szolgáid esdeklését, akik félik Nevedet » (Neh. 1, 11).

Megindult és szomorkodó szívünk mélyéről ez a régi bibliai ima száll ma remegő ajkunkra. Mert alighogy megnyílt a második vatikáni egyetemes zsinat minden jóakaratú ember öröme és reménykedése közepette, íme, a nemzetközi égboltozatot elsötétítő fenyegető felhők tünnek fel ismét, félelmet hintve szét oly sok millió család kebelén belül.

Az Egyháznak szívén fekszik, — amint már mondottuk a zsinat megnyitásakor jelenlevő 86 rendkívüli küldöttség fogadásakor —, az Egyháznak szívén fekszik, minden egyéb másnál inkább, a béke és az emberek közötti testvériség, és azon dolgozik fáradhatatlanul, hogy megszilárdítsa azokat.

Ebben a tekintetben emlékeztettünk azok súlyos kötelességeire, akiket hatalmuk felelősséggel terhel. És hozzáfűztük: « Szívre tett kézzel hallják meg az aggódó sikoltást, amely a föld minden pontjáról, az ártatlan kicsinyektől az öregekig, egyesektől a közösségekig az ég felé száll: békét, békét! »

Ma megújítjuk ezt az ünnepélyes felhívást és kérjük az államfőket, hogy ne maradjanak érzéketlenek az emberiség e kiáltásával szemben. Tegyenek meg mindent, ami hatalmukban áll, hogy megmentsék a békét. Így elkerültetik a világgal egy olyan háború borzalmait, amelynek megrendítő következményeit senki sem képes előre látni.

Folytassák a tárgyalásokat, mert ez a készséges és nyilvánvaló hajlam nagyértékű bizonyíték úgy a saját lelkiismeretük, mint a történelem színe előtt. Megindítani, támogatni, elfogadni a tárgyalásokat, minden szinten és minden időben, a bölcsesség és okosság követelménye, mely kierdemli az ég és föld áldó szavát.

Összes fiaink; mindazok, akiket megjelőlt a keresztség jellege és táplál a keresztény remény; végül mindnyájan, akik velünk együtt vannak az istenhit kapcsán, egyesítsék imájukat a mienkkel, hogy megkapjuk az égtől a béke ajándékát, azét a békéét, amely csak úgy lesz valódi és állandó, ha az igazságon és egyenlőségen alapszik.

Ennek a békének valamennyi munkálójára, és mindazokra, akik őszinte szívvel dolgoznak az emberek igazi javáért, szálljon e hathatós áldás, amelyet szívből adunk Annak nevében, aki a « Béke Fejedelmének » hívatta magát » (Iz. 9, 6).

Kellő időben . . .

Nehéz lenne megmondani, hol, mikor és milyen mértékben dolgozik az Isten kegyelme, Akinek útjai kifürkészhetetlenek, de tény az, hogy még soha jobbkor nem hangzott el pápai buzdítás és figyelmeztetés, kérés és esdeklés, mint, amikor már-már úgy látszott, hogy a lázas emberiség a végpusztulás felé halad. Mert igazán csak súlyos beteghez hasonlítható a mai ember, aki nem képes kitermelni önmagából, természetes kínnal-verejtékkel, az ellenálló erőt, és szentkenetre szorul, hogy összeszedje magát testileg-lelkileg...

Szinte csodával határos, hogy a végső fokra hágott aggodalom az emberiség közös sorsa miatt, mint szünt meg egy csapásra, helyet adva a szilárdabb bizakodásnak.

Folytatódnak a munkaülések.

Az október 26-i hetedik általános tárgyaláson főleg bencés apátok szólaltak fel, mert köztudomású, hogy Szent Benedek rendje ősi évszázadok óta leghívebb és leghivatottabb ápolója az Egyház liturgikus szellemének.

A bencés zsinati atyák előszeretettel beszéltek az egyházi szertartásokról, amelyek jelentékenyen elmélyítik a hívek lelki életét. Igaz, hogy a liturgia egyedül nem foglalja magában a teljes hitéletet, minthogy ez számtalan esetben egészen magántermészetű, de ugyancsak kívánatos, hogy ezek az egyéni ájtatosságok is összhangban legyenek az általános liturgikus szellemmel, sőt, ténykedésekkel, mert ez utóbbiak, úgy nyilvánosságuknál fogva, mint belső értékeik révén, felülmúlják a hívek önkéntes áhítatgyakorlatait.

A 7. általános ülés másik tárgypontja a liturgikus nyelv milyensége volt. A felszólalók szerint a latin nyelv mellett sok érv beszél; nemcsak azért, mert ez már hagyományos nyelv, hanem azért is, mert nagyszerűen kifejezi és támogatja az Egyház egyetemességét, az egész földkerekségre kiterjedő egységes lelki és szervezeti hatalmát; végül, hangoztatták az atyák, a latin nyelv annyira szabatos és kipallérozott, hogy félreértés nélkül ki lehet vele fejezni a legelvontabb hit — vagy jogtudományi tételeket is. Hasonlóképpen jelentős az a tulajdonsága, — amit azonban nem fogadunk el kizárólagos képességnek — hogy szigorú nyelvi szabályai és következetessége miatt nem enged teret a felületes érzelmi elkalandozásoknak és regényes változatoknak...

Másrészt azonban éppen úgy rámutattak a honi nyelvek előnyére is, ami leginkább abban nyilvánul meg, hogy hozzáférhetőkké válnak a hívek számára a legelvontabb szertartások is, tehát a részvételük cselekvőbb lesz az istentiszteleten. Mint a latinnak általánossága, úgy a né-

pi nyelvek értékelése és elfogadása szintén csak az Egyház egyetemessége mellett szól, bebizonyítva, hogy nem érzi magát függőnek külső, még ha oly lényeges körülményektől sem, sőt természetfeletti célkitűzésénél fogva önként és készséggel beleilleszkedik egy-egy nép lelkivilágába, hozzáidomul jogos igényeihez.

Nem lehet eléggé hangoztatni, hogy a sokszor ellentétesnek látszó vélemények egyet szolgálnak.

A tárgyalás 12.20-kor fejeződött be. A zsinati atyák száma ezúttal 2323 volt.

A sajtótisztesség és igazság nevében.

A L'Osservatore Romano vatikáni félhivatalos, politikai és vallási napilap, ez év október 27-i számában első oldalon közli a kubai püspökök igazolására az alánti szöveget:

« A második vatikáni egyetemes zsinatra jött, Rómában levő kubai püspökök, nagyméltóságú Mons. Carlos Riu, Manuel Rodriguez Rozas és José Dominguez tudatni óhajtják, hogy Kubából való elutazásuk napja óta nem tettek és nem is kívánnak tenni semmiféle nyilatkozatot vagy magyarázó kijelentést a sajtónak. Minden alap nélkü-

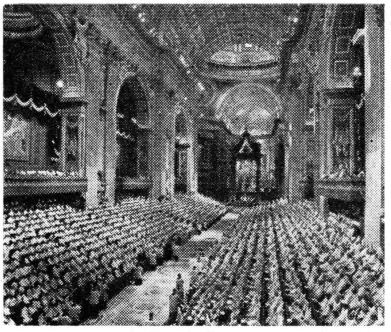

Vatikán: a Szent Péter bazilika a II. Vatikáni Egyetemes Zsinat idején (f. Felici).

lieknek és teljesen hamisaknak kell tehát tekinteni az összes nyilatkozatokat, amelyeket nekik tulajdonítottak vagy tulajdítanak majd ».

A rövid, de határozott közlemény, amely a zsinati atyák pártatlanságát hivatott védeni, csapást mér arra a sajtóra, amely visszaél hivatásával és zavartkeltő, vagy pedig vakmerően elferdített híreket közöl.

Egy zsinati hét utolsó napja.

A nyolcadik « *congregatio generalis* » , vagyis általános ülés október 27-én foglalkozott a szent liturgia zsinati tervezetének első fejezetével, immár folytatólagosan, amit az az elv tett szükségessé, hogy csak jó alapokra lehet biztosan tovább építeni az anyag még hátralevő kétharmad részét.

Ezen az ülésen az elnök minden felszólalónak tömörséget ajánlott.

A vita lényege, a *szertartás nyelvezetén* kívül, abban az óhajban domborodott ki, hogy mindenütt, de főként a missziókban, lehetővé kell tenni a cselekvő részvételt a hívek számára, noha nem könnyű feladat kiválasztani egy-egy nép hagyományaiból, kifejezéseiből, szokásaiból azt, ami megfelel az Egyház liturgikus szellemének is. Nem kis bölcsességet igényel a néprajzi adottságok, a hitterjesztő tevékenység és a liturgikus kívánalmak összehangolása.

A zsinati atyák különösen kiemelték a szertartások rövidségének, egyszerűségének és érthetőségének fontosságát. A liturgia nyilvános és hierarchikus (itt talán szabatosnak, rendbeszedettnek fordíthatnám) természete megkívánná, amennyiben lehetséges, a közös ténykedést a magán végzés helyett. A hívek részvétele a közös imákban, mozdulatokban, valamint közös énekekben fejeződnék ki. Végül érzékeltetik a zsinati atyák a hívekkel azt, hogy a

szent szertartások önként adódó központja mindig az egyházmegye székhelyén, tehát a székesegyházban, és a plébániai templomokban található, mivel a püspök saját katedrálisában, a plébánosok pedig, mint képviselői, a saját templomaikban a leghivatalosabban végzik az istentiszteletet.

A vitában 24 atya szólalt fel a 2302 jelenlevő közül.

Az ülés 12.30-kor ért véget.

Evvel lezárult egy zsinati hét, amelyet teljesen a liturgiának szenteltek.

A zsinat üdvözli a szentatyát megválasztása 4. évfordulóján.

A nyolcadik ülés befejezése előtt a zsinat atyái üdvözlő táviratot küldtek a Szentatyának, megválasztása negyedik évfordulója alkalmából.

Íme, az eredeti latin szöveg hű fordítása:

« XXIII. János pápának »

« A szerencsés nap elérkeztével, amelyen Szentségedet a pápai trónra emelkedése alkalmából a katolikus világ ünnepli, mi, egybegyült zsinati atyák, alázatos de buzgó lélekkel imádkozunk Szentségedért, hogy a mindenható Isten, a Boldogságos Szűz Mária és tiszta jegyese, Szent József, az egyetemes zsinat pártfogóinak közbenjárásával Téged, áldott és szerfölött szeretett Atyánkat, Krisztus Helytartóját, sokáig épségben megőrizzen és a zsinat oly szerencsésen megkezdett munkáit úgy támogassa, hogy sikeresen folytatódjanak, és Szentséged várakozásának megfelelően, a kívánt eredményt elérjék. Ehhez segítsen minket Apostoli Áldásod, amelyet igazsághirdető Széked körül állva, tisztelettel kérünk.

A zsinati teremből, 1962 október 27-én ».

A szentatya válasza.

A szentatya választáviratban azonnal megköszönte a zsinati atyák jókívánságait. A L'Osservatore Romano október 29-30-i számában közölt latin szöveg eredeti magyar fordítását örömmel közzéadom:

« Mélyen megindult lélekkel vettük az imént szeretetetek különleges tanújelét, amellyel nekünk forró jókívánságaitokat óhajtottátok kifejezni, annak a napnak felpirkadtával, amelyen a mindenfölött szeretett mennyei Atya akarata, veletek együtt a teljes földkerekségen reátok bízott keresztény nyáj örvendezése közepette, most négy éve, Bennünket az egész Egyház kormányzására hívott.

Nagyon kedves vigasztalást nyújtottatok Nekünk, amelyért igen hálásak vagyunk, szívből örülve, hogy ennek az évfordulónak emlékét, az isteni Gondviselés intézkedése folytán, ebben az esztendőben fényes koszorútoktól övezve ünnepelhetjük.

Számotokra, egyenként és összesen, valamint mindennapi munkátokra a Szentlélek ragyogó világosságát és segítségét kérjük. Buzgó imáitokat is egyesítsétek a mienkkel, hogy a Péter sírjánál összeült egyetemes zsinat, mint az egység fénylő csillaga tündököljék az emberi társadalom előtt, hirdesse bátran az evangélium igazságát és erejét, osztogassa az Anyaszentegyház kincseit Krisztus királyságának elterjesztésére, mely a szentség és kegyelem királysága, az igazság, szeretet és béke országa.

Különösképpen esedezve kérjük együttesen a Béke Fejedelmét, hogy békéje, mely felülmúl minden fogalmat, őrizze az emberek szívét és értelmét, és távoztassa el a béke bármiféle veszélyét, amely, ha a legnagyobb okossággal sürgősen elejét nem veszik, csak kimondhatatlan szenvedést és rombolást okozhat.

Szerető jókívánságainkat az Apostoli Áldással megerősítjük, amelyet nektek és a Nekünk annyira kedves

összes távollevő népeiteknek a legnagyobb vonzalommal adunk.

A vatikáni palotából, 1962. október 28. napján.

XXIII. János pápa ».

Déli pápai áldás Krisztus Király ünnepén.

A pápa Őszentsége az Egyház e kettős örömünnepén reggeli szentmiséjét a világbékéért ajánlotta fel magánkápolnájában, déli tizenkettőkor pedig lakosztálya ablakából a teret megtöltő százezernyi tömeggel elimádkozta az Angyali üdvözletet, majd beszédet mondott.

Első szava most is a közvetlenség és bizalom volt; utalva a téren jelenlevő nemzetközi összetételre, hangoztatta, hogy megválasztása óta még inkább eltölti szívét « az egész emberi család iránti szeretet ».

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a Szentatya példaszerűvé vált derűlátását, amellyel ugyan nem nézi le a bajokat, de amely feledteti, a sok öröm mellett, azt a « csekély szenvedést », amelyben a négy év alatt szintén része volt.

Minden körülmény között Isten akaratát igyekezett teljesíteni, abban a meggyőződésben, hogy minden « az általános emelkedést mozdítja elő ». Veszély és fájdalom, emberi okosság és bölcsesség, mind-mind a szeretetben oldódik fel, Krisztus Király lelki birodalmában, amely az « igazság és élet, szentség és kegyelem, szeretet és béke országa ».

Az egész világ telve van lelkesedéssel, mondotta, alkotni, helyreállítani, gyógyítani, és felragyogtatni az emberiség fölött a lehető legfelsőbb világosságot. Erre vall az a tény, hogy mindenfelé, nap mint nap nemzetközi tanácskozásokat tartanak a legkülönfélébb tárgypont körül; ma szinte látványosság számba megy a politikusok, nemzetgazdászok, tudósok és irodalmárok igyekezete. De a sok

nemes törekvéssel párhuzamosan haladjon Krisztus arculatának megrajzolása is az egyének, családok, nemzeti társadalmak lelkületében. Az Úr Jézus, felajánlva magát a kereszt oltárán szeplőtelen és békés áldozatként, visszavezette az égi Atya ölelő karjaiba az embert, és megnyitotta számára a valódi szellemi haladást, amely az emberi műveltség felemelését és megszentelését is jelenti.

« Ezekkel a bizakodó érzelmekkel, és avval a fohásszal, hogy az Úristen oszlassa el a nemzetközi együttélés egéről a szomorú felhőket, száll e vasárnapi Úrangyalára egybegyűlt hívő seregetekre és kedveseitekre az Apostoli Áldás, mint a kegyelem záloga, erősítés az élet bajaiban, nehézségeiben, és mint nagy örömök biztosítéka », fejezte be beszédét a pápa.

Aznap este megkönnyebbült sóhajjal vettük a kedvező híreket a világpolitikai feszültség enyhüléséről, és felszínre tört a gondolat, sőt, meggyőződés, hogy az Istenhez fordult ember, ha akarja, megtalálja az utat az igazság, megértés, béke felé.

Kezdődik a harmadik zsinati hét.

Október 29.-e, hétfő, a 9. munkaülés napja. A látszólagos lassúság, amellyel a zsinati atyák tárgyalásaikban haladnak, kettőt árul el, mégpedig a gátlástalan szabadságot a vitában és a komoly tudományos felkészültséget. Ez a két jegy már erősen jellemezte az elsődleges irányvevést, majd az előkészítő munkálatokat is. A pápa, a zsinat összehívásával maga köré kívánta gyűjteni az összes püspököket, hogy tudásuk és tapasztalatuk legjavát közkinccsé tegyék. Minden javaslat, hozzászólás, megjegyzés egy-egy fénysugár, amely rávilágít a tennivalókra a lelkek megszentelése terén.

Mégis, amint helyesen írja a vatikáni félhivatalos, az elnökség, minden vélemény - és szólásszabadság tiszte-

letbentartása mellett, igyekszik a zsinati atyákat rövid előadásokra serkenteni, vagy pedig az ismétlésektől visszatartani.

Az ülésen 2277 atya vett részt.

Ez alkalommal olvasták fel a tíz zsinati bizottság pápai kinevezésű tàgjait, akiknek létszáma eleinte csak nyolcvan lett volna, de a Szentatya felemelte kilencvenre. Így a bizottságonkénti 24 helyett 25 zsinati atya szerepel hivatalosan; 16-ot választottak, 9-et XXIII. János pápa nevezett ki. Az összlétszám ezek szerint nem 240, hanem 250.

A harmadik hét első napján 16 zsinati atya szólalt fel annak szükséglete mellett, hogy a papnevelőkben és hittudományi főiskolákon kiválóan szakképzett tanárokat kell alkalmazni, akik teológiai, lelkipásztori, történelmi és jogi szempontok szemmeltartásával tanítják a szent liturgiát, amely, azonkívül, legyen valóban főtantárgy is. Állítsanak fel egyházmegyénként vagy legalább országokként liturgiai bizottságokat, avval a feladattal, hogy a vezetésbe bevont világi szakértők segítségével, főként az egyházi zenében és egyházművészetben, kialakítsák a helyes liturgiai szellemet.

Miután Mons. Felici főtitkár felolvasta a Szentatya fentebb ismertetett választáviratát, a gyűlés 12. 15-kor véget ért.

Hivőközelségben a Liturgia.

Egészen magános felhőkből csöppent le ez a hír, tehát korai lenne még túl komolyan venni, hogy valaki vagy valamelyik irányzat előterjesztette a tervet a szentmise szertartásának megrövidítésére, amely abból állna, hogy elmaradna a lépcsőimának nevezett részből a 42. zsoltár, és pusztán úgy folytatódnék, mint az egyébként a gyászmisékben szokásos. Ugyancsak elmaradna a mise

végén az úgynevezett « utolsó evangélium »: a hívek, ezek szerint, a pap áldása után valóban elbocsátásban részesülnek, az « Ite, missa est » szavaival.

Egy másik szállongó hír szerint sor kerülne talán a népnyelv bőségesebb használatára is a szentmisében, mégpedig úgy, hogy a felajánlásig minden nép a saját nyelvén hallaná a szöveget, valamint áldozás után, míg felajánlástól az áldozásig, vagyis a szentmiseáldozat három leglényegesebb részében, beleértve az átváltoztatást, megmaradna az ősidőktől használt latin nyelv, és bizonyára, a keleti szertartásokban az azokban honos liturgiai nyelv.

Távol áll tőlem elébe vágni az eseményeknek, még kevésbé a zsinati döntéseknek, úgy tessék tehát ezeket az apró híreket venni, mint adalékokat ahhoz a légkörhöz, amely körüllengi az Egyház legnagyobb törvényhozó testületének, az egyetemes zsinatnak munkáját.

Nem hagyhatom szó nélkül az okt. 28.-án történt kis esetet sem a délelőtti órákban. A Szent Péter bazilika előtt délamerikaiak gyűltek össze, és felírásokat tartottak maguk előtt: « Népnyelvet óhajtunk a liturgiában! » Félhivatalos érdeklődésekre határozottan válaszoltak, de amikor észrevették, hogy fényképész közeledik, hirtelen szétszéledtek.

Mindez élénken bizonyítja, hogy a szertartások, éppen mert a hittitkokat ünneplik, és mert a hívő seregek közvetlen közelébe viszik, sőt, a lelkekben természetfeletti hatást idéznek elő, nagyon is az érdeklődés központjában állanak, nem kis hasznára a szellemi éberségnek és lelki megújulásnak.

Az eddigi zsinati munka áttekintése.

November 5.-én tartották a 12. általános munkaülést, négynapos ünnepi szünet után. A felszólalók egyrésze óva

intett az évszázados szavak, imák, cselekmények és szokások hirtelen elhagyásától vagy megváltoztatásától a szertartásokban, és kérték, hogy minden esetleges újítást a leggondosabb előtanulmányok vezessenek be, ami a szent liturgia részeinek ősi eredetét, kialakulását, jelentőségét illeti. A szentmise kánonja föltétlenül maradjon úgy, mint eddig, amint azt már a tridenti zsinat is előírta. Mások azokról a változásokról beszéltek, amelyeket idők folyamán a pápák, a legteljesebb elővigyázatossággal végrehajtottak az eucharisztikus szertartásokban.

Szóba került a szentmise lépcsőimájának megrövidítése, Szent József nevének beiktatása a kánon szentjei közé a Boldogságos Szűzanya után, a szentmise befejezése az áldással és « Ite, missa est »-tel. (Úgy a vatikáni félhivatalos lap, mint a többi, ebben a sorrendben írja a két cselekményt, ami végeredményben természetes is lenne, mivel a pap « utolsó áldása » után lenne csakugyan vége a szentmisének, akkor lenne az « elbocsátás ». Hogy az egyetemes zsinat valóban így dönt-e majd, én képtelen vagyok most megmondani).

November 6.-án az ülés megnyitása előtti szentmisét *Dr. Hamvas Endre* csanádi püspök úr mondotta.

A 13. ülésen, mivel az eddigi véleményeken kívül más kívánság nem szerepelt, befejezettnek nyilvánították az Oltáriszentségről szóló szertartástani vitát. A zsinati főtitkár figyelmeztette az összes atyákat: amikor benyújtják felszólalási kérésüket, mellékeljék a mondanivalójuk rövid kivonatát is, beszédük elhangzása után pedig két példányban hagyják hátra a teljes szöveget, egyet a levéltár, a másikat pedig az illetékes bizottság számára.

Ugyancsak fontos intézkedés volt az, hogy a Szentatya felhatalmazta a zsinati elnökséget, hogy miután elégségesnek tartotta a vitát egy tárgy körül, az ügyet leveheti a napirendről. Ezt az elnökségi ítéletet a zsinati atyáknak jogukban áll elfogadni vagy visszautasítani: a még hozzá-

szólni kívánók írásban benyújthatják véleményüket. *Tappouni bíboros*, szír pátriárka, napos elnök, a zsinati atyák hozzájárulásával a liturgia 2. pontját letárgyaltnak jelentette ki, és áttértek a 3. pontra: szentségek és szentelmények. Ez az anyag nagyjából a következő: a szertartáskönyvek; előkészület a szentségek vételére; a szentségek szertartásai; szentelmények; temetési szertartás. A viták főleg akörül folynak majd, hogy hogyan kerüljenek a keresztény hívek lelkivilágához még közelebb a szentségek és szentelmények, mint az isteni kegyelem eszközlői és hordozói (vö. az egyházi törvénykönyv 731. és 733. kánonját).

A tételt nem hitbeli, dogmatikai alapon vizsgálják az atyák, hanem gyakorlati szempontból, a mindenkori alkalmazásban. Így például, a házasság szentségénél nagy súlyt kell fektetni az életszövetségre lépők lelki előkészületére, mert *ők* maguk a szentség kiszolgáltatói, míg az esketŏ pap az Egyház részéről hivatalos tanú. Mint társadalmi szentség, beláthatatlan erkölcsi erőtényezőkkel hat az egész emberiség életére.

Nov. 6.-án *Felici érsek*, zsinati főtitkár bejelentette, hogy a pápa Őszentsége december 8.-ára tűzte ki a zsinati első ülésszak ünnepélyes befejezését.

Nov. 7.-én, a 14. ülésen a keresztelői szertartás leegyszerűsítésére mutattak rá a zsinati atyák, majd a keresztés bérmaszülők felelősségére hivataluk, sőt, hivatásuk betöltésében. Többen kívánták, hogy a betegek testi-lelki megerősítésére szolgáló szentséget, a régi « *utolsó kenet* » helyett « *a betegek kenetének* » nevezzék, ami jobban kifejezi e szentség rendeltetését, egyben elkerülteti a hívekkel a félelmet és vonakodást e fontos kegyelmi eszközzel szemben. A mélytartalmú temetési szertartások méltatása után megkezdődött a *zsolozsma (Divinum Officium) tárgyalása.*

A nov. 9.-i, pénteki általános ülésen mindenekelőtt

a *papi zsolozsma* méltóságát és felmérhetetlen belső értékeit dicsérték a felszólalók egyöntetűen. Szóba került a breviárium nyelve, beosztása, elmondásának időpontja, magán és közös végzése, új szövegek felvétele, néhány szent élettörténetének átírása, stb. Nem hagyták figyelmen kívül a már eddigi reformokat sem, és ezen a téren roppant gyakorlatinak találták a pápa 1960.-i rendelkezéseit. Nem talált általános tetszésre a zsolozsma további rövidítésének gondolata, még akkor sem, ha a mai papnak sokrétű az elfoglaltsága; sőt, éppen a lelkipásztori lelkület feltöltése érdekében szükséges a bő, elmélkedő papi imádság, az Egyház hivatalos módján.

A 16. ülés (nov. 10) ismét alkalom volt sok zsinati atya számára, hogy a gazdag tartalmú zsolozsma imádságot ajánlja. Javaslatot tettek a zsoltárfordítások tökéletesítésére, elismerve, hogy ezen a téren már jelentős eredmények mutatkoznak. Az ószövetségi, pusztán történeti zsoltárokat el lehetne hagyni és az Újszövetség lelkületét a breviárumi szövegben jobban kidomborítani.

Nov. 12.-én, hétfői napon, a 17. ülés zajlott le, amelynek elején *Mons. Felici* zsinati főtitkár megismételte, hogy az őszi ülésszak december 8.-án ér véget, dec. 9.-én pedig szenttéavatás lesz a bazilikában. A tavaszi ülésszak 1963. május 12.-én kezdődik, és június 29.-én Szent Péter és Szent Pál apostol ünnepén fejeződik be. A két időpont között dolgoznak majd a zsinati bizottságok. Az ülésen megtárgyalták a liturgikus évet (egyházi esztendőt), az állandó naptár jelentőségét, — részletekbe bocsátkozás nélkül —; az ünnepnapok megszentelését, az ádvent és nagyböjt bűnbánati jellegét, az egyházi zene és művészet követelményeit, és ezeknek kielégítésére liturgikus törvénykönyv szerkesztését, valamint egyházművészeti szakiskolák felállítását. 2.185 zsinati atya vett részt az ülésen.

A nov. 13.-i általános munkaülésen néhányan *az ünnepélyes főpapi misék egyszerűbb szertartását* ítélték kí-

vánatosnak. A képek és szobrok egyházi használatánál, de a magánhasználatban is, a felszólaló atyák ellene voltak a túlzott korunkbeliségnek, és annak, hogy mihelyt valami régi, azonnal el kell távolítani. A művészet mindig pártfogóra talált az Egyházban; viszont természetes, hogy az Egyház megkívánta a keresztény lelkiséget és mértéktartást minden művészi iránynál. A művek magas értéke nem sérti a szűkerszényű emberek érzékét és érdekét sem, mert akárki beláthatja, hogy a becses műalkotások nem földi célokat, hanem az Isten dicsőségét szolgálják. Hangsúlyozottan beszéltek az *egyházi ének műveléséről*, főleg a gregorián dallamról, de a missziós országok *hatalmas népi énekkincséről is.* Szóba került a nem vasárnapra eső ünnepnapok csökkentése. Végül, *Cicognani bíboros államtitkár* közölte, hogy a Szentatya, eleget téve számos zsinati atya kívánságának, elhatározta, hogy a szentmise kánonjában közbe kell iktatni Szent József nevét, közvetlenül a Szűzanyáé után; ez mintegy emléke lesz a jelen egyetemes zsinatnak, amely égi pártfogójául éppen Szent Józsefet választotta. A rendelkezés ez év dec. 8.-án lép életbe. A zsinati ülésen 2.209-en vettek részt.

Nov. 14.-én összeült a 19. általános gyűlés, amelyen *Alfredo Ottaviani bíbornok*, a Szent Officium titkára és a hit és erkölcs zsinati bizottságának elnöke kiemelte a kinyilatkoztatás forrásainak tekintélyét, amelyekből hitrendszerünk fakad. *Mons. Salvatore Garofalo* hivatkozott a zsinat legfőbb feladatára és céljára: védeni és hirdetni a katolikus tanítást, a legszabatosabb megfogalmazásban. Nem új tanításról esik tehát szó, hanem a réginek mindenki elébe tárásáról. Az anyagot igen sokféle nemzetbeli egyetemi tudós és zsinati tanácsos készítette elő, a következő tárgypontokkal: a kinyilatkoztatás két forrása (Szentírás, Szenthagyomány); a Szentírás sugalmazása és szövege; az Ószövetség; az Újszövetség; a Szentírás az Anyaszentegyházban.

Tizenegy bíboros, egy pátriárka és három érsek szólalt fel az ülésen, míg a zsinati atyák száma ez alkalommal 2.215 volt.

Az Oltáriszentség a szertartások keretében.

A II. vatikáni egyetemes zsinat liturgiai vitatervezetének 2. fejezete az Oltáriszentség külső, nyilvános tiszteletét tárgyalja. E fejezet címe: « *Az Oltáriszentség titka* ». Magában foglalja a történeti tényt: az Úr Jézus alapította az utolsó vacsorán, meghagyta apostolainak, hogy újítsák és mindenkori utódaik által újíttassák meg e húsvéti áldozatot, egészen a világ végéig, hogy megmaradjon az Egyház számára mint az egység, kegyelet és dicséret örök záloga.

Október 30-án tárgyalta a hittitok szertartásbeli vonatkozásait a 10. általános munkaülés. Minden felszólaló megegyezett abban, hogy az eucharisztikus áldozatban a híveknek cselekvőleg kell részt venniök a pappal együtt, Istennek hálát adva minden kapott jótéteményért és Neki felajánlva magukat a szeplőtelen ostya mellett. Ehhez azonban szükséges, hogy a hívek értsék a szentmise lényegét, és ismerjék minden apró ritus, szertartás jelentőségét.

A felszólalók közül néhányan bővebb szöveget, hosszabb olvasmányt kívántak a Szentírásból a mise alatt; mások a két szín, vagyis az ostya és kehely révén történő áldozást ajánlották; ismét mások a papok közös szentmise mondásáról adták elő véleményüket. E « koncelebráció » tekintetében utaltak a nyugati Egyházban mindmáig fennálló szokásra a pap-és püspökszentelés alkalmával.

Az okt. 30.-i ülésen 2.257 zsinati atya vett részt, és a felszólalók között 7 bíboros, valamint 16 érsek, püspök, szerzetes főelöljáró volt. Mint érdekességet, megemlítem, hogy minden zsinati atyának két sorozat új vatikáni bé-

lyeget adtak a zsinattartás kapcsán: egyet bélyegezetlenül, a másikat lebélyegezve.

Az okt 11.-i ülésen tetszésre talált a terv, hogy a szentmisékben mintegy sorba kell venni az egész Szentírást, hogy pótolhatatlan forrásává váljék a szentbeszédeknek. Sőt, többen a felszólalók közül azt tanácsolták, hogy előírásnak kellene szabályoznia minden szentmisében a homilia megtartását, amely nem más, mint a napi szentírási szöveghez fűzött tudományos fejtegetés, hogy ez is szerves része legyen a liturgiának. A mise tanító része ugyanis, az úgynevezett « missa didactica », nem másodlagos szerepű, hanem nagyon is lényeges eleme az áldozatnak, annak szükségszerű előkészítése.

Az ülésen szóba került a misehallgatás kötelezettségének hangoztatása a hívek előtt. Szerintem igen szükséges volt annak megemlítése is, hogy a hívekkel közösen, fennhangon mondott misén lehetővé kell tenni a csendben imádkozást egyes hívők számára, akik nem képesek az előbbi módon elmélyülve imádkozni.

Két bíboros és 23 főpásztor beszélt ezen az ülésen a zsinati atyák közül, akik összesen 2.230-an voltak. Az ülés 12.20-kor fejeződött be. Távozásuk előtt azonban kiosztották még közöttük a pápa Őszentsége ezüstérmét, amely « camauro »-val, prémes téli sapkával ábrázolja, az érem egyik oldalán avval a jelenettel, hogy megölel egy palástos püspököt, a másik oldalon evvel a felírással: « *Una Sancta Catholica et Apostolica* ». Az érem alkotó művésze: Manzu.

Négynapos szünet a zsinat alatt.

Minden szentnek közös ünnepén, november elsején, a Szentatya áldást adott a téren egybegyűlt óriási hívő seregnek, szokás szerint, dolgozószobája ablakából.

Nov. 2.-án reggel, Halottak napján, magánszemély-

ként lement a Szent Péter bazilika altemplomába (« Sacre Grotte »), hogy lerójja kegyeletét elhunyt elődjei sírjánál. Majd átment a S. Maria in Camposanto temetőjébe, amely a bazilika tőszomszédságában van. Végül meglátogatta a vatikáni Szent Anna plébániatemplomot, ahol az oltártól a hívekkel együtt elmondta a « De profundis » zsoltárt. Temető- és templomlátogatásai után visszatért palotájába.

A L'Osservatore Romano szombaton, nov. 3.-án délután megjelent, de (mint mindig) már másnapra keltezett ünnepi száma első oldalon hozta XXIII. János pápa saját-kezűleg aláírt fényképét 1962. XI. 4.-i kelettel, megkoronázásának negyedik évfordulójára. A mosolygós pápakép bal és jobb oldalán a Vatikán félhivatalos lapjának igazgatója, *Raimondo Manzini* írt vezércikket. Mindjárt idézi a dicsőségen uralkodó Szentatyának, a « zsinati pápának » október 11.-i kijelentését, hogy az egyetemes zsinat újra bebizonyítja « az Egyház tanítói hivatalának folytonosságát és azt a mi időnk minden emberének különleges módon ismét feltárja ». Sajátságos kifejezése János pápának, ami szintén az Egyház szerepét jelenti az emberiség történelmében: « A béke zörget az ajtón! »

A pápa, minden pillanatban készen az Evangélium hirdetésére és fejtegetésére az ő szelíd, behízelgő modorában, nem pusztán elméleti igazságokat hirdet, hanem hozzáférhetőkké, megvalósíthatókká is teszi az örök isteni igazságokat minden ember, minden nép számára. Azaz, XXIII. János pápa, amíg egyrészt orvosságot nyújt a beteg emberiségnek, egyúttal képessé teszi arra, hogy az orvosságot használja is, ne csak megcsodálja...

Föltétlenül szem előtt kell tartani a pápának mindenkit egyaránt szerető atyai lelkületét, amely mondatta vele: « A pápa, — bármit mondjanak vagy állítsanak azok, akik nem akarják megérteni —, összefoglalja mindazt, amit elődei végbevittek és mindazt, amit utódai majd

megtesznek: minden léleknek és minden nemzetnek egyetemes atyaságát, a megrendíthetetlen hűséget a mi Urunk Jézus Krisztushoz, aki szelíd és alázatos szívű volt, és forrása minden megbocsátásnak, testvériségnek és a békének ».

A pápát, valóságot látó, bizakodó és derűs lelkülete « nyitott kapujává » tette minden emberi haladásnak a hit falai között. Benne hiába vártak « államférfit, tudóst, társadalomszervezőt, vagy olyas valakit, akinek felfogása minden korunkbeli haladásnak kivétel nélkül nyitva áll... », amint Ő maga figyelmeztette hallgatóit koronázása napján. Nem. « A központi érték a Jó Pásztor buzgósága, készen minden nemes és egyenes tettre, amely egyúttal állhatatos is a legnagyobb áldozatkészségig ». Ez János pápának az ereje: « a nagymértékű szelídség és alázatosság », hogy megnyerje vele az embereket az Evangéliumnak és így üdvözítse őket.

XXIII. János pápaságának méltatásánál talán a legmegkapóbb Manzini utalása a Szentatyának azon kijelentésére, hogy az irányt vesztett, lelki levertségben szenvedő embereknek « inkább az Egyház tanításának erejét megmutatva, mint kárhoztatással kell segítségére sietni ». Ezért « Krisztus Jegyese előszeretettel alkalmazza az irgalmasság gyógyírját ».

A L'Osservatore Romano igazgatója, *Raimondo Manzini*, így összegezi János pápa uralkodását: « Szent Péter székének meg nem szűnő tanítói hivatalával bölcsen kormányozni, és a mi korunk várakozásának és gondterhes reménykedésének időszerűen megfelelni... ».

A pápa megkoronázásának negyedik évfordulója.

1962. november 4.-én, vasárnapi napon, töltötte be pápaságának negyedik évét XXIII. *János pápa.*

A Szent Péter bazilikában, jelenlétében, ünnepélyes

főpapi mise volt, amelyet különleges engedély alapján ambrozián ritusban mutatott be *Montini* bíboros, milánói érsek; ő volt ugyanis az első, akit XXIII. János pápa bíbornokká kinevezett.

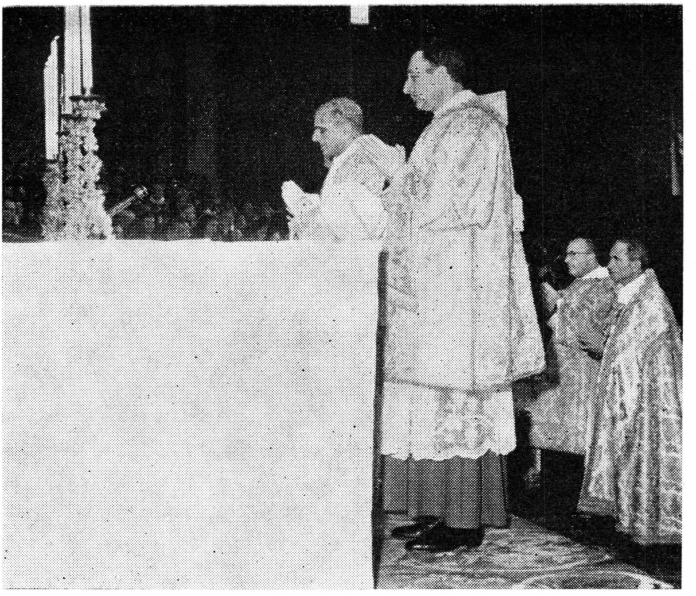

Vatikán: Montini bíboros, milánói érsek, 1962. nov. 4-én ambrozián ritusú főpapi misét mondott a « zsinati teremben » (f. Felici).

A Szentatya tíz óra előtt érkezett a bazilikába a Szent Márta kapun át; a bazilika főpapja, *Marella* bíboros fogadta a vatikáni káptalan élén. Szent Simon és Szent Júdás Tádé apostol bal kereszthajójában, a központi Szent József oltárnál (amely alatt éppen a fent említett apostolok nyugszanak) magára vette a palástot és a hármas koronát, majd hordozható trónszékére ült és követve a bíborosok meg a pápai udvar menetét, a Confessio alatti

trónjához vonult. Ugyanekkor Montini bíboros, papi segédletével megindult a Szent József oltártól, hogy elénekelje a főpapi misét.

A zsinati atyák kóruskápolna előtti emelvényéről figyeltem végig a szokatlan szertartást, az erre az alkalomra kiadott puhakötésű vékony misekönyvből, « Missa Ritu Ambrosiano in Festivitate S. Caroli », amely tartalmazza a teljes szöveget az ünnepre, a hozzátartozó gregorián dallammal. A díszkiadás, fejlécén a nem mindennapi kelettel: « Concilium Oecumenicum Vaticanum Secundum », sokáig tartó emlék lesz a zsinati atyáknak és a szerencsés hozzájutóknak.

A szertartás ezekkel a szavakkal kezdődik: « Pax in caelo, pax in tarra, pax in omni populo: pax sacerdotibus ecclesiarum Dei ». Béke az égben, béke a földön, béke minden nép körében: béke Isten gyülekezetei papságának. A 12-szeres Kyrie eleison után felcsendült az « Ecce sacerdos magnus », mindez azonban bevezetésképpen. Maga a szentmise a lépcsőimával vette kezdetét, amelyben azonban nem szerepel a 42. zsoltár. A háromszoros Kyrie eleisont a Gloria megelőzte. A népért és pápáért mondott könyörgés után kettős lecke következett, ezután pedig az evangélium.

A Szentatya latinul kezdte meg homiliáját, « integro Latino sermone », amelyet minden egyházfő használ, amikor a Szentszékkel érintkezik, és amelyet a most folyó egyetemes zsinat is hivatalos nyelvéül választott. Hivatkozva arra, hogy a jelen ünnepi szertartás nem tartozik a szorosan vett zsinati rendbe, és a zsinati atyákon kívül igen sok olasz hívő, elsősorban római van jelen, elégségesnek tartja a bevezetést latinul mondani, hogy azután olaszul folytassa azok számára, akik benne megyés főpásztorukat és atyjukat tisztelik.

Borromei Sz. Károly érdemeit emlegetve, a pápa felidézte két nagy elődje, XIII. Gergely és XIV. Benedek

dicséretét, amelyben a neves egyházfőnek része volt. — Nem tudom, nem tévedek-e, de úgy tűnik nekem, hogy János pápának a kis és nagy eseményekre egyaránt kiterjedő figyelme, nemkevésbé ritka lélekismerete és az emberi természet fogyatékosságaival szembeni finom megértése késztette arra, hogy — talán éppen a közelmult egyik zsinati esetére célozva szószerint ismertessen egy felemás latin-olasz mondatot, amit Alciati bíboros írt 1575. okt. 27.-én Borromei Sz. Károlynak, XIII. Gergely pápa nevében megdicsérve, hogy a milánói egyházmegyei zsinaton olyan szépen beszélt latinul kétszer is, « in tanto *consesso* de rebus gravibus *abbia orato latinamente...* ».

Tizennegyedik Benedek pápa a püspökök példájának és ragyogó fényességének nevezte Borromei Sz. Károlyt; és kívánta, hogy ez a két erény, az egyéni életszentség és a jó kormányzás legyen minden püspök legszebb ékessége. Latin beszéde végén a Szentatya megismételte az ambrozián ritus bevezető szavait: « Pax in caelo, pax in terra, pax in omni populo: pax sacerdotibus ecclesiarum Dei ».

Olaszul folytatva, örömmel állapította meg, hogy B. Sz. Károly ünnepét még sohasem ülték meg akkora fénynyel, mint most, amikor a zsinatra, az « opus magnum » alkalmából összejött püspökök az egész katolikus világot képviselik, és jelenlétükkel az ünnepet « a múltban még soha felül nem múlt, de a jövőben is csak igen nehezen felülmúlható eseménnyé » avatták.

Két nagy igazság megcsillogtatásával zárta beszédét a Szentatya az ambrozián mise evangéliuma után: « *Nagyon természetes, hogy az új idők és új körülmények ugyanannak a tannak különböző külső megnyilvánulási módozatait és más mezbe öltöztetését sugallják: de az eleven lényeg mindig az evangéliumi és apostoli igazság tisztasága, amelynek teljesen megfelel az Anyaszentegyház tanítása, gyakran megengedve magának ez alapelv*

nyereséggel járó alkalmazását: « ars una: species mille », főleg, amikor a lelkek üdvéről van szó ».

A másik: « *Mily képek, milyen gyöngédség és mekkora aggodalom a jó pásztor lelkében, aki keresi a kapcsolatot az egyes lelkekkel, hogy behatoljon a keresztény világosság a társadalmi életbe!* ».

Nov. 4.-ének történetéhez hozzáfűzöm még, hogy XXIII. János pápa a délután folyamán meglátogatta Borromei Sz. Károly és Sz. Ambrus templomát Rómában (most már ki kell emelni azt is, hogy hol, mióta Itália számos városában járt az utóbbi esztendőkben). Itt őrzik a szentnek szívét, és itt szentelték püspökké 1925-ben Monsignore Roncallit, Szentatyánkat. Mielőtt a templomhoz ért volna, betért az Apostoli Kamara palotájába, hogy meglátogassa római egyházmegyei helynökét, *Micara* bíborost, aki gyengélkedése miatt nem vehetett részt a reggeli szentmisén, és levélben köszöntötte a maga és Róma nevében a koronázási évfordulót ünneplő pápát.

Szenttéavatási konzisztórium.

Ritka egyháztörténelmi eseménnyel lett kapcsolatos azoknak a Boldogoknak szenttéavatása, akiknek nevét *XXIII. János pápa nov.* 15.-én ünnepélyes konzisztóriumban kihirdette, hogy a bíbornokok és püspökök szavazzanak a szenttéavatás ügyében. A következő Boldogokról van szó: *Vincenzo Pallotti*, hitvalló, a Katolikus Apostolkodás Társulatának alapítója; *Pietro Giuliano Eymard*, hitvalló, az Oltáriszentség papjai Társaságának alapítója; *Antonio M. Pucci*, szervitarendi hitvalló; végül: *Francesco Maria da Camporosso*, kapucinus ferencrendi hitvalló.

Azon a napon fél tízkor érkezett meg a Szentatya a bazilikába a Szent Márta kapun át. Azonnal Szent József oltárához vonult, ahol a bíborosi testület várt reá. Magára vette a piros palástot és aranyozott püspöksüveget, majd

a pápai oltár előtti trónjához ment, szemben a bazilikának zsinati termet alkotó főhajójával, amely ez alkalommal is tele volt a zsinat hivatalos résztvevőivel. Elmondta a « Veni Sancte Spiritust » az előírt könyörgéssel, és utána tüstént latin beszédben fordult a bíborosi testülethez:

« Mai gyülekezetetek, amint magatok is látjátok, népesebb és ezért ünnepélyesebb is, mint szokás szerint. Ami úgy történt, hogy a második vatikáni egyetemes zsinat, amely csaknem harminc nappal ezelőtt vette kezdetét, számosak nevében arra késztetett, hogy az ilyenkor szokásos három konzisztórium helyett mindössze egy legyen. Így adódott, hogy amennyivel sűrűbb a Ti mai koszorútok, annál nagyobb a Mi örömünk is ».

Miután pedig a Szentatya trónjához kérte *Arcadio Maria Larraona* bíborost, a Szertartások Szent Kongregációjának prefektusát, hogy olvassa fel jelentését a szenttéavatásra várók életéről, erényeiről és a közbenjárásukra történt csodákról, a pápa Őszentsége kikérte a jelenlevők véleményét, és a 63 bíboros, számos pátriárka és érsek, valamint püspök igenlő válaszára a következő hálás szavakat intézte hozzájuk:

« Szerfölött örülünk, Tisztelendő Testvérek, annak hallatára, hogy egy szívvel, egy akarattal egyetértetek abban, ami Nekünk is tetszik, vagyis hogy e négy égi megdicsőültet apostoli tekintélyünkkel a szentek számába sorozzuk. Ki ne tudná ugyanis, hogy ebből a katolikus Anyaszentegyházra a legnagyobb haszon háramlik. Mert amikor fiait, kiváló érdemeik miatt, mennyei fényben ragyogva, az örök boldogságban örvendezve bemutatja, ugyanakkor bebizonyítja minden korszakra érvényes termékenységét is az életszentségben. Ezért Krisztus Egyháza, gyermekei felől, akikről hirdeti, hogy a halhatatlanság országába eljutottak, kétség nélkül vallja, hogy őket állandó közbenjárókként is bírja Istennél, és segítségük-

kel, egyszersmind oltalmukkal él a reá bízott emberek lelki üdvössége érdekében ».

A Szentatya közölte három boldog szenttéavatásának dec. 9.-i napját is; Vincenzo Pallotti szenttéavatására ugyanis 1963. január 20.-án kerül sor. Mindennek végén az érseki palliumok ünnepélyes megkérése szerepelt.

A magyar zsinati atyák ünneplése.

A római magyar papság a pápai magyar egyházi intézetben nov. 15.-én meleg ünneplésben részesítette a magyar zsinati atyákat és kíséretüket. Az intézet igazgatósága külön nyomtatott meghívókat bocsátott ki ez alkalomból a következő szöveggel:

« A pápai magyar egyházi intézet a II. vatikáni egyetemes zsinat alkalmából Rómában tartózkodó Dr. Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szombathelyi püspökök és Dr. Brezanóczy Pál egri apostoli adminisztrátor tiszteletére 1962. november 15-én d.u. 5 órakor fogadást tart, melyre Főtisztelendőségedet tisztelettel meghívom. Róma, 1962. november 8. Dr Zágon József, regens ».

Dr. Zágon József pápai prelátus, akit mindannyian állva hallgattunk, megszokott, egyszerű, világos beszédmódján üdvözölte a zsinati atyákat. « Tizennégy év után ismét örvendezhetünk magyar püspökök látogatásának Rómában. 1948-ban éppen Dr. Hamvas Endre megyéspüspök járt utoljára az Örök Városban. Az eltelt esztendők alatt sokszor gondoltunk vágyakozva egy ilyen mai napra. Szeretett hazánkon kívül mi is igyekeztünk jó hírt szerezni a magyar névnek és magyar népnek. A külföldön élő magyar papság számos munkaterületen fejti ki képességeit az Egyház és haza javára. Magában Rómában, pápai egyetemeken, szentszéki hivatalokban, lelkipásztori téren, különféle egyházi bíróságokon töltenek be állásokat. Zarándoklatok nem érkeznek ugyan, mindamellett a magyar

apostoli gyóntatói tisztség szerepe ma sem szünetel. Mindenki, aki kint él, olthatatlan szeretettel gondol az otthonra, az otthoniakra, és ki-ki, hivatásának megfelelően, dolgozik a magyarságért. Főpásztorainknak hűséget és szeretetet ígérünk. Kérjük őket, tartsanak meg minket szeretetükben ».

Az üdvözlő beszédre Dr. Hamvas Endre csanádi megyéspüspök úr válaszolt. Meghatódva mondotta, hogy annyi szeretetet, amennyit megérkezésük óta tapasztaltak, nem is várhattak; szinte kézről-kézre adták őket, lesték a legkisebb óhajukat is, és igyekeztek már az elején minél kellemesebbé tenni a római napokat. Szívből köszönetet mondott a jelen találkozás örömszerzéséért és biztosított mindannyiunkat a szeretet kötelékének fenntartásáról. Kedvesen meghívott bennünket egy magyarországi látogatásra, nem is egyszer, amikor szintén nem fog hiányozni a magyaros vendéglátás.

A kölcsönös szeretet bensőséges hangulatában eltelt összejövetel az esti órákban ért véget.

A kinyilatkoztatás ténye a zsinat előtt.

November 16.-án, pénteki napon, a zsinati atyák tovább tárgyalták a « kinyilatkoztatás forrásai » felől szóló anyagot. Voltak, akik teljesen el akarták ejteni az anyag szövegezését, mert túlságosan elméletinek tartották, míg mások lényegében elfogadták volna, de erős átdolgozással, főként lelkipásztori szempontból. Vita tárgya volt az is, hogy sok tekintetben a tervezet igen merev, és könnyen félreértésre adhat okot a különféle teológiai iskoláknak ma még egyáltalán nem egységes felfogása miatt; sőt, számolni lehetne avval a veszéllyel, hogy a katolikus Egyházzal nem egyesültek csak még jobban elhidegülnének. Tagadhatatlan tény azonban, hogy az egyetemes zsinatnak elsőrendü feladata és kötelessége, hogy kifejtse

és megőrizze a katolikus hittant; a szövegtervezet nem felületes munka eredménye, mert püspökök és kiváló hittudósok dolgoztak rajta, végül pedig a zsinat központi bizottsága elfogadta, amelynek többségét bíborosok alkotják. Megjegyzés hangzott el afelől is, hogy a szövegben nincs említés az istentelenség ellenérveiről. Sok hasonló hozzászólás sürgette, — írja a L'Osservatore Romano —, az anyag átdolgozását, ha a lényeg meg is marad a maga mivoltában; a feladat megoldására alkalmas lenne egy újra szervezett bizottság, ügyes munkaközösség, amely közös nevezőre hozhatná a különbségeket.

Tíz bíboros szólt hozzá a tárgyhoz és tizenegy érsek vagy püspök. Az összes zsinati atyák száma ezúttal 2.212 volt. Az ülés fél egy előtt ért véget. Egyébként kiosztották a szent liturgiára vonatkozó új szövegezést, hogy majd sor kerülhessen az elfogadását célzó zsinati szavazásra. Legyen szabad azonnal ezt folytatnom, mivel a másnapi, nov. 17.-i általános ülés ezzel kezdődött. *Mons. Felici* főtitkár ugyanis felolvasta az átfésült szöveget, majd *Lercaro* bolognai bíboros érsek és *Mons. Martin Nicollet* (Kanada) püspöke ismertette a munka menetét, amelyben tekintetbe vették az összes kívánságokat és úgy állapították meg a szöveget újra. Az erre következő másfél óra alatt lezajlott a nyomtatványok szétosztása, a szavazás és a szavazati lapok összeszedése; mindez a legmodernebb gépi segítséggel. Anélkül, hogy a szavazás adatait most leírnám, puszta adatként megemlítem, hogy a liturgiai munka kereken tizenöt általános tárgyalást vett igénybe, október 22.-e és november 13.-a között. 329 beszéd hangzott el e tárgypont körül, és 625 írásbeli véleményt adtak át a főtitkárságnak; ezeket még aznap, vagyis a benyújtás napján, megkapta a liturgikus bizottság kiértékelés végett.

A november 17.-i ülésen, a kinyilatkoztatás tekintetében, véleményeltérés mutatkozott a « két forrás » felől,

vagyis hogy csakugyan lehet-e beszélni a Szentírásról és Szenthagyományról, mint két külön forrásról, vagy inkább csak ugyanannak a kinyilatkoztatásnak kétféle kifejezéséről, megnyilvánulásáról. Hét bíboros és tizenegy püspök vett részt a vitában.

Szeretettel, világosan, egyszerűen...

A kinyilatkoztatott hitigazságok és kettős foglalatuk: a Szentírás és Szenthagyomány tiszteletéről, fontosságáról, megismertetéséről szóltak a következő általános üléseken is az atyák. Így november 19.-én, 22.-én, a szent zsinat különösen fontos feladatának ismerték el a katolikus hittan igazságainak szabatos és világos megfogalmazását, amely a papság és hívek megszentelésének, másrészt a keresztény névnek örvendők egyesítésének föltétlen alapja lesz. Ez egység érdekében nélkülözhetetlen a hitigazságok fejtegetése és védelme, terjesztése és megkedveltetése a szeretet, villágosság és egyszerűség mindig szívesen hallott hangján. Az « ökumenikus mozgalom » szintén szerepelt a napirenden. Úgy a pápa főségét nélkülöző keresztények, mint protestáns hittestvéreink Krisztust vallják Üdvözítőjüknek, de a hozzá vezető út és mód tekintetében különböznek a katolikus felfogástól. A véleményeltérések minél fokozottabb csökkentésére alkalmas módnak látszik úgy megfogalmazni a közösen vallott hittételeket, akkora tárgyilagossággal, világossággal és jóindulattal, hogy a legelőnyösebb lélektani feltételeket biztosítsa a közeledés számára.

Ez lenne az igazi ökumenikus hangnem, amit a keresztény egység tikárságának vezetője, Bea bíboros is állandóan használ. Tehát a II. vatikáni egyetemes zsinat haladást fog jelenteni, nem pedig visszalépést a keresztény egység terén. — Egyes zsinati atyák kimerítettnek vélték a tárgyat és ezért a tervezet megvizsgálását a zsinati má-

sodik ülésszakra kívánták áttenni, vagy pedig, az eddigi hozzászólások alapján, a szövegnek esetleges újra fogalmazását.

A másnapi vita során sokan pártfogolták a szövegtervezetet, kijelentve, hogy elvetése benne található tévedésekre engedne következtetni, ami egyáltalán nem felel meg a valóságnak. Ellenben, szó lehetne egy különleges bizottság felállításáról, amelynek feladata lenne a kérdést alaposan áttanulmányozni. Ajánlották azt is, hogy létesüljön kapcsolat a nagy keleti szentírástudósok hagyományait ápoló biblikus intézetekkel.

Mons. Felici, félbeszakítva a vitát, bejelentette, hogy valószínüleg sor kerül majd egy javaslat megszavazására, amelyet az elnöki tanács terjeszt elő. Ez csakhamar be is következett, mert a zsinati atyáknak egy része ellenezte a szövegtervezet jelenlegi megfogalmazását. Az elnöki tanács megszavaztatta tehát a zsinati résztvevőket, hogy ki-ki döntse el lelkiismerete szerint: tovább lehet-e folytatni a kinyilatkoztatás forrásairól szóló vitát, vagy el kell napolni. A « placet », tetszik szóval az elnapolást fejezhetik ki, míg a « non placet », nem tetszik-kel a vita folytatását. A felhívást az öt altitkár megismételte spanyol, francia, angol, német és arab nyelven.

Az ülés befejezése előtt kihirdetett eredmény az első fejezetek tárgyalása mellett szólt már a következő napokon. Az első fejezet vitáját azon nyomban meg is kezdték. Tisserant és Ruffini bíboroson kívül 13 érsek vagy püspök szólalt fel az egész ülés alatt.

Viszont a november 21.-i, huszonnegyedik általános ülésen Felici érsek, zsinati főtitkár, a bíboros államtitkár megbízásából kihirdette, hogy mivel a kinyilatkoztatás forrásairól készült szövegtervezet hosszadalmas és fárasztó vitáknak adhatna tápot, jobbnak látszott egy különleges bizottság általi átdolgozása; ez a bizottság, a Szentatya kívánságára, néhány bíborosból áll majd, valamint

a teológiai és keresztény egység bizottságának tagjaiból. Az így elnapolt téma helyett legközelebb a társas érintkezés eszközeinek zsinati vizsgálata kerül sorra, vagyis a sajtó, rádió, mozgókép és távolbalátás kérdése.

Montini bíboros, ünnepélyes zsinati miséje után, XXIII. János pápának ambrozián ritusú misekönyvet ajándékoz és egy aranyérmet egykori zarándoklatainak emlékére az « Erdei Szűzanya » (Madonna del Bosco » kegyhelyénél (f. Felici).

A gyűlésen felszólalók bőven ismertették a különféle hittudományi felfogásokat a kinyilatkoztatás tana körül. Kérték a fejezet címének megváltoztatását, hogy legyen pusztán ennyi: « A kinyilatkoztatás », vagy ez: « A kinyilatkoztatás és hirdetése ».

A 2.185 zsinati atya közül 16 szólalt fel.

Ugyanezen a napon, a délutáni órákban, XXIII. János pápa meglátogatta a Via Aurelián levő Guadalupei Szűz-

anya templomát, ahol Garibi y Rivera mexikói bíboros érsek fogadta a mexikói papság és hívek élén, akik mellett részt vett a szertartáson De Barros Camara, Rio de Janeiro bíboros érseke is.

A Szentatya könyörgést mondott a Boldogságos Szűzhöz, majd buzdító beszédet intézett a templomot zsúfolásig megtöltő hívekhez.

De nem lenne teljes a napnak története, ha nem tennénk említést az általános kihallgatásról, amelyet a pápai palota termeiben tartott nagyszámú zarándoksereg számára. A Boldogságos Szűz templomban bemutatása — mondotta a Szentatya — szülőfaluja egyik igen látogatott kegyhelyének ünnepe is; szülei sokszor vitték a kis kápolnához, amely hamar megtelt hívekkel, és neki nem egyszer csak az ablakon át volt módjában betekinteni a kegyképhez, de azt is csak úgy, hogy édesanyja feltolta az ablak párkányáig, édesen suttogva: « Látod? Látod? A templomban bemutatott kis Szűz Mária! » Ó, milyen szép, folytatta a továbbiak során a pápa, hogy a szülők, Isten Anyjának tiszteletén keresztül, az Úrhoz vezetik gyermekeiket, Neki ajánlják fel egész életüket.

« Hová megy?! »

Talán éppen ide kívánkozik egy jellegzetes eset, amely példázza, mekkora melegséget hordoz szívében a « közös Atya », a pápa; melegséget, amelyet szétsugároz minden időben, minden körülmény között...

Szolgálatba igyekeztem november 11.-én, egy vasárnap délután, a Szent Péter bazilikába. Pontosan azon a helyen jártam, ahol valamikor a magyar templom és zarándokház állott, a mai sekrestyét a templommal összekötő két emeletes folyosó között szemben a magyar vonatkozású emléktáblával, amikor a hátam mögött éles gépkocsitülkölésre lettem figyelmes. Már ismertem más-

korról is a sajátságos jelzést, oldalra álltam tehát. Elszaladt mellettem egy magángépkocsi, s a következő pillanatban már feltünt a pápa kocsija is, fehér-sárga lobogócskájával. Kihalt volt az egész tér és táj, csak a torony alatt álltak a szolgálatban levő csendőrök. És én egyedül, — egyedül, mint magyarnál nem ritkaság... — kaptam és fogadtam térdenállva a Szentatya áldását.

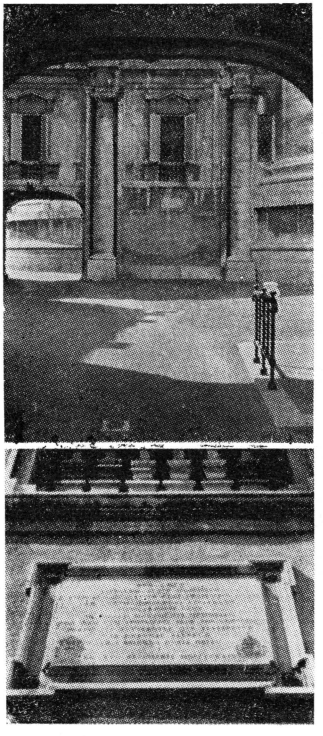

Vatikán: a Sz. Péter bazilika sekrestyéjének folyosói a hajdani magyar nemzeti templom és zarándokház emléktáblájával, hogy Szent István királyunk idejétől egészen 1776-ig itt magyar nemzeti templom állott, zarándokházzal, míg a mai sekrestye építésekor le nem bontották:

« Quo loco sacellum atque hospitium S. Stefano Hungariae Regi Apostolico dicata ad annum MDCCLXXVI steterant, Hungarorum gens in dilapsi monumenti memoriam, quod suam cum Apostolica Sede coniunctionem praeclare luculenterque testaretur, IX. exeunte saeculo ab S. Emerici ducis obitu p. die XVII Decembris MDCCCCXXIX ».

Olyan hirtelen történt az egész, hogy sokáig a hatása alatt maradtam, noha csaknem naponta látom őt. Régi tapasztalatunk azonban, hogy látni, meg ismét látni nem

jelenti a megszokottság érdektelenségét, mert mindannyiszor lelki élményt jelent, mindig kegyelmi kisugárzással jár...

« Hová megy?! », kérdezte egyik is, másik is, amikor eldicsekedtem vele, hogy láttam a pápát, fogadtam az áldását.

« Hová ment? », kérdezték, mert hiszen délelőtt is kint volt a városban, a Szent Mihály javítóintézetben; most pedig, kora délután, éppen csak hogy valamicskét pihenhetett, már újra útra kél...

...Hová ment? Hová ment? Oda ment, ahová a szíve vitte. Az Úr Jézus hová ment? Mindenhová, ahol szükség volt rá: bűnösökhöz, betegekhez, nincstelenekhez, gazdagokhoz, örvendezőkhöz, gyászolókhoz, élőkhöz és halálraváltakhoz... Mert mindenkinek szolgálatára állott, mindenkin segített, mindenkihez volt jó szava, mindenkit megáldott, mindenkit szeretett...

— Amikor a Szentatya megáldott, az arcába néztem. Atyai készséggel adta az áldást, de azért az arca igen komoly volt, a színe egy kissé fehér...

Ki csodálkozhatik rajta?

Ma már 82. életévében jár (amikor a sorokat jegyeztem, még két hét hiányzott hozzá...); sokat dolgozik; valószínűleg — éreztem akkor — nem is örvend a legtökéletesebb szervezeti egészségnek; és vállán nyugszik az Egyház huszonegyedik egyetemes zsinatának minden felelőssége, számtalan gondja...

Még aznap este megtudtuk, hogy hol járt a Szentatya. Dr. Rocchi, hűséges háziorvosa ágyához sietett, aki reggel a saját klinikáján, munka közben halálosan rosszul lett. Hozzá vitte kora délutáni útja, hogy vele legyen válságos, nehéz perceiben. Nem találta eszméleténél. De lélekben vele volt és a család szomorkodó tagjaival...

A földi életet végtelenné tenni nem lehet. De a véges

földi életet nemessé tenni, érzelemmel, jósággal, vigasszal, szóval és példával, — lehet... Ez nagy emberi feladat. Főleg annak, aki pap...

XXIII. János pedig nagy pápa, nagy püspök, nagy pap, nagy hívő, — és nagy ember...

« Ut unum sint..., Hogy egyek legyenek... ».

Mielőtt a november 23.-i, huszonötödik ülés ismertetésébe kezdenék, szinte az előbbiek folytatásaként jegyzem a tényt, hogy a pápa Őszentsége november 22.-én meglátogatta a beteg toledói (Spanyolország) érseket, Enrico Pla y Deniel bíbornokot a római spanyol pepnevelőben. A kispapokhoz intézett beszédében « Krisztus követése » néhány aranyigazságát fejtegette, majd kilépve az intézetből, átment a szomszédos Szent Apollinár templomba.

A szóba hozott ülés a társadalmi érintkezés és kapcsolatok ismert eszközeivel foglalkozott, egyszersmind a szórakozásüggyel, amely manapság nagymérvű kihatással van az emberi társadalom szellemi életére. F. Cento bíbonos, e bizottság elnöke, méltatta a Mons. M. O' Connor érsek vezetésével végbevitt munkát a zsinat előkészítő szakaszában. A felszólalók az Egyháznak, mint jó édesanyának kötelességeiről beszéltek e téren, minthogy figyelnie kell és irányítania, hogy a ma divatos szórakozás ne váljék a lélek, szellem és az emberi méltóság kárára, hanem hasznára.

A sajtó, rádió, film és televízió erkölcsi hatásának kiértékelése és szabályozása először szerepel egy egyetemes zsinaton; annál inkább dicsérhető a szövegjavaslat gyakorlati, lelkipásztori jellege. Az Egyháznak kötelessége, hogy az állami élet felelős vezetőit ebben a fontos ügyben támogassa, egyben a közerkölcs védelmére buzdítsa. Helyes a javaslat, hogy a Szentszék mellett létesül-

jön egy állandó szervezet, úgy a közönség hitelt érdemlő tájékoztatására, mint a közvélemény erkölcsös kialakítására. F. Spellman new-yorki és Ruffini palermói bíboros érseken kívül más 15 érsek beszélt az ülésen.

Jó sajtót, tisztességes szórakozást!

A novemer 24.-i általános ülés is korunk e közérdekű vívmányaival foglakozott, különös tekintettel fontosságukra az evangélium terjesztése, a társadalmi igazságosság, a béke és a népek közötti egyetértés, valamint az egyetemes emberi műveltség fejlesztése terén. A mai világban még inkább, mint valaha, joga és kötelessége az Egyháznak, hogy Alapítója szándéka szerint ezekkel az eszközökkel is végezze szellemi munkáját. A sajtó, rádió, távolbalátó és vetített képes előadás elviheti a keresztény tanítást oda is, ahová akár műszaki, akár szándékos akadályok miatt a hithirdető személyesen nem juthat el, vagy ahonnan talán már távozni is kényszerült. A közönségesnél áldásosabb szerep jut ezeknek az eszközöknek a történelmüket kezdő ifjú nemzetek és országok művelődésében. A magasabb természetű szellemi értékek érvényrejuttatásánál a túlságosan merev és egyoldalú anyagelvűséggel szemben szintén nagy feladat hárul a társadalmi kapcsolatok fent nevezett tényezőire. Minden keresztény érezze tehát kötelességének a közszellem egészséges kialakítását, képességeinek megfelelően, és mindenféleképpen igyekezzék hatni az újságírás, filmrendezés, művészi élet vagy a szórakoztató intézmények vezetőire, irányítóira. Sőt, kívánatos lenne, hogy keresztény szakemberek üssék ki a nyeregből a vallásosságot és erkölcsöt semmibevevő szaktársaikat.

A 2.136 zsinati atya közül 5 bíbornok (Wyszynski, Godfery, Leger, Suenens, Bea) és 19 érsek, püspök szólt hozzá a vitaanyaghoz.

1962. nov. 25-én 81 éves volt a pápa

A fenti XXVI. ülés elején Felici érsek, zsinati főtitkár, felolvasta a Szentatyának szánt távirat szövegét, másnap, november 25-én esedékes 81. születésnapja alkalmából. A távirat tartalmával lelkesen egyetértettek a zsinati atyák és elküldését a legteljesebb tisztelettel kívánták.

« Az egyetemes szent zsinat atyái, — olvassuk a szöveget —, amely óhajod szerint most tart, szerencsés születésnapodon, ó, igen szeretett Főpásztor, Feléd irányítják szemüket, lelkületüket, szívüket, és ugyanakkor kívánják, hogy még sok éven át kormányozhasd sikeresen az Anyaszentegyházat és bőségesen osztogathasd az egység és béke gyümölcsét Krisztus jegyesének dicsőségére. Szentatyánk, kérünk, kegyeskedj megerősíteni minket és munkánkat Apostoli Áldásoddal ».

János pápa ezúttal sem mulasztotta el háláját kifejezni az egyetemes zsinat résztvevőinek jóleső figyelméért, és az alánti táviratban válaszolt nekik:

« Mélyen megilletődve fiúi és testvéri szeretettel teli üdvözletetek és jókívánságaitok miatt, amelyek nagy örömünkre eljutottak Hozzánk születésnapunkon a többivel együtt, szívből köszönetet mondunk nektek a figyelem ez újabb jeléért, viszonozva tiszteletetek kifejezését; és hasonló szeretettől vezérelve, buzgón kérjük az Úristent, hogy ami jót csak kértetek számomra, árassza ki bőségesen rátok is, mindnyájatokra és a gondjaitokra bízott hívekre. Az Apostoli Áldás, amelyet teljes szívvel adunk rátok és munkátokra, legyen a részetekre kért égi ajándékok alapja és záloga ».

A Szentatya, november utolsó vasárnapjára eső születésnapján ellátogatott a Janiculus halmán levő Hitterjesztési Egyetem és papnevelő intézet székházába, ahol hatvan nemzet és nép fiai készülnek a hithirdető munkára,

főleg bennszülöttek. A hittudományi főiskolának a múlt év októberében adta meg a pápa az egyetemi rangot.

Reggel 7.20-kor Agagianian bíboros, a « Propaganda Fide » szentszéki főhivatal (kongregáció) feje és az egyetem főelöljárója fogadta a Szentatyát, oldalán ugyanannak a kongregációnak titkárával, Sigismondi címzetes érsekkel (akiről december közepén hallottam, hogy a legközelebbi bíborosi kinevezésen erősen jelöltnek számít, Dante, Samore, Dell'Acqua érsekkel, valamint Lombardi apostoli nuncius és Callori di Vignale vatikáni főudvarmesterrel együtt). A « Tu es Petrus » hangjai mellett a Szentatya az intézet kápolnájába ment és szentmisét mondott, amelyen jelen volt Gilroy, sidneyi, Gracias bombay bíboros érsek, egyszersmind Rugambwa bukobai bíboros püspök, és rajtuk kívül 60 érsek vagy püspök, a 320 papnövendéken kívül.

Mise után Agagianian bíboros üdvözölte XXIII. János pápát, aki válaszában mélységes hálát adott az isteni Gondviselésnek a hosszú élet és munkálkodás áldásáért. Idézte Jób szavát, amely egész előző nap az eszében járt: « Életet és irgalmat juttattál nekem, és látogatásod megőrizte lelkemet ». Kérte a hívek imáját a hálaadásban, hogy az Úr annyi ajándékkal halmozta el őt, « a földnek fiát ». Figyelmeztette hallgatóit, ne féljenek, hogy pont a halotti zsolozsmából vette a fenti szavakat, mert hiszen mélységes tanítás rejlik bennük: ki-ki tegye termékennyé a saját életét, gyűjtsön érdemeket és így magasztalja az Isten nagyságát. Kifejezte reményét, hogy elődei munkája nyomán és a mai áldozatos munka következtében mindinkább behatol Krisztus szelleme a népek életébe. Befejezésül hivatkozott a jelenlegi egyetemes zsinat isteni sugalmazású meghirdetésére. Isten őrködik fölötte, irányítja és segíti az Egyházat e fontos ügyében. Ezt bizonyítják az utóbbi hetek eseményei is, amelyek mintegy *« a második vatikáni zsinat újoncidejét » jelentik.* Termé-

szetes, mondotta a Szentatya, hogy ahol sokan tanácskoznak, sok a vélemény az alapelvek alkalmazásánál, de a « *szent szabadság* », amelyet vall az Egyház ezekben a rendkívüli esetekben is, általános jó benyomást keltett mindenfelé.

Helyénvalónak tartom itt leírni, hogy a L'Osservatore Romano nov. 26-27.-i száma, amely a pápa Őszentsége beszédét közli, a születésnapján fogadott főpásztorok között felsorolja a magyar zsinati atyákat: « Hamvas Endre, csanádi megyéspüspök úr őnagyméltósága; Kovács Sándor, szombathelyi megyéspüspök úr őnagyméltósága; főtisztelendő és méltóságos Brezanóczy Pál, egri apostoli kormányzó úr a Szentatya magánkihallgatásán vett részt ».

Az első ülésszak vége felé...

A XXVII. ülés elején, november 26.-án, Felici érsek felolvasta a Szentatya már fentebb ismertetett választáviratát a zsinati atyák üdvözletére. Az ülés napirendi tárgya a sajtó és szórakozásügy volt. A szónokok egyöntetű tetszéssel beszéltek a tervezet tartalmas lelkipásztori és gyakorlati jellegéről, elismerve, hogy a *mai világ pogánykodó felfogását* részben ezen a téren lehet majd megváltoztatni. A rendezők és szereplők keresztény lelkületű munkáján kívül szükség van arra is, hogy maga a közönség csak a keresztény erkölcsnek megfelelő szórakoztató előadásokat látogassa. A vegyes vallású országokban már jótékony hatású egyetértés uralkodik e tekintetben. Az értékes előadások után, az elnökség kérdésére, a vitaanyagot a zsinat egyhangúlag befejezettnek nyilvánította.

Cicognani bíboros államtitkár, a Keleti Egyházak zsinati bizottságának elnöke, bevezette az Egyház egységéről szóló részt, « Ut unum sint », kifejezve a közös óhajt, hogy Krisztus hitében és szeretetében sikerül majd meg-

találni azt a közös felfogást, amely egyesít minden egymástól elszakadt kereszténytyt nyugaton és keleten, úgy tanbeli mint gyakorlati vonatkozásban. P. A. Welykyj, szentbazilrendi bizottsági titkár ismertette az eddigi munkát. A világ minden tájáról kijelölt szaktudós készítette el a szöveget. A lényeg a kormányzási egységben van, amely Pétertől kapja eredetét, jogosultságát, és utódaiban folytatódik. A « kiegyezést » hittani, szertartásbeli jogi, lélektani és gyakorlati megfontolások, valamint határozatok hozzák majd létre. Erre az egységre szükség van minden istenhívő, de főként a keresztények között, az istentelenséggel szemben. Lienárt, Ruffini, Browne és Bacci bíboros fejtegette a tárgyat a továbbiak során. Az elnöki tisztet ezen a napon Tisserant bíboros dékán töltötte be.

November 27.-én, a 28. ülésen tudatta Monsignore Felici, hogy a Szentatya, egyetértve számos zsinati atya érvelésével az egyházmegyéjükben rájuk váró feladatok, úgyszintén székhelyük igen távoli fekvése miatt, 1963. május 12-e helyett a második ülésszak kezdetét 1963. szeptember 8-ára tette át.

Az egység szellemében.

Most egy-két mondattal összefoglalom a végzett vagy legalább is vitatott anyagot. Már nov. 27-én sor került a « *De unitate Ecclesiae* », az Egyház egységének tárgyalására; a felszólalók, többek között, szerencsésnek mondották a tényt, hogy a keleti és nyugati egyház között viszonylag csak kevés elméleti eltérés mutatkozik, viszont az egyesülés egyáltalán nem jelentené azt, hogy a hagyományokon alapuló különbségeknek meg kellene szünniök.

A november 28-i XXIX. ülésen ismét sokan kívánták a kölcsönös megismerést és megbecsülést, alázatosan elis-

merve a múltban elkövetett hibákat és megbocsátva a kapott sérelmeket; ehhez szükség van természetfeletti segítségre, amely képes pótolni az emberi erőt. A november 30-i XXX. ülésen megszavazták a liturgikus döntvények 9 első pontját, amely nem kevesebb mint 59 módosítás után kapta meg végleges szövegét. A szavazás alatt folytak a felszólalások az Egyház egységesítéséről, és nem egy zsinati atya úgy vélekedett, hogy nem könyvből kell tanulmányozni a kérdést, hanem a mindennapi adottsággokból, és az utat az egységre ne a beszéd, hanem a szeretet és igazi keresztény élet teremtse meg.

A december elsejei, szombati gyűlés az atyák csaknem teljes egyetértésével elfogadta az Egyház egységéről szóló szöveget, mint történelmi bizonyítékot, amely a közös keresztény hitigazságokat tartalmazza és a megértést, testvéri szeretetet a keletiek iránt. A szavazás után rátértek az Egyházról fogalmazott szöveg tárgyalására, de előrelátható volt, hogy evvel az óriási anyaggal nem lehet majd végezni ebben az évben. Ottaviani bíbornok méltatta a 70 kiválóbbnál kiválóbb szaktudós munkáját, amelyet azután még a központi bizottság is tökéletesített. Szó lesz a következő pontokról: az Egyház lényege és tagjai; a püspöki intézmény; szerzetesek és polgári személyek; az Egyház tekintélye, tanítói hivatala és hithirdető szerepe; végül, az egyetemesség (ökumenizmus).

A december 3-i, hétfői ülésen sokan dicsérték az Egyház fogalmának világos meghatározását a Szentírás alapján, ami magában véve nagyszerű ok minden keresztény számára, hogy az Egyházat tisztelje és szeresse. Annál is inkább, mert — mondották az atyák — minden hívő mintegy részese egy természetfeletti papi méltóságnak, lévén Krisztus titokzatos testének tagja, s így kötelessége is, hogy hitének és méltóságának megfelelően, személyes felelősséggel és tekintéllyel gyarapítsa Isten lelki országát a földön.

A december 4-i ülés kezdetén Seper, zágrábi érsek emelkedett szólásra, és a maga, valamint a zsinati atyák nevében tartós egészséget kívánt a Szentatyának, amelyet hosszantartó taps követett. Majd egymásután szólaltak fel az Egyházról értekező atyák, fejtegetve Krisztus titokzatos testének, a püspöki és papi testvériségnek, végül az Egyház szentségi jellegének elveit. Szükséges, hogy a küzdő Egyház mellett kellően megvilágítsák a győzedelmes Egyházat is, mert hiszen az emberi élet ide torkollik, az Egyház erre nevel. Az Egyház legyen valóban « *a népek világossága* », amint János pápa szept. 11.-én mondotta, tehát foglalkozni kell Krisztus Egyházának külső és belső életével, « ad intra » és « ad extra ».

A december 5-i ülésen ajánlották, hogy tegyünk mindig különbséget az állandó és változó, a lényeges és másodlagos tényezők között az Egyházban. Egyes zsinati atyák kitértek a pápa és püspökök közötti természetfeletti kapcsolatra, ami több, mint pusztán jogi viszony. A híveknek lelki méltóságuk számottevő szerepet szán, főként a házasság szentségében, de az élet minden vonalán is.

A XXXV. ülés december 6-án zajlott le, amelyen a főtikár felolvasta az eddigi zsinati munkaeredményt. Október 13-ától december 7-éig harminchat általános ülést tartanak; öt tárgykört vitattak meg: a szent liturgia, a kinyilatkoztatás forrásai, a társadalmi érintkezés, az Egyház egysége és az Egyház tanát, valamint gyakorlati alkalmazását. Az ülésen jelenlevő 2.082 zsinati atya közül Lercaro bíboros, bolognai érsek és tíz más szónok tartotta kívánatosnak, hogy az Egyházra vonatkozó rész alkossa az egész zsinat velejét.

Az utolsó munkanap

Liénart bíboros, napos elnök, miután üdvözölte a zsinati atyákat, hálaadásra szólította fel őket a kapott

isteni segítségért a lefolytatott tárgyalások alatt, majd a szent karácsonyi ünnepekre legjobb kívánságait fejezte ki, nemcsak a jelenlevőknek, hanem a távollevő bíborosoknak és püspököknek is.

Ezután megejtették a szavazást a liturgiai határozatok bevezető részére és első fejezetére. Az eredmény csaknem egyhangú volt.

A továbbiak során az Egyházról tartott előadások kiemelték a szeretet szerepét Krisztus titokzatos testének tagjai között, amely jótékony egyensúlyban képes tartani a jogi és erkölcsi, tanbeli és lelkipásztori, elöljárói és alattvalói szempontokat. Két bíboros (a bécsi érsek, König, és Lefebvre, burgesi), valamint nyolc más zsinati atya szólalt fel. A teljes létszám 2.118 volt.

... Délben, éppen kifelé tartottam a kollégiumunkból, amikor a bazilika szentélyénél leállított egy csendőrőrmester, hogy a Szentatya érkezése minden pillanatban várható. Alig fordultam egyet a kertek felé, a pápa Őszentsége már be is ment a bazilikába, a baloldali kereszthajó kapuján át. Nosza, hagytam a cókmókomat az útbaeső óriási gránitkádban, amit valamikor a Caracalla-fürdőromoktól hoztak ide, és besiettem a templomba.

A Szentatya épp az Úrangyalát mondotta a zsinati atyákkal, majd elfoglalta helyét, és latin beszédét olvasni kezdte. A Szent Veronika pillér mellől figyeltem és hallgattam... Határtalanul ünnepélyes, ritka eseménynek éreztem az egészet. A zsinat első őszi ülésszaka lejárt, a mai az utolsó munkanap; holnap, 8-án, csak a hivatalos befejezés zajlik le. Ma még együtt vannak az atyák, mondhatjuk: a tanácskozás hevében, és íme, előttük ül Péter hajójának kormányosa... Üdvözölni kívánja őket.

Csaknem rögtönzöttnek lehetne mondani a pápa érkezését; mindössze reggel tudták meg a zsinati résztvevők, a kivülállók pedig pusztán véletlenül, mint én is.

A harminchatodik általános ülés végén, a Szentatya a következő szavakkal fordult a zsinathoz:

« Tisztelendő Testvérek! Különleges öröm tölt el Bennünket, hogy a II. vatikáni egyetemes zsinat első ülésszakának befejezése előtt, ma, e Szent Péter bazilikában összegyűlve üdvözölhetünk titeket, Mert az imént elimádkozott Mária-könyörgés, az Úrangyala, amely Nekünk igen kedves, zárta le általános üléseiteket, amelyekre e két hónap alatt igen bőséges anyag volt kiosztva ». Ezután köszönetet mondott mindazoknak, akik akár irányítással, akár írással, szóval vagy tanáccsal lelkipásztori buzgóságuk tanújelét adták, amelyért nem szűnt meg sohasen imádkozni. « Dicséretetekre mondom ezért, — folytatta XXIII. János, — hogy gyűléseiteken « a szeretet az igazságban » (« caritas in veritate ») a legfőbb helyet foglalta el, amiért is Istennek a legnagyobb hálával tartozunk. Jogos örömmel adózunk a látványnak, amelyet e hatalmas összejövetelen az egy, szent, katolikus és apostoli Egyház az egész földkerekségnek adott ».

A Szentatya szívesen idézte fel az előző napi, szerdai delet, amikor a zsinati atyák a térre gyűltek, hogy fogadják apostoli áldását, egyben tanúi és szereplői legyenek a legbensőbb hitegységnek, a közös Atya személyes jelenlétében. Majd a zsinat másnapi ünnepélyes bezárására célozva, mindannyiuk bőséges imáját kérte, főleg a Szűzanya tisztelete révén, hogy mint az Egyház látható feje, minél példásabban és eredményesebben dolgozhassék a kitűzött cél érdekében, ami nem más, mint Krisztus evangéliumának széleskörű hirdetése, önkéntes megvalósítása és mindenfajta műveltségben biztos térnyerése. Ezt akarta a zsinat meghirdetése is. Végül idézve a zsoltárverset: « Íme, testvérek, milyen jó és milyen kellemes együtt lenni! », (132. zs. 1), a másnapi viszontlátás reményében atyai szeretettel apostoli áldását adta.

Az 1962. őszi ülésszak bezárása

December 8-án, Szeplőtelen Fogantatás ünnepén, délelőtt tíz órakor Marella bíboros ünnepi misét énekelt a zsinati oltárnál. Ma már mindnyájan mondottuk a mise kánonjában Szent József nevét, amint a Szertartások Szent Kongregációja elrendelte 1962. november 13-án: « ... Sed et beati Joseph eiusdem Virginis Sponsi... ».

Kimondhatatlan ünnepélyesség uralkodott az egész bazilikában: zsinati atyák, akik között láttam *Dr. Hamvas Endre, Kovács Sándor püspök* és *Dr. Brezanóczy Pál apostoli kormányzó* urat, a kereszthajókban a kiváltságosok, akiknek sikerült az aránylag kevés belépőjegyből kapni, a pápai udvar méltóságai, egyenruhás testőrök és hivatalnokok, a fény szikrázó áradata, mind-mind a rendkívüli eseményre utalt.

A főpapi mise 11-kor fejeződött be. Már alatta különböző véleményt lehetett hallani; volt, aki úgy tudta, hogy a Szentatya nem jelenik meg a bazilikában, volt, aki viszont legalább is remélte a jövetelét... A bazilikát megtöltő tömeg azonban a legnagyobb csendben várakozott. Közben Felici érsek, zsinati főtitkár latin közleményt olvasott fel, hogy a pápa Őszentsége december 10-én gyászmisét mond a zsinat eddigi ideje alatt elhunyt tagokért, míg 11-én a világ valamennyi püspökének szándékára fogja felajánlani a szentmiseáldozatot.

Alig hangzott el e hír, a Szent Márta bejáratnál már mutatkoztak a pápa érkezésének első jelei: a kanonoki küldöttség odavonult, a nemesi testőrség igazodott, a fényképészek elfoglalták a legelőnyösebb helyzetet, feltűntek a pápai udvar és szertartás legfőbb irányítói... És valóban, egy-két percen belül megjelent a Szentatya szelíd alakja. Gyalog jött be a templomba, és áldást osztva, áhítatos csend közepette a pápai oltár előtti trónjához ment. Csak ekkor hangzott fel az elmaradhatatlan tetszés-

nyílvánítás, a szeretetből fakadó taps. De helyet foglalt, és már kezdte is beszédét, latinul szólva a zsinati atyákhoz. 11. 07-től 11. 32-ig tartott a szózat, huszonöt percig. Nem volt gyenge János pápa hangja, de azért olyan érces sem, mint egyébkor... Jól hallottam a gyóntatószékemből is.

A Szentatya távozása után a bazilika lassan kiürült, s közel kéthónapi munka után a zsinati atyák szétszéledtek. Tizenkettőkor megkaptuk az apostoli áldást, amelyet a pápa, szobája ablakából adott. A napfényben fürdő tér telis-tele volt emberekkel...

Este fényárban úszott a kupola, a templom homlokzata és a tér. A kettős oszlopsor fölött minden szobor külön-külön fényben tündökölt. A szökőkutak vízsugara áttetszően ragyogott a rejtett lámpák világánál...

Olyan szép volt minden, mint azon az emlékezetes estén, október 11-én. A pápa ablaka is világos volt... Csak a fáklyásfelvonulás hiányzott és a meleg, — a fagypont körüli hidegben...

Mit mond a Szentatya a zsinatról?

A legilletékesebb ítéletet a zsinat eddigi munkájáról a Szentatya mondhatja ki, akinél jobban senki sem ismeri az óriási tanácstestület és tanácskozás célkitűzéseit, eddig végzett munkáját.

XXIII. János pápa nem is késlekedett nyilvánosan beszélni a fentiekről, mégpedig az első ülésszak ünnepélyes bezárasakor. Föltétlenül foglalkoznom kell a beszédével, mert « helyszíni tudósításom » nem mellőzheti a Vatikánban lezajlott világeseménynek a leghitelesebb ajkakról fakadó méltatását.

A pápa Őszentségének egyik, ha nem első jelentős kifejezese a zsinat mibenlétére és jellegére vonatkozott. « *A zsinat,* — mondotta —, *az istenhit kinyilvánítása, tör-*

vényeinek szemünk előtt tartása, az isteni megváltás gyümölcseinek élvezése ». Majd beszélt a zsinat megkezdéséről, munkájáról, várható eredményeiről. A zsinat kezdete is, a hivatalos résztvevők eddig soha nem tapasztalt nagy száma miatt, az egy, szent, katolikus és apostoli Egyházat természetfeletti dicsőségében mutatta be. Említésreméltó tény, hogy számos állam képviseltette magát a zsinat ünnepélyes megnyitásán, valamint igen-igen sokan kifejezték jókívánságaikat a sikerhez. A Szentatya háláját fejezte ki az általános érdeklődésért, amely megelőzte, most pedig kíséri a zsinat munkáját.

Utalt ezután a kezdés jellegzetes tünetére, a lassú megfontoltságra, amelyet könnyen megérthet akárki, ha figyelembe veszi, hogy a zsinati atyáknak szükségük volt egy kis időre, míg egymást megismerik, a földkerekség minden tájáról magukkal hozott tapasztalataikat, tudásukat egymás között kicserélik, a népeiknél és egyházmegyéikben uralkodó társadalmi szokások és belső rend tekintetében. Nem lehet tehát csodálkozni rajta, hogy az ekkora gyülekezet tagjai között megnyilvánult különbségek kiegyenlítésére módot kellett adni, « salva caritate », a szeretet föltétlen megőrzése mellett. Mindez, Isten szándéka szerint is, kettőt eredményez: kellő fényben mutatja be az *igazságot*, és az egész emberiség előtt nyilvánvalóvá teszi Isten fiainak *szent szabadságát* az Egyházban.

A szent liturgia tárgyalása sem került véletlenül az első helyre, hiszen az Isten és ember viszonyának látható, külső kifejezéséről van szó, annak a viszonynak elismeréséről, amelyet a kinyilatkoztatás és Egyház ismertet meg a hívekkel, és amely viszonnyal nem fér össze a pusztán emberek között tapasztalt felületesség és sietség.

János pápa ezután kilenc hónap fontos feladataira fordította figyelmét, a zsinati atyákba vetve reményét, akik hazatérve elmélyíthetik híveikben a *bizalom és szeretet* lelkületét a zsinat iránt, kérve és buzdítva őket a

további imára. A munka a legteljesebb ütemben folytatódik, még inkább, mint bármikor az előző zsinatok szünetei alatt, mivel a mai közlekedés és közlékenységi lehetőség biztosítja a zsinati atyák lélekben és tanácskozásban együttmaradását. A bíborosokból és püspökökből gondos körültekintéssel összeállított bizottság szintén a zsinati munka folyamatosságát hivatott biztosítani, feladata lévén, hogy a szakbizottságokat irányítsa, tanácsával ellássa. Az egyházmegyéjükben tartózkodó püspökök pedig az időközönként megkapott anyagot nyugodtan tanulmányozhatják, elannyira, hogy a következő szeptemberben összeülő második ülésszak « biztosan, megszakítás nélkül és gátlástalanabbul » (« secure, constanter atque expeditius ») folytathatja majd tárgyalásait, tekintetbe véve az első ülésszak alatt szerzett gyakorlati jártasságot is (« maiorem rerum usum »). Így remélni lehet, hogy az egyetemes zsinat végleges bezárására 1963. szent karácsonyán sor kerül.

December 8-i beszédének harmadik részében XXIII. János pápa megismételte már 1962. januárjában kifejezett várakozását a zsinat gyümölcseit illetően: « A hitben szilárd, reményben edzett és szeretetben forróbb szent Egyház virágozzék új és fiatalos erőben, és a legszentebb törvényekkel felvértezve, Krisztus Királyságának elterjesztésében legyen minél hathatósabb és eredményesebb ».

A zsinat várható gyümölcseire célozva azt kívánta, hogy azokat ne csak a katolikusok élvezzék majd, hanem az összes keresztények, rajtuk kívül pedig azok is, akik kiváló ősi műveltséggel dicsekednek, minthogy nincs mit félniök az Evangélium világosságától, amely a múlt tanúságai szerint, mindig csak gyarapította a népek vallási és műveltségi értékállományát. Amikor majd elérkezik a pillanat, tettre kell váltani úgy az Egyház belső életében, mint a társadalmi gondoskodások terén is mindazt, amit az egyetemes zsinat elhatároz. Bozgó munka vár majd

a főpásztorokra, mindkét papságra: az egyházmegyeire és a szerzetesre, azonkívül, természetesen, a hívekre, hogy minél előbb és hamarabb átmenjen a gyakorlatba a zsinat valamennyi határozata. Akkor kétség nélkül eljön az óhajtott új pünkösd, mely az Egyházat bőséges lelki erőkkel fogja gazdagítani és anyai szeretetét, üdvös erejét az élet minden területén szétárasztani. Krisztus Királyságának fejlődése is előrelátható; az emberi megváltás örömhíre pedig még kedvesebben hangzik majd a mindenható Isten jogainak elismerésében, a testvéri szeretet és minden jóindulatú ember számára megígért béke megszilárdulásában.

A Szentatya befejezésként a Boldogságos Szűz, Szent József, Szent Péter és Szent Pál, úgyszintén Keresztelő Szent János és az összes egyháztanítók, pápák égi pártfogásába ajánlva a zsinati atyákat, apostoli áldását adta rájuk.

1962. december 9: hármas szenttévatás.

Reggel kilenckor már a sok száz főnyi püspöksereg körülülte a pápai oltárt, a zsinati emelvényeknek közeleső részét; a bíborosok és pátriárkák a bazilika főhajójának szentélyében, Szent Péter Katedrájának oltára előtt az ilyenkor szokásos helyeiket foglalták el. Míg előző nap minden zsinati atya a szigorúan neki fenntartott helyen ült, ma megszünt a bazilika főhajójának kizárólagos zsinati szolgálata, és a számozott helyeken száz meg száz papot, kispapot lehetett látni.

Elmaradt a színpompás pápai körmenet, amely a Sala Regia, királyi teremből szokott lejönni a bazilikába a Scala Regia, királyi lépcsőkön, bevezetve az énekkarral, a körmeneti kereszttel, és folytatódva a Signatura Apostolica pápai főtörvényszék tagjaival, majd a Szent Péter templom tizenkét apostoli gyóntatójával, a süveges apátokkal, püspökökkel, bíborosokkal, akik után trónszé-

ken hozzák a Szentatyát. Ma a szertartás avval kezdődött, hogy a Sixtusi kápolna énekkara az Ave Maris Stella himnuszába fogott, amelyet azután felváltva énekelt a hívekkel. A minden szentnek litániáját a Hiszekegy latin szövege követte a sok tízezernyi tömeg ajkán, énekelve.

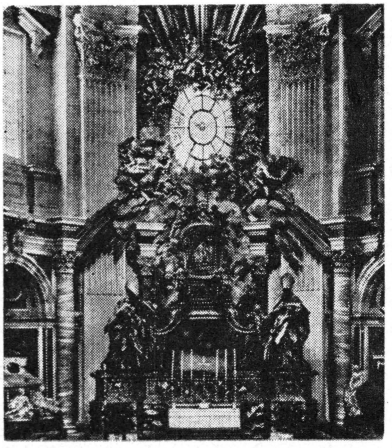

Vatikán: a Sz. Péter bazilikában VII. Sándor pápa rendeletére 1666-ban Luigi Bernini által készített bronztrónus « Péter Katedrájának » tiszteletére.

A pápa Őszentsége háromnegyed tízkor jött meg, ez utóbbi időkben általános szokása szerint, a Szent Márta kapu felől. Igen komoly, a szent szertartásra készülő arccal, lassan áldást osztva, a legnagyobb csendben vonult végig a hívek sorfala között. Meglátszott rajta az elmúlt hetek szenvedése, megviselt egészségi állapota. Senki nem lehet annyira annak tudatában, mint ő, hogy mit jelent a fárasztó szertartásokat, hivatali és hivatalos ténykedéseket végezni. És mégis hűségesen megtesz mindent, amit a világegyház kormányzása feladatul reáhárít. Közönséges szóval nem is lehet azt elmondani, amit a vonásai elárulnak: az Istentől kapott megbízatás teljes áldozatot követel, és ez áldozat mellett minden egyéni szempont elvész, mert minél nagyobb a készség az emberiség szolgálatában, annál inkább várható a bő termés... A szó

teljes értelmében, véráldozattal és verejtékkel kell öntözni Krisztus országának vetését...

Vállon vitt trónszékén vonult a szentélybe, s miután leült, kezdetét vette a szenttévatási szertartás. Az « instanter, instantius, instantissime » előtárt kérésre a Szentatya mindenekelőtt a Szentlélek himnuszát énekelte, utána könyörgést mondott, majd az ünnepélyes szöveggel Boldog Eymard Péter Juliánt, Pucci Mária Antalt és Camporosso Ferencet a szentek sorába iktatta.

Latinul, olaszul, franciául...

A pápa Őszentsége 10. 25-kor latin beszédbe kezdett, fejtegetve az Egyház szentségét, amelynek újabb tanúit ma nyilvánította az oltár tiszteletére érdemeseknek. A katolikus léleknek szerfölött édes tudat, hogy kegyelmi Anyja, az Egyház, Alapítója akaratából, céljában, eszközeiben és tagjaiban, fiaiban, szent.

E nagy igazságot még nagyobb fényben ragyogtatja meg a mai szenttéavatás, amikor Péter csalatkozhatatlan utódja körül látható az Anyaszentegyház népes főpásztori serege, amelynek feladatává teszi maga a zsinat az örök igazságok hirdetését és gyakorlatba átvitelét.

Hét perc után olaszul folytatta beszédét a pápa, sorbavéve az új szenteket, a Mennyei Kenyérrel egyesülés, Mária tisztelete és a jó pásztori buzgólkodás példaképeit. Nevük hangoztatásánál tapssal adtak kifejezést tetszésüknek a hívek, főleg annak a nemzetnek és vidéknek zarándokai, ahonnan az ünnepeltek származtak. 10. 43-kor franciára fordította szavát a Szentatya, lévén Eymard francia eredetű. Az összesen huszonkét percig tartó beszéd 10. 47-kor ért véget.

Közvetlen ezt követően a bíboros diákonus elénekelte a Confiteort, a pápa Őszentsége feloldozást, végül a leghosszabb szöveggel teljes búcsút jelentő pápai áldást

adott. Amikor 11 óra körül kivonult a bazilikából, ismét a Szent Márta kapun át, az ötnegyedórás szertartás után sem volt más, mint előtte: ugyanavval a melegséggel, ugyanavval a nyugalommal nézett a szemünkbe és osztotta áldását.

Aznap délben mondotta nekem Dr. Brezanóczy Pál, egri apostoli kormányzó, zsinati szakértő, látható elérzékenyültséggel:

« Tizenkettőkor kint voltam a téren, még utoljára meg akartam kapni az áldását... Este utazunk haza, ki tudja, látom-e még valaha. Hiszen az emberi élet véges, meghalhat ő, meghalhatok én... Nagyon megszerettem a Szentatyát... Sohasem fogom elfelejteni közvetlen atyai jóságát, ahogy fogadott bennünket... ».

« Zsinattalan » hétköznapok

Nem akarok költői lenni, de tény, hogy míg dec. 9-e, vasárnap, a zsinat jelenlétében lefolyt szenttévatások napja tobzódott a napsugárban, másnapra, az első « zsinattalan » napra megint nedves, csepergős, esős lett az idő. Talán megvárta, míg szépen befejeződött az őszi ülésszak utolsó összhangja? Tény, hogy ezt tette. Becsületére legyen mondva...

1962. december 10-e, az « azelőtt » szokásos római reggel a Szent Péter bazilikában. Hét órakor nyitották és a hívek kezdtek szállingózni befelé. Javarészben még az előző napi ünnepségre jött kisebb vidéki csoportok, de magánosok is, köztük a már látásból ismert « bennszülöttek », akik naponta fel szokták keresni a bazilikát, de akiket a szigorú zsinati szabályzat mostanában megakadályozott a reggeli templomba járásban.

Most aztán lassan megindult a forgalom és a szabványos napi munka. Dolgozni kezdtek a jó « sanpietrinik », vagyis a bazilika beosztott munkásai, akik a belső

karbantartást végzik, kezdve az oltárok tisztításától, a berendezések javításán keresztül, egészen az altemplom vagy kupola forgalmának ellenőrzéséig. Most első munkájuk az volt, hogy összeszedték a bazilikát mezőnyökre osztó, a tömegek elválasztására szolgáló nehéz korlátokat és mellvédeket, szőnyegeket és függönyöket, a szentélyben maradt párnás székeket és padokat; Szent Péter bronzszobráról levették a drágamívű palástot, fejéről a pápai hármas koronát, s e becses kellékeket eltették szokott helyükre, a sekrestye melletti káptalani kincstárba.

Vatikán: a zsinat teljes tartama alatt főpapi ruhába öltöztetett Apostolfejedelem szobra a Szent Péter templomban.

Szabad percemben elsétáltam a bazilika kapujához, s kinéztem a térre. Most nem volt körülzárva spanyollovasokkal, keresztül-kasul jártak át rajta az emberek, míg máskor ilyenkor a tér egyik oldalát 40-50 társasgépkocsi foglalta el, míg másik oldalát a személykocsik tömege. A térre lépni is csak némi ellenőrzés mellett lehetett, okkal-móddal. Délben pedig mindig megragadott az érde-

kes látvány, amikor a bazilika csarnokának rácsos bronzkapui, amelyek az ülések alatt szigorúan « behajtva » maradtak, tárulni kezdtek, hogy nyílásukon kihömpölyögjön több mint kétezer zsinati atya folyama...

Most mindez, egyenlőre, a múlté. A zsinati atyák már december 10-én csaknem mindannyian elhagyták Rómát; csak-egy két püspök misézett még a bazilikában, noha máskor egymást váltották az oltároknál. Amíg együtt láttuk őket nap mint nap, valahogy' már természetesnek tartottuk, de amikor nem jöttek többé reggelente, igen szomorúan hatott a hiányuk. Igaz, hogy nem ismertünk mindenkit, nem is lehetett volna, de a jelenlétük vigasztaló volt, az együttlétük biztatás...

Zsinati munka otthon

Hiszen most sem váltak el Rómától végleg; sőt, még csak abban sem hagyták a munkát, minthogy az 1963. évi őszi ülésszakra a közbeeső hónapokban készülnek, erkölcsi egységben maradva a néhány száz főnyi különleges bizottsággal, amelynek feladata jó néhány tárgypontot alaposan átdolgozni. (Ez is az egyetemes Egyház kívánsága, és arra szolgál, hogy a zsinati atyák munkáját szinte a döntés tényére korlátozza a második ülésszakon).

Tulajdonképpen ez a célja a Szentatyától elhatározott sokhónapos szünetnek: tömöríteni a tárgyalásra szánt anyagot, és a tételek megfogalmazásában bölcsen keresni a sokféle szakvéleményt kielégítő lényeget. A zsinati előkészítő bizottság, bármennyire szaktekintélyekből állott, nem egyesíthette magában a világegyháznak azt a hatalmas igényét és várakozását, amit kifejezésre juttatott a zsinati atyák két és fél ezres serege. Ezért történt, hogy a benyújtott szövegtervezet nem mindenben elégítette ki az atyákat.

Egyszerűen de világosan így fogalmazta meg ezt a

tényt egy derék és úgy látszik háborút viselt férfi, az egészséges meglátás képletes kifejezéseivel:

« Úgy történt itt is, mint amikor részletesen, gondosan elkészítik a hadműveletek tervét, lelkiismeretesen kiszámítva mindent, anyagban, emberben, terepben. De nem lehet előre számot vetni az összes, egyenlőre nem látható nehézségekkel és akadályokkal, amelyeket a valóság teremt egészen váratlanul ».

Természetesen, mint minden hasonlat, ez is sántít, mert az egyetemes zsinat vereséget nem szenvedhet, lévén a zsinat ömmagának ellenfele és ugyanakkor döntőbírája. Olasz szójátékkal, « il Concilio lo fa il Concilio », a zsinat csinálja a zsinatot, a zsinat megteszi a magáét mindenféleképpen. A fenti kis példa megközelíti az igazságot, hogy maga a zsinat óriási felkészültséggel végzi a munkáját, és ebben a legkörültekintőbb bölcsesség érvényesül.

És mi?...

A zsinat mivolta meghatározza a keresztény katolikus hívő felfogását is vele szemben; nem árt egy kis jogi vagy hittani elmefuttatás idevonatkozó ismereteink megerősítésére.

« Az egyetemes zsinat, szoros értelemben, az egész katolikus Egyház főpásztorainak törvényes gyülekezete az egész Egyház ügyeinek megtárgyalása és azután határozathozatal céljából, úgyhogy a döntések a legmagasabb tekintélynek örvendenek », tanította nekünk boldog emlékű tanárunk a római Gregoriánán, Dr. Zapelena S.J., és írta a « De Ecclesia Christi » című könyvében (Róma, 1940, 63. o.).

Az egyetemes zsinatnak törvényesnek kell lennie összehívás, megtartás és megerősítés szempontjából. Az összehívás bármiféleképpen történhetik. De, amint az egy-

házi törvénykönyv (Codex Juris Canonici) 222. kánonja kijelenti: nincs egyetemes zsinat, ha nem a pápa hívja össze. Ez a kánon, majd a következő szabályozta azt is, hogy egyedül a pápa vagy megbízottja elnökölhet, még pontosabban, megbízottjai elnökölhetnek a nevében: « ... per se vel per alios praeesse... », ami éppen a jelen zsinaton valósul meg, amikor tíztagú bíborosi testület elnököl az üléseken. A zsinatra hivatalosakat szintén a kódex sorolja fel.

A zsinat megtartásához nem szükséges az « universalitas physica », vagyis hogy csakugyan jelen legyen kivétel nélkül minden meghívott és hivatalos, — ami szinte lehetetlenség a különféle akadályok miatt —, hanem elégséges az « universalitas moralis », vagyis egy olyan szám, amely kellően képviseli az Egyházat, tehát a fele vagy akár egyharmada az egész földkerekség püspökeinek. Az « oecumenicitas » tehát meglehetősen tág fogalom. Az első vatikáni zsinat (1869-70) a jelenlegi egyetemes zsinatig a legnépesebb volt a történelem folyamán, de ott is « csaknem minden » pátriárka és prímás volt jelen, míg az érsekek és püspökök « javarésze ». A második vatikáni, egyetemes zsinat jóval felülmúlja az elsőt a résztvevők számának tekintetében.

A megerősítés, amely nélkül nem hozható általános érvényű és végleges törvény, a pápára tartozik, hacsak mást meg nem bíz a jóváhagyással, de akkor az illetőnek hitelt érdemlő okmánnyal kell bizonyítania a felhatalmazást (Egyházi törvénykönyv 227. kánonja).

A zsinati eredmények elsősorban az Egyházra, de bátran mondhatjuk, az egész emberiségre is nagy erkölcsi hatással lesznek, érthető tehát, hogy mindannyiunk kötelessége a természetfeletti sikert előkészíteni, és szívesen mondani az imát, amit tulajdonképpen a zsolozsmázó papság ismételget naponként:

« Úristen, nyerje meg tetszésedet e dicsérő áldozat,

amelyet isteni Fölségednek a második vatikáni egyetemes zsinat szerencsés kimeneteléért felajánlok, és add, hogy amit János pápánkkal Tőled könyörögve kérünk, irgalmad által eredményesen elérjük. Amen ».

XXIII. János pápa zsinati levele

A L'Osservatore Romano 1963. február 8-i száma másfél oldalon közli János pápa levelét az egész világ püspökeihez, amelyben a II. vatikáni egyetemes zsinat munkájának jelenlegi folyásáról értekezik, és úgy az egyházi személyeket mint a híveket a további buzgó közreműködésre serkenti.

A nagyfontosságú okmányt alant ismertetem, nem egyszer összefüggő, szószerinti fordításban, hogy helyes képet lehessen alkotni a tartalom lényegéről.

« Isten Gondviseléséből XXIII. János pápa Őszentségének levele a Katolikus Egyház mindenegyes püspökéhez és a II. vatikáni egyetemes zsinat többi atyáihoz ».

« Vízkereszt napján »

« Igen szeretett Tisztelendő Testvérünk! »

« A püspököknek az a csodálatos gyülekezete, amelyet a II. vatikáni egyetemes zsinat első ülésszakának idején a Szent Péter bazilika fenségében összejötten láttunk, állandóan szemünk előtt van. És miután elbocsátottuk őket a Boldogságos Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatásának megünneplése, valamint B. Eymard Péter Julián, Pucci Antal és Camporosso Ferenc szenttéavatása után, lelkünk sohasem szünt meg a természetfeletti szeretet érzelmével velük összeköttetésben maradni.

Mivel pedig most a betlehemi barlangban végbement titokról áttértünk az Úr, a századok és nemzetek dicső és halhatatlan Királyának ragyogó kinyilvánulására, semmit sem tartunk előbbrevalónak, mint hogy gondolattal

és szóval visszatérjünk a zsinat súlyos és szent kérdésére, amelynek jegyében ez az egész minap megkezdett esztendő lefolyik majd, és amelyre a földkerekség minden emberének törekvései irányulnak, mindannyiuk szíve, szava és tette különleges összhangban egyesülésével ».

A Szentatya hangsúlyozza ezután, hogy az 1963. szeptember 8-áig tartó hónapok a zsinat valóságos folytatását jelentik. A múlt őszi zsinati hetek, széleskörű lelkipásztori tapasztalatok alapján, teljes szabadsággal és mértéktartással lefolyt vitákkal megszabták a továbbhaladás módozatait, úgyhogy a munka ezután gyorsabban és akadálytalanabbul megy majd.

Az egyetemes zsinat folyik

XXIII. János pápa ismét kiemeli, hogy a zsinat most is tart, noha a püspökök, főpásztori elfoglaltságaik ellenére a pápával együtt alkotva a zsinatot, testben távol vannak, lélekben azonban egymás között és a pápával összeköttetésben levőknek tartják magukat. Ez a szoros kapcsolat egyaránt fennáll úgy a Szentszék közvetlen hivatalai mint pedig a távollevő püspökök részéről, akiket a Szentlélek « püspökökké tett az Isten Egyházának kormányzására ».

Néhány fontos alapelv

János pápa « Mirabilis ille... » kezdetű apostoli levelében felhívja a zsinati atyák figyelmét néhány fontos alapelvre, amely úgy a két őszi ülésszak közötti munka idején, mint a zsinat befejezése után jótékonyan kihat majd magának a zsinatnak bővebb termékenységére.

I. A zsinati ügyek rendezésére 1962. dec. 6-án, illetve 17-én alkotott különleges bíborosi testület, amelynek feje *Cicognani Hamlet* bíboros államtitkár;

II. a Rómától távollevő zsinati atyák tényleges és szorgalmas kapcsolata a zsinat e központjával;

III. a hívek és papság napról-napra növekvő igyekezete, hogy imával és példával, úgy a saját mint a mások szent életével a zsinat sikerét biztosítsa.

A különleges bíborosi bizottság. — írja zsinati levelében a Szentatya —, egy cseppet sem csökkenti a már működő szakbizottságok tekintélyét és nem szűkíti le hatáskörüket sem, sőt, még csak jobban összeegyezteti a közös munkát a zsinat célkitűzései szerint. E bíborosi bizottságnak kezére dolgoznak a zsinati főtitkár, az öt altitkár, valamint segítőtársaik, akik noha inkább végrehajtó szerepet töltenek be, munkájuk mégis igen nagy bölcsességet igényel, egyszersmind jelentős haszonnal is jár.

A zsinat székhelye és a Román kívül tartózkodó zsinati atyák kapcsolata

János pápa a zsinati székhely és a Román kívül tartózkodó zsinati atyák kapcsolatáról, valamint a pápa és a zsinati atyák szerepéről az egyetemes zsinaton, levele következő pontjában foglalkozik:

« Illő, hogy az egyetemes zsinat az azt összehívó római pápától kapja az általános szabályokat; de ugyanúgy a püspökök testületére tartozik meghatározni a módot, ahogyan a zsinatnak szükséges szabadságban le kell folynia, szem előtt tartva ezeket az általános szabályokat. Szükséges lesz az is, hogy amit a zsinaton elhatároznak, végül az Egyház legfőbb Pásztora jóváhagyja, mert végeredményben az ő apostoli tekintélyéből merítenek majd törvényes erőt az összes határozatok. De a zsinati atyák feladata az ilyen természetű szent határozatokat előterjeszteni, megfontoltan mérlegelni, megfelelő alakba önteni, és utoljára, a római pápával együtt aláírni. Idevonatkozóan ajánlatos figyelmesen megfontolni azt, amit az Apostolok Cselekedeteinek XV. fejezete a jeruzsálemi zsinatról, nem kevésbé Pál és Barnabás küldetéséről Antió-

chia városába, a Barzabásnak is nevezett Júdással és Szilással együtt leír. Ez az egyszerű elbeszélés, már húsz évszázad óta, a zsinat tökéletes példáját nyújtja, mivel abból az első zsinatból világosan kitűnik, miben áll a püspökök tekintélye és milyen súlyos feladat hárul rájuk minden egyetemes zsinaton, ti. a jeruzsálemitől mind a jelen II. vatikáni zsinatig ».

Mit kíván a zsinat az egyes püspököktől

A pápa Őszentsége kéri ezután az Egyház összes püspökeit, hogy serényen vegyenek részt ezekben a közbeeső hónapokban is a zsinati munkában, igénybe véve egyházmegyéjük nem egy kiváló papjának segítségét, akár a megyés papsághoz, akár a szerzetes papsághoz tartozzék az illető. A papi munkatársak ilyetén jelöléséről, illetőleg kiválasztásáról előnyös lenne a zsinati főtitkárságot is értesíteni.

Majd örömmel állapítja meg a Szentatya, hogy a hívek érdeklődése egyre jobban növekedik a zsinat iránt és hogy az őszi ülésszak serény, sokoldalú munkája minden várakozást felülmúlt, megmutatva, mekkora életerő van az Egyházban. El lehet mondani: « Az Úr Lelke betöltötte a földkerekséget, és az, ami mindent tartalmaz, a szó tudományát bírja ».

Kétségtelen, írja a pápa, ezt lehetett tapasztalni a zsinat meghirdetésekor és megnyitásakor. A világ minden részében tiszteletteljes figyelmet keltett a keresztény katolikus hívekben ez esemény, majd tudásszomjjal vegyes kíváncsiságot, végül aggódó reményt, amely azonban számított a sikerre.

« *A keresztény nép, kiváltképpen pedig azok a keresztények, akik ártatlan életben, a bajok elviselésében, szívtisztaságban és életszentségben kitünnek, szívesen egyesülnek a közös vágyban, hogy mintegy ugyanezen zsinat*

szerencsés eredményeként az egész emberiség élvezze majd azt a biztos, békével párosult, méltányos és józan jólétet, amely már a földön az örök boldogság megízlelésének tűnik ».

A híveknek szóló figyelmeztetés

XXIII. János pápa, elismerve, hogy jóindulatú és buzgó szándékról van szó, mégsem tartja helyesnek azoknak a felfogását, akik új imák és nyilvános könyörgések bevezetését ajánlják, amikor a régibb módozatok teljesen kielégítik a legkényesebb lelki igényeket is.

Ami pedig kinek-kinek lelki támogatását illeti az Egyház egyetemes szükségleteiben, a megyés püspökök és főpásztorok jelentősen hozzájárulnak tanítói, főpapi és kormányzói tényked éseikkel. Irányításuk mellett azonban úgy a papság mint a hívek készséggel ajánlják fel saját lelki segítségüket a közös nagy cél érdekében, a szentmise, zsolozsma, rózsafűzér elmondásával, vagy akármilyen más természetfeletti módon. Számottevő segítséget nyújt az ilyen buzgóság, amelyet fokozni is lehet és illik, annak a szép szenttéavatási kifejezésnek megfelelően: állhatatosan, még állhatatosabban, igen állhatatosan.

A zsinat világszerte tapasztalt hatása

A továbbiakban XXIII. János pápa örömmel emlegeti a zsinat világszerte tapasztalt erkölcsi hatását, amely főleg a békét szolgálja és egyéb fontos kérdések megoldását, valamint igen sok gond megszüntetésére törekszik. Mindezeket az egyetemes zsinat nemcsak halk szóval, hanem, igenis, fennhangon kívánja; noha kezdetben, a zsinat meghirdetésekor, ilyen természetű munkára nem volt kilátás, a zsinat megnyitásának közeledtével, de még inkább az első őszi ülésszak gyűlésein mindinkább kinyilvánult

a jóindulatú érdeklődés a zsinat iránt azok részéről is, akik más vallási, bölcseleti és államügyi felfogást vallanak, úgyannyira, hogy kérdezni lehet: nem jött-e el az isteni kegyelem ideje mindenki számára, Jézus Krisztus és Egyháza által?

Ugyancsak örömmel állapítja meg, hogy a keresztény felekezetek képviselőinek meghívása a zsinatra szerencsés, tekintélyes és megnyugtató sikerrel járt, amihez foghatót alig lehet még felmutatni az Egyház, részletesebben, a zsinatok történetében; elannyira, hogy beszélni lehet az Úr Jézus főpapi imájának megszívleléséről: « Atyám, eljött az óra, dicsőítsd meg Fiadat, hogy Fiad is megdicsőítsen téged... Ezekért könyörgök, akiket nekem adtál, mivel a tieid... Szent Atya, tartsd meg nevedben őket, akiket nekem adtál, hogy egyek legyenek, mint mi is ».

Az egyetemes zsinat mindenki érdeke

Zsinati levele folytatásában a Szentatya megállapítja, hogy az általa egybehívott II. vatikáni egyetemes zsinat közvetlenül ugyan az apostoli Anyaszentegyházat érdekli, de ha a zsinat csak a katolikus élet határai közé terjesztené ki érdeklődését, alig felelne meg az Üdvözítő parancsának, akiről a szeretett tanítvány hirdeti: « Ő engesztelő áldozat bűneinkért, de nemcsak a mieinkért, hanem az egész világ bűneiért is ».

« *Nem igaz-e, — kérdi a pápa —, amit ugyanez az evangélista az isteni Megváltóról, az emberek világosságáról állít: 'Az igazi világosság, amely minden e világra jött embert megvilágosít'.*

Lukács pedig vajon nem a Szentlélek sugalmazásáról írta-e?: 'Majd meglátja minden ember az Isten üdvösségét'.

És Pál, akit jogosan számítanak az apostolok és próféták közé, erőteljes hangon írja a rómaiaknak: 'Dicső-

ség és tisztelet és béke minden jót cselekvő embernek (először a zsidónak és görögnek): mivel Istennél nincs személyválogatás'.

Valóban, ugyancsak Pál, Tituszhoz írva, mekkora örömmel hirdeti kevés szóban az emberi üdvösség titkának természetét és erejét: 'Megjelent az Istennek, Üdvözítőnknek kegyelme minden ember számára'.

Ez idézetek végén hasznosnak látjuk Aranyszájú Szent Jánosnak, Szent Pál igen tekintélyes és ékesszóló magyarázójának véleményét ismertetni, amely már ifjúságunktól kezdve nem kis mértékben megindított Bennünket: 'Emlékezzetek rá, testvérek, hogy nemcsak a saját éltetekről, hanem az egész földkerekségről számot kell adnotok'.

Egy jobb jövő előjelei

Zsinati levelében örömmel ír a Szentatya a római Egyházzal nem egyesült keresztény megfigyelőknek zsinaton tanúsított készségéről és jóakaratáról, amely kezdete annak a sok áldásnak, amely kíséri az összes keresztények igyekezetét a közös hit megvallásában és megerősítésében.

« Ez az Isten titkos terveihez tartozik, és ebben szinte már látnunk kell annak a várva várt napnak első sugarait, amelynek eljövetelét Krisztus Urunk lángoló szavakkal és bizakodó lélekkel így üdvözölte: « Más juhaim is vannak, amelyek nem ebből az akolból valók, és azokat is magamhoz kell vezetnem... és egy akol lesz és egy pásztor'. Ó, mily szent örömmel telünk el ha ezekkel a juhokkal együtt olvashatjuk az Úrnak annyira kedves szavait, és megfontolhatjuk azokat az édes képeket, amelyeket Szent János evangéliumának 10. fejezete tartalmaz, főleg ott, ahol Krisztus hangsúlyozottan figyelmeztet minket: 'Én vagyok az ajtó'; ti. ajtó, amelyen át lépnek be a

juhok. 'Ha valaki rajtam keresztül lép be, üdvözül; és belép és legelőket is talál'.

« Ezek tehát azok a remények », — írja a pápa —, amelyeket ismételten bizakodó lélekkel táplálunk: a szerencsésen megkezdett II. vatikáni egyetemes zsinat Isten kegyelmének segítségével az erkölcsi erők akkora bőségét termi meg az Egyházban, és a katolikus apostolkodás oly széles mezőit tárja majd fel, hogy a Krisztus Jegyesétől vezetett emberek elérik azokat a legmagasabb és roppant kívánatos célokat, amelyekhez eddig nem sikerült eljutniok. Határozottan nagy remény, amely eltölti úgy az Egyházat, mint az egész emberi családot ».

Buzdítások és jókívánságok

XXIII. János pápa, levele utolsó részében, biztosítja az összes zsinati atyákat, hogy Rómában a legnagyobb serénységgel tovább folynak a munkák, és hogy a zsinati titkárság hamarosan megküldi mindnyájuknak a szövegtervezeteket, illetve az ezekre vonatkozó kérdőíveket.

« Adja Isten, — írja a pápa Őszentsége, — hogy az ilyen égő buzgósággal vállalt munka, az egész papság és mindkét nembeli szerzetescsalád valamennyi tagjának lelkesítő imái mellett, amelyek szikrázva szóródnak szét az egész világon, ne csak az apostoli buzgóság állandó kegyelmét nyerje el, hanem igen bőséges gyümölcsöket hozzon, amelyekből az emberi nem üdvét és örömét várjuk. Ez Jézus Krisztus kegyelme, aki 'tüzet jött bocsátani a földre' (vö. Luk 12, 49), hogy minden abban égjen, a hit fényében, a szeretet lángjában ».

Majd idézi Szent Pált:

« ... minden és mindenben Krisztus » (Kol. 3, 11), és: « Mint Isten szent és kedves választottjai, öltsétek magatokra az irgalom lelkületét, a jóságot, alázatosságot; szerénységet, türelmet, elviselve egymást és megbocsátva

egyik a másiknak, ha valakinek a másik ellen panasza lenne; amint az Úr is megbocsátott nektek, úgy tegyetek ti is. Mindezen felül azonban legyen bennetek szeretet, amely a tökéletesség köteléke; és Krisztus békéje örvendezzék szívetekben, amelyben hivatottak is vagytok egy testben; és legyetek hálásak. Krisztus igéje lakozzék bőségben bennetek, minden bölcsességben tanítva és intve egymást, kegyelemben hálát énekelve szívből, zsoltárokkal, himnuszokkal és szent énekekkel Istennek. Bármit tesztek szóval vagy cselekedettel, mindent az Úr Jézus Krisztus nevében tegyetek, hálát adva az Atyaistennek is őáltala ».

XXIII. János pápa végül apostoli áldását adja minden zsinati atyának, hogy a közösen folyó szent munka « az ész világánál és a szív örömében » (« in lumine mentis et in laetitia cordis ») Isten szent Egyházának javára szolgáljon.

TARTALOMJEGYZÉK

Eugenio Pacelli XII. Piusz pápai megyilatkozásaiból 5

Tódi költője 36

A két haza szeretete 50

Túl az Óperencián 57

Boldog Folignói Angela . 133

A bűnbánat erénye és bűnbocsánat szentsége . 147

Keresztelő Szent János fejénél 163

Szép kelet, szép nap 168

Tamás, a történész 318

Tíz év távlatából 333

A SZERZŐ EGYÉB MUNKÁI:

Assisi Szent Ferenc világi Harmadik Rendjének szabályzata és szabálymagyarázata, Vatikán 1962, 118 oldal.

Népimakönyv, Róma 1963; második kiadás 1972, 419 oldal.

Az alázatosság gyakorlása (Pecci Joachim bíboros művének fortítása), Vatikán 1967, 79 oldal.

Huszonegy év Itáliában, Róma 1968; harmadik kiadás 1970, 485 oldal.

Roma, patria di tutti (olasz nyelvű dolgozatok), Róma 1971; második kiadás 1972, 318 oldal.

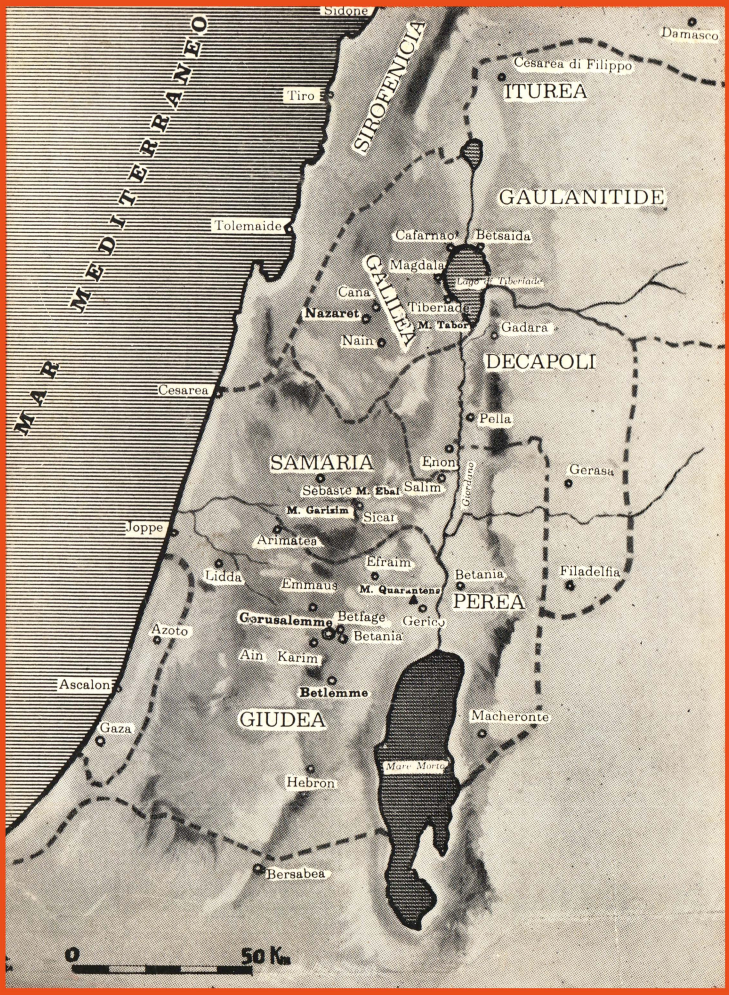
MAR MEDITERRANEO
Sidone
Tiro
Tolemaide
Cesarea
Joppe
Lidda
Azoto
Ascalon
Gaza
SIROFENICIA
Damasco
Cesarea di Filippo
ITUREA
GAULANITIDE
Cafarnao
Betsaida
Magdala
Cana
Nazaret
Tiberiade
M. Tabor
Nain
GALILEA
Gadara
DECAPOLI
Pella
SAMARIA
Enon
Salim
Sebaste
M. Ebal
M. Garizim
Sicar
Gerasa
Arimatea
Efraim
Emmaus
M. Quarantena
Betania
Filadelfia
PEREA
Gerusalemme
Betfage
Betania
Gerico
Ain Karim
Betlemme
GIUDEA
Macheronte
Mare Morto
Hebron
Bersabea
0
50 Km

2.500 lira